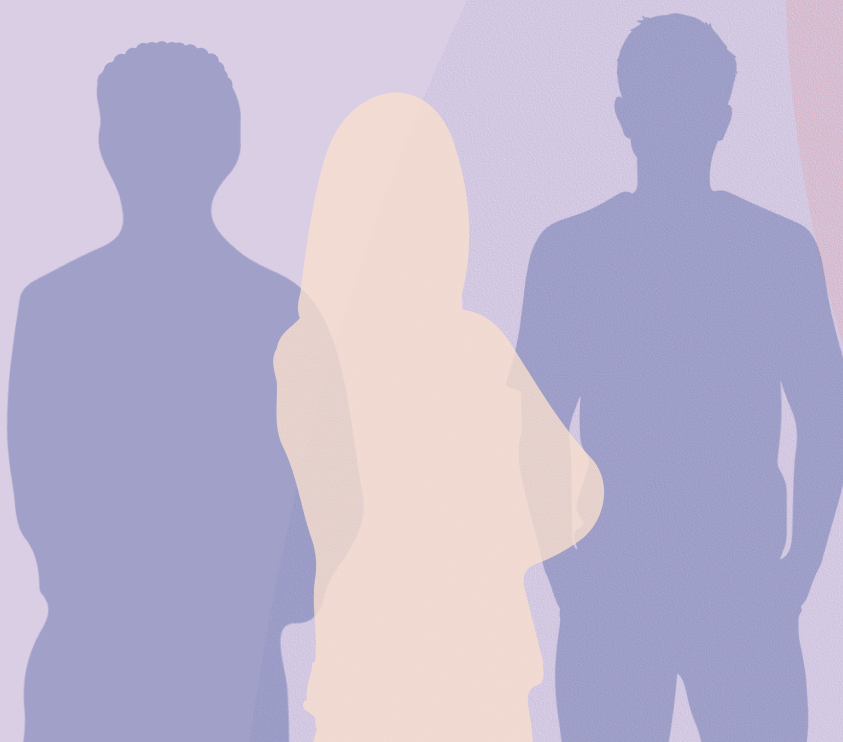

”Tro på oss när vi väl vågar berätta”

Återrapportering av uppdrag att undersöka om det finns brister i samhällets skyddsnät för barn, analysera vad bristerna beror på och lämna förslag på lämpliga och konkreta åtgärder.

BARNOMBUDSMANNEN 2026

© Barnombudsmannen 2026

"Tro på oss när vi väl vågar berätta"

Stockholm, den 2 mars 2026

Diarienummer BO 2025-0215

Barnombudsmannen, Box 22106, 104 22 Stockholm

Telefon 08-692 29 50, Fax 08-654 62 77

info@barnombudsmannen.se, www.barnombudsmannen.se

För frågor vänligen kontakta:

Pantea Tavakoli

pantea.tavakoli@barnombudsmannen.se

Texter: Barnombudsmannen

Grafisk form: Andreas Andersson

Barnombudsmannen är en statlig myndighet med uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter. Vi har regelbunden dialog med barn och unga för att få kunskap om deras villkor och vad de tycker i aktuella frågor. Vi bevakar och driver på genomförandet av barnkonventionen i kommuner, regioner och myndigheter. Barnombudsmannen informerar, bildar opinion och föreslår förändringar i lagar och förordningar i frågor om barns och ungas rättigheter.

Innehåll

1. Sammanfattning	5
2. Bakgrund	12
2.4 Kunskapsmässigt utgångsläge	15
3. Så här gjorde vi rapporten.....	20
3.1 Djupintervjuer med barn och unga.....	21
3.2 Intervjuer med yrkesverksamma	22
3.3 Referensgrupper.....	23
3.4 Enkätundersökning	23
3.5 Samverkan för att möjliggöra samtal med barn och unga.....	26
3.6 Rundabordssamtal med nationella myndigheter och civilsamhället	26
3.7 Avgränsning och inriktning	27
4. Allmänt om barns och ungas våldsutsatthet och erfarenheter om samhällets skydd och stöd	28
4.1. Barns och ungas erfarenheter av våldsutsatthet	28
4.2 Barns och ungas erfarenheter av samhällets skydd och stöd: "Vi behöver ett system där barn får vara barn. Där ungdomar får göra misstag"	31
4.3 Förskolan och skolan som skyddsfaktor – men inte för alla	33
5. Upptäcka våld och agera	37
5.1 Barn och unga visar att de far illa: "De såg allt. Men de ville typ inte lägga sig i".....	37
5.2 Vuxnas bemötande och stöd: "Det var inte så att det var någon som fångade upp dig i skolan"	40
5.3 Vuxna behöver vara proaktiva: "Det är ju de vuxna som ska börja prata med barnen"	48
5.4 Myndigheternas rutiner och agerande: "Men då kom hon in med styvfarsan och bara, här är hon"	71
5.5 Barns och ungas syn på vuxnas passivitet: "Jag hade velat fråga dem varför de liksom inte gjorde allt de kunde"	81
5.6 Bakomliggande orsaker - varför samhällsaktörer inte upptäcker våldsutsatta barn.....	82
6. Identifiera behov samt besluta om insatser och åtgärder	96
6.1 Barn och unga upplever inte att myndigheter fullt ut tar ansvar för att skydda och hjälpa dem	96

6.2 Barns förutsättningar att berätta i mötet med socialtjänsten: "Alltså det känns som att jag inte kan säga liksom vad jag vill"	102
6.3 Barn och känner sig inte lyssnade på och trodda: "Det är bara det, asså om man lyssnade på mig hade jag aldrig varit här"	106
6.4 Socialtjänstens omedelbara skyddsbedömningar: "Men jag tror att vi fortfarande sitter fast i gamla spår"	109
6.5 Våldsutsattheten hamnar i skymundan: "Då blir det en föräldrakonflikt"	112
6.6 Det varierar i vilken grad socialtjänsten polisanmäler våld mot barn: "Nej, alltså könsstympling då görs det absolut inte"	114
6.7 Låg kvalitet på riskbedömningar: "Motstånd mot att använda standardiserade bedömningsinstrument"	118
6.8 Barnets väg genom Barnahus – brister i systemet och bakomliggande orsaker	122
6.9 Barns och ungas myndighetskontakter leder sällan till en förbättrad situation: "Jag fick ingen hjälp alls"	137
6.10 Positiva erfarenheter av socialtjänsten: "Hon bryr sig om mig"	139
7. Skydd, stöd och behandling	141
7.1 Barns och ungas enkätsvar om stöd och hjälp	141
7.2 Insatser som inte är träffsäkra eller som till och med förvärrar situationen: "För mig, de gjorde inte så mycket".....	143
7.3 Behov hos barn som placeras utanför det egna hemmet: "Vi behöver kärlek och någon som bryr sig om oss, inte bli inlåsta i en byggnad".....	151
7.4 Stöd och insatser till föräldrar: "Men man ska fokusera mer på föräldrarna för det är de som är sjuka"	167
8. Övergripande brister, hinder och förutsättningar för ett fungerande skydds nät	169
8.1 Orsaker och hinder till varför barn och unga inte får adekvat, träffsäkert och individanpassat stöd, hjälp och skydd i tid	170
8.2 Samverkan – skilda uppfattningar om hur det fungerar i praktiken.....	172
8.3 Strukturella och organisatoriska hinder för att ge skydd och stöd till barn som är våldsutsatta	177
8.4 Barns och ungas perspektiv på hur vuxna ska agera.....	189
8.5 Yrkesverksammas perspektiv på när samhällets skydd och stöd har fungerat i praktiken.....	196
9. Barnombudsmannens analys	199
9.1 Barns rätt till en uppväxt fri från våld och likvärdigt skydd – icke-diskriminering enligt artikel 2 i barnkonventionen	200
9.2 Avsaknad av samordning och gemensam förståelse om våld och hur samhället bör agera för att förebygga, förhindra och motverka våld	201

9.3 Professionella med ansvar för barns skydd och stöd brister i att leva upp till barnkonventionens barnsyn.....	202
9.4 Bristande styrning och ledning påverkar hur och i vilken utsträckning skyddslagstiftningens intentioner får genomslag i praktiken för barn.....	204
10. Slutsatser och rekommendationer	206
Myndigheternas barnrättsarbete behöver förstärkas och kvalitetssäkras.....	206
Samhället behöver förstärka de strukturella förutsättningarna för att säkerställa att barns utsatthet upptäcks så tidigt som möjligt.....	206
Samhällsaktörernas arbete kräver mer samordning, spetskompetens och resurser	208
11. Referenslista	210
12. Ekonomisk redovisning	217
13. Bilagor.....	218

1. Sammanfattning

Det här är en återrapportering av Barnombudsmannens regeringsuppdrag om att undersöka om det finns brister i samhällets skyddsnät för barn, analysera vad bristerna beror på och lämna förslag på lämpliga och konkreta åtgärder. Undersökningen omfattar aktörer med ansvar för eller kontakt med barn som till exempel socialtjänsten, hälso- och sjukvården, tandvården, förskolan och skolan, inklusive elevhälsan och rättsväsendet.¹

Syftet med uppdraget är att stärka barns tillgång till skydd, stöd och behandling. Uppdragets och rapportens fokus är barn som utsätts för våld av föräldrar eller andra närstående, barn som har upplevt våld mot en närstående samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Barns och ungas röster och erfarenheter utgör rapportens huvudsakliga kunskapskälla och har varit vägledande under hela genomförandet av uppdraget. Utgångspunkten är att barn och unga är rättighetsbärare och experter på sina egna livsvillkor, och att deras delaktighet ska säkerställas i hela processen. Barns och ungas perspektiv är en förutsättning för att förstå deras erfarenheter av våldsutsatthet, våldets konsekvenser och hur insatser kan utvecklas så att de svarar mot barns behov och rättigheter. Barnombudsmannen har genomfört:

- Djupintervjuer med 70 barn och unga (40 killar, 29 tjejer och en icke-binär) i åldern 17–21 år på Statens institutionsstyrelses (SiS) särskilda ungdomshem, hem för vård eller boende (HVB), skyddat boende eller i stödverksamhet inom civilsamhället.
- En enkätundersökning som besvarats av 176 barn och unga, som befunnit sig på SiS ungdomshem (81 procent), hemma (sex procent), på HVB (sex procent), på skyddat boende (två procent), i jourhem (en procent), på stödboende (en procent) eller annan plats (tre procent).

För att komplettera barns och ungas beskrivningar har Barnombudsmannen även samlat in erfarenheter från yrkesverksamma. Detta genom 40 intervjuer med yrkesverksamma inom förskolan, skolan inklusive elevhälsan, socialtjänsten, hälso- och sjukvården, tandvården och rättsväsendet samt politiker, forskare och andra som arbetar nära de utpekade samhällsaktörerna. Dessutom har en enkätundersökning med totalt 1582 yrkesverksamma genomförts för att inhämta deras erfarenheter av arbetet med barn som är våldsutsatta.

Barnombudsmannen har även förankrat arbetet med referensgrupper bestående av barn och unga med egen erfarenhet av samhällets skydd och stöd respektive yrkesverksamma som möter barn och unga i sin yrkesroll.

De barn och unga som Barnombudsmannen har mött beskriver erfarenheter av att på olika sätt ha blivit svikna av vuxenvärlden. Deras berättelser visar hur brister i skydd och stöd kan uppstå i olika delar av myndigheternas stöd- och vårdkedja. Det kan handla om skolan, inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten eller rättsväsendet. När barn inte blir lyssnade på eller tagna på allvar i en viss fas eller av en viss samhällsaktör får det olika konsekvenser för deras livssituation och möjligheter att få det skydd, det stöd och den behandling de har rätt till.

Rapportens kunskapsunderlag är unikt genom att analysen tar sin utgångspunkt i barns egna erfarenheter och perspektiv, och att yrkesverksamma har fått möjlighet att svara på det barnen beskriver. Det ger en särskild inblick i hur barn upplever samhällets agerande och var i stöd- och vårdkedjan deras rättigheter riskerar att inte tillgodoses. Mot denna bakgrund har det varit centralt för Barnombudsmannen att genomgående lyfta barns perspektiv och synliggöra hur barns rättigheter inte alltid tillgodoses i praktiken. Barns erfarenheter återkommer därför i flera delar av rapporten, för att belysa hur brister i olika led sammantaget påverkar barns möjligheter att leva ett liv fritt från våld och

¹ Regeringsbeslut 2025-05-15, Socialdepartementet, S2025/00979.

förtryck. Djupintervjuerna och enkätundersökningarna bland barn och unga samt yrkesverksamma har gett ett omfattande kunskapsunderlag om hur samhällets skyddsnet för barn som utsätts för våld fungerar – eller inte fungerar – i nuläget. Det förekommer även berättelser där barn har fått all den hjälp de har behövt och haft rätt till, vilket lett till ett liv fritt från våld och förtryck. Det finns en ambition att i denna rapport även belysa de goda exemplen i lärande syfte.

Genom en samlad och fördjupad analys av materialet har Barnombudsmannen identifierat ett stort antal problemområden längs barnets väg genom samhällets skydds-, stöd- och hjälpsystem. Analysen har utgått från ett tydligt barnrättsligt perspektiv och tagit sin utgångspunkt i barns upplevelser av samhällsaktörernas agerande liksom i de fall där nödvändiga insatser helt eller delvis har uteblivit.

1.1 Kartläggningens huvudsakliga resultat

Många av de barn och unga som har deltagit i Barnombudsmannens undersökning har utsatts för återkommande och systematiskt våld samt andra missförhållanden under uppväxten. Barns utsatthet för våld i hemmet, där barnet utsätts av en närstående eller där våldet riktas mot en närstående, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, är särskilt framträdande.

Läs mer om barns och ungas utsatthet i Barnombudsmannens rapporter: *"I alla fall, det var normalt i min värld"*² om barns och ungas erfarenheter av olika former av våld under uppväxten, samt *"Det var som att leva i ett fängelse. Jag kunde knappt andas,"*³ årsrapporten 2026 om temat hedersrelaterat våld och förtryck.⁴ Barnombudsmannen har också ett pågående regeringsuppdrag att identifiera kontaktvägar för barn och unga som har utsatts för våld i partnerrelation, sexuellt våld eller sexuell exploatering.⁵ I uppdragets delredovisning, som lämnas den 13 mars 2026, ger Barnombudsmannen en fördjupad bild av den typen av utsatthet.

Barnombudsmannens rapport visar att många av de brister som barn och unga beskriver har varit kända under lång tid. Trots återkommande larm från barn och unga och tidigare uppmärksammande från forskning och andra rapporter kvarstår problemen i stora delar. Myndigheter och andra samhällsaktörer har i alltför liten utsträckning omsatt kunskap om vad som behöver förbättras i konkreta och varaktiga förändringar som gör verklig skillnad i praktiken för barns rätt till ett liv fritt från våld och förtryck.

Ja, jag tror också att skydds nätet bara finns för de som - Jag tror att alla faller igenom skydds nätet. Om man inte själv söker alltså efter stöd. Om man inte själv letar sig till skydds nätet. Så kommer man inte fångas upp tror jag. Och även när man hittat skydds nätet så måste man kämpa sig - eller kämpa igenom för att fortsätta vara kvar i det här skydds nätet, eller fortsätta vara kvar där för att inte falla ner igen. Tror jag. (Tjej)

Samhällets skyddsnet brister på flera punkter, vilket leder till att barn och unga far illa i det system som är till för att ge dem skydd, stöd och behandling. Barnombudsmannens undersökning visar att barns och ungas verklighet inte stämmer överens med lagstiftningens intentioner att skydda dem. Det får allvarliga konsekvenser och leder till att barn osynliggörs, försummas och tvingas leva kvar i våldsutsatthet. En betydande andel barn och unga beskriver att de saknar förtroende för samhällets förmåga att ge dem skydd och stöd till följd av ansvariga vuxnas bristfälliga agerande under hela deras uppväxt. Barns och ungas kontakter med myndigheter har sällan lett till en förbättrad situation utifrån deras våldsutsatthet, ibland har situationen till och med förvärrats. De har saknat skydd, stöd och behandling utifrån sina

² Barnombudsmannen. *"I alla fall, det var normalt i min värld" – om barns och ungas våldsutsatthet och uppväxtvillkor, samt dess konsekvenser och samband med kriminalitet.* (2026).

³ Barnombudsmannen. *"Det var som att leva i ett fängelse. Jag kunde knappt andas" – om hedersrelaterat våld och förtryck mot barn och unga, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor.* (2026).

⁴ Barnombudsmannens årsrapport 2026 publiceras i slutet av mars.

⁵ Regeringsbeslut 2025-06-05, arbetsmarknadsdepartementet, A2025/00608. Barnombudsmannen ska lämna en skriftlig slutredovisning senast den 1 juni 2027.

behov, exempelvis förtroendefulla relationer till vuxna över tid, känslomässigt stöd, specialistvård och behandling för att bearbeta sina erfarenheter samt skydd mot upprepat våld.

Jag vill nog mest säga liksom att det här är min berättelse. Det här är min röst och att, ja, det finns liksom fler som mig. Jag berättar inte det här för att någon ska tycka synd om mig, utan för att det aldrig ska få hända igen. (Tjej)

1.1.1 Bristande tidig upptäckt och ingripande

- Vuxna i barns och ungas omgivning, exempelvis inom förskolan, skolan och sjukvården, har brustit i att se barn och unga, uppmärksamma tecken och signaler på våldsutsatthet samt agera till skydd och stöd, exempelvis genom att göra en orosanmälan till socialtjänsten.
- Ytterst få barn har fått frågor om våldsutsatthet, trots återkommande kontakter med ansvariga myndigheter. Detta gäller även när en orosanmälan har gjorts till socialtjänsten.

1.1.2 Otillräcklig bedömning och utredning

- En betydande andel av de barn och unga som har vågat berätta om sin våldsutsatthet upplever att myndigheter inte har lyssnat, förstått, trott eller tagit dem på allvar. Detta gäller framför allt socialtjänst, polis och åklagare. Rättsväsendet ställer höga krav på barns utsagor och ger bristande information och stöd inför, under och efter förhör.

När jag började göra lite värre saker. [...] Då kommer jag ihåg, de var såhär: Ett rop på hjälp. Asså, vadå ett rop på hjälp? Snälla, det har stått skrivet i min panna att jag behöver hjälp. Men de här människorna, de har varit blinda eller någonting. (Tjej)

- Barns utsatthet för våld tenderar att osynliggöras i socialtjänstens utredningar och kontakten har sällan lett till en förbättrad situation. Flera yrkesverksamma beskriver att svårigheter att hålla våldet i fokus delvis hänger samman med den familjeorienterade modellen, som bygger på partnerskap och samarbete med föräldrar, frivillighet och insatser riktade till familjen.

Om vi säger att en åttaåring berättar för skolkurator att pappa eller mamma slår hen. Och då blir det en orosanmälan. Och det handlar om våld, eller hur? Och sedan när det kommer, när de börjar ta kontakt och informerar föräldrar och liksom utredningen inleds [...]. Och eventuellt görs en polisanmälan. Då liksom från att det har varit våld, fokus på våld från orosanmälan och sen första kanske kontakterna. Sen under utredningen, våldet om du skulle se det som en kurva. [...] Här är orosanmälan. Och sen när man börjar ta kontakterna och prata med föräldrar och då kanske samtal. Och se utredningen som våldet, fokus på våldet minskar, minskar. Och när det kommer till bedömning, även om man har gjort polisanmälan, våldet minskar. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

- Det sker en kraftig bortsortering inom socialtjänsten från det att barnet blir aktuellt hos socialtjänsten till att utredning inleds och från utredning till insats.⁶ Resultat från det nationella forsknings- och utvecklingsprojektet NUSO (Nationell Uppföljning av Socialtjänstens

⁶ Som framgår till exempel av B. Persdotter. NUSO: nationell uppföljning av socialtjänstens omställning PM #4 – aktualiseringar till socialtjänsten med fokus på förutsättningar för nationell uppföljning, (Karlstads universitet, 2025), s. 10–11.; S. Quarles van Ufford. Violence against children, children's rights, and society's response – implications of child welfare services handling of abuse for children's access to protection and support. Doktorsavhandling. (Institutionen för hälsa och välfärd, Vårdvetenskap, Högskolan Dalarna, 2025). urn:nbn:se:du-51008; Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. Lika läge för alla? Om omotiverade skillnader inom den sociala barn- och ungdomsvården. (Rapport 2018:10); M. Heimer & C. Pettersson. Barnets resa i socialtjänsten. Det svenska familjeorienterade systemet och barnet som rättighetsbärare. (Region Örebro län, 2023); A-C. Mürger & T. Mattsson. 'The needs of the child have been met': Preliminary assessments regarding domestic violence in Swedish child protection services. Nordic Social Work Research. Volym:10, nr 2 (2020), s. 100–113. DOI: 10.1080/2156857X.2018.1526105.

Omställning) visar att endast hälften av alla aktualiseringar leder till att en utredning inleds eller kopplas till en pågående utredning. Hälften av utredningarna leder till att barnet bedöms vara i behov av stöd och totalt cirka en tredjedel av alla utredningar leder till beslut om insats.⁷

Och jag tänker att en signal borde vara, när jag tittar på mina vuxna som jag träffar, och ser att det finns en sådan jättekatalog ibland av anmälningar som har kommit in som inte har lett till utredning. Och att det kan finnas, [...] såhär, 10, 20 anmälningar som handlar om samma sak men att man inte tänker att, nu har det här hänt så många gånger [...] Nu får vi göra något annat. [...] Jag tycker att det borde vara mer röd flag kring det. Att det förekommer våld, alltså någonstans att man nu kan sätta sig i den situationen, att någonstans förstå att det här lilla barnet, har fått en smäll i ansiktet av en vuxen person. [...] Då är det såhär, du vet, då testar vi att ge dig en örfil och se. Hur känns det? (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

- Vuxna, exempelvis inom förskola, skola och socialtjänst, som har kännedom om barns våldsutsatthet gör få polisanmälningar om våld mot barn och barn som har bevittnat våld.
- De barn vars utsatthet blir föremål för en rättsprocess får vänta lång tid på att få sin röst hörd till följd av bristande resurser och hög arbetsbelastning. Barn får dessutom sällan upprättelse då de flesta brottsutredningar läggs ner.

Och sen tror jag inte heller alltid att de uppfattar, för många uppfattar ju att man ska göra en orosanmälan till socialtjänsten. Sen tror ju folk som anmäler att socialtjänsten anmäler till polisen, eller man förutsätter nog det. Och så är det ju inte, utan de väntar så länge så det är egentligen bättre att anmäla till polisen själv. Tänker jag. Det finns ju inga hinder i det heller att man gör det. (Yrkesverksam inom advokatkåren)

- De barn vars utsatthet blir föremål för en rättsprocess får vänta lång tid på att få sin röst hörd, till följd av bristande resurser och hög arbetsbelastning. Barn får dessutom sällan upprättelse då de flesta brottsutredningar läggs ner.

1.1.3 Brister i skydd, stöd och behandling

- Vuxna med ansvar för barns skydd och stöd samtalar inte i tillräcklig utsträckning med barn och unga, samtidigt som vårdnadshavarnas uppgifter ofta ges stor tyngd. Det leder till att utsatta barn får en svag ställning i förhållande till vårdnadshavare. När fokus ligger på samarbete, samtycke och att vårda relationen med vårdnadshavare försvagas barnets ställning som rättighetsbärande och brottsoffer. Det ökar risken för att osynliggöra skyddsbehov och fördröja nödvändiga skyddsåtgärder. Det får allvarliga konsekvenser för barn och unga och är särskilt problematiskt i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck.

Jag tänker apropå det här med hur vi kom från att barn och unga får in en anmälan och håller våldet i fokus på något sätt till att när det väl går till familjebehandling eller insatser, att då är det ju igen där i att föräldrarna ska samtycka och då måste man formulera det på ett sätt som föräldrarna kan tänka sig att samtycka till, och blir det då för mycket tryck på att, här har ni gjort fel, aja baja. Så jag tänker att där finns det ju någon sorts inbyggt problem i hur man ska få våldet fortsatt i centrum på något sätt, och att det inte bara blir tiden som får ange. (Verksam inom hälso- och sjukvården)

⁷ B. Persdotter. NUSO: nationell uppföljning av socialtjänstens omställning PM #4 – aktualiseringar till socialtjänsten med fokus på förutsättningar för nationell uppföljning, (Karlstads universitet, 2025), s. 10–11.

- Bristerna inom socialtjänstens öppenvård och i vården för placerade barn är omfattande och systematiska, särskilt när det gäller det barnrättsliga perspektivet. Barn som är våldsutsatta tvingas till umgänge med förövaren trots att barn tydligt uttrycker att de inte vill.

Jag upplever att föräldrarnas rätt till att umgås med sina barn är så stark, även om lagstiftningen har förändrats till det positiva senaste år så finns det kvar, det sitter i väggarna på något sätt. Hos många inte hos alla, det finns absolut socialsekreterare som vill konsultera, tänka tillsammans, göra det säkert för barnen men barnens säkerhet och familjens säkerhet är inte det som går först och barnets bästa i och med det är inte det som går först. Man resonerar som att barn ska få ha rätt att träffa båda sina föräldrar, att det är barns bästa, att det är så en del instanser ser på det, inte ett liv fritt från våld och det är inte bara familjerätt, tingsrätt och domstol som ser det så utan jag skulle även säga att socialtjänsten som jobbar med barn och unga kan också ha det perspektivet. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

- Både socialtjänsten och hälso- och sjukvården brister i att ge barn och unga som är våldsutsatta professionell hjälp i rehabiliterade syfte, särskilt när det gäller barn som har utsatts för incest och hedersrelaterat våld och förtryck.

Alltså jag tänker att det här återhämtningsperspektivet [...], det är återhämtning och rehabilitering och sådana här frågor. Det är otroligt viktigt för socialt arbete. Och hur du jobbar praktiskt med att skapa empati och allianser och göra gott för klienten eller patienten. Det ämnet finns ju inte ens i socialt arbete. Och det är ju jättemärkligt. (Verksam inom området våld mot barn, våld i nära relationer)

- Barn i behov av skydd ges ofta kortsiktiga placeringar och vård i frivillig form. Det kan bland annat leda till upprepade omplaceringar och att barns behov av skydd och stöd inte tillgodoses. En stor utmaning är den bristande tillgången på lämpliga jour- och familjehem samt HVB, särskilt för barn som har utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck och barn med funktionsnedsättningar.

Så här, vi vet inte riktigt vart vi ska, var hon ska ta vägen. Så vi flyttar henne dit och vi flyttar henne dit. (Tjej)

1.2 Barnombudsmannens analys

Barnombudsmannen samlade underlag från barn och unga respektive yrkesverksamma visar att bristerna i samhällets skyddsnet för barn som utsätts för våld eller bevittnat våld är omfattande, återkommande och systematiska. Trots en tydlig skyddslagstiftning finns det ett betydande glapp mellan lagstiftningens intentioner och det faktiska genomslaget i praktiken för barn. Särskilt allvarligt är att barn som utsätts för våld av närstående drabbas hårdare av bristerna än barn som utsätts av utomstående.

En grundläggande förutsättning för att barn ska få skydd och stöd är att våldsutsatthet upptäcks tidigt. Undersökningen visar dock betydande svagheter i yrkesverkssammars förmåga att uppmärksamma barns signaler och att agera, exempelvis genom en orosanmälan eller polisanmälan. Detta gäller särskilt de yngsta barnen. Samhället reagerar ofta först när barnet utvecklar ett utåtagerande beteende, och då riktas fokus mot barnets beteende snarare än mot orsakerna till detta. Många barn vittnar dessutom om att de inte har blivit lyssnade på eller trodda när de berättat om våldsutsattheten. När barn möts av misstro eller passivitet uppstår en sekundär traumatisering som fördjupar skadan och undergräver tilliten till vuxenvärlden.

Enligt Barnombudsmannens analys är barns tillgång till skydd och stöd inte likvärdig. Skillnader kopplade till kön, bakgrund och bostadsort kan påverka barns möjligheter till skydd och stöd. Tjejer uppger större utsatthet och större rädsla för fortsatt våld, men upplever samtidigt i lägre grad att de blir trodda. Yrkesverksamma beskriver även att våld, särskilt hedersrelaterat våld och förtryck, i vissa miljöer tenderar att normaliseras. Rädslan för att uppfattas som fördomsfull kan leda till att vuxna avstår från att ingripa. Därtill leder skillnader mellan kommuner till att barn inte får jämlik tillgång till skydd, stöd och behandling.

Barnombudsmannens analys, baserad på barns och ungas samt yrkesverksammas erfarenheter, är att bristerna i samhällets skyddsnät till våldsutsatta barn framför allt beror på tre nyckelfaktorer:

1. En central brist är avsaknaden av samordning och gemensam förståelse mellan myndigheter. Insatserna blir ofta fragmentariska och barn riskerar att falla mellan stolarna när information inte delas och helhetsbilden saknas. Det finns även bristande samsyn kring vad våld är, hur det påverkar barn och hur samhället bör agera. Detta blir särskilt tydligt i rättsprocesser, där höga krav ställs på barns berättelser. De förväntas återge komplexa och traumatiska händelser på ett sammanhängande och stabilt sätt, även när minnet påverkas av rädsla och stress. Om barnet upplever osäkerhet kring vuxnas vilja eller förmåga att ge skydd, kan det i sig leda till att barnet inte fullföljer sin berättelse, vilket ytterligare försvårar möjligheten att ge barnet skydd och upprättelse. Barn och unga uttrycker tydligt att de behöver få skydd från fortsatt våldsutsatthet innan de vågar berätta allt, vilket även yrkesverksamma bekräftar.
2. Professionella med ansvar för barns skydd och stöd brister i att leva upp till barnkonventionens barnsyn där barn ses som självständiga rättighetsbärare och att tillämpa ett barnrättsperspektiv. Det är avgörande att vuxna som möter barn och unga har kunskap om sina lagstadgade skyldigheter att säkerställa att varje barn kan åtnjuta sina rättigheter. Barn och unga efterfrågar det mest grundläggande från vuxna och deras berättelser visar att enskilda yrkesverksamma kan spela en avgörande betydelse för deras möjligheter att leva ett liv fritt från våld och förtryck. Barn och unga vill att vuxna ska se, lyssna och tro på dem, och att deras utsatthet tas på allvar. De vill få uttrycka sina åsikter och att vuxna beaktar dessa. De efterfrågar relevant och tydlig information om beslut som påverkar deras liv både inför, under och efter att de har berättat om våldet för vuxna. De vill även att hjälpen ska vara lättillgänglig och ges i rätt tid. De önskar bli sedda och betyda något för viktiga vuxna i sin närhet. Varje barn har rätt till omsorg, trygghet och skydd mot våld. Det är därför särskilt allvarligt när samhällets insatser inte förmår säkerställa det mest grundläggande stödet till barn i utsatthet.

Det familjeorienterade synsättet och socialtjänstens strävan att hålla ihop familjen riskerar att försvaga barns ställning som rättighetsbärare, särskilt barns rätt till skydd, stöd och behandling. Barnombudsmannens undersökning visar på en återkommande konflikt mellan ett familjeorienterat synsätt och ett barnrättsperspektiv i arbetet med barn som är våldsutsatta. Barn och unga beskriver att föräldrarnas röst ofta väger tyngre än barnens, och yrkesverksamma upplever att våldet riskerar att hamna i skymundan i socialtjänstens utredningar och insatser.

Barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat uttrycker en önskan om att myndigheter i större utsträckning ska fokusera på att komma till rätta med föräldrarnas agerande och beteende, snarare än att rikta insatser mot barnet. Om barnets förälder inte kan visa insikt, erkänna våldet och bidra till att tydligt avlasta ansvaret från barnet, bör umgänge eller insatser som familjearbete inte genomföras, eftersom det kan innebära en risk för barnets säkerhet och möjlighet till rehabilitering och återhämtning. Trots att lagstiftning finns för att skydda barn från fortsatt våldsutsatthet, vittnar både barn och unga respektive yrkesverksamma om att barn tvingas till umgänge med sin förövare.

3. Bristande styrning och ledning påverkar hur och i vilken utsträckning skyddslagstiftningens intentioner får genomslag i praktiken för barn. Otydliga prioriteringar, bristande implementeringsstöd och otillräckliga resurser påverkar lagstiftningens genomslag i praktiken för barn. Många verksamheter saknar förankrade rutiner för hur våld ska upptäckas och hanteras. För att åstadkomma varaktig förändring krävs tydlig nationell styrning, tillräckliga resurser samt en gemensam värdegrund och kunskapsbas i alla led. Sammantaget visar analysen att det inte är enstaka misstag utan strukturella och sammanhängande brister som gör att barn inte får det skydd de har rätt till. För att säkerställa barns rätt till en uppväxt fri från våld krävs genomgripande förändringar i styrning, samverkan, kompetens och barnsyn, så att lagstiftningens intentioner får verkligt genomslag i praktiken.

Ur ett barnrättsperspektiv är det avgörande att förebygga våld och tidigt upptäcka barn som är utsatta, så att de får rätt skydd och stöd och därmed minskad risk för fortsatt utsatthet och långvariga konsekvenser. Detta förutsätter stärkt kunskap, en gemensam förståelse och ett tydligt barnrättsperspektiv, där barnet erkänns som brottsoffer med rätt till skydd och där yrkesverksammas ansvar att agera, inklusive att polisanmäla, är klart och förankrat.

Se rapportens avslutande avsnitt för specifika rekommendationer och förslag kring kunskaps- och metodutveckling, förebyggande insatser och tidig upptäckt samt att förebygga återfall i kriminalitet.

2. Bakgrund

Den här rapporten är en slutredovisning av uppdraget att undersöka om det finns brister i samhällets skyddsnät för barn, analysera vad bristerna beror på och lämna förslag på lämpliga och konkreta åtgärder.

2.1. Om uppdraget

I regleringsbrevet för 2025 har Barnombudsmannen fått följande uppdrag:

Undersöka om det finns brister i samhällets skyddsnät för barn, analysera vad bristerna beror på och lämna förslag på lämpliga och konkreta åtgärder.

I uppdraget ingår att analysera orsakerna till bl.a. den låga upptäckandegraden av våld mot barn och synliggöra skillnader mellan lagstiftningens intentioner och dess faktiska genomslag för barn i praktiken. Myndigheten ska också undersöka hur barn och unga själva uppfattar samhällets skydd och stöd.

Undersökningen ska omfatta aktörer med ansvar för eller kontakt med barn som till exempel socialtjänsten, hälso- och sjukvården, tandvården, förskolan och skolan, inklusive elevhälsan och rättsväsendet. Resultatet ska spridas till berörda aktörer i syfte att stärka våldsutsatta barns skydd, stöd och tillgång till träffsäkra insatser.⁸

2.2. Syfte

Syftet med uppdraget är att stärka barns tillgång till skydd, stöd och behandling. Uppdragets och rapportens fokus är barn som utsätts för våld av föräldrar eller andra närstående, barn som har upplevt våld mot en närstående samt hedersrelaterat våld och förtryck.⁹

Rapporten ska bidra med:

- Att synliggöra barns och ungas egna erfarenheter av samhällets stöd och skydd, inklusive hur de upplever vuxnas bemötande, ansvarstagande och förmåga att agera.
- En analys av orsakerna till den låga graden av upptäckt och anmälningar av våld mot barn från närstående, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck.
- Fördjupad kunskap och förståelse för hur våldsutsatta barns och ungas väg genom stöd- och vårdkedjan faktiskt ser ut, och om det finns könsskillnader i upplevelser av samhällets stöd och skydd.
- Ökad insikt kring brister och hinder som gör att barns rättigheter inte tillgodoses.
- Ett samlat kunskapsunderlag från barn och unga samt yrkesverksamma om hur samhällets stöd och skydd fungerar i praktiken.
- Att belysa strukturella, organisatoriska och kulturella faktorer som påverkar yrkesverkssammars förmåga att leva upp till lagstiftningens intentioner och dess genomslag i praktiken.

⁸ Regeringsbeslut 2025-05-15, S2025/00979.

⁹ Den 1 juli 2021 ikraftträdde ett nytt brott kallat barnfridsbrott. Se 4 kapitel 3 § brottsbalken. Lagen innebär att det är straffbart att låta barn bevittna vissa brott mellan närstående, exempelvis våld mot en förälder.

2.3 Barnombudsmannen arbetar utifrån barnkonventionen

Barnombudsmannens uppdrag är att företräda barns och ungas rättigheter och intressen enligt Förenta Nationernas (FN) konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).¹⁰ Barnkonventionen antogs av FN:s generalförsamling 1989 och blev svensk lag den 1 januari 2020. Barnombudsmannen ska i sitt uppdrag bevaka efterlevnaden och driva på genomförandet av barnkonventionen.

Konventionen fastställer bland annat att varje barn har rätt till skydd från våld, att komma till tals i frågor som rör dem och att växa upp i en trygg miljö som främjar deras utveckling. Artikel 2, 3, 6 och 12 kallas för de fyra grundprinciperna. Alla övriga artiklar utgår ifrån dem.

Artikel 2: Respektera och tillförsäkra varje barn deras rättigheter, utan åtskillnad.

Artikel 3: Vid alla åtgärder som rör barn, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.

Artikel 4: En stat ska vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa åtgärder och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i konventionen.

Artikel 6: Erkänna och säkerställa varje barns inneboende rätt till liv, överlevnad och utveckling.

Artikel 12: Barns rätt att fritt uttrycka sina åsikter i frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Artikel 19: Barn ska skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada, övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp.

Artikel 24: Barn har rätt till bästa möjliga hälsa och tillgång till hälso- och sjukvård och rehabilitering.

Artikel 36: Barn ska skyddas mot alla former av utnyttjande som kan skada barnet i något avseende.

Artikel 34: Barn ska skyddas mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp.

Artikel 35: Vidta åtgärder för att förhindra bortförande, försäljning av och handel med barn.

Artikel 37: Säkerställa att barn inte utsätts för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller olagligt frihetsberövande.

Artikel 39: Barns rätt till alla lämpliga åtgärder för att främja fysisk och psykisk rehabilitering samt social återanpassning när ett barn utsätts för någon form av vanvård, utnyttjande eller övergrepp.

FN:s kommitté för barnets rättigheter (Barnrättskommittén)¹¹ har i sammanfattande slutsatser och rekommendationer till Sverige uttryckt oro över att personal i skolor och på institutioner inte har tillräcklig utbildning för att upptäcka tidiga tecken på övergrepp och vanvård.¹² Barnrättskommittén rekommenderar Sverige att vidta alla nödvändiga åtgärder för att få till stånd ett sammanhängande och samordnat system som skyddar barn. Kommittén lyfter bland annat fram vikten av att fler fall av övergrepp och våld mot barn anmäls samt av att fortlöpande utbilda personal i skolor och på institutioner om hur man kan upptäcka tecken på att barn far illa.¹³

¹⁰ Se 1 § lagen (1993:335) om barnombudsman.

¹¹ FN:s barnrättskommitté övervakar att de stater som har undertecknat barnkonventionen efterlever den.

¹² FN:s barnrättskommitté. *Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport.* (2015). CRC/C/SWE/CO/5, p. 27 b.

¹³ CRC/C/SWE/CO/5, p. 28 och 28 b.

Barnrättskommittén har även uttryckt oro över de skillnader som kvarstår när det gäller genomförandet av konventionen i kommunerna och regionerna, vilket leder till att barns tillgång till stöd och tjänster inte är likvärdig. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten inrättar en högnivåmekanism med ett tydligt mandat och en befogenhet att säkerställa likvärdig tillgång till alla rättigheter, och avsätter nödvändiga mänskliga, tekniska och ekonomiska resurser för att detta ska fungera effektivt.¹⁴ Vidare har Barnrättskommittén noterat att barns rätt att komma till tals är otillräckligt genomförd i praktiken, i synnerhet när det gäller vårdnad, boende och umgänge, i utredningar inom socialtjänsten och i asylprocessen.¹⁵

2.3.1 Andra bindande konventioner och internationella åtaganden på området

Utöver svensk lagstiftning har Sverige även förbundit sig att följa:

- Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (Istanbulkonventionen), som omfattar åtgärder för att skydda flickor och kvinnor mot alla former av våld, inklusive våld i hemmet.¹⁶
- Europarådets konvention om skydd av barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (Lanzarotekonventionen).¹⁷
- FN:s konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet, inklusive tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn (Palermoprotokollet).¹⁸
- Europeiska unionens direktiv om förebyggande och bekämpande av människohandel och skydd av dess offer (EU:s människohandelsdirektiv).¹⁹
- Europeiska unionens direktiv om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter (EU:s brottsofferdirektiv).²⁰
- FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig och förnedrande behandling eller bestraffning.²¹
- FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och fakultativt protokoll till konventionen.²²

¹⁴ CRC/C/SWE/CO/5, p. 11 och 12.

¹⁵ CRC/C/SWE/CO/5, p. 19.

¹⁶ Utrikesdepartementet, SÖ 2014:13, Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (antagen i Istanbul den 11 maj 2011).

¹⁷ Utrikesdepartementet, SÖ 2013:16, Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (antagen i Lanzarote den 25 oktober 2007).

¹⁸ Utrikesdepartementet, SÖ 2004:21, Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet. SÖ 2004:22, Tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn, till Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet (antagen i New York den 15 november 2000).

¹⁹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF.

²⁰ Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU av den 25 oktober 2012 om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem samt om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF.

²¹ Utrikesdepartementet, SÖ 1986:1, Konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (antagen i New York den 10 december 1984).

²² Utrikesdepartementet, SÖ 2008:26, Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och fakultativt protokoll till konventionen (antagen i New York 13 december 2006).

2.4 Kunskapsmässigt utgångsläge

Den samlade kunskapen på området ger en tydlig bild av den otrygghet och våldsutsatthet som åtskilliga barn växer upp i, hur det påverkar dem på kort och lång sikt samt vilka konsekvenser det kan få i form av fortsatt utsatthet, psykisk ohälsa, destruktiva beteenden och i vissa fall kriminalitet. Mycket av det som barn, unga och yrkesverksamma beskriver för Barnombudsmannen om barns utsatthet och brister i samhällets skyddsnät har varit känt under lång tid. Trots återkommande forskning och larmrapporter kvarstår problemen i stora delar. Myndigheter och andra samhällsaktörer har endast i begränsad utsträckning genomfört de långsiktiga och samordnade förändringar som krävs för att minska barns utsatthet. Det finns ett tydligt gap mellan lagstiftning som ska skydda barn, vad som är känt om bristerna och hur lagstiftningen omsätts i praktiken för att barn ska få det skydd, stöd och den hjälp som de behöver och har rätt till.

Här redovisas en sammanfattande översikt av kunskapsläget. Befintlig kunskap behandlas mer ingående i avsnitt 4–9.

2.4.1 Barns utsatthet för våld

FN:s barnrättskommitté har i allmänna kommentar nr. 13²³ utvecklat innebörden av artikel 19:

- Begreppet ”alla former av våld” ska förstås mycket brett och innefattar fysiskt, psykiskt och sexuellt våld, vanvård, försummelse, exploatering, skadliga sedvänjor, hedersrelaterat våld samt strukturellt våld.
- Våld behöver inte alltid lämna synliga spår – även hot, kränkningar och försummelse omfattas.
- Staterna har en skyldighet att förebygga, skydda, utreda samt ge stöd och upprättelse i samband med kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive barnäktenskap, tvångsäktenskap, barn som förs bort och/eller kvarhålls utomlands samt könsstympning av flickor, är ett omfattande samhällsproblem och en av de allvarligaste och mest komplexa utmaningarna för barnrättsarbetet i Sverige idag.

Hedersrelaterat våld och förtryck har sin kärna i oskults- och kyskhetsnormer. De reglerar individens sexualitet, beteende och livsutrymme. Tjejer förväntas upprätthålla och skydda ”oskulden” och hela familjens rykte anses vila på deras faktiska eller påstådda sexuella renhet. Tjejer är särskilt utsatta för sexualiserat våld, kontroll och begränsningar kopplade till oskultsnormen samt barn- och tvångsäktenskap. Killar utsätts i högre grad för lojalitetskrav och påtryckningar att bevaka systrar eller andra kvinnliga släktingar för att upprätthålla kollektivets normer.²⁴

Unga hbtqi-personer är ytterligare en särskilt utsatt grupp, eftersom frågor om sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck är tabubelagda i en hederskontext och kan leda till förföljelse, hot eller allvarlig våldsutsatthet. De tvingas dölja vem de är och riskerar annars att utsättas för omvändelseförsök.²⁵

Även olika typer av funktionsnedsättningar kan förstärka utsattheten. Barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning kan till exempel ha sämre förutsättningar att förstå och följa hedersnormerna, vara

²³ FN:s barnrättskommitté. *Allmän kommentar nr. 13 (2011) om barnets rätt till frihet från alla former av våld*, p. 5 och 19–26.

²⁴ Se även proposition 2019/20:131. *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet*, s. 24–25.

²⁵ Se MUCF. *Unga hbtq-personers utsatthet för omvändelseförsök i Sverige*. (2022) och MUCF. *”Det får inte existera” - Om unga hbtq-personers utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck samt omvändelseförsök*. (2024).

MUCF:s definition av omvändelseförsök: ”Försök att få någon att förändra, permanent dölja eller avstå från att leva i enlighet med sin sexuella läggning eller könsidentitet eller uttrycka kön på det sätt personen själv vill.”

i stark beroendeställning till familj och omgivning samt löpa en ökad risk att bli manipulerade och vilseledda.²⁶

Hedersrelaterat våld och förtryck är en sammansatt utsatthet där flera former av kontroll, begränsningar och våld ofta förekommer samtidigt och förstärker varandra. Utöver multiutsattheten försvåras situationen ytterligare av att familjemedlemmar, släktingar eller ett ännu vidare nätverk deltar i våldsutövningen och/eller bidrar till att upprätthålla hedersnormerna.²⁷

2.4.2 Om barns uppväxtvillkor, utsatthet för våld och samhällets bristande insatser

Utredningen om en nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn konstaterar i sitt betänkande från december 2022 att många barn fortsatt utsätts för våld, att samhällets förmåga att skydda barn ofta brister och att det får allvarliga och långvariga konsekvenser för barnen.²⁸ Utredningen slog fast att:

Våld utgör således ett utbrett samhällsproblem som hotar barns rätt till hälsa, liv och utveckling.²⁹

I den utredning som låg till grund för införande av barnfridsbrottet uppskattas att cirka 210 000 barn, motsvarande vart tionde barn i Sverige, har upplevt våld mellan närstående vuxna.³⁰ Sedan barnfridsbrottet trädde i kraft den 1 juli 2021 har antalet anmälningar stadigt ökat. År 2024 anmäldes totalt 12 124 barnfridsbrott, lika stor andel mot flickor som mot pojkar, och under 2025 preliminärt 12 359 barnfridsbrott (49 procent mot flickor och 51 procent mot pojkar).³¹

Socialstyrelsen skade- och dödsfallsutredningar 2024–2025 innehåller uppgifter om nio barn som har dödat av föräldrar eller andra närstående, och elva som har utsatts för grov eller synnerligen grov misshandel:

Barnen hade utsatts för brutalt våld, som strypning, dränkning eller våld med kniv eller tillhyggen. Av de barn som inte avlidit av brottet har de flesta fått allvarliga skador, vilket krävt omfattande sjukhusvård eller vård under lång tid.³²

Skade- och dödsfallsutredningarna visar också att det i många fall har funnits tidigare uppgifter om, ofta långvarigt och upprepat, våld.³³ Dessutom har det i en majoritet av ärendena funnits en oro för barnets situation eller föräldrarnas omsorgsförmåga före våldsbrottet.³⁴ Socialstyrelsen konstaterar att det fortsatt finns allvarliga brister i samhällets skyddsnet. Bristerna rör bland annat att barn inte skyddas tillräckligt från våld, barns röster är osynliga i utredningarna och att insatser och åtgärder inte motsvarar behoven. Vidare saknas ofta en helhetsbild av barnets situation, bland annat till följd av bristande samverkan. Socialstyrelsen framhåller vikten av ett systematiskt samordnat arbete för att skydda barn från våld. Därtill behöver hela kedjan av åtgärder från olika samhällsaktörer fungera för att det ska vara möjligt att förebygga att barn utsätts för allvarliga våldsbrott.³⁵

I Stiftelsen Allmänna Barnhusets senaste nationellt representativa elevenkätundersökning om förekomsten av våld mot barn i Sverige svarar drygt 57 procent av eleverna att de har utsatts för någon form av våld under uppväxten (fysiskt våld från vuxna, psykiskt våld från vuxna, försummelse, upplevt våld mellan vuxna i familjen, sexuella övergrepp, mobbning och våld i ungas parrelationer), Vidare svarar

²⁶ Se MFD. *Särskild sårbarhet, särskilt ansvar. Stödmaterial för att motverka våld mot barn och unga med funktionsnedsättning och kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck mot personer med funktionsnedsättning*. (2025).

²⁷ Se även proposition 2019/20:131 Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet, s. 24–25.

²⁸ SOU 2022:70. *En uppväxt fri från våld – en nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn*, s. 29.

²⁹ SOU 2022:70. *En uppväxt fri från våld*, s. 29.

³⁰ SOU 2019:32. *Straffrättsligt skydd för barn som bevitnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord*, s. 55.

³¹ Brottsförebyggande rådets (Brå) statistik över anmälda brott.

³² Socialstyrelsen. *Barn som utsatts för grovt eller dödligt våld: skade- och dödsfallsutredningar 2024–2025*, (2026), s. 23.

³³ Socialstyrelsen. *Barn som utsatts för grovt eller dödligt våld*, s. 23–24.

³⁴ Socialstyrelsen. *Barn som utsatts för grovt eller dödligt våld*, s. 24.

³⁵ Socialstyrelsen. *Barn som utsatts för grovt eller dödligt våld*, s. 6–7 och s. 70–72.

40 procent av eleverna att de blivit utsatt för våld av en vuxen person och 29 procent har blivit utsatt av en förälder, vilket inkluderar såväl att själv ha blivit direkt utsatt som att ha upplevt våld mellan närstående. Icke-binära och flickor svarar i större utsträckning än pojkar att de har utsatts för våld, oavsett förövare.³⁶ Drygt åtta procent av eleverna i kartläggningen uppger att de har varit multiutsatta, det vill säga utsatta för tre eller fler former av våld från vuxna.³⁷

Det framgår också av kartläggningen att våld mot barn från föräldrar har minskat över tid, men att det inte har skett någon betydande minskning 2011–2022. Förekomsten av psykiskt våld från förälder har ökat sedan den föregående studien (2016), liksom emotionell och fysisk försummelse.³⁸ Flera faktorer ökar risken för att barn ska utsättas för våld: Dålig familjeekonomi, att bo med en förälder, att vara född utanför Norden, att leva med vuxna med missbruk, psykisk sjukdom eller i kriminalitet, att vara placerad i familjehem eller HVB (hem för vård eller boende), att ha en funktionsnedsättning, kronisk sjukdom eller ett psykiatriskt tillstånd, att ha föräldrar som är oense om boende eller umgänge samt att leva i en hederskontext.³⁹

Uppskattningsvis lever 19 procent av unga med oskuldskrav⁴⁰ från familj och släkt, cirka två procent får inte själva välja sin framtida partner och tio procent upplever förväntningar från familj eller släkt att vara könsstympad eller omskuren. Förväntningar att vara oskuld samt begränsningar i val av partner är vanligare bland tjejer än bland killar. Andelarna är också högre bland unga som har minst en utrikesfödd förälder.⁴¹ Ungdomar med oskuldskrav är i högre utsträckning utsatta för våld, framför allt av föräldrar.⁴² Det rör sig också i större utsträckning om allvarligt och upprepat våld. Detta gäller inte minst bland tjejer med oskuldskrav jämfört med övriga tjejer (17 jämfört med 7 procent allvarliga former av fysiskt våld och 12 respektive 5 procent upprepat våld).⁴³

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) tillsyn av socialtjänstens respektive hälso- och sjukvårdens arbete mot våld visar på allvarliga brister i bland annat följsamhet till gällande bestämmelser, handläggning, samverkan och uppföljning. Bristerna försvårar upptäckten av våld och kan få allvarliga konsekvenser för våldsutsatta, som dödsfall till följd av det våld de utsatts för, eller att åtgärderna och insatserna riskerar att inte bli vare sig relevanta, träffsäkra eller tillräckliga. Tillsynen av socialtjänstens verksamhetsområde barn och familj visar även att nämnderna inte alltid inleder utredning i enlighet med 11 kap. 1 § SoL vid kännedom om att barn kan ha utsatts för eller bevittnat våld. De hämtar inte heller alltid in uppgifter om våld eller bedömer och utreder dem inte i tillräcklig omfattning eller inom lagstadgad utredningstid. Vidare konstaterar IVO att barn i många fall inte ges möjlighet att komma till tals eller få relevant information, och bedömningar av barnets behov av skydd och barnets bästa är ofta otillräckliga eller saknas helt.⁴⁴ Resultaten bekräftar sammantaget resultat och slutsatser från IVO:s tidigare tillsyn inom området.⁴⁵

En aktuell avhandling om barns tillgång till samhällets skydd och stöd bekräftar att våld under barndomen får djupgående konsekvenser för barns hälsa (och beteende), genom såväl en akut risk för fysisk skada och död som långsiktig psykisk skada och försämrad livskvalitet.⁴⁶ Forskning har fastslagit att våldet får negativa effekter på fysisk och psykosocial hälsa, samt att det finns tydliga kopplingar till

³⁶ C. Jernbro, Å. Landberg & J. Thulin. *Våld mot barn 2022 – en nationell kartläggning*, (Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2023), s. 25–26.

³⁷ Jernbro, Landberg och Thulin. *Våld mot barn 2022*, s. 42.

³⁸ Jernbro, Landberg och Thulin. *Våld mot barn 2022*, s. 44.

³⁹ J. Thulin, Å. Landberg & C. Jernbro. *Våld är aldrig okej! – sammanfattning av en nationell kartläggning av våld mot barn*, (Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2024), s. 17.

⁴⁰ Förväntningar att vänta med sex tills de har gift sig.

⁴¹ C. Jernbro och Å. Landberg, *Våld i ungas nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Förekomst, riskfaktorer och hälsokonsekvenser*, Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Jämställdhetsmyndigheten, 2024, s. 23–24.

⁴² Jernbro och Landberg, *Våld i ungas nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck*, s. 29.

⁴³ Jernbro och Landberg, *Våld i ungas nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck*, s. 31.

⁴⁴ Inspektionen för vård och omsorg (IVO). *Tillsyn av socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck – slutredovisning av regeringsuppdrag A2021/01714*. (2024), s. 16 och 31.

⁴⁵ IVO. *Tillsyn av socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck*, s. 3 ff.

⁴⁶ S. Quarles van Ufford. *Violence against children, children's rights, and society's response – implications of child welfare services' handling of abuse for children's access to protection and support*, (Högskolan Dalarna, 2025), s. 14 och 22.

posttraumatiskt stressyndrom (PTSD),⁴⁷ depression, självskadebeteende och självmord. Våldsutsatthet har också samband med sämre akademiska prestationer, riskbeteende och en försämrad livskvalitet. Vidare framgår att barns tillgång till skydd, stöd och behandling i Sverige fortsatt är begränsad, trots att barn ofta berättar om sin utsatthet.⁴⁸

Att våldet får allvarliga konsekvenser för barn, på kort och lång sikt, och att situationen förvärras av bristande stöd och skydd, bekräftas av det barn och unga har berättat för Barnombudsmannen och som redogörs i denna rapport.⁴⁹

2.4.3 Samhällets ansvar och skyldighet för att stödja barn och unga i utsatta situationer

Flera aktörer har särskilda skyldigheter, uppdrag och ansvar för att upptäcka, hjälpa, skydda och stödja barn och unga i utsatta situationer. Utöver bestämmelserna i barnkonventionen reglerar flera andra svenska lagar barns rättigheter, bland annat socialtjänstlagen, SoL (2025:400) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), hälso- och sjukvårdslagen, HSL (2017:30), skollagen (2010:800) samt bestämmelser i bland annat brottsbalken, polislagen (1984:387) och rättegångsbalken. Sammantaget tydliggör dessa lagar olika aktörers skyldigheter att agera när barn riskerar att fara illa.

Enligt 19 kap. 1 § SoL är den som i sitt yrkesutövande får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa skyldig att genast anmäla detta till socialnämnden.

Förskolan och skolan

Förskolan ingår i skolväsendet och vilar på en demokratins grund. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Av läroplanen framgår att förskollärare ska ansvara för att varje barns utveckling och lärande kontinuerligt och systematiskt följs upp, dokumenteras och analyseras för att det ska vara möjligt att utvärdera hur förskolan tillgodoser barnens möjligheter att utvecklas och lära i enlighet med läroplanens mål.⁵⁰ Till skillnad från skolans läroplan saknas skrivningar om hedersrelaterat våld och förtryck i förskolans läroplan. I en studie om förskolans möte med hederskulturen har detta identifierats som en allvarlig brist.⁵¹

Förskolan och skolan, inklusive elevhälsan, har enligt skollagen ett ansvar att uppmärksamma signaler på att ett barn kan fara illa. För skolan, inklusive elevhälsan, omfattar uppdraget också ett främjande och förebyggande arbete samt ett kompensatoriskt ansvar för att stödja barnets utveckling, trygghet och lärande. År 2023 infördes förtydliganden i 2 kap. 25 § skollagen som innebär att elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå samt ske i samverkan med lärare och övrig personal. Vidare framgår att elevhälsan vid behov ska samverka med hälso- och sjukvården och socialtjänsten samt vara en del av skolans kvalitetsarbete.

Socialtjänsten

Enligt 4 kap. 1 § SoL, ansvarar kommunen för socialtjänsten inom sitt område och har det yttersta ansvaret för att enskilda får de insatser de behöver. Barn och unga som har utsatts för våld är ingen enhetlig grupp och kan behöva olika insatser utifrån deras individuella förutsättningar och behov. Socialtjänsten har enligt SoL och LVU det yttersta ansvaret för att utreda barns behov av skydd och stöd

⁴⁷ Posttraumatic Stress Disorder. Psykiska och fysiska besvär kan uppstå efter våldsamma, livshotande eller skrämmande händelser.

⁴⁸ Quarles van Ufford. *Violence against children, children's rights, and society's response*, s. 96.

⁴⁹ Läs mer om barns och ungas uppväxtvillkor och utsatthet i Barnombudsmannens rapport "I alla fall, det var normalt i min värld" – om barns och ungas våldsutsatthet och uppväxtvillkor, samt dess konsekvenser och samband med kriminalitet" samt Årsrapport 2026 "Det var som att leva i ett fängelse. Jag kunde knappt andas" – om hedersrelaterat våld och förtryck mot barn och unga, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor. (2026).

⁵⁰ Skolverket. *Läroplan för förskolan: Lpfö 18: reviderad 2025*. (2025).

⁵¹ D. Rexvid. *Förskolans möte med hederskulturen*. (Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet, 2024:2), s. 125.

samt besluta om och följa upp insatser. Socialtjänsten ska säkerställa att barnets bästa och barnets rättigheter beaktas genom hela handläggningen.

Hälso- och sjukvården

Hälso- och sjukvården är skyldig att erbjuda god vård till barn som är våldsutsatta och barn som upplevt våld mot närstående. Detta kan innebära psykologiskt stöd eller traumabehandling, exempelvis via barn- och ungdomspsykiatri (BUP), och medicinsk vård vid fysiska skador.⁵² Om ett barn visar symtom eller tecken som väcker misstanke om att barnet är våldsutsatt eller bevittnat våld ska vårdgivaren se till att hälso- och sjukvårdspersonalen beaktar vilka fysiska och psykiska vårdbehov barnet kan ha med anledning av våldet.⁵³ Frågor som rör våld mot barn kan aktualiseras inom en rad verksamheter inom hälso- och sjukvården, från primärvård och akutsjukvård till psykiatri och kommunal hälso- och sjukvård. Det kan ofta handla om verksamheter som i första hand vänder sig till vuxna, men som därigenom kan få kännedom om och uppmärksamma barn som utsätts för våld. Enligt gällande föreskrifter om våld i nära relationer ställs bland annat krav på att vårdgivaren ska fastställa rutiner för när och hur personalen ska fråga om våld, Syftet är att upptäcka våldsutsatta och barn som bevittnat våld.⁵⁴

Rättsväsendet

Rättsväsendet – till exempel polis, åklagare, domstolar – ansvarar för att utreda brott mot barn, säkerställa rättssäkra och barnanpassade processer i enlighet med rättegångsbalken och förundersökningskungörelsen (1947:948) samt beakta barnets bästa i första hand under hela rättsprocessen, i enlighet med barnkonventionen. Rättsväsendet ska lagföra de som begått brott mot barn och därigenom bidra till det våldsutsatta barnets skydd och upprättelse.

En sammanlänkad stöd- och vårdkedja

När ett barn har utsatts för våld i hemmet, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, är flera aktörer i samhället ansvariga för olika delar av den sammanlänkade stöd-, skydds- och vårdkedjan. Myndigheternas processer löper oftast parallellt med varandra och kräver samverkan. Bestämmelser om samverkan finns i den lagstiftning som gäller för respektive aktör.⁵⁵ Samverkan syftar bland annat till att aktörerna ska samordna sina insatser så att de inte motverkar varandra.⁵⁶

Utöver de offentliga aktörerna fyller civilsamhället en central och kompletterande funktion. Civilsamhällesorganisationer som driver stödlinjer, tjej- och ungdomsjourer samt andra verksamheter med specialiserad kompetens inom områden som våld, hedersrelaterat våld och förtryck och psykisk hälsa erbjuder lågtröskelstöd, rådgivning och trygga kontaktytor för barn och unga.

Figuren nedan visar vilka aktörer som har en central roll i de olika faserna av barnets resa genom stöd- och vårdkedjan.

⁵² Socialstyrelsen. *Våld i nära relationer – handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer*, (2023).

⁵³ Det framgår av 7 kap. 12 § HSLF-FS 2022:39. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer.

⁵⁴ 7 kap. 2 § HSLF-FS 2022:39. Se även 19 kap. kapitel 1 § SoL, jfr 7 kap. 3 § HSLF-FS 2022:39.

⁵⁵ 8 § förvaltningslagen (2017:900), hälso- och sjukvårdslagen, HSL (2017:30), socialtjänstlagen (2001:453) (SoL), offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL), polislagen (1984:387) och skollagen (2010:800). Se även Socialstyrelsen. *Lagstiftning om samverkan kring barn och unga – en sammanfattning*, (2015).

⁵⁶ 7 kap. 2 § HSLF-FS 2022:39.

3. Så här gjorde vi rapporten

Utöver uppdraget att undersöka bristerna i samhällets skyddsnet hade Barnombudsmannen under 2025 även regeringsuppdrag som handlade om att:

1. Kartlägga och beskriva barns och ungas erfarenheter av våld under uppväxten och belysa sambandet med kriminalitet inklusive fortsatt dialog med berörda myndigheter om hur barn kan skyddas från att utnyttjas i kriminella aktiviteter.⁵⁷
2. Analysera kopplingarna mellan hedersrelaterat våld och förtryck och risk för att minderåriga rekryteras till och utnyttjas i gängkriminalitet. Myndigheten ska även analysera kopplingarna mellan hur kriminella nätverk utnyttjar minderåriga för sexuell exploatering och människohandel för olika ändamål. Syftet är att öka kunskapen så att samhällets insatser kan bli mer träffsäkra.⁵⁸
3. Identifiera kontaktvägar för barn och unga som har utsatts för våld i partnerrelation, sexuellt våld eller sexuell exploatering.⁵⁹

Barnombudsmannen har också till uppgift att varje år ta fram en årsrapport utifrån valt tema. Årsrapporten 2026 *”Det var som att leva i ett fängelse. Jag kunde knappt andas”*⁶⁰ handlar om hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor.

Mot bakgrund av detta har Barnombudsmannen under 2025 genomfört 70 djupintervjuer med barn och unga samt en enkätundersökning som 176 besvarade. Enkäten har kompletterat intervjumaterialet och bidragit till en bredare bild av barns och ungas perspektiv. Barns och ungas röster och erfarenheter utgör rapportens huvudsakliga kunskapskälla och har varit vägledande för analys och slutsatser. Arbetsättet utgår från principen att barn och unga är experter på sina egna livsvillkor och att deras delaktighet ska säkerställas i hela processen.

För att komplettera barns och ungas beskrivningar har Barnombudsmannen även genomfört en enkätundersökning och djupintervjuer med yrkesverksamma.

För att underlätta läsningen har citaten i vissa fall bearbetats språkligt, exempelvis genom mindre justeringar av talspråk och upprepningar. Bearbetningen har genomförts med stor varsamhet och utan att förändra citatens betydelse.

Genom en samlad och fördjupad analys av materialet har Barnombudsmannen identifierat ett stort antal problemområden längs barnets väg genom samhällets skydds-, stöd- och hjälpinsatser. Analysen har utgått från ett tydligt barnrättsligt perspektiv och tagit sin utgångspunkt i barns upplevelser av samhällsaktörernas agerande liksom i de fall där nödvändiga insatser helt eller delvis ha uteblivit.

⁵⁷ Regeringsbeslut 2024-12-19, S2024/02156 (delvis).

⁵⁸ Regeringsbeslut 2025-05-15, S2025/00979, s. 3.

⁵⁹ Regeringsbeslut 2025-06-05, A2025/00608. Barnombudsmannen ska lämna en skriftlig slutredovisning senast den 1 juni 2027.

⁶⁰ Barnombudsmannen. *Det var som att leva i ett fängelse. Jag kunde knappt andas.* (2026).

3.1 Djupintervjuer med barn och unga

Barnombudsmannen har under 2025 genomfört 70 intervjuer med barn och unga. Intervjuerna har utgått ifrån ett semistrukturerat samtalsstöd, som tagits fram i dialog med barn och unga, utifrån följande teman:

1. Uppväxtvillkor och våldsutsatthet.⁶¹
2. Erfarenheter av hjälp, stöd och skydd från samhället.
3. Erfarenhet från domstol.
4. Råd till vuxna som har ansvar för att hjälpa barn och unga.
5. Råd till andra barn och unga i liknande situationer.

Vid tolkning av de antal och andelar som redovisas i resultatavsnitten nedan är det viktigt att ha med sig att fler barn och unga kan ha varit utsatta för de former av utsatthet som vi beskriver i rapporten, utan att det har framkommit i samtalen. De redovisade uppgifterna bör därför tolkas med försiktighet. De ger en indikation på förekomsten men utgör sannolikt en underskattning av den faktiska omfattningen.

De barn och unga som Barnombudsmannen har samtalat med har vid tiden för intervjuerna befunnit sig på SiS ungdomshem, på hem för vård eller boende (HVB), på skyddat boende eller i stödverksamhet inom civilsamhället.

En del barn och unga som har intervjuats har beviljats insatser på grund av egen våldsutsatthet, medan andra barn och unga är placerade för att de har begått brott. I Barnombudsmannens tidigare intervjuer med barn och unga placerade på SiS ungdomshem har det framkommit att många av dem har varit utsatta för olika former av våld under uppväxten. Detta oavsett skälet till att de nu befinner sig där. Våldsutsatthet framträder därmed som en återkommande del av deras uppväxtvillkor, även när deras egen utsatthet för våld inte utgör grunden för deras placering. För att få en fördjupad och mer sammansatt bild av barn och ungas uppväxtvillkor, deras utsatthet för olika former av våld, våldets konsekvenser samt deras erfarenheter av samhällets stöd och skyddsinsatser, har Barnombudsmannen valt att återigen träffa barn och unga på SiS ungdomshem. Därutöver har intervjuer genomförts med barn och unga i andra relevanta verksamheter.

Av de intervjuade är 40 killar (57 procent), 29 tjejer (42 procent) och en icke-binär (1 procent). Vid tiden för samtalet var 33 barn (i åldern 15–17 år) och 37 unga vuxna (i åldern 18–21 år). Dessa 70 barn och unga har sammanlagt minst 152 syskon som också påverkas av och utsätts för de skadliga förhållandena i familjen. I flera fall nämns dessutom exempelvis kusiner som lever i liknande utsatthet.

Barnombudsmannen har anpassat genomförandet av intervjuerna efter barnets situation och dessa har skett på plats där de befann sig eller via telefon. Barn och unga har getts möjlighet att vara anonyma även gentemot Barnombudsmannen, exempelvis genom att ringa från dolt nummer. Eftersom intervjuerna rör mycket svåra erfarenheter har särskild vikt lagts vid att skapa trygghet i samtalet, skydda de ungas integritet och bemöta dem med respekt, lyhördhet och omsorg.

Inför varje samtal har deltagarna informerats om syftet med intervjun, vad deras medverkan innebär och att den är helt frivillig. De har också fått information om sin rätt att när som helst avbryta samtalet eller hoppa över frågor. Avidentifiering och sekretess är centralt för att barn och unga ska våga dela sina erfarenheter. Därför säkerställer Barnombudsmannen att inga uppgifter som delas kan härledas till

⁶¹ I de fall hen citeras i rapporten har vi valt att i stället benämna hen som tillhörande en av de större kategorierna i materialet, Tjej eller Kille. Detta av integritetsskäl och som en del i att säkerställa att det inte går att knyta det någon har sagt till en viss person. Av samma anledning kan procentuella andelar kring exempelvis utsatthet för olika former av våld inte anges när det gäller icke-binära.

enskilda individer eller deras familjer. Intervjuerna genomförs alltid enskilt, utan närvaro av personal eller andra vuxna.

I arbetet med att inhämta och ta till vara på barns och ungas erfarenheter – inom ramen för de aktuella regeringsuppdragen – har Barnombudsmannen även gått tillbaka till det intervju-material som låg till grund för rapporterna *Ni måste hinna före – Barns och ungas berättelser om att vara frihetsberövad*, *Det har alltid funnits våld, alltså när det har funnits problem*, och *För varje minut som går och ingen gör något för att hjälpa barn, så blir det bara värre*.⁶² Det har rört sig om intervjuer med 88 barn och unga, med åtminstone 143 syskon. Sammanlagt rör det sig om djupintervjuer med 158 barn och unga under perioden 2024–2025.

3.2 Intervjuer med yrkesverksamma

Barnombudsmannen har genomfört 40 semistrukturerade intervjuer med yrkesverksamma inom förskolan, skolan inklusive elevhälsan, socialtjänsten, hälso- och sjukvården, tandvården och rättsväsendet. För att få en fördjupad förståelse för bristerna och hur samhällets skyddsnät för barn som är våldsutsatta kan utvecklas, har även politiker, forskare samt andra yrkesverksamma som arbetar nära de utpekade samhällsaktörerna intervjuats.

Intervjuerna har utgått ifrån semistrukturerade frågeguider för att skapa en systematik och möjliggöra jämförelser mellan materialet från de olika intervjuerna. Samhällets skyddsnät omfattar allt från tidig upptäckt inom förskola och skola samt hälso- och sjukvård, till socialtjänstens och rättsväsendets insatser och åtgärder. Det har därför funnits många potentiellt viktiga områden att fånga i intervjuerna. Intervjufrågorna speglar frågorna i enkätundersökningen till yrkesverksamma respektive barn och unga och rör följande områden:

- Erfarenhet av att möta barn och unga som är våldsutsatta.
- Rutiner och arbetssätt.
- Att upptäcka barn som är våldsutsatta, agera samt ge stöd, hjälp och skydd.
- Intern och extern samverkan.
- Barnets perspektiv.
- Styrning och ledning.
- Effekt av insatser och individbaserad systematisk uppföljning.
- Förslag på åtgärder.

Det professionella perspektivet har därigenom kompletterat, speglat och fördjupat barns och ungas egna erfarenheter av samhällets skydd och stöd.

3.2.1 Hur vi valde ut och rekryterade intervjupersoner

Urvalet av intervjupersoner baseras på ett målinriktat urval med inslag av snöbollsurval. Barnombudsmannen har lagt särskild vikt vid att inkludera personer med erfarenhet och sakkunskap inom området, för att möjliggöra fördjupade resonemang i relation till uppdragets frågeställningar. Några av dessa intervjupersoner har rekryterats genom rekommendationer från myndighetsföreträdare⁶³ och andra intervjudeltagare efter att dessa tagit del av studiens syfte. I vissa fall har intervjupersonen själv

⁶² Barnombudsmannen. *”Det har alltid funnits våld, alltså när det har funnits problem”*. (2025); Barnombudsmannen. *”För varje minut som går och ingen gör något för att hjälpa barn, så blir det bara värre”*. (2025).

⁶³ Barnafriad och länsstyrelsen Östergötland som på uppdrag av regeringen samordnar de regionala och kommun- och myndighetsgemensamma resurscentrumen mot hedersrelaterat våld och förtryck.

anmänt intresse i samband med att regeringsuppdragen presenterats i olika yrkes- och samverkanssammanhang.

Majoriteten av intervjupersonerna har mer än 15 års erfarenhet av att i sin yrkesroll direkt eller indirekt möta utsatta barn och unga i alla åldrar.

3.3 Referensgrupper

Barnombudsmannen arbetar för att barn och unga ska göras delaktiga under hela genomförandet av myndighetens regeringsuppdrag eller andra uppdrag och projekt. Det har i de aktuella uppdragen skett genom att utgå ifrån vad barn och unga tidigare har berättat om uppväxtvillkor och våldsutsatthet, inhämta barns och ungas tankar kring vilka frågor som är viktiga att söka svar på inom uppdraget samt ta del av barns och ungas egna livserfarenheter. Efter sammanställning av resultaten har Barnombudsmannen även träffat fyra grupper av barn och unga, som har fungerat som referensgrupper när det gäller Barnombudsmannens analys och förslag, för att säkerställa att de ligger i linje med barns och ungas erfarenheter och behov.

Barnombudsmannen har även haft uppföljande kontakt med enskilda barn och unga som har intervjuats inom ramen för regeringsuppdragen. Syftet har varit att pröva och förankra Barnombudsmannens analys, slutsatser och förslag genom att ge barn och unga möjlighet att bekräfta, nyansera eller ifrågasätta tolkningarna utifrån sina egna erfarenheter.

Därutöver har Barnombudsmannen använt en referensgrupp bestående av yrkesverksamma som i sitt arbete möter barn och unga utsatta för våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck. Referensgruppen har lämnat synpunkter på enkätfrågorna som riktats till yrkesverksamma. Deras inspel har varit betydelsefulla för att säkerställa att enkäten omfattar centrala delar av stöd- och vårdkedjan för barn som är våldsutsatta.

Bidrag från samtliga referensgrupper har varit en ovärderlig del av Barnombudsmannens arbete och tillfört värdefulla perspektiv som har stärkt och fördjupat kvaliteten i Barnombudsmannens analys.

3.4 Enkätundersökning

Undersökningsföretaget Origo Group har på uppdrag av Barnombudsmannen under 2025 genomfört två enkätundersökningar, bland barn och unga respektive bland yrkesverksamma, i syfte att kartlägga brister i samhällets skyddsnät.⁶⁴

3.4.1 Enkät till barn och unga

För att nå barn och unga med erfarenhet av samhällets skydd och stöd spred Barnombudsmannen information om enkäten till:

1. Olika organisationer och aktörer som möter utsatta barn och unga med erfarenhet av samhällets skydd och stöd.
2. Statens institutionsstyrelses (SiS) 22 särskilda ungdomshem.

Enkäten spreds främst i webbaserad form, men för barn och unga som vistas på SiS användes pappersenkät som insamlingsmetod. Eftersom en öppen länk har använts och inbjudan spridits via flera olika kanaler är det inte möjligt att beräkna ett bortfallsmått.⁶⁵

⁶⁴ Se bilaga 1 för enkäten till barn och unga och bilaga 2 för enkäten till yrkesverksamma. I de frågor där flera svarsalternativ var möjliga överstiger därför den sammanlagda procentandelen 100 procent. Vid envalsfrågor summerar resultaten till 100 procent. Mindre avvikelser kan dock förekomma till följd av avrundningar.

Antal svarande (n) kan variera eftersom respondenterna har haft möjlighet att avstå från att besvara enskilda frågor.

⁶⁵ Antal svarande i relation till antal inbjudna.

Undersökningen har genomförts under perioden 22 oktober till den 30 november 2025 och innehållit frågor om bakgrund, livssituation, utsatthet för hot, våld och sexuella övergrepp, erfarenheter av att söka stöd samt upplevelse av samhällets stöd och skyddsinsatser. Enkäten har besvarats av totalt 176 barn och unga upp till 21 års ålder⁶⁶, 61 procent killar, 33 procent tjejer, tre procent annan könsidentitet och tre procent som inte har uppgett kön. De har vid tiden för enkätundersökningen befunnit sig på SiS ungdomshem (81 procent)⁶⁷, hemma (sex procent), på HVB (sex procent), på skyddat boende (två procent), i jourhem (en procent), på stödboende (en procent) eller annat (tre procent).

Tabell 1. Deskriptiv information över medverkande barn och unga i Barnombudsmannens enkätundersökning.

	Antal	Andelar
Kön		
Flicka/tjej	58	33%
Pojke/kille	108	61%
Annat	5	3%
Vill inte svara	5	3%
Ålder		
12–14 år	26	15%
15–17 år	117	66%
18+ år	33	19%
Barnets födelse land		
Sverige	122	69%
Annat land	43	25%
Vet ej	6	3%
Vill inte svara	5	3%
Föräldrars födelse land		
Båda födda i Sverige	50	28%
Båda födda i annat land	75	43%
En född i Sverige, en i annat land	36	20%
Vet inte	10	6%
Vill inte svara	5	3%

3.4.2 Enkät till yrkesverksamma

Origo Group har även genomfört en webbaserad enkätundersökning till yrkesverksamma, om deras erfarenheter av arbetet med barn som är våldsutsatta. Totalt 1582 yrkesverksamma inom förskola, skola inklusive elevhälsa, socialtjänst, samhällsvård, hälso- och sjukvård samt rättsväsende har besvarat enkäten (88 procent kvinnor, elva procent män och en procent med annan könsidentitet eller som inte har uppgett kön), under perioden den 17 oktober till den 10 november 2025.

För att nå yrkesverksamma har Barnombudsmannen använt en målinriktad urvalsstrategi, där relevanta verksamheter och yrkesgrupper kontaktats. Spridningen av enkäten har även skett genom e-postutskick, nyhetsbrev samt genom Barnombudsmannens hemsida och LinkedIn.

I och med att vi har använt en öppen länk till enkäten kunde samtliga inom målgruppen som nåddes av informationen välja att svara eller inte. Detta upplägg möjliggör omfattande datainsamling men innebär att svaren inte kan viktas mot ett känt totalurval.⁶⁸ För att säkerställa en bred och mer systematisk

⁶⁶ Varav 144 via postenkät och 32 via webblänk.

⁶⁷ Av ca 840 mottagare från (SiS) ungdomshem inkom 144 svar vilket motsvarar 17 procent svarsfrekvens.

⁶⁸ Representativitet bedöms därför i efterhand genom jämförelser av fördelningen av till exempel yrkesområde, funktion, geografi, och erfarenhetsnivå.

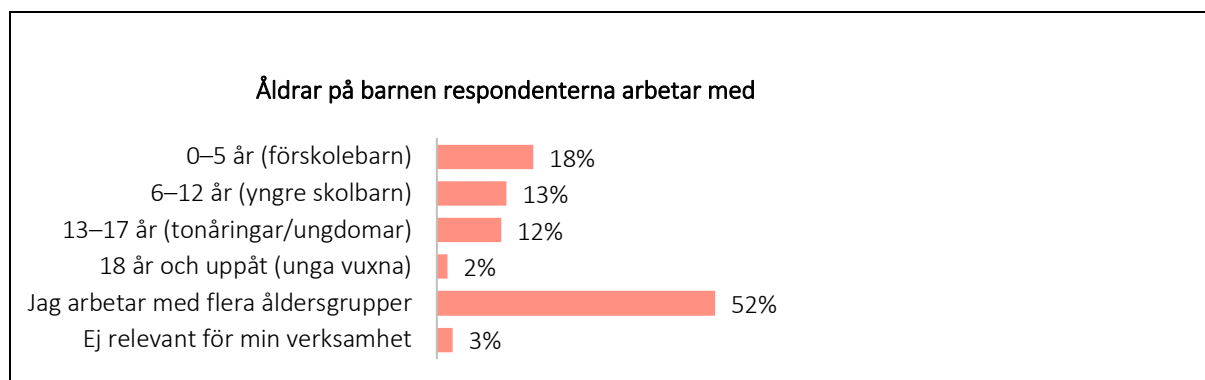
täckning av skelsektorn har Origo Group dessutom genomfört ett separat urval av skolenheter.⁶⁹ De utvalda skolenheterna har kontaktats via den e-postadress som anges i Skolverkets register. Skolorna har därefter ombetts sprida enkäten vidare till relevanta yrkesgrupper (till exempel lärare, elevhälsa och skolledare).

De yrkesverksammas svar har kategoriserats i följande grupper:

- Förskola = Förskola (ingen kategorisering).
- Skola = Grundskola och gymnasium (ingen kategorisering).
- Elevhälsa = Elevhälsa (ingen kategorisering).
- Socialtjänst = Socialtjänst (ingen kategorisering).
- Hälso- och sjukvård = Primärvård/vårdcentral, specialiserad barn- och ungdomsvård, akut sjukvård/sjukhus, habilitering, Barnhus, barnavårdscentral (BVC), barnhälsovård (BHV), barnmorskemottagning (BMM), beroendepsykiatri/beroendevård, specialistvård, MVC, vuxenpsykiatri.
- Tandvård = Tandvård (ingen kategorisering).
- Social omsorg övriga = Familjehemsverksamhet/HVB/SiS ungdomshem, civilsamhällesorganisationer, regioner, regionala, kommun- och myndighetsgemensamma resurscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck samt övriga inom kommuner.
- Rättsväsende och advokatkår = Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, domstol och Kriminalvården samt advokat/juristbyrå.

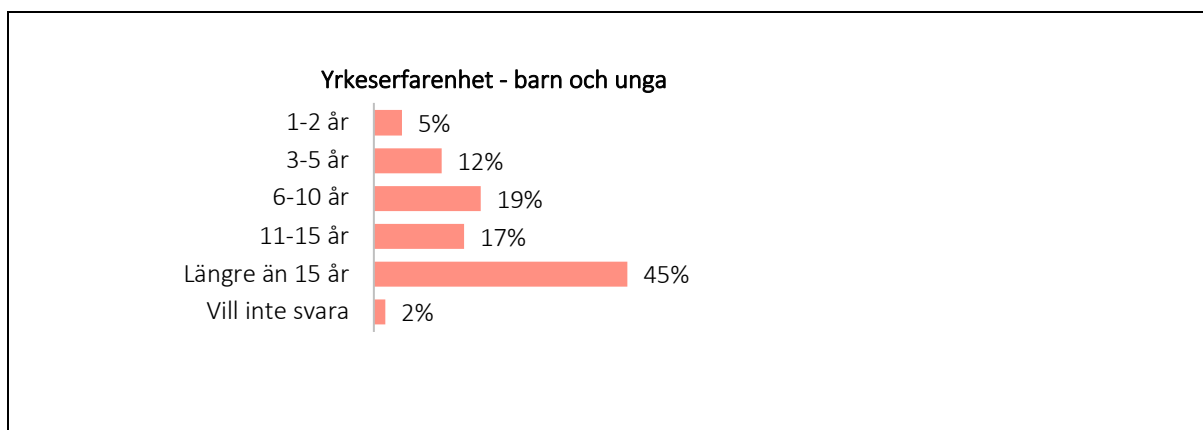
Dessa uppvisar god spridning mellan yrkesområden och olika kommuntyper (storstad, större stad, mindre stad/tätort). Låg svarsfrekvens konstateras dock från Polismyndigheten och ideell sektor.

Figur 2. De olika åldersgrupper av barn och unga som yrkesverksamma arbetar med (n = 1582).

⁶⁹ Urvalsram: Samtliga skolenheter inom grundskola och gymnasium i Sverige enligt Skolverkets register över skolenheter. Stratifiering: Urvalet stratifierades per län. Urvalsfraktion: 5 procent av skolenheterna i respektive län har valts ut genom slumpmässigt urval. Omfattning: Totalt omfattar urvalet 296 skolenheter.

Figur 3. Antalet år yrkesverksamma har arbetat med barn och unga (n = 1582).

3.5 Samverkan för att möjliggöra samtal med barn och unga

Barnombudsmannen har under arbetet med regeringsuppdragen, samverkat med ett flertal myndigheter, privata aktörer och civilsamhällesorganisationer.⁷⁰ Samverkan syftade till att komma i kontakt med barn och unga för att genomföra djupintervjuer om deras erfarenheter av hedersrelaterat våld och förtryck, sexuellt våld, våld i ungas partnerrelationer och att ha bevittnat och/eller direkt utsatts för våld av närstående i hemmet. Barnombudsmannen uttryckte önskemål om att träffa barn och unga inom olika verksamheter, såsom skyddade boenden, familjehem, HVB, SiS ungdomshem samt olika stödverksamheter. I förfrågningarna betonade Barnombudsmannen vidare att barn och unga är experter på sina egna liv och att ambition med intervjuerna var att fördjupa kunskapen om deras uppväxtvillkor samt att undersöka hur ansvariga aktörer tillgodoser deras behov.

3.6 Rundabordssamtal med nationella myndigheter och civilsamhället

Barnombudsmannen har utifrån myndighetens regeringsuppdrag anordnat flera olika samverkansmöten som kopplar an till samhällets skyddsnet för barn:

- Rundabordssamtal den 28 maj 2025 om barns och ungas utsatthet för våld inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Representanter från tio nationella myndigheter⁷¹ deltog i diskussioner om samhällets förmåga att upptäcka, stödja och skydda barn och unga som är eller riskerar att bli utsatta för våld samt kopplingen till att utnyttjas i kriminalitet. Syftet med mötet var även att dela erfarenheter och goda exempel från de olika myndigheternas arbete på området.
- Rundabordssamtal den 21 oktober 2025 om barn som utsätts för sexuellt våld, sexuell exploatering av barn och våld i ungas partnerrelationer, där representanter från 14 civilsamhällesorganisationer medverkade.⁷² Civilsamhällesorganisationer som möter målgruppen har även fått besvara en webbenkät bland annat om vad de har för kunskap om hur kriminella nätverk utnyttjar barn för sexuell exploatering och människohandel för olika ändamål.

⁷⁰ Bland de ideella organisationerna fanns Existera, Glöm aldrig Pela och Fadime, Kvinnors nätverk inklusive Linnamottagningen, Shanazi hjältar, Somaya stödjour, Tjejers Rätt i Samhället, Unizon samt Varken hora eller kuvad. Bland de privata aktörerna tillfrågades Gryning Vård, Humana, Nytida och Patia. Därtill riktades en förfrågan till Statens institutionsstyrelse (SiS).

⁷¹ Förutom Barnombudsmannen, Barnafriid vid Linköpings universitet, center mot våldsbejakande extremism vid brottsförebyggande rådet (Brå), IVO, kriminalvården, myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF), polismyndigheten, socialstyrelsen, SiS och totalförsvarets forskningsinstitut.

⁷² Deltog gjorde Anhöriga till sexuellt utnyttjade barn (Atsub), ChildX, Ecpat Sverige, Novahuset, NxtME, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter (RFSL), Riksorganisationen för kvinno- och tjejjourer i Sverige (Roks), Riksorganisationen Glöm aldrig Pela och Fadime (Gapf), Somaya stödjour, Stiftelsen 1000 möjligheter, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Tjejers rätt i samhället (Tris), Unizon och World Childhood Foundation.

Barnombudsmannen har dessutom haft separata möten och kontakter med:

- Socialstyrelsen kring deras regeringsuppdrag om att förstärka arbetet för att socialtjänsten och hälso- och sjukvården ska upptäcka våld mot barn och unga,⁷³ att föreslå åtgärder för att våldsutsatta ska få samordnat stöd vid myndighetskontakter,⁷⁴ stöd för inrättande och vidareutveckling av familjecentraler⁷⁵ samt att stärka samverkan för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck inklusive där barn är involverade.⁷⁶

3.7 Avgränsning och inriktning

Barnombudsmannen har i arbetet med denna rapport fokuserat på att undersöka samhällets skyddsnet för barn och unga som utsatts för och bevittnat våld av närstående, inklusive sexuellt våld och incest⁷⁷ samt hedersrelaterat våld och förtryck. Förebyggande insatser mot våld ingår därför inte som ett fokus i rapporten.

Vi lyfter även andra former av utsatthet och utanförskap som barn och unga har beskrivit i samtalen med oss. De barn och unga som har deltagit kan ha utsatts för olika former av våld under uppväxten, däribland fysiskt, psykiskt och sexuellt våld, hedersrelaterat våld och förtryck samt vanvård och försummelse. Med vanvård och försummelse avses situationer där barnets grundläggande behov av omsorg, trygghet och skydd inte har tillgodosetts. Vår förståelse av barns och ungas situation och erfarenheter utgår från en helhetssyn på barnets och ungas sociala sammanhang, med både risk- och skyddfaktorer som påverkar barnets utveckling, beteende och livsförhållanden.

Undersökningen av samhällets skyddsnet är i enlighet med regeringsuppdraget avgränsad till förskolan, skolan inklusive elevhälsan, socialtjänsten, hälso- och sjukvården, tandvården och rättsväsendet.

Djupintervjuerna och enkätundersökningarna bland barn och unga samt yrkesverksamma har gett ett omfattande kunskapsunderlag om hur samhällets skyddsnet för våldsutsatta barn och unga fungerar – eller inte fungerar – i nuläget. Det förekommer även berättelser där barn och unga har fått all den hjälp de behövde och hade rätt till, vilket lett till ett liv fritt från våld och förtryck. Det finns en ambition att i denna rapport även belysa de goda exemplen, i lärande syfte.

⁷³ Regeringsbeslut 2024-05-30, Socialdepartementet, S2024/01110.

⁷⁴ Regeringsbeslut 2023-12-21, Socialdepartementet, S2020/05537, S2022/03076 och S2023/03257 (delvis).

⁷⁵ Regeringsbeslut 2023-12-21, S2020/05537, S2022/03076 och S2023/03257 (delvis).

⁷⁶ Regeringsbeslut 2024-06-20, Justitiedepartementet, Ju2024/01453.

⁷⁷ Sexuella övergrepp inom familjen.

4. Allmänt om barns och ungas våldsutsatthet och erfarenheter om samhällets skydd och stöd

De 158 barn och unga som Barnombudsmannen samtalet med under åren 2024 och 2025 har bidragit med ett rikt och informativt underlag. Det är tydligt utifrån samtalen att barn och unga vill dela med sig av sina upplevelser och perspektiv, om det så rör sig om våldsutsatthet eller om framtidsdrömmar. Även om Barnombudsmannen inte har mandat att förändra just deras individuella situation,⁷⁸ väljer de att berätta om sina liv för att de vill bidra till att förbättra förutsättningarna för andra barn och unga:

Jag vill nog mest säga liksom att det här är min berättelse. Det här är min röst och att, ja, det finns liksom fler som mig. Jag berättar inte det här för att någon ska tycka synd om mig, utan för att det aldrig ska få hända igen. (Tjej)

Jag vill faktiskt att de ska veta alltså, lite om min historia och så. [...] Jag berättade bara hur det fungerar med oss ungdomar. Så fungerar det för mig. Det kan fungera också så för någon annan. (Kille)

4.1. Barns och ungas erfarenheter av våldsutsatthet

Av Barnombudsmannens samlade material framkommer att många barn och unga har utsatts för återkommande och systematiskt våld.⁷⁹

4.1.1 Utsatthet för våld

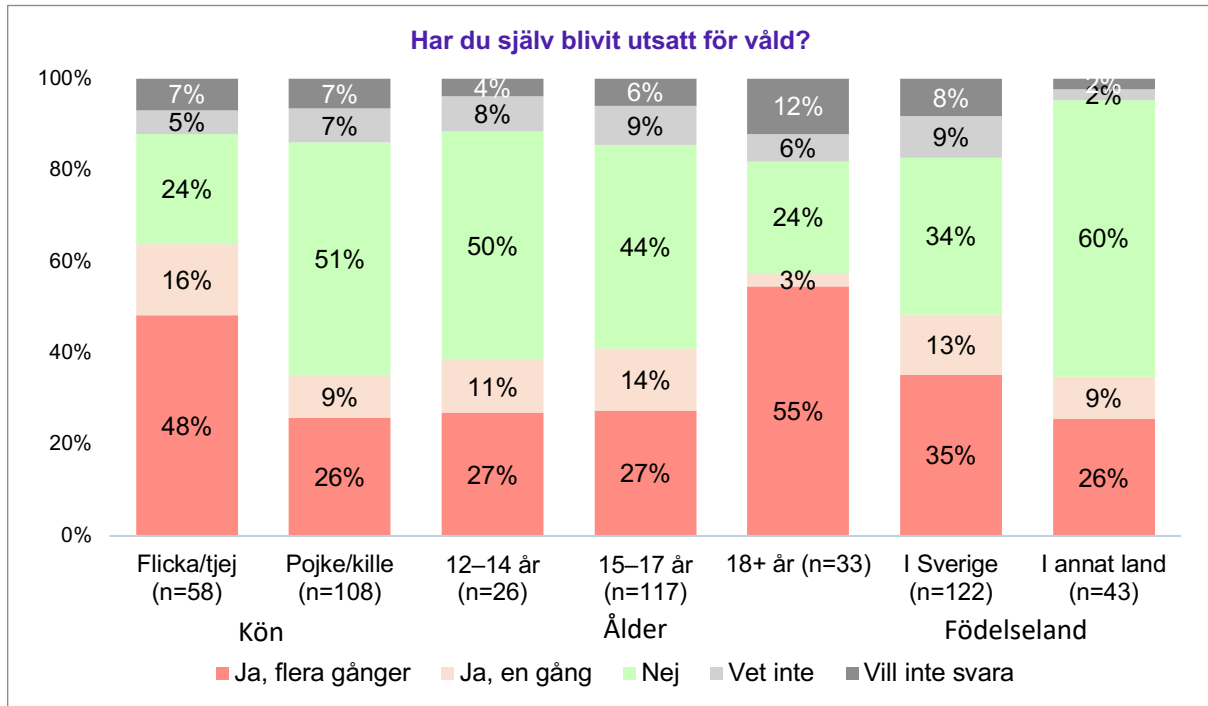
I Barnombudsmannens enkätundersökning med 176 barn och unga uppger en stor andel, 43 procent, att de själva har blivit utsatta för våld en eller flera gånger. En större andel tjejer än killar uppger att de har utsatts för våld (64 procent respektive 35 procent). Enligt enkätsvaren är fysiskt våld den vanligast förekommande formen av våld.

Gruppen 18 år och äldre sticker ut, där hela 55 procent uppger att de utsatts för våld "flera gånger". Siffran visar att dessa unga vuxna har en "ryggsäck" av våld som ackumuleras över tid. Barn och unga födda i Sverige anger i något högre grad att de utsatts för våld jämfört med utlandsfödda (48 respektive 35 procent).

⁷⁸ Utöver att Barnombudsmannen har skyldighet (möjlighet) att lämna över uppgifter till socialnämnden om ett barn misstänks fara illa och får lämna vissa uppgifter till Inspektionen för vård och omsorg (IVO).

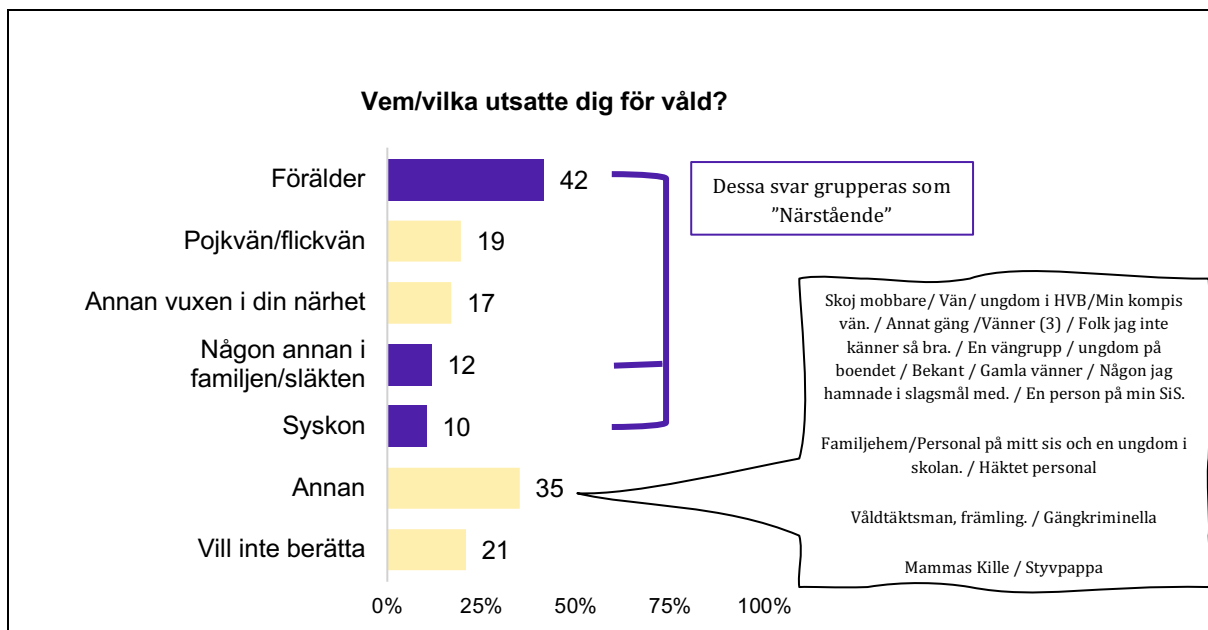
⁷⁹ Mer om barns och ungas utsatthet finns i Barnombudsmannens rapporter "I alla fall, det var normalt i min värld", om barns och ungas våldsutsatthet och uppväxtvillkor samt "Det var som att leva i ett fängelse. Jag kunde knappt andas", årsrapporten 2026 på temat hedersrelaterat våld och förtryck. Barnombudsmannen har också ett pågående regeringsuppdrag att identifiera kontaktvägar för barn och unga som har utsatts för våld i partnerrelation, sexuellt våld eller sexuell exploatering. I uppdragets delredovisning, som lämnas i mitten av mars 2026, ger Barnombudsmannen en fördjupad bild av den typen av utsatthet. (Regeringsbeslut 2025-06-05, Arbetsmarknadsdepartementet, A2025/00608. Barnombudsmannen ska lämna en skriftlig slutredovisning senast den 1 juni 2027).

Figur 4. Barns och ungas upplevelse av att ha blivit utsatt för våld fördelat på kön, ålder och födelse land (n=176).

Bland de barn och unga som har blivit utsatta av en närstående⁸⁰ är det i huvudsak en eller båda föräldrarna (såväl biologiska som andra) som har utövat våldet (42 procent), men det kan också vara någon annan i släkten (12 procent) eller syskon (10 procent).⁸¹

Figur 5. Relation till personen som utsatte barnet för våld (n=77).

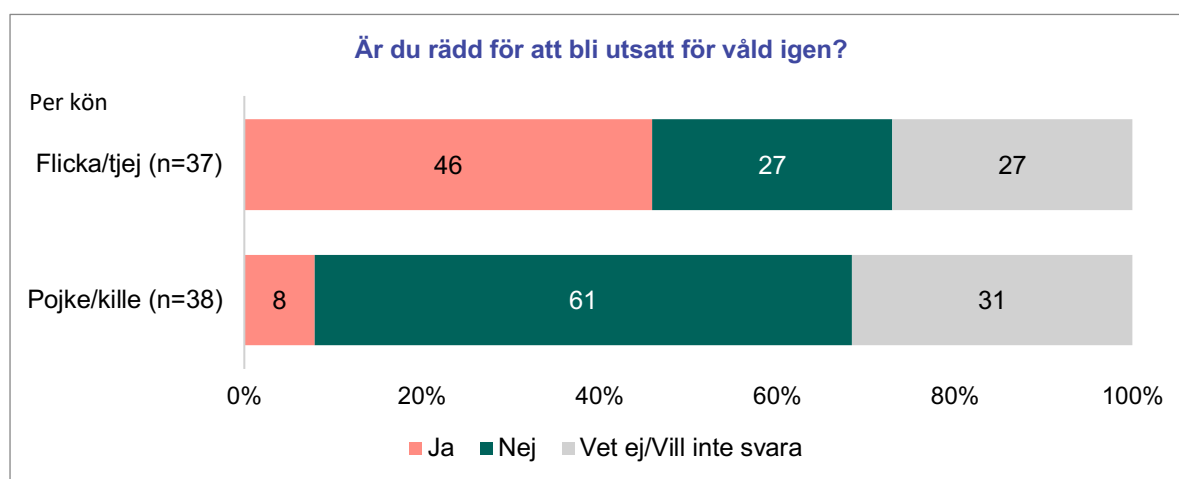
⁸⁰ I rapporten belyses gruppen närståendes svar mer ingående kopplat till samhällets stöd och skydd, med utgångspunkt i vårt särskilda fokus på barn som utsätts för våld i hemmet.

⁸¹ Eftersom respondenterna kunde ange flera svarsalternativ kan den sammanlagda procentandelen överstiga 100 procent.

I en klar majoritet av intervjuerna från 2025 – 63 procent (44 av 70) – framgår att de själva direkt har utsatts för våld under uppväxten, från närstående. Tjejer är i klar majoritet bland de som har utsatts för våld, 90 procent (26 av 29) jämfört med 43 procent av killar (17 av 40). De beskriver flera olika former av våld, ofta överlappande. En ännu större andel har haft en uppväxt präglad av en eller flera riskfaktorer, såsom föräldrar med psykisk ohälsa, i missbruk, i kriminalitet eller som utsätter sina barn för våld.

Enkätundersökning bland barn och unga visar att en stor andel tjejer jämfört med killar är rädda för att bli utsatta för våld igen (tjejer 46 procent och killar 8 procent).

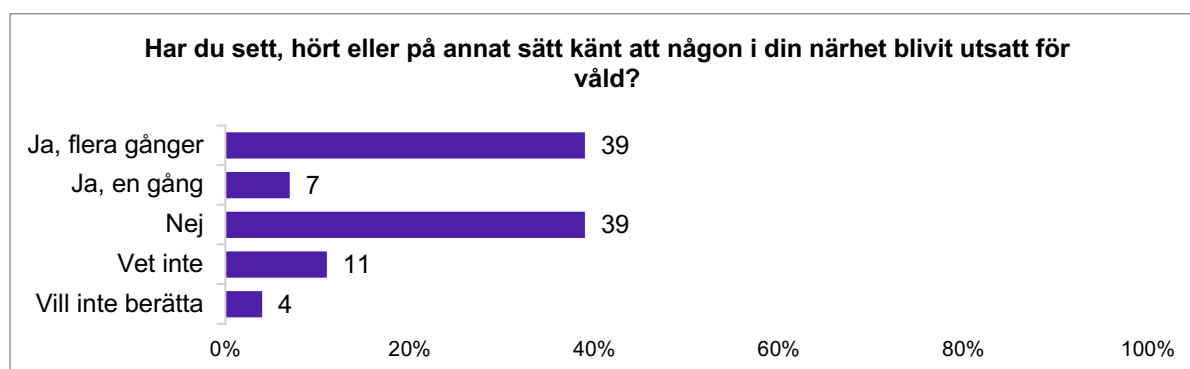
Figur 6. Barns och ungas rädsla för att bli utsatt för våld igen fördelat på kön.

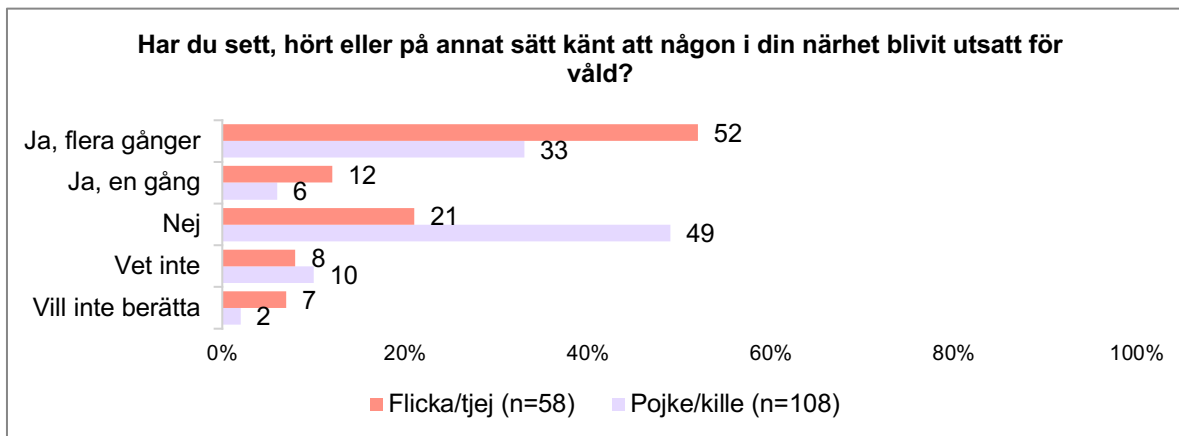
4.1.2. Att bevittna våld

I enkätundersökningen har 46 procent uppgett att de har sett, hört eller på annat sätt känt att någon i deras närhet blivit utsatt för våld vid ett eller flera tillfällen. Tjejer rapporterar nästan dubbelt så hög exponering för våld i sin närhet jämfört med killar.

Figur 7. Andel barn och unga som bevittnat våld (n = 166).

Figur 8. Andel tjejer respektive killar som bevittnat våld (n = 166).

Bland de 70 barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat under år 2025 framgår det i 36 procent av fallen (25) att barn och unga har bevittnat våld mot en närstående under uppväxten. Framför allt har barn sett sin mamma bli utsatt för fysiskt och psykiskt våld från pappan eller bonuspappan. Även våld mot syskon, pappa och pappans flickvän/sambo förekommer i några fall. Även här är andelen som har bevittnat våld under uppväxten högre bland tjejerna än bland killarna. Andelen som har bevittnat våld mot närstående är 62 procent bland tjejerna och 18 procent bland killarna.

4.2 Barns och ungas erfarenheter av samhällets skydd och stöd: "Vi behöver ett system där barn får vara barn. Där ungdomar får göra misstag"

I Barnombudsmannens intervjuer med barn och unga har de beskrivit många aspekter av samhällets skydd och stöd. Beskrivningarna är oftast knutna till specifika faser i barnets resa genom stöd- och vårdkedjan. Vissa berättelser är dock mer allmänna och vi vill inleda med dessa.

Myndigheter kunde vara bra, om de stöttade och hjälpte till med det här. Men de gjorde ingenting i stället. (Kille)

För jag har ju aldrig någonsin fått någon som har kommit fram till mig och bara, ja, nej, jag ser att du har det jobbigt nu eller behöver du hjälp inom det här. Utan det har alltid varit jag som själv behövt komma fram och söka hjälp om jag tycker att det är jobbigt liksom. (Tjej)

Ja, jag tror också att skydds nätet bara finns för de som - Jag tror att alla faller igenom skydds nätet. Om man inte själv söker alltså efter stöd. Om man inte själv letar sig till skydds nätet. Så kommer man inte fångas upp tror jag. Och även när man hittat skydds nätet så måste man kämpa sig - eller kämpa igenom för att fortsätta vara kvar i det här skydds nätet, eller fortsätta vara kvar där för att inte falla ner igen. Tror jag. (Tjej)

För jag ville så gärna vara vuxen, så att jag kunde ta mina egna beslut. Jag önskar bara att jag kunde gå tillbaks och typ göra det andra 13-åringar gjorde. [...] Vi behöver ett system där barn får vara barn. Där ungdomar får göra misstag. (Kille)

Barnombudsmannens kartläggning av samhällets skydds nät har framför allt fokuserat på stöd och skydd till våldsutsatta barn och unga. Samtidigt har intervjuerna med barn och unga, liksom tidigare intervjuer

och enkätundersökningar, visat att även barn och unga som befinner sig i samhällets vård av andra skäl i stor utsträckning har vuxit upp under utsatta förhållanden, exempelvis missbruk och psykisk ohälsa. Många av dem berättar att det är först när de har börjat agera ut som vuxna har uppmärksammat dem. Deras erfarenheter av samhällets stöd och skydd utgör också en viktig del i denna kartläggning.

Barns och ungas erfarenheter av samhällets stöd och insatser har ibland sträckt sig under hela deras uppväxt. Det de berättar om i intervjuer med Barnombudsmannen är således både sådant som ligger längre tillbaka i tiden och sådant som skett i närtid.

Det finns inget mer jag önskar just nu än att bara gå tillbaka i tiden. Men jag kan inte det. Så det enda som jag kan göra är bara göra det bättre för andra människor. Göra det bättre för andra barn. Så de kan ha sin framtid, så de känner sig inte hjälplösa, så de känner inte det som jag har känt mig. (Tjej)

4.2.1 Förtroendet för samhället: "Det finns lagar, men det följs aldrig"

Barnombudsmannens intervjuer med barn och unga visar med stor tydlighet att deras verklighet inte överensstämmer med lagstiftningens intentioner och myndigheters ansvar att skydda barn. Det har i sin tur skapat en förtroendekris i förhållande till vuxna och ansvariga myndigheter.

Det är det som är sjukt. Det finns lagar, men det följs aldrig. (Kille)

För det första så behövs att du ska kunna lita på samhället från barnsben, asså från att du är liten. För jag tror inte det är någon som gör det. Och du ska kunna känna en trygghet i vuxna, vilket också är jättesvårt som barn i dagens samhälle. Bara att du liksom hör att folk hör dig, folk tror på dig. För att större delen av mitt liv, det är så här folk de bara kollar förbi dig. Det spelar ingen roll om du skriker. (Tjej)

Vissa barn och unga har aldrig haft en vuxen i sin närhet som har visat att den vuxne verkligen bryr sig och beskriver att den minsta gest hade hjälpt:

Bara att jag liksom kände att det var någon som brydde sig, att det var någon som frågade och såg liksom att jag var ledsen. Jag kände mig väldigt ensam under den tiden. Jag behövde liksom det lilla stödet jag kunde få. Så, bara liksom en fråga. Hur mår du liksom, vi ser att du är nere. Det hade betytt jättemycket för mig. (Tjej)

De flesta har dock åtminstone haft någon vuxen, någon gång under uppväxten, som betytt mycket för dem. Barn och unga berättar att viktiga vuxna kan finnas på många olika ställen och ha olika roller. Det kan handla om alltifrån en lärare, elevassistent, fältassistent, kontaktperson eller läkare till ideellt engagerade, kompisars föräldrar eller en förälders vänner. Den gemensamma nämnaren är att de har gjort skillnad, även om det inte alltid – egentligen – har varit deras ansvar.

De har verkligen hjälpt mig och fått mig att känna att jag vågar liksom tala om det här nu. Och att de finns här för mig och lyssnar. (Tjej)

Så jag hade inte kunnat tänka mig att göra allt det där utan fältarna faktiskt. Det var faktiskt en trygghet att de kom på mötet. Man var lite rädd och så. (Tjej)

4.3 Förskolan och skolan som skyddsfaktor – men inte för alla

Förskolan och skolan spelar en avgörande roll i barns och ungas liv och har potential att vara en avgörande skyddsfaktor i deras liv. Den kan fungera som en trygg punkt, fånga upp barn och unga som är utsatta och ge bättre framtidsutsikter. Barnombudsmannens samlade underlag från såväl barn och unga som yrkesverksamma visar dock att skolväsendet för alltför många barn och unga inte fyller den funktion som den skulle kunna och borde göra.

4.3.1 Skolgång: "Innan hatade jag skolan. Jag gick dit bara för att ta ut allt"

I ungefär hälften av intervjuerna med barn och unga framkommer det tydligt att barn och unga har haft hög skolfrånvaro under åtminstone delar av skolgången och/eller av olika skäl haft avbrott i studierna. Frånvaron har bestått av att de inte har kommit till skolan alls, eller att de varit där men inte gått på lektionerna. Ytterligare barn och unga berättar om svårigheter att fokusera i skolan, framför allt på grund av hemsituation, våldsutsatthet och/eller koncentrations- och inlärningssvårigheter. Många av dem har återupptagit studierna under tiden på SiS eller skyddat boende, och flera framför att de nu har fått en mer positiv bild av skolans betydelse.

Innan hatade jag skolan. Jag gick dit bara för att ta ut allt. Bara för att slåss. Nu så kommer jag hit för att jag vill plugga, jag vill lära mig. Jag vill utvecklas. Jag vill kunna hjälpa andra som har varit i samma situation som mig. (Tjej)

4.3.2 Mobbning: "Jag var lite... som en sköldpadda"

Barnombudsmannen har inte systematiskt ställt frågor om mobbning i samtalen med barn och unga. Ändå framkommer det i ungefär en femtedel av intervjuerna att barnet eller den unga har varit utsatt för mobbning, tjejerna i större utsträckning än killarna. De beskriver såväl verbala påhopp, förnedring samt ibland rasism, som fysiskt våld och att de ibland själva har slagits.⁸²

Barn och unga har haft olika strategier för att undkomma mobbningen: Vissa har undvikit skolan medan andra har försökt göra sig osynliga.

Jag var lite i min egna sköld, typ som en sköldpadda. Eller typ en snigel, jag bara gömde mig. Och jag försökte att inte prata så mycket. (Kille)

Flera barn och unga beskriver att mobbningen har påverkat deras självkänsla och i vissa fall att de fortfarande har svårt för sociala kontakter. En tjej berättar att hon fick sitta i klassrummet under raster för att slippa vara ute bland de andra barnen och skolan ibland gjorde orosanmälningar till socialtjänsten. En annan tjej pratar om en skolkurator som var den enda vuxna i skolan som agerade:

Hon har alltid stöttat mig och ändå försökt hjälpa mig och tagit in de som höll på och så. Så det har ändå känts skönt. (Tjej)

De flesta upplever att rektor och lärare hade kunnat göra mer för att hjälpa dem, se mobbningen och ta den på allvar.

Det var faktiskt intressant det där med lärarna. Det känns som att de visste fast de inte brydde sig så mycket. [...] Det fanns flertal gånger jag kände att jag förväntade mer, mig mer från lärarna. (Kille)

⁸² Barnombudsmannens rapport "Det har alltid funnits våld, alltså när det har funnits problem" (2025) innehåller mer uppgifter från frihetsberövade barn och unga om deras erfarenheter av mobbning och våld i skolan samt hur det påverkar deras upplevelser av trygghet i skolan. Se s. 30 ff.

Framför allt handlar det om att vuxna i skolan i mycket större utsträckning behöver vara närvarande där mobbning kan förekomma.

Vad de kan göra bättre det är att de är på plats. Man kan prata med dem så att alla andra ungdomar känner sig trygga i skolan. [...] De måste ha lite ögon överallt. För det sker mycket bakom deras rygg också. (Kille)

4.3.3 Barn med funktionsnedsättningar: ”Vissa behöver ha mer hjälp än andra – och man får inte den hjälpen”

Forskning visar att barn och unga med funktionsnedsättningar är särskilt sårbara för alla typer av våld och övergrepp och därmed löper större risk att utsättas. Stiftelsen Allmänna Barnhusets studie *Mer utsatta än andra – om våld och övergrepp mot barn med funktionsnedsättningar* visar att kompetensen och förmågan hos aktörer som på olika sätt har till uppgift att förebygga, skydda och upptäcka våld och övergrepp behöver stärkas på flera punkter.⁸³

I en dryg femtedel av intervjuerna med Barnombudsmannen berättar barn och unga att de har fått någon typ av diagnos, även om de inte systematiskt har tillfrågats om detta. Den absolut vanligaste diagnosen är ADHD,⁸⁴ men även till exempel PTSD,⁸⁵ autism, dyslexi och OCD⁸⁶ förekommer. Andra beskriver att de har haft svårigheter med inläring och koncentration, men att det inte är något som har blivit diagnostiserat eller som de har fått stöd för.

Jag orkade inte bara vara på lektionen. [...] Jag har lätt att lära mig grejer men det är ju att sitta still. (Kille)

Jag tänker en lärare som jobbar... borde kunna märka av någon med dyslexi. [...] Fast det var mina vänner som märkte, inte lärare. De märkte aldrig alltså. Ända till nian. (Kille)

För många har svårigheterna lett till att de inte har trivts i skolan, känt sig omotiverade, bråkat och skolkat och i vissa fall så småningom helt hoppat av skolan. En del har fått stöd i form av exempelvis särskilt schema, elevassistent och/eller specialklass. Flera beskriver att de har fått sitta i ett separat rum eller haft separata aktiviteter i mindre grupp eller ensamma med till exempel en elevassistent. En kille berättar att han aldrig har gått i vanlig klass och att även om han har behövt särskilt stöd har det också lett till att han har känt sig utanför.

Han upplever att han aldrig riktigt har fått chansen att visa vad han kan klara av i skolan:

Att man kanske inte funkar i skolan till exempel. Och då är det någonting fel på en, då vill de lägga bokstäver. För att de vill... samhället vill skylla ifrån sig. Alltså de vill inte ta ansvar. (Kille)

När det gäller stöd till barn och unga med koncentrationssvårigheter upplever flera ett stort fokus på medicinering. Några berättar att de själva valde att sluta med medicinen för att den fick dem att må dåligt och känna sig avstängda.

Så att det är mycket, jag tycker det är skitsnack. Det är bara för man inte följer normen. Och då sätter de bokstäver på det. (Kille)

⁸³ Stiftelsen Allmänna Barnhuset. *Mer utsatta än andra – om våld och övergrepp mot barn med funktionsnedsättningar*, (2022).

⁸⁴ Attention deficit hyperactivity disorder (ADHD). En funktionsnedsättning som påverkar förmågan att koncentrera sig och hantera impulser.

⁸⁵ Posttraumatic stress disorder (PTSD). Psykiska och fysiska besvär kan uppstå efter våldsamma, livshotande eller skrämmande händelser.

⁸⁶ Obsessive-compulsive disorder (OCD). Tvångssyndrom som gör att en person upplever att hen måste tänka eller agera på ett visst sätt (för att inget hemskt ska hända).

Jag var en jätterolig människa i skolan, men jag var väldigt speedad. Sen när jag fick medicinen så kände jag mig själv mer som en zombie än vad jag var. Asså, jag tyckte inte om det. (Tjej)

Andra har inte fått något extrastöd alls, men ändå kämpat sig igenom skolan.

Vissa behöver ha mer hjälp än andra. Och man får inte hjälpen. Det är ju, förstår du vad jag menar, det är bara negativt. (Kille)

De berättar om lärare som inte orkat med dem, eller som de upplever har sett ned på dem och deras beteende. Bristen på positiv uppmärksamhet är genomgående i mycket av det barn och unga berättar om sin skolgång.

Hur ska jag jobba när jag inte förstår vad de säger. Och hur ska jag kunna fokusera när jag inte kan fokusera? (Kille)

Alla är verkligen inte anpassade efter läroplanen och dagens skolsystem. Alla kan inte följa den ramen. Och egentligen behöver man inte sättas in i ett fack för det. Man kan bara ha lite mer behovsstyrt, individanpassat liksom. (Tjej)

En tjej beskriver hur viktigt det var för henne att någon såg henne som något annat än ett problem:

Hon såg en verkligen. Hon såg inte problemen, hon såg möjligheter liksom. [...] Hon var verkligen såhär, uppskattade en. Och sen fick en inte känna sig som ett problem typ. (Tjej)

Även om fokus i denna undersökning inte är samhällsaktörernas våldsförebyggande arbetet har yrkesverksamma lyft fram viktiga aspekter kopplade till skolväsendet som är värda att nämna.

4.3.4 Förskolans arbete med normer och värderingar – i förhållande till barns föräldrar

En yrkesverksam som Barnombudsmannen har intervjuat belyser förskolans utmaningar att bemöta föräldrar som motsätter sig förskolans arbete kring könsnormer. Intervjupersonen framhåller betydelsen av att pedagoger är medvetna om dessa tendenser för att motverka dem.

Ja, men det är ju lite som jag sa, det här att man egentligen bara normaliserar hur vi möter pojkar och flickor. Vi möter dem ju ofta från kön. Och så är det ju, du är pojke, du är flicka, men vänta nu lite. Så ser det ju inte riktigt ut i vårt samhälle då, utan alla människors lika värde, va? Och barn måste få prova, testa sig fram, klä ut sig till vad de vill, att det finns utklädningskläder, att man får prova olika roller. Och då har vi ju ibland mött föräldrar också som blir lite arga [...] Då måste vi också lägga det där pusslet och se vad det handlar om. Och hela tiden jobba med de frågorna är ju jätteviktigt. Så jag tänker att det är små saker som gör stor skillnad. Men medvetenheten hos pedagogerna är ju jätteviktiga. Och utbilda dem i det hela tiden. (Yrkesverksam inom förskolan)

En annan intervjuperson framhåller att det finns ett mörkertal inom förskolan när det gäller att uppmärksamma tecken på hedersnormer, exempelvis att flickor måste ta ansvar för hämtning och lämning av småsyskon.

Jag tänker där vi har ett mörkertal är förskolan. [...] att förskolan kan märka mycket, även om de inte märker något hos det enskilda lilla barnet så kanske de märker att det är en nioårig syster som verkar ansvarig för att hämta och lämna varje dag. Är det rimligt? Varför lägger man så stort ansvar på en ganska liten flicka? (Yrkesverksam inom civilsamhället)

4.3.5 Bristande systematiskt arbete inom skolan för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck

Skolans läroplan och stödmaterial fastställer att skolan aktivt ska motverka hedersrelaterat våld och förtryck.⁸⁷ En av de yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat menar dock att skolan brister i att systematiskt arbeta mot hedersrelaterat våld och förtryck, trots att tidig upptäckt är den mest framkomliga vägen.

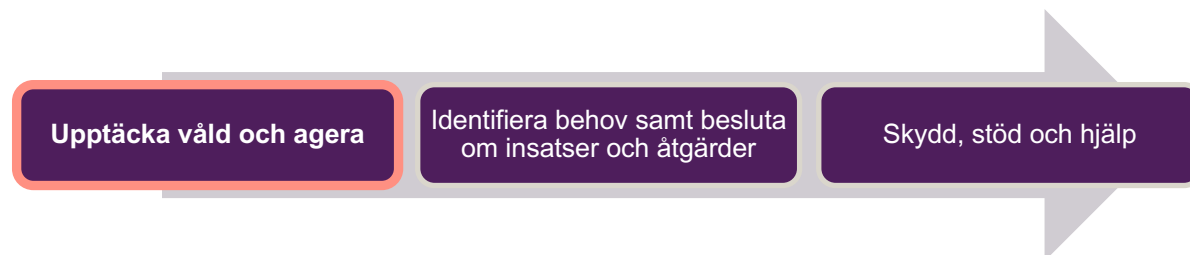
Den största bristen är att de inte upptäcks i tid i skolan. Det förebyggande arbetet är nästintill, alltså icke-existerande. Jag vet att det görs punktinsatser i skolorna men [...] att hedersrelaterat våld och förtryck skulle gå in i skolplanen som ett ämne som skulle in under särskilt samhällskunskap eller jag vet inte. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Samma intervjuperson fortsätter att beskriva hur arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck skulle kunna fungera om barn upptäcks i tid.

Upptäcks barn tidigt, så är stödet riktat till barn där de får ett annat sammanhang. Där de får nötas och blötas med andra värderingar och får vara med och göra saker tillsammans med andra i ungefär samma ålder. [...] Parallellt med att socialtjänsten uppmärksammar föräldrarna på att vi vet. Och ställer krav på adekvat och bra föräldrautbildning kring, inga krusiduller, barns utveckling, hur barn utvecklas i olika åldrar, hjärnan och kroppen. För det är många föräldrar som inte vet. [...] Och svensk lagstiftning, vad gäller i Sverige? För många föräldrar, jag möter ju också dem, säger att om jag visste, då hade jag gjort annorlunda. Hur, hade jag sagt. Vet du hur du skulle ha gjort annorlunda? Jag skulle ha blivit rädd. Att någon tar mitt barn. Det kommer man en bit med, det är jättebra. Hade du önskat att få lära dig hur du ska göra istället för att göra så? Ja, säger de. Om någon hade berättat för mig, ja. Så det finns ju också en grupp föräldrar som är beredda att lära sig nytt. Sedan om förändringsbenägenheten kring normerna finns där eller inte, det är en annan sak. Men de är rädda för att barnet ska placeras och de är beredda att lära sig göra på ett nytt sätt. Ja, jag tar det. Låt oss börja där. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

⁸⁷ Skolverket. *Läroplan för grundskolan samt för förskoleklass och fritidshemmet 2022*. (2022); Skolverket. *Hedersrelaterat våld och förtryck – skolans ansvar och möjligheter*. (2024).

5. Upptäcka våld och agera

I betänkandet *En uppväxt fri från våld* (SOU 2022:70) framhålls att vuxna som finns runt barn fyller en viktig funktion i att uppmärksamma och tyda tecken på våld samt vid behov agera till skydd och stöd. Vidare anges att det krävs en särskild lyhördhet från de vuxna som barn möter i sin vardag. Om omgivningen saknar tillräckliga kunskaper för att uppmärksamma tecken på våld eller uppfatta de signaler barnet sänder ut, får det allvarliga konsekvenser för barnets möjligheter att få skydd och stöd. Personal inom förskolan och skolan inklusive skolans fritidsverksamhet är centrala aktörer i att upptäcka det våld som barn utsätts för. Samtidigt visar utredningen på brister i arbetet såsom att vuxna i omgivningen i vissa fall saknar kunskaper, förmåga eller tid att prata med barn om svåra upplevelser. Vidare framgår att det också kan handla om bristande rutiner för att upptäcka våld och agera vid misstanke om att ett barn far illa.⁸⁸

Även Barnombudsmannens samlade underlag från barn och unga samt yrkesverksamma visar att de vuxna i barnens omgivning ofta missar att uppmärksamma deras utsatta situation.

5.1 Barn och unga visar att de far illa: "De såg allt. Men de ville typ inte lägga sig i"

I detta avsnitt redogör Barnombudsmannen för barns och ungas upplevelser när de tar mod till sig och berättar om våldet för någon eller på annat sätt visar att de behöver hjälp.

5.1.1 Samhällsaktörer som inte ingriper i tid: "Snälla, det har stått skrivet i min panna, att jag behöver hjälp"

Barn och unga beskriver och förklarar olika händelser och faktorer som har lett fram till de situationer som de nu befinner sig i. En omständighet är dock gemensam för i princip alla dessa barn och unga: att det aldrig hade behövt gå så långt om myndigheter hade ingripit i tid. Tecken och tillfällen att ingripa har funnits där, om det så har handlat om utsatthet för olika former av våld, problem i skolan och/eller föräldrar med psykisk ohälsa eller missbruksproblem.

När jag började göra lite värre saker. [...] Då kommer jag ihåg, de var såhär: Ett rop på hjälp. Asså, vadå ett rop på hjälp? Snälla, det har stått skrivet i min panna att jag behöver hjälp. Men de här människorna, de har varit blinda eller någonting. (Tjej)

Så gick månaderna och till slut så började jag i en skola. Men då under den tiden, du vet fritidsgårdstiden, så hittar man den här vännen och den här vännen som gör si eller som gör så. Typ en destruktiv alltså kompisgrupp där du bara gör dumheter. [...] Och så hamnade jag i samma skit igen och nu eskalerar det bara vidare. Jag blev äldre, den här kriminella identiteten blev fast, typ. [...] Det fanns ingen insats de kunde göra längre. (Kille)

Resultatet stämmer väl överens med tidigare undersökningar om barns erfarenheter av våldsutsatthet, bland annat Barnombudsmannens årsrapport *Signaler – Våld i nära relationer. Barn och ungdomar berättar*. Barnen i rapporten beskriver att vuxna borde ha förstått och reagerat på tecken på att något var

⁸⁸ SOU 2022:70. *En uppväxt fri från våld*, s. 808 ff.

fel, exempelvis aggressivt, utåtagerande eller självdestruktivt beteende, men också budskap i dikter och teckningar som barnen gjort.⁸⁹

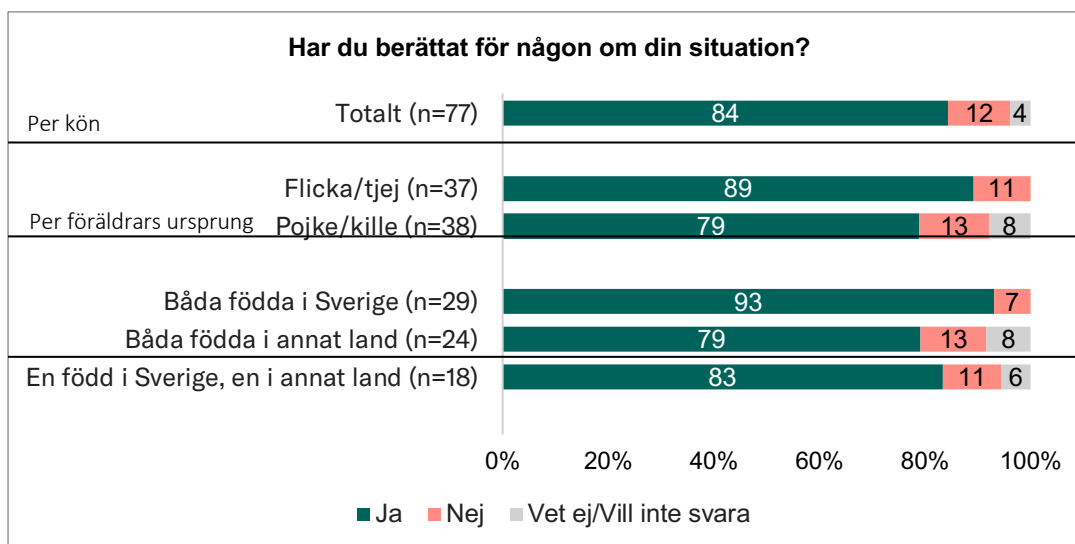
5.1.2 Åtta av tio barn och unga har själva berättat för någon om sin situation

Barnombudsmannens enkätundersökning visar att åtta av tio barn och unga med erfarenhet av samhällets stöd och skydd själva har berättat för någon om sin situation. Andelen bland tjejer är högre än bland killar, 89 procent i jämförelse med 79 procent. Vanligast är att vända sig till en kompis (45 procent). Även vissa av de barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat har valt att vända sig till kompisar, som kan ha haft liknande erfarenheter.

Vissa [tjejkompisar] hade släktingar som har gått igenom likadant. Vissa tog det, alltså fattade det mer. Men det var också ... hur de såg det på, alltså så fort jag fick samtal, jag började skaka. Sådana grejer de märkte direkt. För de är mer uppmärksamma på grejer än vad lärarna är. (Tjej)

Barn och unga med båda föräldrar födda i Sverige har berättat i något större utsträckning (93 procent) än de med en eller båda föräldrar födda i annat land (83 respektive 79 procent).

Figur 9. Andel som berättat för någon om sin situation fördelat på kön, föräldrars ursprung och våldstyp.

Enligt enkätundersökningen är skolpersonal en central vuxenkontakt för barn och unga, där 25 procent har berättat för en lärare eller mentor och 22 procent för skolkurator eller skolsköterska (totalt 47 procent). Samma bild framkommer i en studie om våldsutsatta barns tankar kring avslöjandet av våldet⁹⁰ och av barnombudsmannens intervjuer med de yrkesverksamma. Andra aktörer som barn och unga har berättat för om sin situation är socialtjänsten (35 procent) och polisen (29 procent).

⁸⁹ Barnombudsmannen. *Signaler. Våld i nära relationer. Barn och ungdomar berättar.* (2012), s. 25.

⁹⁰ J. Thulin. *Putting words to child physical abuse: children's experiences of disclosure, participation and treatment.* (Örebro universitet, 2019), s. 136 ff.

Figur 10. Vem barnet berättade för om sin utsatta situation (n=65).⁹¹

I likhet med Barnombudsmannens resultat visar Stiftelsen Allmänna Barnhusets kartläggning om våld mot barn att en stor andel (drygt 58 procent) av de som har utsatts för fysisk misshandel och upplevt våld mellan föräldrar hade berättat för någon om våldet, oftast en kompis. Cirka 17 procent har berättat för en professionell inom skola, socialtjänst, polis, hälso- och sjukvård eller ungdomsmottagning. Andelarna är lägre bland de som har utsatts för sexuella övergrepp.⁹² Vidare framgår att tjejer berättade om våldsutsatthet i större utsträckning än killar.⁹³ I studien konstateras att det är relativt få barn som berättar om våldsutsatthet för professionella, något som är i linje med tidigare forskning.⁹⁴ Forskning visar även att barn oftare berättar om våld som utövas av någon utanför familjen än om våld som utövas av en familjemedlem.⁹⁵

Samtidigt visar en aktuell studie av Quarles van Ufford att mer än hälften av barnen⁹⁶ berättade för socialtjänsten om våldsutsatthet som påverkade deras livssituation.⁹⁷ Skillnaderna i resultaten kan förklaras av att de speglar olika population och sammanhang. Medan befolkningsstudien visar att barn oftast berättar om våldsutsatthet för personer i sin närhet och mer sällan professionella, visar studier av barn i kontakt med myndigheter att många barn faktiskt berättar. Att en högre andel barn och unga i Barnombudsmannens enkätundersökning uppger att de har vänt sig till professionella kan därför förklaras av att enkäten besvarades av barn och unga som har någon form av etablerad kontakt med en samhällsaktör, till skillnad från dem som ingår i Stiftelsen Allmänna Barnhusets kartläggning.

⁹¹ Respondenterna kunde uppge fler än ett svar.

⁹² Jernbro, Landberg och Thulin. *Våld mot barn 2022*, s. 71.

⁹³ Jernbro, Landberg och Thulin *Våld mot barn 2022*, s. 71–72.

⁹⁴ Jernbro, Landberg och Thulin *Våld mot barn 2022*, s. 86.

⁹⁵ Thulin. *Putting words to child physical abuse*, s. 40 ff.

⁹⁶ Barns röster i 291 anmälningar om fysiskt våld och sexuella övergrepp.

⁹⁷ S. Quarles van Ufford. *Violence against children, children's rights, and society's response*, s. 2.

5.2 Vuxnas bemötande och stöd: "Det var inte så att det var någon som fångade upp dig i skolan"

Även många av de barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat har antingen berättat för en lärare eller annan vuxen i skolan om sin hemsituation eller på andra sätt tydligt visat att de inte mår bra. Det kan handla om att de har gråtit framför läraren, varit "bråkiga", dragit sig undan och blivit tysta, inte kommit till skolan alls eller kommit dit med synliga skador och översminkade blåmärken. Trots detta har vuxna inte agerat.

Det kändes inte som att någon brydde sig, de såg allt. Men de ville typ inte lägga sig i eller. (Tjej)

Jag kunde gråta framför läraren. Så tog hon, alltså, bara ut från klassrummet och slängde ut mig istället. Det var inte så att det var någon som fångade upp dig i skolan. (Tjej)

De borde ha ringt och frågat efter mig. Jag hade kunnat sitta i värsta situationen... sen komma tillbaka till skolan nerblodad eller någonting. Fattar du vad jag menar? (Kille)

För tjejer som växer upp i en hederskontext kan det också handla om att de inte har fått vara med exempelvis på idrottslektioner eller simning, i könsblandade grupper. En kille beskriver att det är olika världar som råder i skolan respektive hemma, exempelvis när det gäller hbtqi-rättigheter.

Andra barn och unga beskriver att trots tydliga signaler har skolpersonalen varit passiva:

Min lärare märkte och såg att jag mådde dåligt och att jag var ledsen. Men de vågade inte fråga. (Tjej)

De ville inte blanda in sig, kopplar du? Eller de vågar inte prata med ungdomarna så här. (Kille)

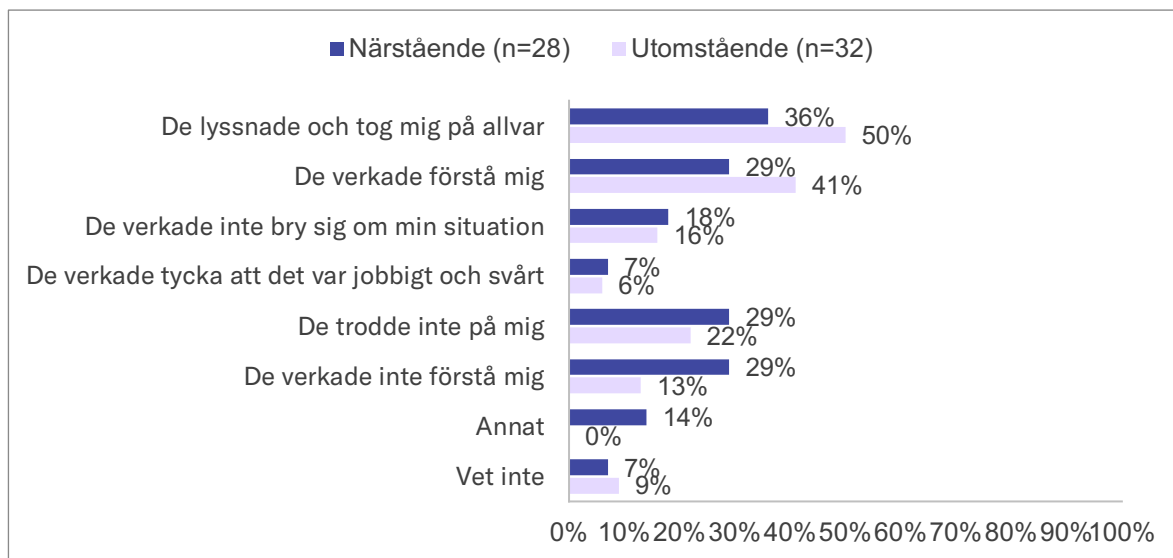
Oavsett om skolan har vetat eller borde ha förstått att eleven har behövt stöd och skydd, har vuxna i många fall misslyckats med att agera på ett sätt som har förbättrat situationen. Sammantaget framträder en bild av en vuxenvärld som inte i tillräcklig utsträckning lyssnar, tror på och tar barns utsagor på allvar.

5.2.1 Många våldsutsatta barn möts av misstro: "Tro på oss när vi väl vågar berätta"

Barnombudsmannens enkätundersökning till barn och unga visar på skillnader i barns och ungas upplevelser kring vuxnas bemötande efter att de berättat om sin våldsutsatthet: 22 procent av de som utsatts av en utomstående respektive 29 procent av de som utsatts av en närstående upplevde att de vuxna inte trodde på dem. Det innebär att nästan vart tredje barn som samlade mod att berätta om sin våldsutsatthet i hemmet möttes av misstro. Bland dem som utsatts av närstående är andelen som upplevde att de blev lyssnade på och tagna på allvar lägre (36 procent) än dem som utsatts av utomstående (50 procent). En ungdom skriver:

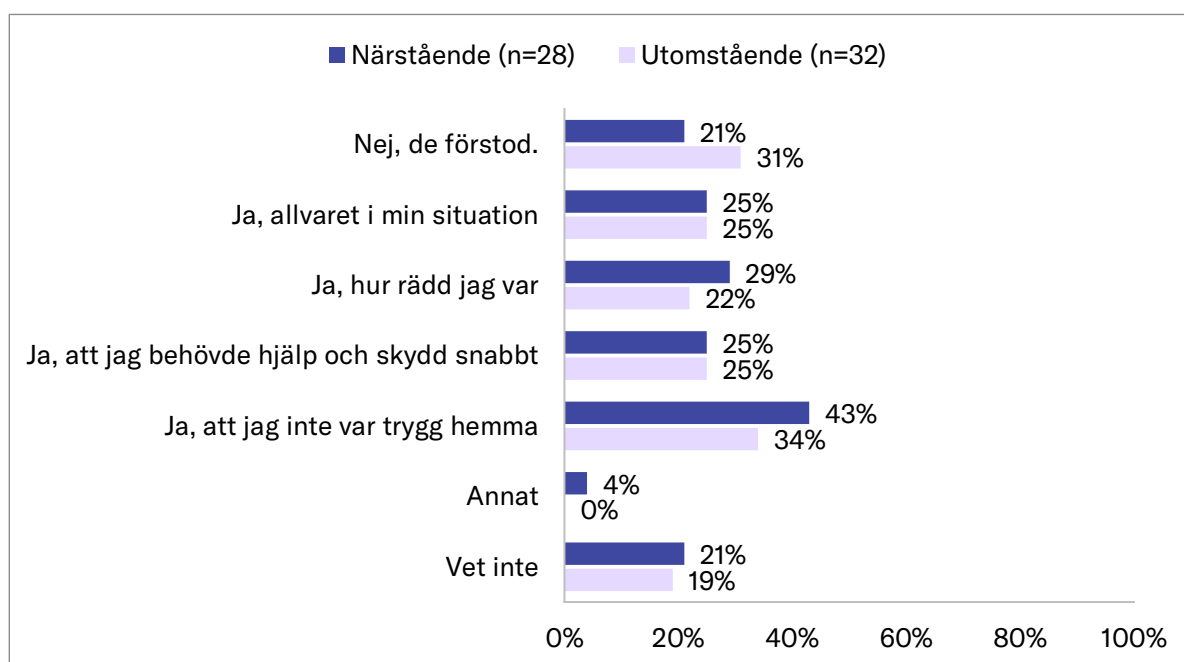
Dom ringde sociala och sa jag var manipulativ och ville ha uppmärksamhet. (Tjej)

Figur 11. Vuxnas reaktioner när barnet berättade om att de blivit utsatta för våld från närstående respektive utomstående.

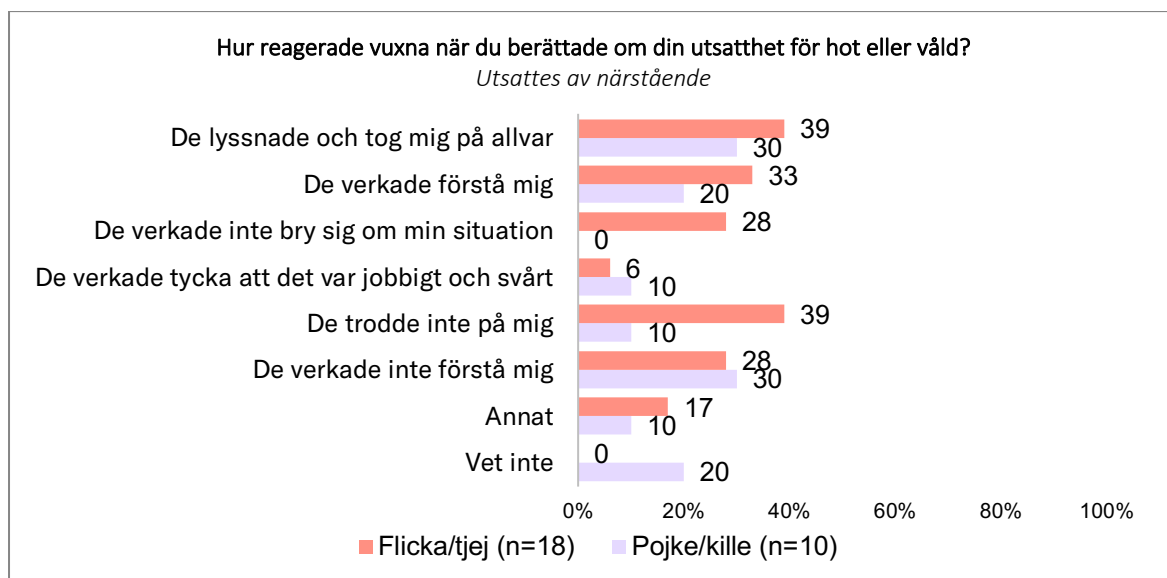
Ungefär en tredjedel av barn och unga som utsatts av en utomstående (34 procent) upplevde att de vuxna som de berättade för inte förstod att de var otrygga hemma. Bland barn och unga som utsatts av närstående är motsvarande andel högre (43 procent). Drygt en tredjedel av barn och unga som utsatts av en utomstående (31 procent) svarar att de vuxna förstod deras situation. Motsvarande andel bland barn och unga som utsatts av en närstående var lägre (21 procent). Majoriteten av barnen gick alltså från mötet med en känsla av att deras budskap inte riktigt nådde fram.

Figur 12. Barns och ungas upplevelse av huruvida vuxna förstod situationen eller inte – bland barn utsatta för våld av närstående respektive utomstående.

Tjejer som utsatts för våld av närstående anser sig bli trodda av vuxna i lägre grad än killar (39 respektive 10 procent anser sig inte ha blivit trodda). De upplever bland annat att vuxna bryr sig om deras situation i lägre grad än killar (28 respektive noll procent). Samtidigt var det fler tjejer än killar som upplevde att vuxna lyssnade och tog dem på allvar (39 procent tjejer och 30 procent killar).

Figur 13. Vuxnas reaktioner när barnet berättade om att de blivit utsatta för våld från närstående respektive utomstående fördelat på kön.

Många av de barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat återkommer till hur viktigt det är att bli trodd och att få förutsättningar att berätta (mer om det redovisas i avsnitt 6.2 och 6.3). Det är särskilt tydligt när det gäller barn och unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck. Barn och unga beskriver också vilka konsekvenser det annars kan få för dem.

Tro på oss när vi väl vågar berätta. Snälla, försök att sätta er in i vår situation, i vårt liv. Vi hittar inte på, inget barn hittar på såna sjuka saker om sin familj. (Tjej)

Att man kanske ska förstå mer. Du kanske inte går igenom som jag har gått, men försök lägg dig i mina skor. Och att jag, ni, riskerade mitt liv på olika sätt. Och flera gånger för att ni inte väljer att tro på mig, ni väljer att tro på mina föräldrar. (Tjej)

Snälla fråga barn hur de känner innan de reser eller innan de har ett stort val. Snälla fråga dem. För om någon hade frågat mig på flygplanen eller innan: Vill du verkligen resa? Är du glad med att resa? Jag skulle ha sagt nej. Jag skulle ha sagt. Det här är inte mitt val. (Kille)

När ett barn berättar om sin rädsla och oro, snälla tro på henne. Sträck ut en hand. Förstå att hon kanske riskerar sitt liv nu när hon berättar. (Tjej)

Barn och unga som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck önskar också att vuxna hade en större insikt i deras situation och behov, och vad som krävs för att förstå dem och möta dessa behov.

Snälla, hjälp oss snabbt. En dag kan vara skillnaden mellan frihet och förlust. Tro på det barn berättar. (Tjej)

Eller att försöka jobba med sådana kvinnor, eller tjejer. Och då kommer man fatta mer hur det är. För jag känner, eller jag tycker att det är bara att de fattar inte hur det är. Eller kan inte känna på det sättet som andra känner. Och då är det att de inte vet vilka beslut man ska ta eller hur man ska hantera sådana situationer. (Tjej)

Se killarnas situation också. Många killar vill inte leva så, de vill också vara som alla andra. Se oss, prata med oss, vi behöver hjälp för att våga. (Kille)

Frihet kan göra ont. Den kräver mod, tålamod och stöd. Men alternativet, är ett liv i ensamhet och lidande och går i arv till nästa generation. Hjälp oss att orka bygga nya liv. Ge oss tid, tro på oss. (Tjej)

Av Stiftelsen Allmänna Barnhusets elevenkätundersökning framgår att de flesta som har berättat för någon har känt sig lyssnade på och trodda, men mer än två femtedelar har känt sig ifrågasatta. Dessutom har 40 procent av de som har berättat om fysiskt våld från en vuxen och att ha upplevt våld mellan föräldrar har ångrat att de berättade.¹⁹⁸

5.2.2 Yrkesverksammas uppfattning av barns upplevelser: "Fönstret är litet, men man måste passa på att ta det"

Endast hälften av alla yrkesverksamma som ingår i Barnombudsmannens enkätundersökning uppger att barns röster alltid tas på allvar i deras verksamhet. Ytterligare 28 procent svarar att det oftast sker.

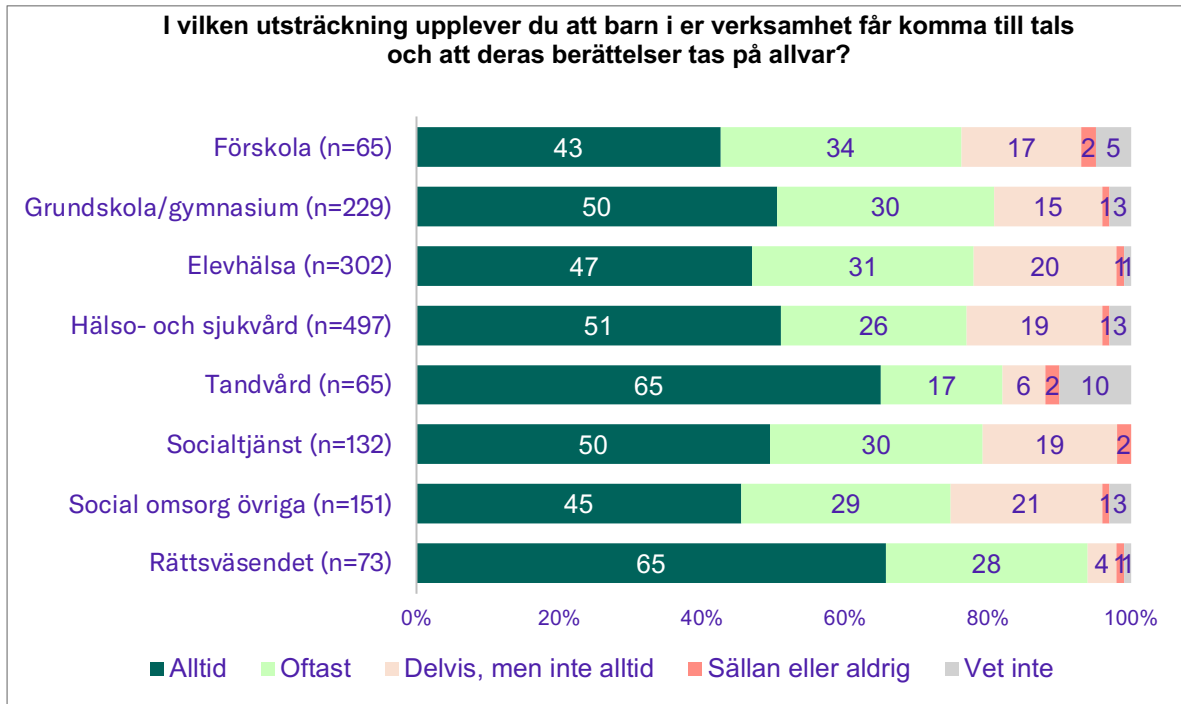
Figur 14. Den utsträckning yrkesverksamma som har direktkontakt med barn i arbetet upplever att barns röster tas på allvar i verksamheten (n=1501).

⁹⁸ Jernbro, Landberg & Thulin. *Våld mot barn 2022*, s. 74.

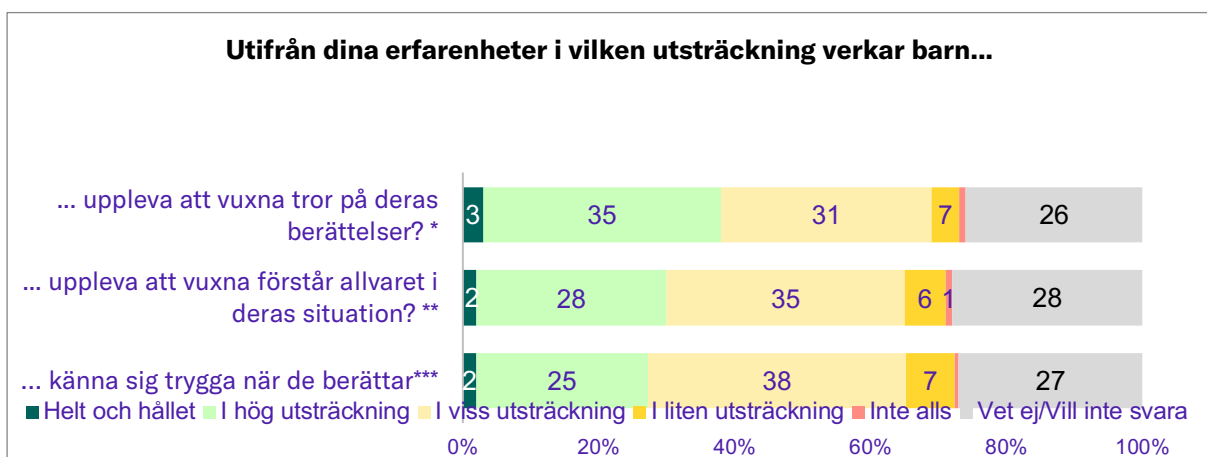
En jämförelse mellan olika yrkesgrupper visar att tandvården och rättsväsendet är de som i störst utsträckning uppger att barns berättelser alltid tas på allvar (65 procent vardera). Förskolan och social omsorg ligger lägst, 43 procent respektive 45 procent.

Figur 15. Jämförelse av hur olika yrkesverksamma som har direktkontakt med barn skattar att deras verksamheter tar barns berättelser på allvar.

Endast 38 procent av de yrkesverksamma uppger att barn verkar uppleva att vuxna tror på deras berättelser helt och hållet (tre procent) eller i hög utsträckning (35 procent). Andelarna är något lägre jämfört med hur yrkesverksamma svarar på frågan om barn verkar uppleva att vuxna förstår allvaret i deras situation, där endast två procent svarar helt och hållet och 28 procent i hög utsträckning. Liknande andelar gäller även frågan om barn känner sig trygga när de talar med vuxna: dryga två procent svarar helt och hållet och 25 procent i hög utsträckning.

Figur 16. Jämförelse av hur olika yrkesverksamma som har direktkontakt med barn uppfattar barns upplevelse av att bli trodda (antal svar: 1 475*, 1 474**, 1 435***).

Flera av de yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat bekräftar barns och ungas beskrivningar av vikten att bli trodd. De betonar också betydelsen av att snabbt fånga upp barn, eftersom motivationsfönstret för att berätta är litet.

När de vågar öppna upp och berätta så väljer de ju vem de berättar för. Och då tänker de att det redan finns ett förtroende hos den personen. Fönstret är litet, men man måste passa på att ta det. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

De framhåller att det är särskilt viktigt att tro på barn eftersom barns lojalitet gentemot sina föräldrar ofta utgör ett hinder för att berätta om våld (mer om detta i avsnitt 5.3.1). När barn väl gör det behöver vuxna agera skyndsamt. Några intervjupersoner beskriver hur socialtjänsten kan förminska barnets berättelse genom att dels ifrågasätta och tona ner, dels försvara den våldsutövande föräldern. Flera av exemplen rör grova brott så som hedersrelaterat våld och förtryck och incest. I kapitel 6 redogörs närmare för hur socialtjänsten hanterar uppgifter om våld mot barn.

Nej men jag tror att det finns någonting i vuxenvärlden att det fortfarande, att man inte tror på det barnet säger till en. Jag hör det från våra unga tjejer. Som vi möter, som berättar om att de känner att de inte blir lyssnade till. Och det ger oss en konsekvens. Det finns det här fortfarande, att man tror att barn inte kan ta egna beslut eller söka hjälp. [...] många unga tjejer som ringer till oss, de upplever ju att de har jättesvårt med tillit till den vuxna världen. Men framför allt skola, där de känner att "jag har jättesmålla lärare och sånt där, men vad kan de göra?" exempelvis. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Nej, jag tror inte alls att de blir trodda. Eller jag tror att de tror att de inte blir trodda. Och jag tror att det är för att det är svårt att berätta. Det är väldigt svårt att berätta och sedan också när man får responsen. Ja, men din mamma hon är väldigt trött nu och din pappa han är väldigt ledsen. Alltså att det är nästan reflexmässigt att man försöker, på det sättet trösta barnet. Men det kan ju också barnet uppleva som ett ifrågasättande, eller ett förminskande eller så. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Jag tror att barnen är väldigt lojala och barn vill nog inte lämna ut sina föräldrar. De vill ju inte att det ska... Alltså de är säkert rädda för att händer det ingenting då, blir det mer våld då eller? Och det är klart att de inte vill bli av med sina föräldrar, tänker jag. Jag tror det är jättesvårt att få. Och när barn väl säger något, då sjutton gäller det att samhället är där. Då kan vi inte bara... liksom lalla på och skicka hem dem i samma miljö igen. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

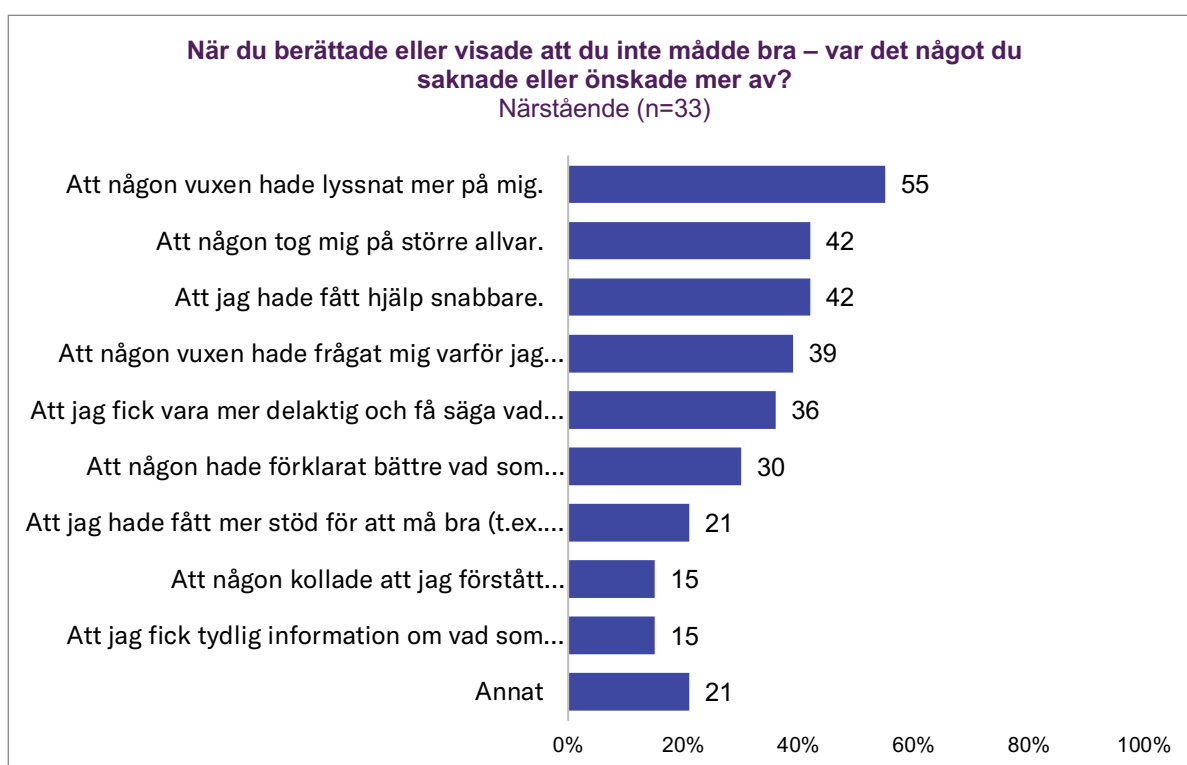
Det finns säkert de som upplever att de blir trodda, eller får rätt stöd och hjälp. Men jag tror ju att merparten inte upplever att de blir bra bemötta, trodda på. Nej, alltså där finns ju jättemycket att göra. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

5.2.3 Vad vuxna borde ha gjort mer: "Ville bara ha kärlek nån som krama mig när jag var ledsen"

Barnombudsmannens enkätundersökning bland barn och unga visar att bekräftelse av barns upplevelser ofta saknas. De två vanligaste bristerna i förhållande till barn och unga som blivit utsatta för våld av närstående handlar om det mänskliga mötet: "Att någon vuxen hade lyssnat mer" (55 procent) och "Att någon tog mig på större allvar" (42 procent). Det visar att även när barnet bryter tystnaden om våldsutsattheten i hemmet, misslyckas vuxenvärlden ofta med det mest grundläggande – att bekräfta barnets upplevelse.

Vidare framgår att fler än en tredjedel (36 procent) barn och unga som blivit utsatta för våld av närstående önskade att de hade fått vara mer delaktiga och fått säga vad de tyckte. Dessutom önskade en relativt stor andel att de hade fått hjälp snabbare (42 procent), vilket indikerar att tiden mellan berättelse och faktisk åtgärd upplevs som orimligt lång för ett barn i kris (mer om vuxnas agerande i avsnitt 5.3.2).

Figur 17. Vad barnet saknade eller önskade mer av när de berättat för omgivningen om utsattheten – bland barn utsatta av närstående.

Av barns och ungas fritextsvar framgår fler behov:

- *Ville bara ha kärlek nån som krama mig när jag var ledsen. (Tjej)*
- *Att nån skulle flytta mig till bättre familjehem för 5 år sedan. (tjej)*
- *Att inte bli placerad på sis direkt efter. (Kille)*
- *Att någon förstod bättre. (Kille)*

Vad skolan borde ha gjort, mer: "Jag tror det viktigaste är att man pratar"

En del barn och unga berättar att de, åtminstone periodvis, har fått bra stöd från skolan och enskilda lärare. De beskriver lärare som har känt dem väl, visat att de brytt sig, gett av sin tid och varit bra förebilder.

Han gillade oss också. Sen, han ville ju hjälpa. (Kille)

Vissa lärare, de gör sitt jobb. Mer än vad de egentligen ska. De bryr sig verkligen och så. Och försöker hämta elever till klassrummet och så. Men 90 procent, alltså de som jobbar bara, de vill tjäna pengar och gå hem. De skiter i barnen. (Kille)

Hon brukade säga till oss att komma sätta oss och lösa det. [...] Alltså och det är klart hon brukar ringa hem, om det gick över styr men om det var sådant här bråk och vi satte oss... Vi löste det själva. Alltså, allting var bra mellan oss efter. Så vi kommunicerade bra med henne. (Kille)

Hans sätt att prata, hans sätt att nå ut till personer. [...] Han påpekade små grejer som kunde göra en person jätteglad. [...] Han såg alla. (Kille)

Det var perfekta lärare faktiskt. De har alltid varit där och hjälpt till och försökt typ se till att vi har det bra. (Kille)

Jag har haft några lärare som har varit engagerade, och det känns bra. [...] De gånger jag inte kom dit fick jag sms av läraren 'kom hit'. De gav sig inte, och det kändes bra att någon brydde sig. (Kille)

De unga som har sämre erfarenheter av stödet delar med sig kring vad de skulle ha önskat av skolan, till exempel att lärarna hade pratat med dem och lagt lite extra tid på att fånga upp dem.

De hade snackat med mig helt enkelt. 'Vad händer i livet?' (Kille)

När man ser att den ungdomen börjar skippa mer och mer, så pratar man, man kommer överens. Vad är det, vad är det som händer? Oftast så ungdomar berättar inte det men... jag tror det viktigaste är att man pratar." (Kille)

En lärare kan vara skillnaden mellan att en person blir kriminell eller inte. (Kille)

Stöd till barn och unga med dåliga uppväxtvillkor: "Men samtidigt var skolan det bästa jag visste, för då slapp jag vara hemma"

Det barn och unga berättar visar tydligt att vuxna i skolan måste bli bättre på att bygga relationer och tillit. Oroväckande många av de som Barnombudsmannen har intervjuat har inte haft någon vuxen som de har känt förtroende för och kunnat vända sig till. De beskriver att de inte kan lita på och anförtro sig till vem som helst, även om det är en lärare som man gillar, och inte har känt något stöd från skolan.

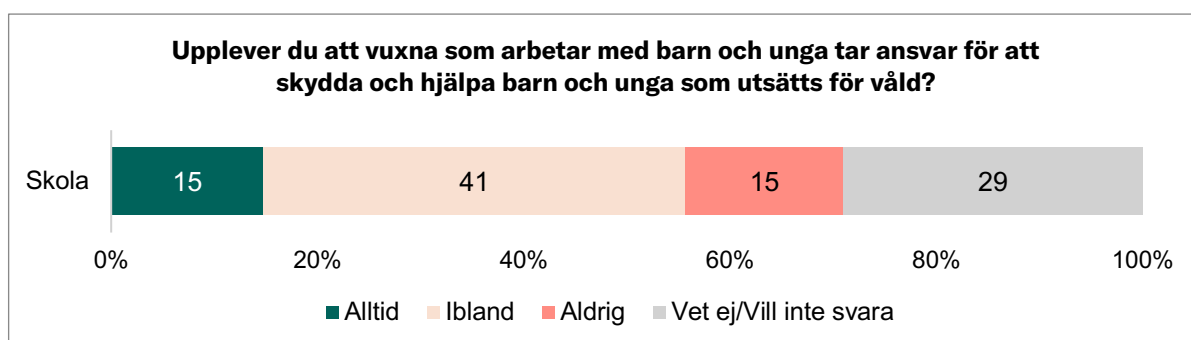
Några barn och unga har beskrivit att de hade en tudelad känsla inför skolan, men att den i bästa fall kan vara en fristad från utsattheten i hemmet.

Efter en period så fixade de fritids till mig. Jag tyckte det var jätteskönt, men jag tänkte också samtidigt på min lillasyster. (Tjej)

Jag avvek bara ifrån skolan hela tiden. Men samtidigt var skolan det bästa jag visste, för då slapp jag vara hemma. (Tjej)

Av Barnombudsmannens enkätundersökning bland barn och unga framgår att endast 15 procent upplever att skolan alltid tar sitt ansvar för att skydda och hjälpa barn och unga som utsätts för våld. En majoritet upplever att skolan tar sitt ansvar ibland (41 procent) eller aldrig (15 procent).

Figur 18. Upplevelse av att vuxna tar ansvar för att skydda och hjälpa våldsutsatta barn (n = 176).

5.3 Vuxna behöver vara proaktiva: ”Det är ju de vuxna som ska börja prata med barnen”

Barns och ungas berättelser, liksom deras enkätsvar, visar med stor tydlighet hur avgörande den första fasen är – om någon vuxen ser, förstår och tror på deras utsatthet eller om den förblir dold. Det är i detta skede som vägen antingen öppnas mot skydd och stöd, eller riskerar att stängas.

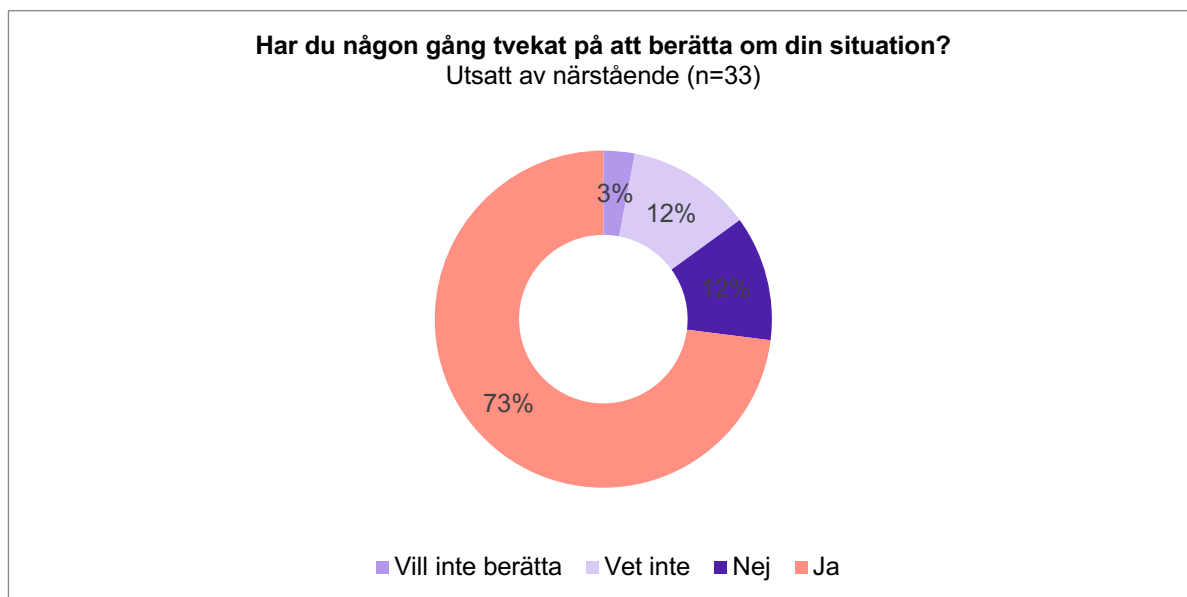
Men jag tycker man borde ha följt det mer, att man hade koll på mig mer. (Tjej)

Jag vågade inte prata med någon. Det är inte min uppgift, om man ska säga så, som barn att börja prata med någon. Det är ju de vuxna som ska börja prata med barnen så att de ska känna sig trygga. (Tjej)

5.3.1 En majoritet av barn och unga har tvekat att berätta om sin utsatthet: Jag var rädd att de inte skulle tro mig”

Barns och ungas enkätsvar visar att en majoritet av de som utsatts för våld av närstående och som berättat för omgivningen om sin utsatthet någon gång har tvekat på att berätta om sin situation (73 procent av 33 svarande). Det betyder att den första impulsen vid utsatthet är att *inte* berätta. Det understryker vikten av att vuxna måste vara proaktiva och fråga barn om våldsutsatthet.

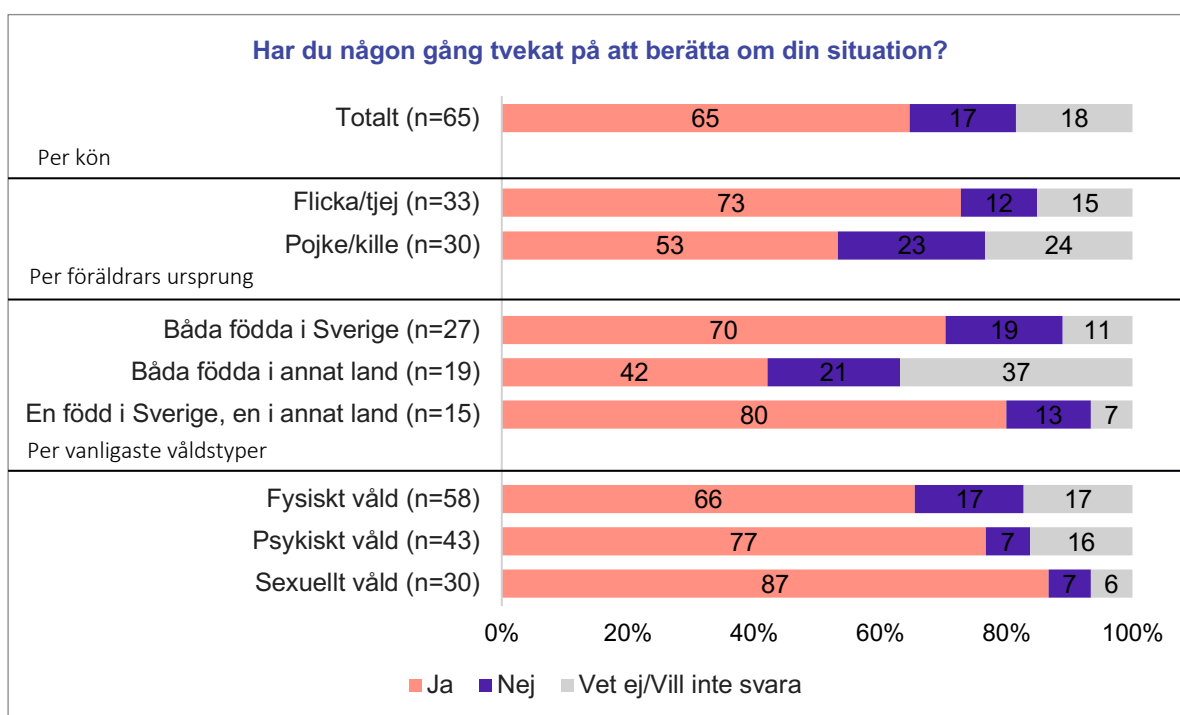
Figur 19. Andel som har berättat för omgivningen om sin utsatthet och samtidigt någon gång tvekat att berätta om sin situation – bland barn utsatta av närstående.

Barn och unga utsatta för sexuellt våld och tjejer överlag har högst tröskel till att söka hjälp

Det finns en tydlig koppling mellan vilket våld de utsatts för och benägenhet att söka hjälp. Vid sexuellt våld tvekade en stor majoritet (87 procent). Även vid psykiskt våld är det många som tvekat (77 procent). Tjejer tvekar i betydligt högre utsträckning än killar (73 respektive 53 procent).

Figur 20. Andel barn och unga som berättat för omgivningen om sin utsatthet och som tvekat att berätta om sin situation fördelat på kön, föräldrars ursprung och våldstyp.

Hinder för barns berättelser: "Vilka otroliga hjältar de är"

Majoriteten av de yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat framhåller att barn måste ges rätt förutsättningar för att våga berätta om sin våldsutsatthet. De betonar samtidigt barns egen styrka och handlingskraft samt att barnen trots motgångar fortsätter kämpa för sin frihet och ett liv fritt från våld och förtryck.

Jamen, det som jag tycker är, det första jag tänker på när det gäller vad som är lika är ju att de är väldigt rädda. Och det tänker jag är både för att man är utsatt men sen att man också tar steget och berättar för någon om vad man är utsatt för. Den rädslan kan ju bestå i många olika grunder. Men det tänker jag är [...] vilka otroliga hjältar de är. Otroligt handlingskraftiga de här personerna är som inte ger upp utan faktiskt driver på och kämpar på och håller sig på fötterna. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Enligt enkätundersökningen bland barn och unga var rädsla en av de vanligaste orsakerna till att tveka att berätta om ens utsatthet. Bland dem som utsatts för våld av närstående uppger hela 58 procent rädsla för att utsättas för mer hot eller våld och 54 procent rädsla för vad föräldrarna kan komma att göra. Detta kan indikera att barn gör en rationell riskbedömning – de är rädda för att situationen ska bli värre snarare än bättre. Mer än varannan försökte glömma bort utsattheten (54 procent) och nästan lika stor andel skämdes för att ha blivit utsatta (46 procent). Att 42 procent oroar sig för vad som ska hända med förövaren visar på den svåra sits barnet befinner sig i. Vidare anger 33 procent att de var rädda för att de "överdrev situationen", vilket kan vara ett tecken på att de barnen normaliserar sin utsatthet.

Figur 21. Orsaker till osäkerhet inför att berätta – bland barn utsatta av närstående och som har berättat för sin omgivning om utsattheten (n = 24).

Av barns och ungas fritextsvar på samma fråga framgår att de tar på sig ansvaret att hantera situationen på egen hand och att de är rädda för vuxnas reaktioner, till exempel att vuxna inte ska tro på dem eller bli arga. Även misstro mot socialtjänsten förekommer som hinder för att barn och unga ska berätta.

Klara det själv. (Kille)

För om de skulle bli arg. (Tjej)

Jag litar inte alls på socialtjänsten. (Tjej)

Jag var rädd att de inte skulle tro mig. (Tjej)

Jag kunde inte berätta för att jag har svårt med att förklara hur jag känner. (Kille)

Även de yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat benämner misstro mot myndigheter och lojalitet gentemot familjen som en försvårande omständighet. Misstron kan ha sin grund i egna dåliga erfarenheter eller i att barn och unga har vuxit upp i en kontext där det råder en utbredd skepsis mot svenska myndigheter, som förvärras av pågående desinformationskampanjer. Detta gäller särskilt barn och unga som lever i en hederskontext där det är starkt tabu att vända sig till utomstående.

Ja, alltså. Om jag nu går över och tänker lite mer kring hedersspåret. Där upplever man att det kan vara så att man har kanske blivit uppfostrad eller uppväxt i en kontext där man har en ganska stor misstro mot svenska myndigheter och det svenska systemet. Man kanske inte heller vet exakt hur det fungerar. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

Nä men, det är där jag tror att vi alla vet om att barn och unga som är utsatta sällan vänder sig till myndighetspersoner. För att de vet också vad det innebär. [...] För man vet att det blir konsekvenser och det kan leda till att familjen hamnar i en jobbig situation. Men sen har man ju också en erfarenhet av att möta myndigheter och har en bild av hur myndighetsanställda är och uppför sig och betar sig. Att de kommer med hela handen och pekar och så vidare. [...] Men någonstans blir det ju också de här desinformationskampanjerna, den här spridningen, den här rädslan man sätter hos barn och unga som är utsatta, blir ju deras verklighet. Och då blir det att nu kommer de från socialtjänsten, då får de ju panik. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Barn är de lojalaste varelserna som finns. Oavsett vad en förälder gör mot dem, oavsett vilka fruktansvärda övergrepp eller vad det nu kan vara, så kommer barn vara lojala. Och det får vi aldrig glömma. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Det kan nog vara ganska många barn som, jag vet inte om de frågar om de här sakerna, alla gör nog det, men alltså som är rädda för att om jag berättar nu så kommer pappa hamna i fängelse eller vi kommer att utvisas, eller vi kommer att hamna på barnhem. [...] Generellt sett en rädsla också, vad händer med mina syskon? (Yrkesverksam inom polisväsendet)

Detta framträder särskilt i ärenden som rör barn och unga utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive könsstympning. Barn kan vara rädda för konsekvenserna av att berätta att de har utsatts för könsstympning och många gånger väntar de tills de fyller 18 år för att söka hjälp.

Det är ju de som faktiskt väntar med att söka hjälp tills de blir 18, för de vet att det är brottsligt. [...] Och många är också väldigt rädda för [...] jourer. Men de ringer [...] och samtalar för att få

hjälp och [...] sådär. Men när det kommer till att man behöver söka vård på riktigt, eller vård generellt för att man har fysiska besvär, då väntar man tills man blir 18. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Flera intervjupersoner beskriver även att färre barn i dag vill ha kontakt med myndigheter på grund av rädsla för att deras familjer ska bli utsatta för rasism. De vill inte heller bidra till stigmatiseringen av vissa grupper.

Dels att man inte riktigt har vetat om att det finns hjälp att få. Dels rädsla över vad som kan hända föräldrarna. Mycket rädsla inför den rasism som finns i den här frågan också. Att man inte vill utsätta sina föräldrar för det. Att så fort en ungdom med utländsk bakgrund kontaktar skolan för stöd, så tycker de att de flesta pratar om att de tror att mina föräldrar gör det här för att vi är invandrare. Eller att mina föräldrar, de kommer ta mig från mina föräldrar och jag kommer inte att träffa mina syskon. Det finns en rädsla för hur man kommer bli bemött om man pratar om det. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Det var en tjej som faktiskt [...] Hon är så beredd att inte ta hjälp eller ta kontakt med vården. [...]. Hon vill ta sig ur det här men samtidigt vill hon inte att det ska ses såhär: Ja men det här händer ju för att jag kommer härifrån. För hon bara: det är ju så man har syn på oss i samhället nu för tiden. Att det påverkar barnets beslut att ta stöd. Jag tycker att det säger ganska mycket om hur allting hänger ihop. [...] När det kommer till könsstymning, det är ju faktiskt någonting som jag upplever att många gör. Att man inte vill berätta om övergreppet utifrån att man är rädd att man då stigmatiserar hela communityn. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat beskriver även andra hinder för att orka och våga berätta om sin situation, såsom att man lärt sig att det är något man håller för sig själv.

Jag ville inte öppna upp mig. Men det är väl, för jag blev tillsagd i hemmet då, att jag inte skulle prata om det och sådana påtryckningar. (Kille)

Det är ingenting heller som jag hade velat prata och säga till folk, ja det här hände mig hemma och så och så och så. [...] De har lärt mig hela mitt liv att de problem man har hemma, de stannar hemma. Så det var ingenting att prata om. (Kille)

Jag vet inte varför. Jag antar att jag kanske skämdes eller någonting. (Kille)

Alltså jag vet inte, jag vill inte bara berätta till någon. Det är ni... första som jag säger till. (Kille)

Nej, jag har liksom inte vågat prata med någon om det. Jag har varit väldigt rädd, liksom jag inte ens vågat prata med mig själv om det förrän ganska, ja nyligen. Jag var väldigt rädd att ingen skulle förstå mig. (Tjej)

Särskilt svårt är det om det saknas förutsättningar för att barnet ska känna sig tryggt i situationen.

Barn och unga behöver någon som hör dem. Barn och unga behöver någon som lyssnar på dem. (Kille)

Sen att man flyttar runt folk. Ska personen behöva börja om överallt och berätta allting från början. Allting från början. Om den inte var avstängd innan, den kommer behöva stänga av. För det är fett jobbigt att berätta saker och kanske lita på någon som sen försvinner. (Tjej)

Hon bara lämnade mig där. Man bara ska sitta där med en främmande, främmande människa. (Tjej)

En tjej som Barnombudsmannen har intervjuat berättar att det var först när lillasystemen också blev utsatt som hon faktiskt sade något till en skolpersonal. En annan att hon aldrig har pratat om sina problem och känslor:

Så det är ju också svårt för dem att hjälpa när jag inte ber om hjälp. (Tjej)

Samtidigt önskar barn och unga, när de blickar tillbaka, att det hade funnits vuxna i skolan som frågade, lyssnade, ville veta och var beredda att ta sitt ansvar.

Jag vet inte, jag vill bara att man ska lyssna på mig. (Tjej)

Bara att man skulle försöka. Eller asså att någon skulle bry sig. (Tjej)

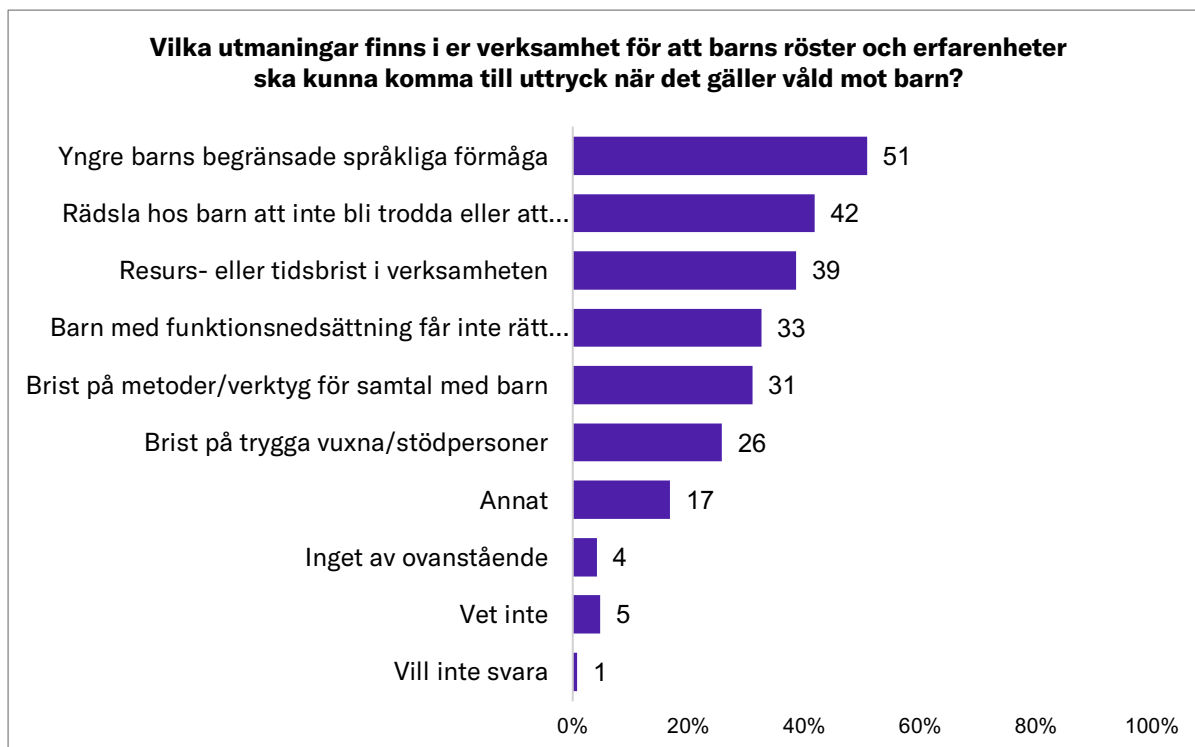
Nej, asså. Jag har alltid känt mig ganska oförstådd. Det var liksom. Asså alla såg ju bara hur jag reagerade, om man säger så. De frågade liksom inte varför eller vad det var som gjorde att jag reagerade så. (Tjej)

Barnombudsmannens resultat ligger i linje med tidigare studier som visar att barn gör flera överväganden innan de bestämmer sig för att berätta.⁹⁹

Enkätundersökningen bland yrkesverksamma visar liknande hinder för barns berättelser om våldsutsatthet. Hela 42 procent lyfter rädsla för att inte bli trodda eller för att våldet ska förvärras som en central utmaning för att barns röster och erfarenheter om våld ska kunna komma till uttryck. Därutöver anger 50 procent att yngre barns begränsade språkliga förmåga utgör ett hinder för barnets röst och erfarenheter ska kunna komma till uttryck i frågor som rör våld. Vidare uppger 31 procent att de saknar metoder och verktyg för samtal med barn, och 33 procent att barn med funktionsnedsättningar inte får rätt anpassningar. Dessutom bedömer 26 procent deras verksamhet har brist på trygga vuxna/stödpersoner.

⁹⁹ Jernbro, Landberg & Thulin. *Våld mot barn 2022*. Se även J. Thulin, C. Kjellgren & Nilsson. D. *Children's Disclosure of Physical Abuse – The Process of Disclosing and the Responses from Social Welfare Workers. Child Care in Practice*. (2020), s. 285–299.
urn:nbn:se:liu:diva-153797

Figur 22. Yrkesverksammas bedömning av de utmaningar som finns i deras verksamhet med direktkontakt med barn för att barns röster och erfarenheter ska kunna komma till uttryck när det gäller våld mot barn (n=1475).

Även de yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat framhåller att barns möjligheter att berätta om våldsutsatthet begränsas av bristen på trygga vuxna. Det är särskilt oroväckande mot bakgrund av att barn i första hand vänder sig till vuxna i deras närhet, vilket framgår av avsnitt 5.1.2.¹⁰⁰

Man förväntar sig att barn ska berätta. Och det här har jag tjatat om i flera år. Vi kan inte förvänta oss att barn kommer till en vilt främmande tant eller farbror och berättar. Ja, jag har blivit slagen. När de väl gör det, då är det ju oftast för en skolpersonal som gör det, som de är trygga med och känner. Och då behöver vi ju följa upp och verkligen tro på det här barnets berättelse. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

En intervjuperson beskriver att myndigheternas samtalsmetoder inte alltid främjar barns möjligheter att komma till tals. Detta kan försvåra för barn att berätta om svåra erfarenheter.

Och då genom samtal det hjälper inte [...]. Det går inte med barnen. Man sitter såhär, vad är bra? Vad gör din mamma? Vad gör din pappa? Hur är det hemma? Det måste det vara på ett helt annat sätt. Och ibland har man inte tid. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Det kan även handla om stora barngrupper i förskolan, bristande tillgång till eller användning av, kommunikativa hjälpmedel och bildstöd för barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, icke-verbala barn eller icke-svensktalande barn.

Alltså, ett stort problem skulle jag säga är de stora barngrupperna. Och att det inte alls finns lika mycket folk i förskolan längre. Så att man är mycket mer i helgrupp. Och vi har många barn som blir tysta i helgrupp. Jag har aldrig varit med om så många barn som vi har uppmärksammat för eventuell selektiv mutism som de senaste åren, för att de är så pass tysta. Men så börjar man

¹⁰⁰ Mer om barns och ungas egna råd till vuxna och yrkesverksamma i 8.4.1 och 8.4.2.

delar in barngruppen i mindre grupper och helt plötsligt så börjar de här barnen prata. Stora barngrupper skulle jag säga är ett problem där man tvingas vara i en grupp om 20 andra barn majoriteten av sin dag. Där pedagoger inte har möjlighet att skapa ett lugnare rum där man har möjlighet att prata om riktiga och viktiga saker. [...] Men sen är det språkliga barriärer absolut, och våra barn med funktionsvariationer. Som icke-verbala barn [...]. Vi har ju bildstöd, men många gånger är det ju vi som kommunicerar via bildstöd. [...] alltså de bildstöden är också väldigt rutinbundna. Man har bildstöd för rutinsituationer och vi har bildstöd för känslor. [...] Det finns inget, vi har ju inte bildstöd där våld framkommer. [...] Alltså det finns så otroligt många hinder egentligen. Om man börjar titta på det och så de som inte har svenska. (Yrkesverksam inom förskolan)

Vuxnas reaktion på barns berättelser: "Klarar du att höra det här eller hur reagerar du nu?"

Två intervjupersoner reflekterar över hur viktigt den vuxnas bemötande och reaktioner är för att barnet ska fortsätta berätta och inte sluta sig.

När jag [...] jobbade med barnärenden så var vi på en föreläsning. Då var det en kvinna som jobbade med skyddade boenden. [...] Av henne har jag lärt mig ett uttryck som jag använder så ofta. Jag tänker på henne varje gång. Det var att när barn berättade för henne om såhär, ja men, typ att mamma var knivhuggen och det var blod överallt. Så tittade hon såhär, barnet på den här kvinnan [...]. Typ att, klarar du att höra det här eller hur reagerar du nu? Då sa hon bara såhär, ja så kan det vara. Hur blev det för dig? Bara att man inte säger nej men oj, det måste ha varit otäckt. Utan att man bara tar emot och visar att man kan. (Yrkesverksam inom advokatåren)

[...] att jag som barn får säga att mina föräldrar är dumma i huvudet men du får inte säga att mina föräldrar är dumma i huvudet. [...] Att förstå den intressekonflikt som barn hamnar i. Att bara bli bemött med att dina föräldrar får inte göra såhär. Nej men det fattar jag väl, det säger ni hela tiden, men vad ska jag göra då? Man behöver liksom ge barn möjlighet att öppna upp och berätta och bekräfta dem i att det är [förfärligt] att de lever i det, men att de inte behöver göra det. Och att vi som vuxna kommer att göra allt som står i vår makt för att de ska slippa det. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

5.3.2 Yrkesverksamma har olika inställning till direkta frågor till barn om våldsutsatthet: "Vi behöver signalera till barn att jag fattar, fattar du?"

Som nämnts i avsnitt 5.1.2 visar flera tidigare studier att barn i Sverige sällan självmant berättar om våldsutsatthet för professionella inom skola, socialtjänst, polis, hälso- och sjukvård eller ungdomsmottagning. Mot denna bakgrund är det avgörande att vuxna är lyhörda, skapar förtroendefulla relationer till barn, och att de tar ansvar för att barn faktiskt ska våga prata med dem, exempelvis genom att systematiskt ställa frågor om våldsutsatthet.

Majoriteten av de yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat bekräftar barns och ungas berättelser om att vuxna inte uppmärksammar deras mående och utsatthet i tillräcklig utsträckning. De är i stort sett eniga om betydelsen av att vuxna tar ansvar för att prata med barn om våld. Intervjupersonerna menar emellertid att det varierar i praktiken huruvida yrkesverksamma faktiskt ställer direkta frågor till barn om våldsutsatthet. En intervjuperson betonar återigen vikten av att vuxna ger barn rätt förutsättningar för att barn ska våga och kunna berätta, bland annat genom en förtroendefull relation och stöd i att sätta ord på våldsutsattheten.

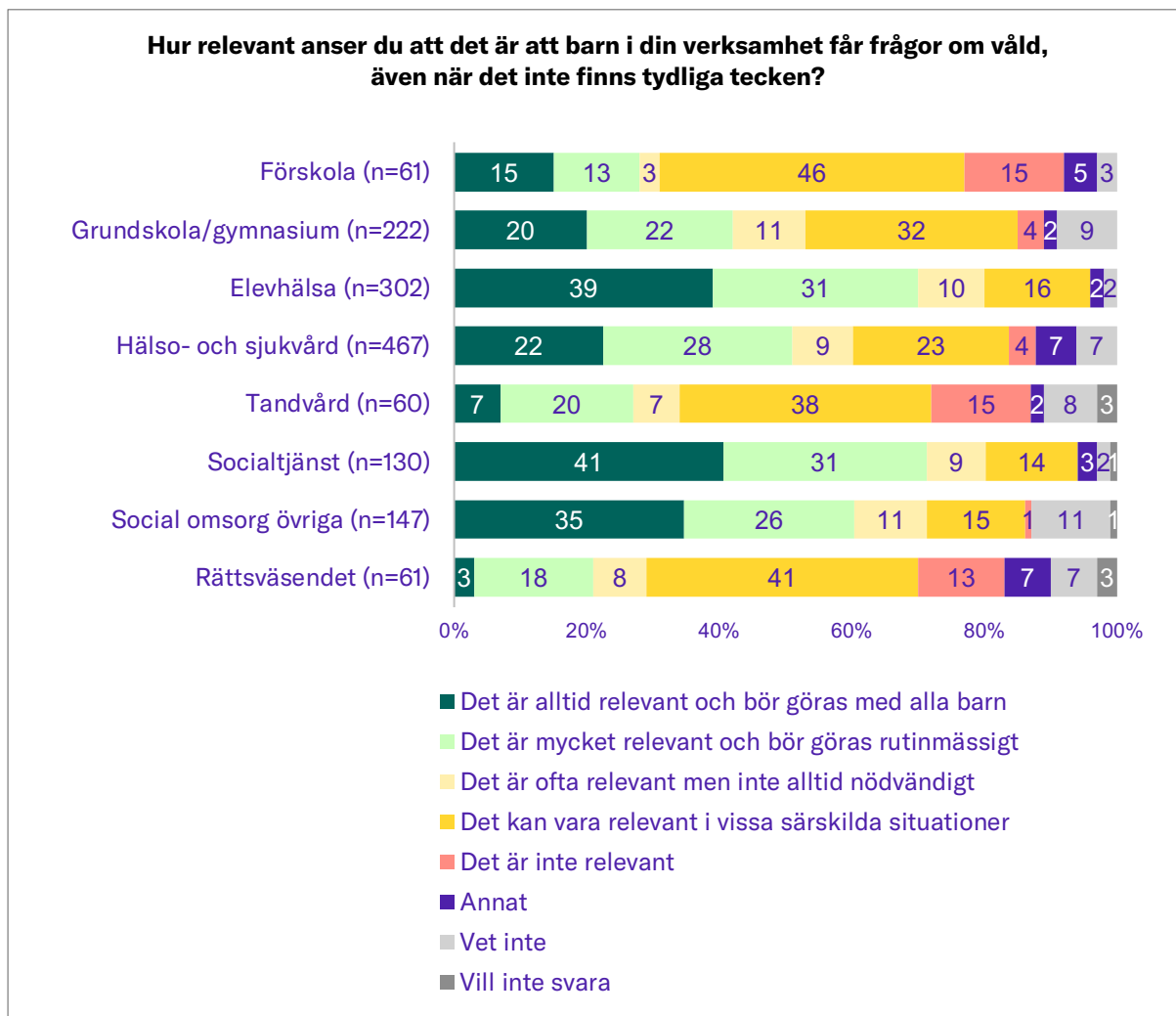
De fall jag ser att det funkar, det är när man har återkommande och långsiktiga träffar. Sen går det inte alltid såklart, för vissa saker är ju akuta och då måste man agera på det här och nu. Men vi har situationer där det är vanligtvis inte är akut här och nu, där man inte ställer rätt frågor på rätt sätt och får inte ett underlag för att agera. Och de kan inte heller sätta ord på de sakerna som personen framför dem säger. För att de inte riktigt förstår vad det är de säger. Och det är det jag tror att många av de personer jag möter uppskattar – att de beskriver någonting och sen så sätter jag ord på det de beskriver. Så vi behöver någonstans bryta ner saker och sätta ord på dem och få förståelse kring dem. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Vi behöver signalera till barn att jag fattar, fattar du? Liksom att vi behöver ha samförstånd om att jag vet att du är med om skit. Du behöver berätta det för mig, så att jag kan hjälpa dig. För det vet vi ju också att när barn berättar så har de ju valt ut dig. Då blir du ju en, du är redan en viktig person då, och då är det värsta man kan göra [...] jag har inte tid eller att svika. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Barnombudsmannens enkätundersökning bland yrkesverksamma visar tydliga skillnader mellan verksamheter i synen på hur relevant det är att ställa frågor till barn om våldsutsatthet, även när det saknas tydliga tecken. Inom socialtjänsten anser en stor andel att detta alltid är relevant eller mycket relevant (72 procent). Inom elevhälsan (70 procent) respektive social omsorg (61 procent) finner vi liknande nivåer.

I förskolan och skolan är andelen som ser frågorna som alltid eller mycket relevanta betydligt lägre (28 procent respektive 42 procent). I stället anger nästan hälften av personalen i förskolan (46 procent) och drygt en tredjedel i skolan (32 procent) att det främst är relevant att ställa frågor i vissa särskilda situationer. Liknande mönster återfinns inom tandvården, där endast 27 procent anser frågorna som alltid eller mycket relevanta, medan 38 procent bedömer att de är relevanta i vissa särskilda situationer. Motsvarande andelar inom rättsväsendet är 21 procent respektive 41 procent.

Figur 23. Yrkesverksammas bedömning av relevans att ställa frågor till barn om våldsutsatthet i respektive verksamhetsområde.

5.3.3 Styrdokument om att upptäcka våld finns men är inte väl förankrade: "Det är ganska intressant för det är egentligen två skilda saker"

De yrkesverksammas enkätsvar visar att de flesta verksamheter har skriftliga rutiner, handlingsplaner eller styrande dokument för att upptäcka och agera vid misstänkt våld mot barn, men graden av kännedom och förankring bland personalen varierar.

Inom hälso- och sjukvården anger två tredjedelar (66 procent) att sådana rutiner finns och är välkända och förankrade. Motsvarande andelar är för tandvården 62 procent och för rättsväsendet 60 procent.

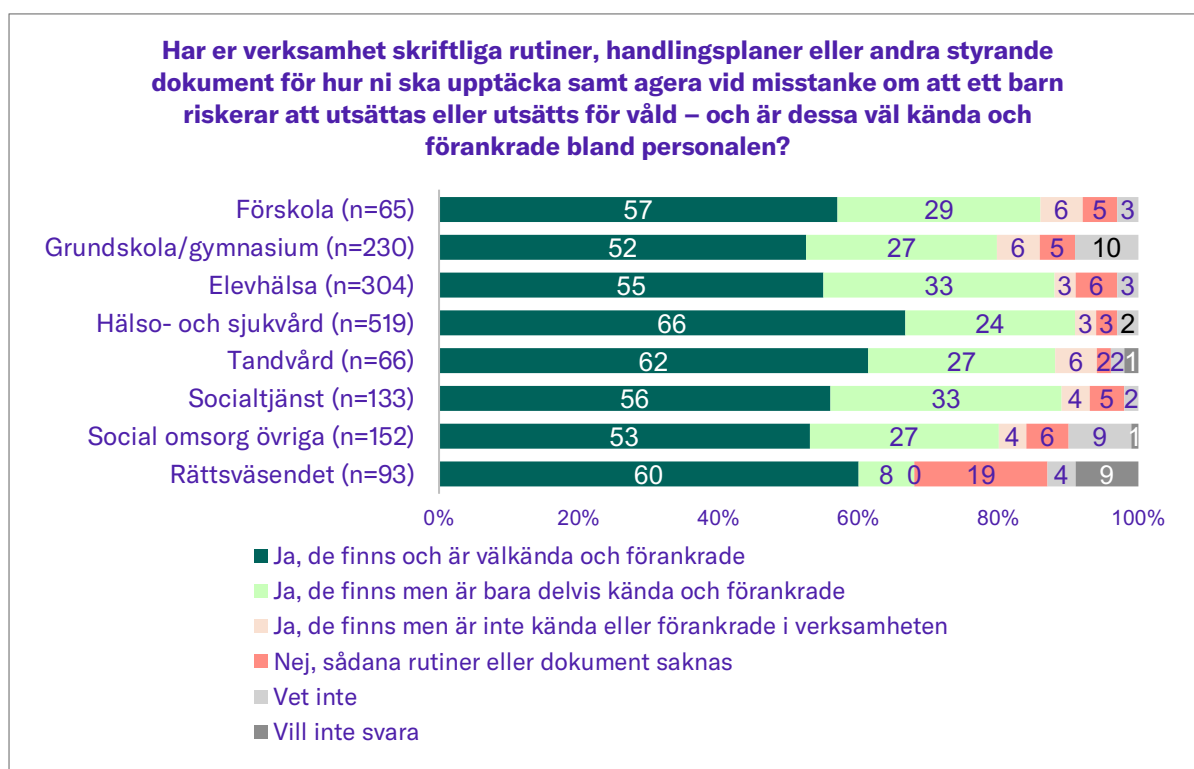
Inom förskolan och skolan uppger drygt hälften att rutinerna är välkända och förankrade (57 procent respektive 52 procent). Samtidigt anger nära en tredjedel inom respektive verksamhet att rutiner visserligen finns, men att de endast är delvis kända och förankrade (29 procent i förskolan och 27 procent i skolan). Det tyder på att styrdokument inte fullt ut omsätts i praktiken.

Även inom elevhälsan och socialtjänsten uppger drygt hälften att rutinerna är väl förankrade (55 procent respektive 56 procent), medan omkring en tredjedel anger att de endast är delvis kända (33 procent i

respektive verksamhet). Detta indikerar brister i implementeringsprocessen även i verksamheter med ett uttalat ansvar för barn i utsatta situationer.

Sammantaget visar resultaten att formella styrdokument ofta finns på plats, men att bristande förankring riskerar att försvaga det praktiska arbetet med att upptäcka och agera vid oro eller misstanke om barn som utsätts för våld. Samtidigt finns det verksamheter där styrdokument saknas trots att frågan rör barns rätt till skydd mot våld. När grundläggande rutiner inte finns på plats eller inte är välkända och förankrade ökar risken att barn inte uppmärksammas och inte får det stöd de har rätt till.

Figur 24. Rutiner eller handlingsplaner per verksamhetsområden för att upptäcka och agera vid misstanke av att barn utsätts för våld.

Av intervjuerna med de yrkesverksamma framkommer att det också varierar i vilken utsträckning handlingsplaner lyfter alla former av våld mot barn.

Enkätsvaren från yrkesverksamma visar att skriftliga rutiner för när och hur barn ska tillfrågas om våldsutsatthet är svagt etablerade i många verksamheter, trots att sådana rutiner utgör en grundläggande del av samhällsaktörernas arbete med att upptäcka våldsutsatthet. Drygt en tredjedel inom socialtjänsten (30 procent) respektive social omsorg (32 procent) uppger att de har tydliga och etablerade rutiner. Motsvarande andel inom hälso- och sjukvården och tandvården är 30 procent respektive 22 procent. Enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd ska socialnämnden och vårdgivaren fastställa rutiner för när och hur personalen i dess verksamheter ska ställa frågor om våld för att kunna upptäcka barn som utsätts för våld eller bevittnat våld.¹⁰¹ Även i en rapport från IVO konstaterar myndigheten att både kommuner och regioner saknar rutiner för att upptäcka våldutsatta och barn som bevittnat våld.¹⁰²

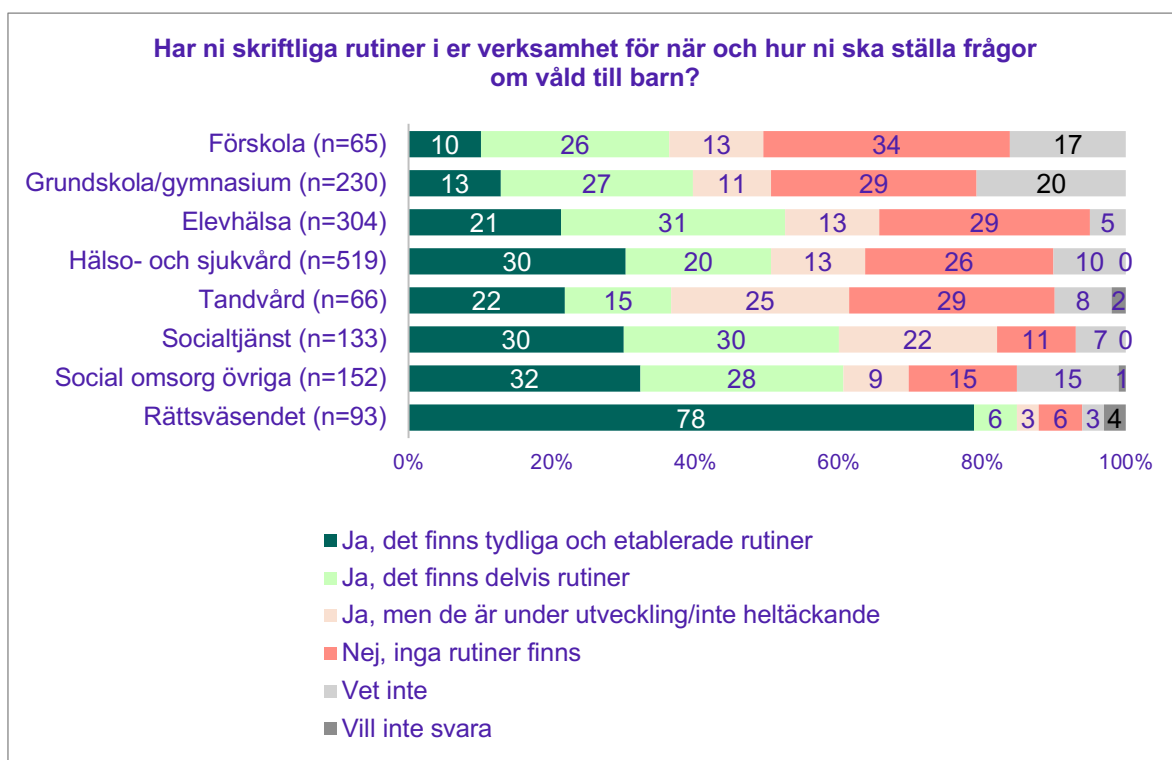
¹⁰¹ 2 kap. 4 § (socialnämndens ansvar) och 7 kap. 2 § (hälso- och sjukvårdens ansvar) HSLF-FS 2022:39.

¹⁰² IVO. Tillsyn av socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck, s. 17 och 25.

I förskolan och skolan är andelen som anger att tydliga rutiner finns särskilt låg – 10 procent respektive 13 procent. Samtidigt uppger 34 procent i förskolan och 29 procent i skolan att inga rutiner finns.

Rättsväsendet avviker tydligt, där hela 78 procent uppger att tydliga rutiner finns på plats. Sammantaget visar resultaten att barns möjligheter att bli systematiskt tillfrågade om våldsutsatthet i hög grad beror på vilken verksamhet de möter och att avsaknad av tydliga rutiner riskerar att leda till att arbetet blir personbundet.

Figur 25. Skriftliga rutiner för att ställa frågor om våld till barn i respektive verksamhetsområde.

5.3.4 De flesta verksamheter ställer inte rutinmässiga frågor till barn om våldsutsatthet: "Kan vi få in alla frågor?"

Barn och unga är tydliga med att det är de vuxna som behöver ta ansvar för att prata med barn, vara lyhörda för uttalade signaler och medvetna om de stora hinder som barn kan möta när de ska berätta om sin våldsutsatthet för vuxna. Detta stöds även av en opinionsundersökning som Barnombudsmannen har låtit undersökningsföretaget Novus genomföra där 79 procent av barnen tycker att alla barn ska få frågor om våldsutsatthet, exempelvis vid skolstart eller hälsoundersökningar.¹⁰³

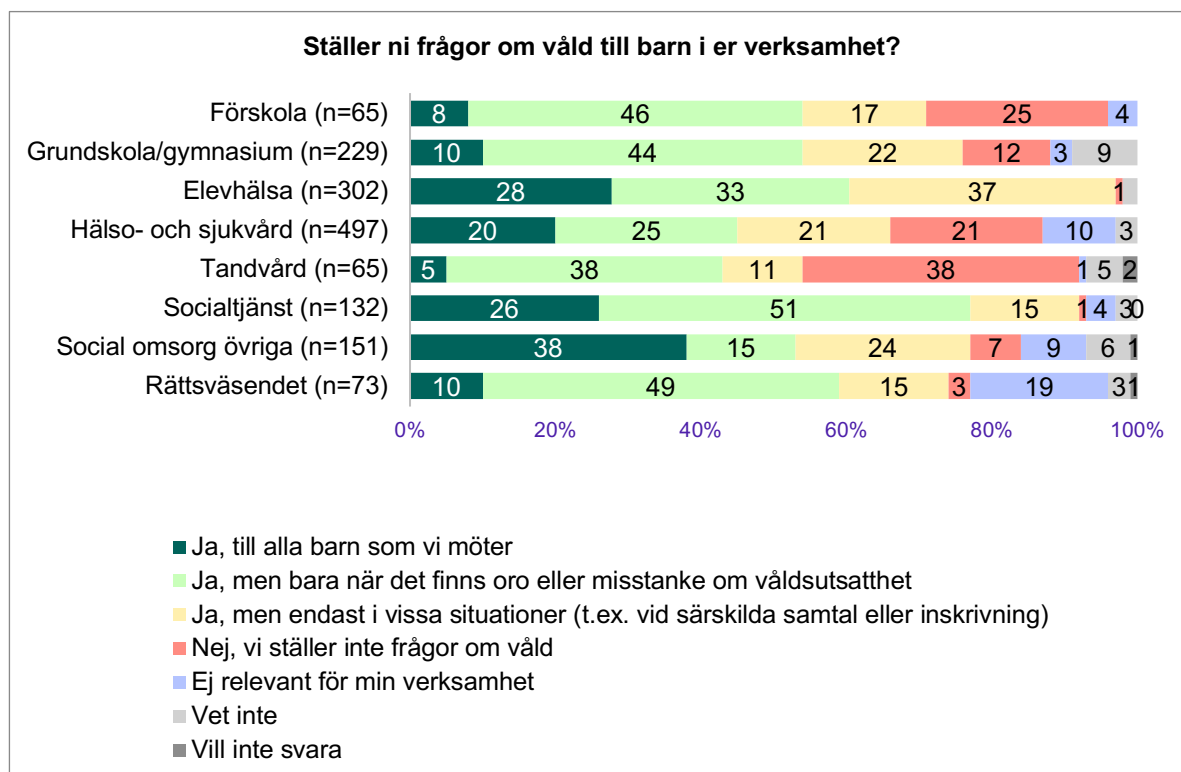
Barnombudsmannens enkätundersökning bland yrkesverksamma visar emellertid på en diskrepans mellan barns önskemål och behov och deras faktiska möjligheter att bli tillfrågade om våld i kontakten med vuxenvärlden. Andelen yrkesverksamma som svarar att de ställer frågor om våld till alla barn de möter är genomgående lågt. Social omsorg och elevhälsa är mest benägna att rutinmässigt ställa frågor till alla barn om våldsutsatthet (38 respektive 28 procent). Var fjärde yrkesverksam inom socialtjänsten (26 procent) och var femte (20 procent) inom hälso- och sjukvården uppger att de ställer frågor till alla

¹⁰³ Opinionsmätningar som Barnombudsmannen har genomfört år 2025 kommer att redovisas i separat rapport under år 2026. Underlaget som presenteras här kommer att kunna läsas i sin helhet i den kommande rapporten.

barn de möter om våldsutsatthet. Tandvården sticker ut med endast 5 procent som uppger att de ställer frågor till alla barn de möter om våldsutsatthet och där hela 38 procent uppger att de *inte* ställer frågor om våld alls. Tandvården kommer i kontakt med majoriteten av de barn som växer upp i Sverige och undersöker rutinmässigt nästan alla barn och unga. Tandvården har därmed goda förutsättningar att upptäcka barn som far illa.¹⁰⁴ Resultaten ligger i linje med en nationell kartläggning från 2018 som visade att socialtjänsten och hälso- och sjukvården vanligtvis inte ställde rutinmässiga frågor till föräldrar eller barn om huruvida barn utsatts för eller bevittnat våld. Undantagen är barnpsykiatri och ungdomsmottagningar, där majoriteten frågar rutinmässigt om barns utsatthet.¹⁰⁵

Skola och förskola arbetar främst reaktivt: Nära hälften i dessa grupper frågar enbart vid misstanke. Även personal inom förskolan och skolan är, som Barnombudsmannen tidigare nämnt i rapporten, centrala aktörer i att upptäcka det våld som barn utsätts för. Betänkandet *En uppväxt fri från våld* (SOU 2022:70) konstaterar att det i många fall saknas vägledning i form av handfasta verktyg och strukturerade arbetsmetoder för ökad upptäckt av barns våldsutsatthet inom förskolan och skolan. Personal efterfrågar nationella riktlinjer, utbildning och vägledning för att aktivt verka för att upptäcka barn som utsätts för våld.¹⁰⁶

Figur 26. I vilken grad olika verksamheter som har direktkontakt med barn ställer frågor till barn om våld.

¹⁰⁴ SOU 2022:70, s. 424.

¹⁰⁵ Socialstyrelsen. *Frågor om våld – en kartläggning av hur socialtjänsten och hälso- och sjukvården frågar om våldsutsatthet och våldsutövande samt användning av bedömningsmetoder.* (2018), s. 7.

¹⁰⁶ SOU 2022:70, s. 808.

Det saknas stödmaterial för hedersrelaterat våld och förtryck: "Men ingen som vågar säga heder i lågstadiet"

Några av de yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat uppger att förskolan har bra material att arbeta med för att uppmärksamma barn som utsätts för övergrepp, exempelvis Rädda barnens metodmaterial *Stopp! Min Kropp!*. En intervjuperson menar att det visserligen finns jättebra material, men att material saknas för vissa åldersgrupper och för hedersrelaterat våld och förtryck.

Men vi har inget material för att upptäcka våld och framför allt inte hedersrelaterat våld och förtryck för låg- och mellanstadiet. Då satt jag faktiskt och undersökte, det finns inget. När man säger att man ska jobba normkritiskt och man ska jobba med barnkonventionen. Men ingen som vågar säga heder i lågstadiet. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Förutsättningarna för samtal ser olika ut beroende på situation. En yrkesverksam beskriver att förskolan behöver ställa frågor om våld på indikation samt ha samtal om det med barnen och föräldrarna. Intervjupersonen påtar också vikten av relationen med barnen, utbildning till pedagogerna och bra stödmaterial, exempelvis BRIS stödmaterial *Samtal i förskolan – en guide i mötet med de yngsta barnen*.¹⁰⁷

Jag har ju utbildning med mina pedagoger. [...] de (BRIS) har också gjort ett material om svåra samtal i förskolan. [...] Och det finns också böcker [...] de här kompisböckerna till exempel, är ju väldigt bra att använda. Och då, om det är någon som kan uttrycka sig eller säga någonting, att, ja, hemma hos mig... jag har ju sådana citat som man har med sig i det. Så att jag tänker, det finns ju där och det behöver man ju jobba med och vi måste våga prata om det. Så din mamma stänger dörren och låser? Vad händer då med dig? Att man faktiskt vågar haka i och inte bara slutar i det samtalet. Och det är ju de här svåra samtalen som du måste kunna ha med barnen kring det också [...] Jag tänker såhär att återigen så handlar det ju om vilken relation du har med de här barnen. [...] Det måste liksom vara centrum i det, att barnen först och främst känner sig trygga i att vara hos oss. Sedan måste vi lägga det här pusslet [...] Och att vi vågar prata i förhållande till vårdnadshavarna också i det. (Yrkesverksam inom förskolan)

Frågor till barn om våldsutsatthet kan uppfattas som ett känsligt ämne inom skolan: "Det är inte skolpersonalens uppgift att förhöra barnen"

Barnombudsmannens intervjuer med yrkesverksamma och deras fritextsvar från enkätundersökningen fördjupar bilden av hur skolan arbetar – eller inte arbetar – med att ställa frågor till barn om våld. Några menar att det inte ingår i deras yrkesroll att ställa frågor till barn om våld och att det saknas rutiner för det. En intervjuperson beskriver oro för att väcka obehag hos barnet och menar att det krävs selektivitet i hur frågorna formuleras och i vilka situationer de tas upp, exempelvis inom skolhälsovården, för att undvika att belasta barnet ytterligare.

Har aldrig diskuterats ordentligt hur man bör tala med barn som uttrycker att de varit utsatta för våld. (Yrkesverksam inom skolan)

Det är inte skolpersonalens uppgift att "förhöra" barnen. Det är upp till socialtjänst, men känner vi en oro så är vi anmälningsskyldiga. (Yrkesverksam inom skolan)

Nej, det tror jag inte att man gör. Hälsosamtal har jag ingen aning om. Men nej, inte i form av enkäter. [...] Nej, sådana saker handlar ju mest om hur upplever du skolan. Och inte så mycket

¹⁰⁷ Barnens rätt i samhället (BRIS). *Samtal i förskolan – en guide i mötet med de yngsta barnen*. (2025).

om hemmet. [...] Nej, då är det nog läraren, den tryggaste personen för eleven som tar de samtalen med en specifik elev. [...] Jag tycker att det är en balansgång. För att... Jag tänker att man behöver vara selektiv till vem och när man ställer det, inte som någon sorts allmän fråga, för det kan också väcka väldigt mycket hos barn som egentligen inte alls är berörda av det. Och kan skapa någonting hos dem som ni inte hade behövt göra. Så att där behöver man nog tänka till, när och vid vilka tillfällen, och kanske framför allt enskilt, eller som sagt skolhälsovården är ju ett alldeles ypperligt tillfälle vid deras samtal eller så. (Yrkesverksam inom skolan)

Om barnet berättar något så kan vi fråga utan att undersöka för att göra en orosanmälan till socialtjänsten. (Yrkesverksam inom skolan)

[...] kan vi få in alla frågor likadana? Det ska inte vara värre för en lärare att fråga, är du mobbad? Än att, har du varit utsatt för incest? (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Vi har ingen utredande verksamhet. (Yrkesverksam inom elevhälsan)

Elevhälsan framhålls som en central aktör för att upptäcka utsatthet bland barn: "Nej, de ställer inte frågor om incest"

I elevhälsans uppdrag ingår för närvarande att erbjuda minst tre hälsobesök som innefattar allmänna hälsokontroller.¹⁰⁸ Hälsosamtalet kan ge eleven möjlighet att berätta om sådant som oroar, till exempel om det finns missbruk eller andra allvarliga svårigheter i hemmet, eller om eleven utsätts för kränkande behandling i skolan eller på fritiden. I betänkandet *En förbättrad elevhälsa* (SOU 2025:113) föreslås ett utökat och mer strukturerat program, med återkommande stora och mindre hälsobesök samt hälsosamtal under grund- och gymnasieskolan.¹⁰⁹ Det ligger i linje med förslagen som läggs fram i betänkandet *En uppväxt fri från våld* (SOU 2022:70) om förbättrade rutiner för upptäckt inom skolan.¹¹⁰

Yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat menar att elevhälsan har möjlighet att inkludera frågor om våldsutsatthet, men att alla inte gör det eller inte inkluderar alla våldsformer när de ställer frågor, exempelvis frågor om incest.

Det är lagstadgat, att när man går i förskoleklass, årskurs 4, årskurs 8 och årskurs 2 på gymnasiet. Då gör man ju en om mig-enkät, kallas den. Där man följer upp och sen har ju även skolsköterskan alltid ett samtal med elever i årskurs 1. Där man får frågan om könsstymning till exempel. Och i det samtalet har man då möjlighet att lyfta men det är ju en fråga som handlar om det. (Yrkesverksam inom skolan)

Nej, de ställer inte frågor om incest. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Nja, inte direkt tror jag inte. Men vi har pratat mycket om att få med de här frågorna som man använder när det gäller heder till exempel. Vad får du lov att göra? Eller vad måste du göra som du inte vill? Och vad skulle du vilja göra som du inte får? Så att nej. Det är på gång, men inte den medvetenheten. (Yrkesverksam inom kommunen)

¹⁰⁸ 2 kapitel 27 § skollagen (2010:800) samt proposition 2009/10:165. *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, s. 658.

¹⁰⁹ SOU 2025:113 *En förbättrad elevhälsa*, s. 353.

¹¹⁰ SOU 2022:70. *En uppväxt fri från våld*, s. 808.

Men vi har en av våra största gymnasieskolor och där finns det förberedelseklasser. Det är jättebra för vi har fört in det här systemet där man ställer frågan på elevhälsosamtal, är du könsstypad? Och då är det jättebra för då kan man hänvisa till vården och sådär.
(Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Resultaten av de yrkesverkssammans intervju- och enkätsvar visar att både skol- och elevhälsopersonal brister i att ställa frågor till barn om våldsutsatthet, särskilt frågor som rör incest och hedersrelaterat våld och förtryck.

Av Skolverkets och Socialstyrelsens vägledning för elevhälsan framgår att det inför hälsobesöken kan vara bra att lämna ut skriftliga strukturerade hälsoformulär som besvaras av elev respektive vårdnadshavare. Det finns dock ingen enhetlig nationell modell för utformningen av ett hälsoformulär.¹¹¹ Vid rapportens färdigställande finns förslag om att Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten och Skolverket ska ta fram standardiserade hälsoenkäter för stort hälsobesök i SOU 2025:113. Förslaget är att hälsoenkäten bör omfatta frågor om våld, mobbning eller andra kränkningar inklusive hedersrelaterat våld och förtryck.¹¹²

Hälso- och sjukvården är inte tillräckligt uppmärksamma på tecken eller symtom på barns eventuella våldsutsatthet: "Sjukhuset borde väl ha tyckt det var lite konstigt?"

Som nämnts tidigare i rapporten kan våld som barn utsätts för få omfattande konsekvenser för deras hälsa och utveckling, både på kort och lång sikt.¹¹³

I intervjuerna med barn och unga har Barnombudsmannen ställt frågan *Vad är våld för dig?* Svaren ger också en bild av de konsekvenser som de ser att våldet får.¹¹⁴

Det är ilska. Det är hat. Det är psykiskt och fysiskt. Hur ska man säga det? Ja, men det är något som förstör en. Det är något som påverkar personligheten. Det är något som påverkar hela dig. Det är något som gör dig svag. (Tjej)

Personal inom sjukvårdens olika verksamheter och tandvården möter många barn och har stora möjligheter och en viktig roll i att upptäcka barn som far illa eller misstänks att fara illa. Vårdpersonalen ska agera redan vid misstanke om att barn upplever våldsutsatthet i hemmet, även om barnet inte personligen är närvarande i vårdssituationen. Ansvaret för att uppmärksamma barns våldsutsatthet är tydligt reglerat och omfattar hela vårdkedjan. Detta är särskilt viktigt i verksamheter som ofta möter barn och föräldrar eller barn i särskilt utsatta situationer, exempelvis barn till föräldrar med psykisk ohälsa, beroende och funktionsnedsättning.¹¹⁵

Skade- och dödsfallsutredningarna visar att många av de föräldrar som begick brott mot sitt eller sina barn hade kontakt med hälso- och sjukvården under året före brottet med anledning av långvariga psykiatriska eller somatiska tillstånd. Socialstyrelsen konstaterar att hälso- och sjukvården uppmärksammade varken vilket behov av stöd barnet kunde ha eller hur föräldraförmågan påverkades av föräldrarnas tillstånd.¹¹⁶

¹¹¹ Socialstyrelsen och Skolverket. *Vägledning för elevhälsan*. (2014), s.155.

¹¹² SOU 2025:113. *En förbättrad elevhälsa*, s. 300.

¹¹³ Barn som exponeras för våld i tidig ålder löper ökad risk för allvarliga hälsoproblem med sämre skolprestationer som följd. Våldet kan påverka hjärnans utveckling och skada delar av nervsystemet, vilket i sin tur kan inverka negativt på barnets kognitiva utveckling. Detta kan leda till svårigheter med inlärning, social och kommunikativ förmåga. Barn som utsatts för våld uppvisar dessutom oftare symtom på ångest, depression, PTSD och självskadebeteende. Socialstyrelsen. *Nationellt kunskapsstöd med rekommendationer: våld i nära relationer – stöd till beslutsfattare och personal i hälso- och sjukvården och tandvården*. (2025), s. 24.

¹¹⁴ Läs mer om detta i Barnombudsmannens rapport "I alla fall, det var normalt i min värld", s. 35.

¹¹⁵ Socialstyrelsen. *Kunskapsguiden. Barn som lever med våld*. (2025). <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/vald-och-fortryck/vald-i-nara-relationer/halso--och-sjukvardens-ansvar/barn-vald-nara-relation/> (Hämtad 2026-01-31).

¹¹⁶ Socialstyrelsen. *Barn som utsatts för grovt eller dödligt våld*, s. 28.

Av 5 kap. 7 § HSL och 6 kap. 5 § andra stycket patientsäkerhetslagen (2010:659) framgår att ett barns behov av information, råd och stöd särskilt ska beaktas om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med utsätter eller har utsatt barnet eller en närstående till barnet för våld eller andra övergrepp.

Detta framgår även av 7 kap. 4 § HSLF-FS 2022:39.

Av Barnombudsmannens intervjuer med både barn och unga samt yrkesverksamma framgår att sjukvården ofta missar tecken eller symtom på våldsutsatthet. Enstaka barn och unga berättar att de själva eller en mamma som är våldsutsatt mött läkare som ingett förtroende och som förmedlat information och vidare kontakt som varit till hjälp.

Andra reflekterar kring att skador och andra symptom som de har uppvisat vid sjukvårdsbesök borde ha fått läkaren att reagera.

Sjukhuset borde väl ha tyckt det var lite konstigt. (Tjej)

Skade- och dödsfallsutredningarna visar att de flesta barn och föräldrar hade kontakt med hälso- och sjukvården under året före brottet. Vidare framgår att hälso- och sjukvården i många ärenden hade information om barnet eller föräldern som indikerade att det fanns risk för att barnet kunde fara illa på grund av försummelse. Trots detta visar utredningarna att det finns flera exempel där hälso- och sjukvården inte anmält oro för barnet till socialtjänsten.¹¹⁷

De barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat nämner sällan hälso- och sjukvården när de berättar om sina erfarenheter av samhällets stöd. I den mån det kommer upp handlar det främst om kontakter med barn- och ungdomspsykiatri (BUP). I ett drygt tiotal av intervjuerna nämner barn och unga att de har haft kontakt med BUP, i vissa fall i form av inom ramen för tvångsvård.

Några unga berättar om mer eller mindre bra erfarenheter av psykologsamtal, beroende på vilken känsla de har fått i mötet med psykologen, och vad de känt att de velat berätta om sin situation.

Och hon är jättebra. Asså jag känner verkligen att hon kommer hjälpa mig liksom. (Tjej)

Jag känner mig inte bra med han. Jag känner inte bra connection. (Kille)

Det var fan trauma i det där rummet. (Tjej)

Några barn och unga har positiva erfarenheter av BUP eller råd kring att göra barn bekväma i samtalen.

Jag kunde säga allt jag ville säga och inte kände för att berätta för mina föräldrar. (Kille)

Jag tror att om man hade pratat på ett annat sätt med unga, till exempel ung ålder, att man sätter sig ner med barnet, kanske ritar med barnet och såna här grejer, så tror jag det hade känts mer bekvämt att prata. (Tjej)

¹¹⁷ Socialstyrelsen. *Barn som utsatts för grovt eller dödligt våld*, s. 30.

Yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat delar barns och ungas bild och framhåller vikten av att sjukvården har kunskap om symtom hos våldsutsatta barn, eftersom symtomen kan likna andra hälsorelaterade problem.

Barn har säkert ofta ont i magen, eller andra symtom, som man går till vården med. Som man inte riktigt förstår vad det kommer ifrån. Träffade en kille som när han var barn hade massa symtom, hade uttryckt att han hade massa symtom, han behövde hjälp och stöd, hade uttryckt det utan att någon förstod, och han kunde inte säga att hans mamma slog honom, han upptäcktes inte eftersom ingen frågade direkt om våld. (Yrkesverksam inom advokatåren)

Barn- och ungdomspsykiatri: "Mycket medicinering och prat"

Både barns och ungas samt yrkesverksammas beskrivningar visar på vikten av att hälso- och sjukvården, i synnerhet BUP, upptäcker våld mot barn och ger barn och unga möjlighet och förutsättningar att prata om eventuell utsatthet. Samtidigt framträder en bild av att BUP har ett stort fokus på utredning av neuropsykiatriska utredningar och medicinering. Brister i BUP:s behandlingsinsatser styrks även av skade- och dödsfallsutredningarna.¹¹⁸

Barn och unga beskriver i flera fall att de har behövt hjälp utifrån psykisk ohälsa, självskadebeteende, suicidtankar och/eller suicidförsök. De flesta kontakterna har dock skett kopplat till ADHD-utredningar och -diagnoser. Oavsett om kontakten skett utifrån ADHD eller psykisk ohälsa upplever dock barn och unga att stort fokus har legat på medicinering.

Jag gick till BUP för att jag skulle få KBT-behandling, men det var bara, de bara tramsade. Alltså han pratade... han frågade mig aldrig ens om mina trauman. Han frågade inte om min barndom, ingenting. (Kille)

Mycket medicinering och prat. (Tjej)

Asså jag fick ju mediciner och grejer. Men när jag försökte prata med dem så, de gjorde inte någont. De sa bara mm, ah, mm, jag hatar det där. Så jag slutade prata med dem. [...] De kom inte med några lösningar liksom. Jag kände inte att det var värt det. (Tjej)

Ja, då ville de att jag skulle ta massa tabletter och sådant där, som bara gjorde det ännu värre för mig. [...] BUP alltså, det enda de har velat är att medicinera mig, hela tiden. De har inte lyssnat på mig. (Kille)

Och jag bad ju om lugnande mediciner, fast ... jag trodde ju att jag behövde sådana, men egentligen var det inte jag som behövde. Det var min mamma som behövde lugnande mediciner. [...] Och BUP har hjälpt mig några gånger, men jag har fått bara medicin. (Tjej)

Enligt Socialstyrelsens rekommendationer ska olika psykologiska insatser sättas in vid psykisk ohälsa för att förstå bakomliggande orsaker samt lindra och eliminera symtom. IVO:s analys av patientklagomål riktade mot BUP samt lex Maria anmälningar från vårdgivare inom BUP under perioden 2022–2024 visar exempel på att barn bara har fått medicinering, utan att erbjudas psykosocial eller psykoterapeutisk

¹¹⁸ Socialstyrelsen. *Barn som utsatts för grovt eller dödligt våld*, s. 52.

behandling. Exempelvis har barn med suicidala tendenser i vissa fall enbart fått läkemedelsbehandling, utan möjlighet till samtalsstöd.¹¹⁹

Intervjupersonerna menar att traumamedvetenhet är särskilt viktigt inom ramen för neuropsykiatriska utredningar. Av intervjuerna framgår att bedömningarna ofta grundar sig på föräldrarnas utsagor och i mindre utsträckning utifrån enskilda samtal med barn eller en objektiv verifiering av barnets beteende. En intervjuperson beskriver även att BUP inte alltid dokumenterar om de har haft enskilda samtal med barn och ställt frågor om våld vid neuropsykiatriska utredningar.

Vi kan nog tycka att vi läser ju också hela journalerna i samband med att barnet utreds i en polisutredning och ibland tycker vi att den objektiva bedömningen av barnet saknas [...] Och det står ibland dokumenterat att man har frågat, pratar enskilt, så det är ju bra. Då vet vi ju det. Men i många fall så framgår det liksom inte objektivt hur man har gjort bedömningen och på vilket sätt man har erbjudit barnet att prata själv. [...] Men man pratar ju mycket om att det ingår i någon form av screening i samband med de här utredningarna. Men vi tycker att det är för dåligt dokumenterat så vi får liksom inte någon fatt på att har man verkligen ställt de här frågorna och hur har man ställt dem? Vi vet ju att barnen inte heller kommer att volontärt bara säga såhär, ja nu har ni utrett mig för autism, men jag är ju också slagen vilket kan ge ett syndrom, eller ett symtom. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Antingen blir man introvert, och deprimerad eller så blir man bråkig och okoncentrerad. Det är exakt samma symtom som på våra neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. [...] där utredaren inte har ställt frågor kring om barnet har erfarenheter av våld. Det är alarmerande. För att är det så att vi har barn som har fått diagnoser och medicinering fast orsaken egentligen på deras ohälsa härrör från att man lever i familjer där det förekommer våld. Det är otroligt alarmerande om så är fallet. (Verksam inom området våld mot barn, våld i nära relationer)

Jag tycker det verkar dåligt. Jag tycker att barn- och ungdomspsykiatrin verkar fokusera väldigt mycket på att göra utredningar. Neuropsykiatriska utredningar. Och att man gör det i större utsträckning än psykologiska behandlingar. Man försöker fokusera på att har barnet ADHD eller autism istället för att faktiskt behandla om den har haft trauma med sig. Det är väldigt återkommande att en person har haft kontakt med BUP i många år. Man vet att det har funnits den här våldsutsattheten under hela barndomen på olika sätt. Och så kommer de till vuxenpsykiatrin och har en ADHD-diagnos. Och det är så uppenbart att det är PTSD till exempel. Jag tror att det handlar om BUP:s resursprioritering eller nånting sånt. Det är jättesynd. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

En intervjuperson beskriver egen erfarenhet av att möta barn och unga som är våldsutsatta med neuropsykiatriska diagnoser och som, efter en tid av stabilitet i jourhem, visar bättre mående.

Ja, men de är ju ganska traumatiserade på ett sätt och då kan ha tripletten av diagnoser både ADHD, autism och liknande som vi många gånger funderar på om de verkligen har. Eller om det bara är traumasymptom. [...] Och är man autistisk så är man autistisk i alla situationer. [...] Men då svarar helt adekvat och uppför sig och följer jourhemsmammans minsta, liksom. [...] och då upplever man att bara för att det helt plötsligt finns någon slags trygghet och skydd, så betar sig barnet på ett helt annat sätt. Det ger ju ibland en bild av vad har vi som samhälle gjort innan? Eller har vi gett barnet ett par diagnoser här innan den hamnade här? (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

¹¹⁹ IVO. Långa väntetider inom barn- och ungdomspsykiatrin riskerar patientsäkerheten. Iakttagelser i korthet. (2025), s.2.

Bristande rutiner och arbetssätt för frågor om våldsutsatthet inom sjukvården: "Vi har också haft många ärenden där det här har gått ganska under radarn"

Yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat om hälso- och sjukvårdens roll i att upptäcka barn som utsätts för våld förespråkar att personal rutinmässigt ställer frågor till barn om våldsutsatthet. Detta stöds även av enkätsvaren, där hälften av de yrkesverksamma inom hälso- och sjukvården anger att rutinfrågor alltid är relevanta eller mycket relevanta.¹²⁰

Jag tror att det behövs både och. Rutinfrågor är ju, tror jag, det allra viktigaste. För det andra är mer uppenbart. Jag tror att [...] får man misstanken svart på vitt så är det väl större chans att man frågar. Även om det kanske kan finnas ett motstånd där också, att inte riktigt våga. Men båda delar behövs skulle jag säga. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

I underlaget från yrkesverksamma framträder emellertid en bild av betydande skillnader inom hälso- och sjukvården när det gäller rutiner för att ställa frågor om och upptäcka barn som utsätts för våld. En intervjuperson anser att det saknas likvärdighet i arbetssätt mellan olika arbetsplatser och att barns möjligheter att få hjälp är avhängiga personalens individuella erfarenheter, vilket kan leda till ojämlig vård för de barn som har störst behov. Intervjupersonen beskriver att barns våldsutsatthet i många fall inte uppmärksammas, trots att det kan vara en central förklaring till barnets mående.

Jag upplever att det är väldigt beroende av kanske arbetsplats och beroende av individuell erfarenhet hos den som möter barnet egentligen. Vi har också haft många ärenden där det här har gått ganska under radarn, där det har kommit fram senare eller där man inte har förstått att det är så här eller att det är en stor del av problemet. Kanske orsaken till att barnet mår dåligt till och med. (Yrkesverksam hälso- och sjukvården)

Samtidigt beskriver en intervjuperson att sjukvården i dag generellt sett har bättre rutiner jämfört med tidigare, och flera upplever att personalen framför allt behöver stöd i hur svaren ska hanteras.

De blir också bättre på att ställa frågor till barn. Och då tänker jag barn från 13 år att man kanske som vårdnadshavare inte får följa med in i och liksom, ja men undersökningsrummet och då får man ju våldsfrågor ställda till sig och så. Så det upplever jag har blivit en förbättring. [...] Men just i hälso- och sjukvården möter jag, vad ska vi göra med svaret? (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

[...] på habiliteringen till exempel så var det ju känt att vi jobbar med en grupp som är överrepresenterad i våldsutsatthet. [...] Men ändå så är det ett väldigt motstånd, kanske. Jag vet inte, det hette alltid att det är för att man inte vet vad man ska göra med informationen om man får den. Samtidigt tänker jag att orosanmälan har varit ganska tydligt att det är det man ska göra med den informationen. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

[...] jag tror att rutinerna kring det (att ställa frågor om våld) också kan bli bättre. [...] Men jag tror att man kanske behöver mer träning i hur man formulerar sig och hur man kan uttrycka, hur man kan ställa frågor om våld. (Yrkesverksam hälso- och sjukvården)

¹²⁰ Se figur 23 i avsnitt 5.3.2.

Av de yrkesverksammas fritextsvar i enkäten framgår att skäl till varför de inte ställer frågor till barn om våldsutsatthet är att frågorna inte bedöms relevant för den aktuella vårdssituationen och att de sällan genomför enskilda samtal med barn.

Vi [BVC] ställer frågor om våld till ALLA föräldrar, men inte direkt till barnen om de inte själva berättar om något som är jobbigt. Vi träffar aldrig barn utan sina föräldrar. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Eftersom föräldrarna är närvarande i behandlingsrummet upplevs det som obekvämt att ställa rätt frågor, det kan även påverka svaret som barnen ger. (Yrkesverksam inom tandvården)

När inskrivningssamtal eller efter vård av operation görs i vår verksamhet så finns alltid föräldrarna vid barnets sida, därav kan det vara svårt att hitta rätt tidpunkt att ställa denna fråga. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Vi ställer inte frågan som rutin eftersom det är föräldrarna som är patienter hos oss. Om det dock fattas misstanke om våld så ska frågan ställas. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Vi ställer inte frågorna som rutin. Vid misstanke tror och hoppas jag på att vi skulle agera. Jag jobbar på en intensivvårdsavdelning och ofta är barnen sövda eller väldigt små, i spädbarnsåldern. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

De yrkesverkamma som Barnombudsmannen har intervjuat framhåller att det saknas rutiner för enskilda samtal med barn, exempelvis vid besök på akutmottagningar. En intervjuperson menar att det har lett till att sjukvården brustit i sin skyldighet att upptäcka att barn är våldsutsatta.

[...] att man inte har rutin att prata i enrum med barn. På akuten till exempel. Det tror jag är ett otroligt viktigt forum att ha tydliga rutiner kring det här. För det är verkligen en möjlighet att kunna ställa frågor ensam till barnet i den situationen. Jag har varit med om att man faktiskt har på grund av det missat någon som har varit utsatt. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Samma intervjuperson uppger att privatdrivna verksamheter har sämre rutiner, instruktioner och arbetsätt, jämfört med offentligt drivna verksamheter. Det gäller enligt intervjupersonen även hur rutinerna implementeras och följs upp, vilket leder till att tillämpningen blir väldigt personbunden och att barn riskerar att fara illa (mer om varför bland annat hälso- och sjukvården inte upptäcker barns utsatthet redovisas i avsnitt 5.6).

Där finns det inte så mycket instruktioner kring det här. Det är ingen obligatorisk term vid nybesök och så vidare. Jag tror att mina kollegor gör det lite olika faktiskt. [...] Sedan har jag jobbat för en annan vårdgivare som hade det som obligatorisk rödmarkerad term i besöksanteckningen. Så då måste man fylla i att man har frågat om det. Där var det ju oklart kring hur folk faktiskt frågade om det också. För att det är skillnad på att ställa frågan, har du nån gång varit utsatt för våld? Och så säger personen nej det tror jag inte? Alltså, det finns ju många olika typer av våld. [...] Jag tror att även om det är en obligatorisk term behöver det inte betyda att man fick ut så mycket av det, utan det bygger på att det finns kunskap också. Jag har aldrig inom mina år i vården, oavsett var jag jobbat, gått en utbildning som vården har erbjudit mig att gå, som gäller hur vi jobbar med våld i nära relation och hur vi jobbar med våld mot barn [...] på akuten, där har man rutiner kring att dokumentera skador och sådär med fotografier. Och att beskriva skador ganska noga. [...]. Och på BUP så noterade vi ju deras berättelse noga i

journalen. [...] Just med barn och journalföring så känns det ju viktigt att man när man journalför tar hänsyn till vad man sätter under vilka rubriker och så, eftersom man kan läsa journalen via nätet också. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Det går också att se skillnader i hälso- och sjukvårdens kunskap och beredskap beroende på vilken typ av utsatthet det rör sig om. Ett utvecklingsområde enligt yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat är hur sjukvårdspersonal ska identifiera hedersrelaterat våld och förtryck och barnmisshandel genom sjukvårdsinsatser.¹²¹

Däremot så upplever jag att det är en ganska stor osäkerhet från hälso- och sjukvårdspersonal att identifiera hedersrelaterat våld och förtryck. Bland både vuxna men också barn. Där finns ett stort glapp, skulle jag vilja säga. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Det är generellt någonting som man inte pratar så mycket om, men som jag tror vi missar i psykiatrin och i vården. Det är det här som heter Münchhausen [...] Och att de gör barnen sjukare och sjukare. Och det är en typ av våld som psykiatrin är otroligt dålig på att uppfatta. Vi är dåliga i vuxenpsykiatrin på att diagnostisera föräldrar för det här. Jättedåliga. [...] Vi har inte utbildning kring det ens en gång i vårdsystemet. Läkare lär sig inte om det och inte psykiatriker heller. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Som nämns i avsnitt 2.4.3 ska hälso- och sjukvården fastställa rutiner för när och hur personalen i dess verksamhet ska ställa frågor om våld för att upptäcka våldsutsatta och barn som bevittnar våld som behöver hjälp.¹²² Av Stiftelsen Allmänna Barnhusets alternativa rapport till FN:s barnrättskommitté om hur Sverige uppfyller sina skyldigheter enligt barnkonventionen framgår att Socialstyrelsens riktlinjer rekommenderar utbildning för personalen, men inte obligatoriska frågor till alla barn i kontakt med hälso- och sjukvården.¹²³ Inom BUP rekommenderar Socialstyrelsen dock att barns utsatthet för våld ska uppmärksammas.¹²⁴ Genom en direkt fråga till barn och unga om våldsutsatthet har yrkesverksamma inom BUP till exempel kunnat upptäcka att det förekommit våldsutsatthet i närmare hälften av familjerna.¹²⁵

Polisens regler – hinder för att ställa frågor om till barn om våld vid uttryckningar: "Det går ju i vågor det där, helt plötsligt kommer de på att alla ska göra det"

Flera intervjupersoner lyfter polisen som en viktig aktör för att tidigt upptäcka barn som utsätts för våld, särskilt hedersrelaterat våld och förtryck. En intervjuperson uppger att polisen är bra på att ställa frågor till vuxna om våld vid uttryckning, men sämre när det gäller barn. Det kan bero på regler inom polisen att endast särskilda förhållningsledare får förhöra barn.

Jag tycker det är spännande att man bara, åh nu ska vi liksom jobba mot våld i relationen med polisen. Men man behöver också få in [...] frågor till blåljuspersonal, när de är ute på sina räder [...] att få liksom, ja men uppmärksamma hedersförtryck och våld. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

¹²¹ Barnmisshandel genom sjukvårdsinsatser (BGSi) är en form av våld mot barn genom upprepade eller onödiga vårdinsatser utan medicinsk grund. Det kallas även för Münchhausen syndrome by proxy, Medical Child Abuse och Fabricated or Induced Illness. Se Barnafriad. *Barnmisshandel* (u.å.) <https://barnafriad.se/kunskapsportal/resurssidor/for-dig-inom-barnskyddsteam/barnmisshandel/> (Hämtad 2026-02-13).

¹²² 7 kap. 2 § HSLF-FS 2022:39.

¹²³ Stiftelsen Allmänna Barnhuset. *Rapport till FN:s kommitté för barnets rättigheter*. (2020) <https://allmannabarnhuset.se/wp-content/uploads/2022/08/Barnhusets-rapport-till-barnrattskommitten-svensk-version.pdf> (Hämtad 2026-02-20).

¹²⁴ Socialstyrelsen. *Nationellt kunskapsstöd med rekommendationer: Våld i nära relationer*, s. 24 och 30. Se även Socialstyrelsen. *Att vilja se, vilja veta och våga fråga – Vägledning för att öka förutsättningarna att upptäcka våldsutsatthet*. (2014), s. 14.

¹²⁵ Socialstyrelsen. *Kunskapsguiden. Våld mot barn*. (2025) <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/vald-och-fortryck/vald-i-nara-relationer/socialtjansten-och-vald-i-nara-relationer/vald-mot-barn/> (Hämtad 2026-01-05).

Och det är det här som jag tror är den stora risken. Det finns ju ett skäl till varför man ska vara utbildad för att hålla samtal med barn för att man inte ska lägga ord och tankar i deras mun och man ska låta barnet komma fram. Ja, man måste vara rädd om barnet helt enkelt. Men jag tror att många gånger så blir den här gränsen mellan samtalet och ett förhör väldigt, väldigt svårt. Så [...] till exempel, ungdomspolisen, han är jätteduktig på det. Han ställer frågor. Han tvekar inte att ta samtal med föräldrarna och ställa frågor om hur de ser på det och hur drabbar det här era barn och sådär. Vi skriver ju alltid orosanmälan. Vi är jätteduktiga på det. Men jag tror att just det där samtalet, att ställa frågan, det tror jag blir lite tuffare när man hela tiden har [...] men du får inte hålla ett förhör. Det går ju i vågor det där, helt plötsligt kommer de på att alla ska göra det. (Yrkesverksam inom polisväsendet)

Polisen måste också, precis som andra yrkesverksamma, bli bättre på att skapa förutsättningar för barn och unga att berätta för dem om våld. Så här berättar en tjej som Barnombudsmannen intervjuade för rapporten "Det har alltid funnits våld, alltså när det har funnits problem."¹²⁶

Polisen hade kommit flera gånger, men då fick min pappa prata istället för mig, om varför jag skrek [...] och ropade på hjälp, eller knackade på grannen. [...] Han hade alltid förklaringar. Polisen pratade aldrig med mig ensam. Hade de gjort det hade jag inte klarat av att ljuga, för jag orkade inte leva i den miljön. (tjej)

Flera barn och unga har tankar om hur polisen kan bli bättre, inte minst på att arbeta förtroendeskapande och förebyggande.

Få dem trygga. Var inte så hårda mot ungdomar. Var snäll. (Kille)

Jag tycker de borde vara mer, att de går hem till personer, alltså de här barnen. Och liksom så här, inte bara tar deras barn och lägger anmälningar, utan verkligen ser deras gemenskap. Och liksom gör åt problemet när det är litet och försöker hjälpa. Inte när det blir stort och det bara smäller. (Tjej)

¹²⁶ Barnombudsmannen. "Det har alltid funnits våld, alltså när det har funnits problem", s. 15.

5.4 Myndigheternas rutiner och agerande: ”Men då kom hon in med styvfarsan och bara, här är hon”

Yrkesverksammas anmälningskyldighet

Alla myndigheter vars verksamhet berör barn och unga är skyldiga enligt 19 kap 1 § SoL att anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa.

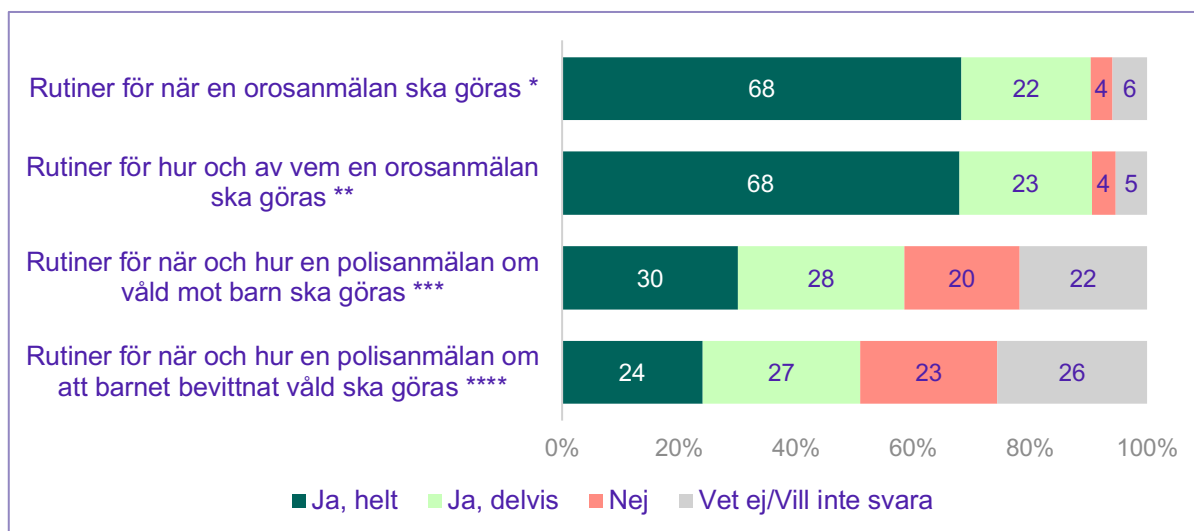
Möjlighet att polisanmäla brott mot barn

Flera myndigheter och verksamheter som möter barn omfattas ofta av sekretess, men kan i vissa situationer lämna uppgifter till Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten vid misstanke om brott mot barn. Detta kräver att en sekretessbrytande bestämmelse i OSL är tillämplig. Sådana bestämmelser finns i 10 kapitlet OSL (se till exempel 10 kap. 21 § OSL).

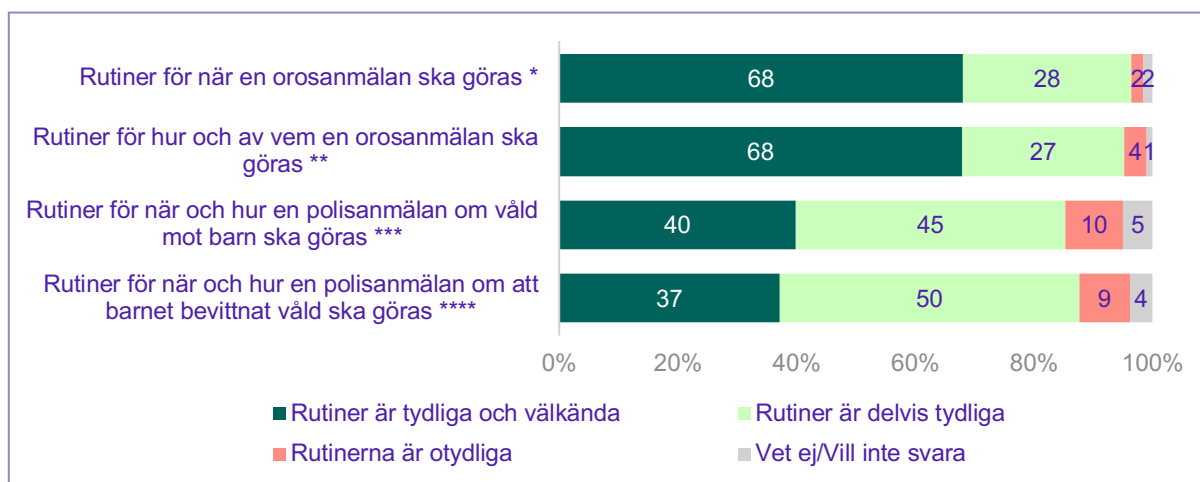
5.4.1 Fler har rutiner för orosanmälan jämfört med polisanmälan

De yrkesverksammas enkätsvar visar på tydliga skillnader mellan verksamheternas rutiner för orosanmälan respektive polisanmälan. Hela 90 procent uppger att rutiner för orosanmälan finns helt eller delvis och en stor majoritet bedömer dem som tydliga och välkända (96 procent). När det gäller rutiner för att polisanmäla att barn utsatts för våld eller att barn bevittnat våld är det 30 respektive 24 procent som anger att de har fullständiga rutiner. Dessutom upplever vissa att de rutiner som finns ofta är otydliga, vilket indikerar att verksamheterna prioriterar den sociala skyddsaspekten men brister i strukturen för att hantera våldet som ett brott.

Figur 27. Förekomst av skriftliga rutiner för orosanmälan och polisanmälan enligt yrkesverksamma som har direktkontakt med barn i arbetet (antal svar: 1 454*, 1 453**, 1425***, 1415****).

Figur 28. Upplevd tydlighet i rutiner för orosanmälan och polisanmälan enligt yrkesverksamma som har helt eller delvis rutiner (antal svar: 1 312*, 1 314**, 822***, 714****).

Enligt de yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat har hälso- och sjukvården och polisen de mest etablerade rutinerna för orosanmälan. En intervjuuppgifter uppger att polisen vanligtvis gör orosanmälan, medan åklagare oftare ställer kontrollfrågor om detta än att själva lämna en anmälan. Intervjupersonen uttrycker osäkerhet om det finns skriftliga rutiner om orosanmälan inom Åklagarmyndigheten.

Bra fråga, det tror jag faktiskt inte att vi har något stöd för på vårt intranät. [...] Eller det kanske vi har. Ingenting som jag spontant känner till. [...] Men jag känner ju ändå att jag utifrån den kunskap jag har, inte skulle ha några problem att göra det. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

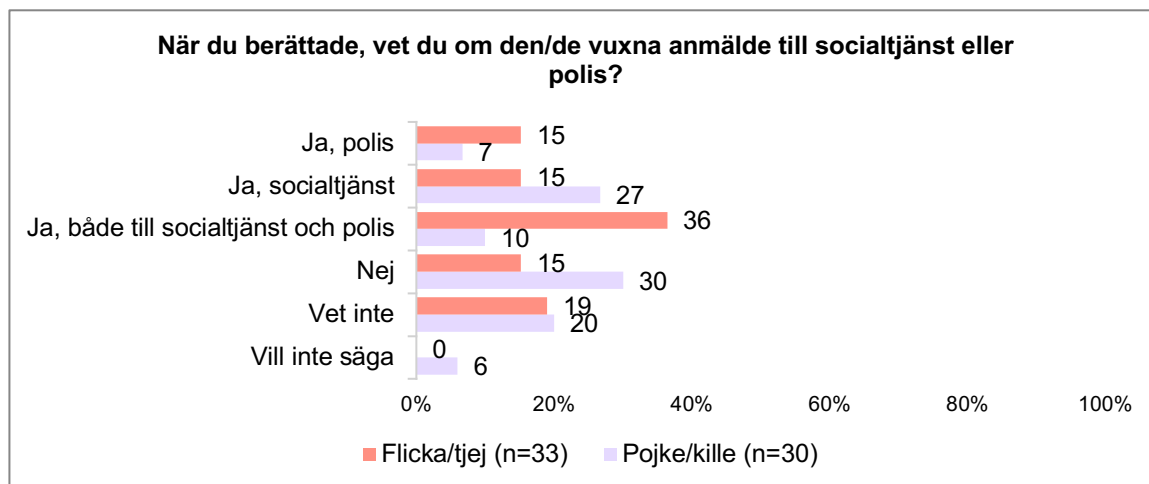
Efter denna intervju har nya lagändringar trätt i kraft den 15 januari 2026, vilka bland annat tydliggör Åklagarmyndighetens anmälningsplikt, och syftar till att stärka barns möjligheter till skydd och stöd från socialnämnden.¹²⁷

5.4.2 Uteblivna anmälningar och könsskillnader i vuxnas agerande när barn berättar om våld från närstående

Av barns och ungas enkätsvar framgår att tjejers utsatthet i större utsträckning än killars anmäls till både socialtjänst och polis (36 procent respektive 10 procent). För killar sker anmälan oftare enbart till socialtjänsten (27 procent killar respektive 15 procent tjejer), eller inte alls (30 procent killar och 15 procent tjejer). En hög andel barn och unga, oavsett kön, uppger således att den vuxne inte anmälde uppgifterna till någon, vilket går i linje med barns och ungas övergripande erfarenheter samhällets bristande stöd och bemötande.

¹²⁷ Proposition 2025/26:12. Stärkt skydd för barn som riskerar att fara illa, s. 41. Se även Åklagarmyndigheten. Yttrande dnr ÅM 2023–1585 om Ds 2023:15 fler verktyg i socialtjänstens arbete för att förebygga brott och stärka skyddet för barn, (2023).

Figur 29. Kännedom om vuxna anmälde till socialtjänst eller polis bland barn och unga som utsatts av våld från närstående och som har berättat för omgivning om utsattheten fördelat på kön.

Flera barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat har erfarenhet av exempelvis skolpersonal som när barnet har berättat att föräldern/föräldrarna utsätter barnet för våld, direkt tagit kontakt med en förälder, snarare än att kontakta socialtjänst eller polis.

Jag bara får jag prata med dig efter skolan. Jag berätta till henne sen hennes ansikte gick från såhär helt leende till sådär typ. Så hon bara vänta här. Så jag trodde att hon skulle hämta polisen... men då kom hon in med styvfarsan och bara, här är hon. Jag vet inte, jag vill bara att man ska lyssna på mig. (Tjej)

Det har för flera barn och unga lett till att de utsatts för än mer våld, blivit utslängda hemifrån med mera. Många gånger blir konsekvensen att de väljer att tåga om sin utsatthet. Inte minst för att de dessutom ofta har med sig hemifrån att inte prata med utomstående om sådant som händer hemma.

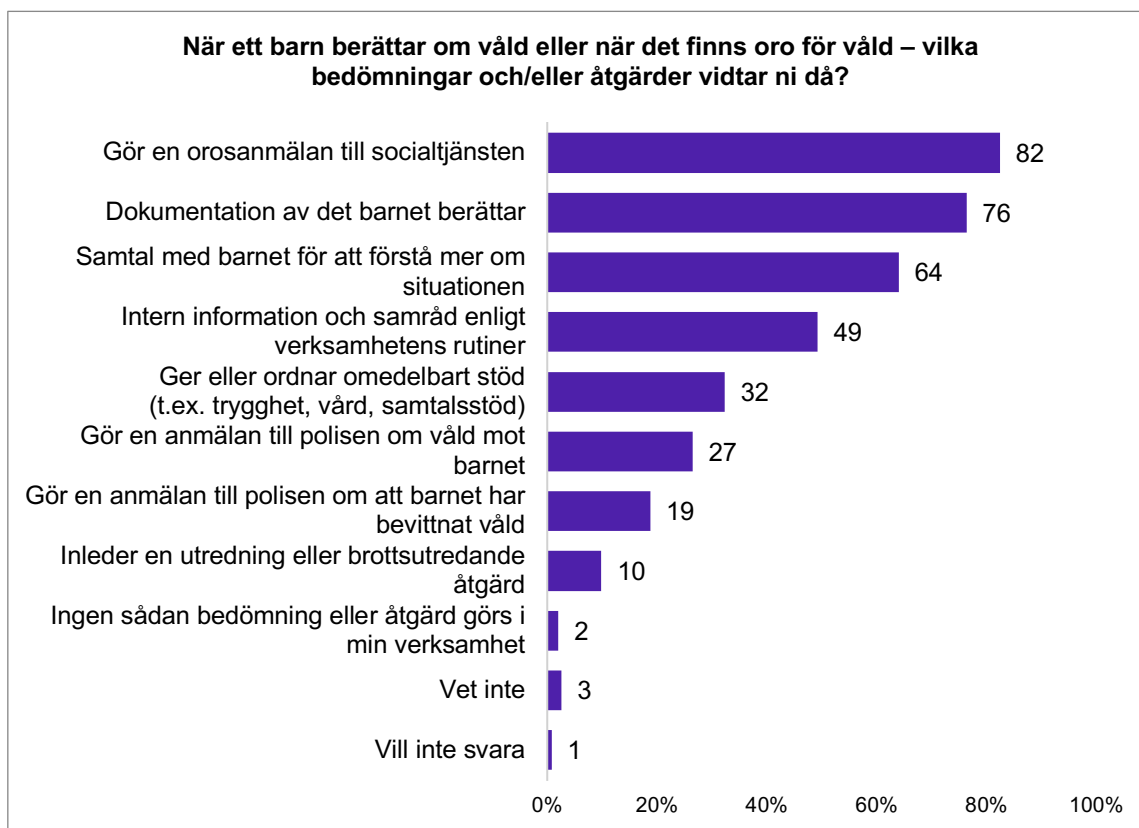
Ingen märkte av något. Och jag har blivit lärd av min bror och min familj, typ att man inte ska prata. De har typ skrämt mig ganska mycket om det här med socialen, att man ska inte prata för mycket, för då kommer de ta mig. (Tjej)

Man kunde inte se att jag var ledsen. [...] Hade en vuxen fått reda på vad som hände, liksom jag skulle kanske fått hjälp tidigare. (Kille)

5.4.3 Yrkesverksammas agerande vid oro eller misstanke om våld mot barn: "Man undrar ju varför i all sin dar gjorde man det inte där och då"

De flesta yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat uppger att rutiner för orosanmälan till socialtjänsten finns, men att de inte alltid följs i praktiken. I Barnombudsmannens enkätundersökning anger en överväldigande majoritet (82 procent) av de yrkesverksamma att de gör en orosanmälan till socialtjänsten vid oro eller misstanke om våld. Dokumentationsgraden är också hög. Tre av fyra yrkesverksamma dokumenterar vad barnet berättar. Endast 27 procent gör en polisanmälan vid misstanke om våld mot barn och 19 procent när barnet har bevittnat våld. En mer detaljerad redovisning av de yrkesverksammas svar när det gäller orosanmälan och polisanmälan uppdelat på olika verksamheter framgår av figur 31.

Figur 30. Åtgärder som vidtas i verksamheten vid oro för att ett barn utsatts för våld enligt yrkesverksamma som har direktkontakt med barn i arbetet (n=1531).

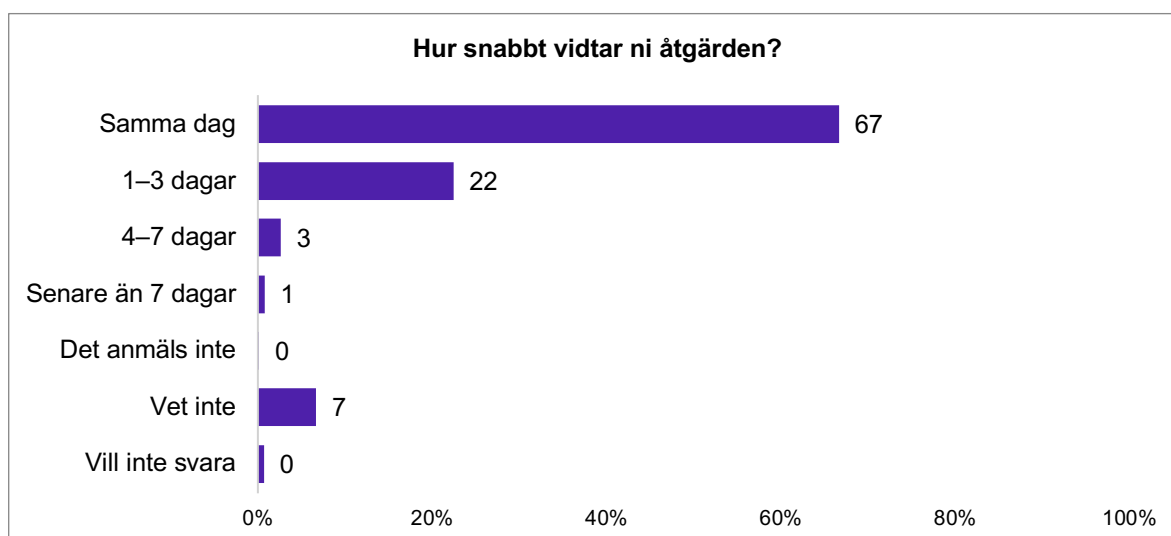

Figur 31. Orosanmälan respektive polisanmälan vid oro för att ett barn utsatts för våld enligt yrkesverksamma som har direktkontakt med barn i arbetet (n=1531).

När ett barn berättar om våld eller när det finns oro för våld – vilka bedömningar och/eller åtgärder vidtar ni då? %	Förskola (n=65)	Grundskola/ Gymnasium (n=229)	Elevhälsa (n=302)	Hälsa- och sjukvård (n=497)	Tandvård (n=65)	Socialtjänst (n=132)	Rättsväsende t (n=73)
Gör en orosanmälan till socialtjänsten	94	89	99	94	92	48	30
Gör en anmälan till polisen om våld mot barnet	5	27	27	25	11	64	18
Gör en anmälan till polisen om att barnet har bevittnat våld	2	15	20	16	9	55	19
Ingen sådan bedömning eller åtgärd görs i min verksamhet	0	0	0	3	3	0	8
Vet inte	0	4	0	2	0	0	0

Av de yrkesverksammans enkätsvar framgår att åtgärder, i de fall de vidtas, oftast genomförs skyndsamt. En majoritet agerar samma dag (67 procent) eller inom tre dagar (22 procent), vilket indikerar att åtgärder enligt de yrkesverksammans egen bild i regel sätts in utan större dröjsmål.

Figur 32. Hur snabbt åtgärd vidtas vid oro för att ett barn far illa (n = 1448).

Flera yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat beskriver att vissa yrkesverksamma kan avvakta några dagar innan de gör en orosanmälan. Det kan handla om att personal uppfattar våldet som mindre allvarligt och barnets berättelse som otydlig. Det kan också ha sin grund i personalens föreställning om att barnet har en livlig fantasi:

Ja, fysiskt våld brukar vi göra samma dag som vi får reda på det. Är det mer otydligt. Jag vet, har en del kollegor runtom i enheten som kan vara lite mera avvaktande om det är liksom, vad ska jag säga, mildare våld och barnet har en tendens att, har en livlig fantasi. Då vet jag att det är en hel del som kanske vill avvakta, fråga igen dagen efter, eller två dagar efter för att liksom såhär, ja men vad, liksom känna av. Säger barnet samma sak, berättar ungefär samma grej. Så att i de lägena så kanske det tar ett par dagar. (Yrkesverksam inom förskolan)

En intervjuperson beskriver att hälso- och sjukvården gör orosanmälan omedelbart, men att det i vissa situationer kan bli fördröjt till följd av att barnet eller den unga inte vill att det ska anmälas. Av rädsla för att tappa förtroendet väljer då yrkesverksamma att fortsätta samtalen med barnet under ytterligare besök innan man gör en orosanmälan.

Det kan också dröja betydligt längre. En intervjuperson beskriver att det förekommer att barn har berättat om sin våldsutsatthet, men att ändå har tagit flera månader innan skolan gjort en anmälan till socialtjänsten.

Ibland kommer det in anmälningar som vi får upp på de här samverkansmötena där det visar sig att skolan fick första berättelsen för [flera månader] sen och man undrar ju varför i all sin dar gjorde man det inte där och då. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

De yrkesverksammas enkätsvar om åtgärder vid oro eller misstanke om våld ger en annan bild än barns och ungas svar, där 30 procent av killarna och 15 procent av tjejerna uppger att den vuxne inte anmälde uppgifterna till någon aktör, vare sig till socialtjänst eller polis. När det gäller anmälan till socialtjänsten anger yrkesverksamma i betydligt högre hög utsträckning att de gör en orosanmälan, medan barn och unga i lägre grad uppger att socialtjänsten kontaktades i deras ärenden. Även när det gäller polisanmälan framträder skillnader. Tjejer anger i högre utsträckning än yrkesverksamma att deras berättelser om våld

anmäldes till polisen, medan killar i lägre grad uppger att polisen involverades. Skillnaderna behöver dock förstås mot bakgrund av att de yrkesverksammas svar avser hur de uppger att de vanligtvis skulle agera vid misstanke eller oro för våld mot barn, medan barn och unga beskriver vad som faktiskt sker i praktiken i deras egna ärenden.

Även tidigare kartläggningar om vilka verksamheter som gör flest anmälningar till socialtjänsten ger en något annan bild av anmälningsbenägenheten, än de yrkesverksammas enkätsvar. Av drygt 200 000 aktualiseringar till socialtjänsten under 2023 avser endast cirka en femtedel barn i förskoleåldern eller yngre: Cirka 15 000 (8 procent) rör barn 0–2 år och 26 000 (13 procent) i åldern 3–5 år, medan hälften av aktualiseringarna rör barn i åldern 12–17 år.¹²⁸

Av Stockholms stads socialtjänstrapport för 2024 framgår att de tre vanligaste uppgiftslämnarna till socialtjänsten är Polismyndigheten, hälso- och sjukvården och skolan. De stod sammanlagt för ca 64 procent av alla anmälningar om oro för barn och unga till socialtjänsten¹²⁹, vilket även styrks av Socialstyrelsens kartläggning från 2022.¹³⁰ Vidare framgår att anmälningsskyldiga som kan upptäcka omsorgsbrister bland de yngsta barnen, exempelvis personal på förskolan, barnavårdscentral (BVC) eller barnmorskemottagning (BMM) endast stått för en liten andel, drygt tre procent, av anmälningarna till socialtjänsten under de senaste åren.¹³¹

Barnombudsmannens samlade bild är att det fortsatt finns omfattande brister i att uppmärksamma barns utsatthet, vilket är en grundläggande förutsättning för att i nästa steg agera i enlighet med anmälningsskyldigheten.

5.4.4 Bristande samverkan vid orosanmälan: ”Nästan alla skolor säger att alltså socialen kan man typ inte ha att göra med”

I intervjuerna med barn och unga framträder att det finns stora behov av förbättringar i kontakten och samarbetet mellan barn, skola och socialtjänst. Barn och unga berättar både om att skolan inte har gjort anmälningar till socialtjänsten, trots att det fanns skäl för det, och om anmälningar som inte har lett till något, vilket även barns och ungas enkätsvar bekräftar. Där framgår att barnets berättelse om våld i 23 procent av fallen inte följdes av vare sig en orosanmälan eller en polisanmälan, vilket pekar på brister i vuxnas agerande.

Jag förklara ju men, det gjorde ju inte någon ändring på det sättet, liksom. (Tjej)

Behov av återkoppling och samverkan i samband med orosanmälningar: ”Vi på skolan överlag känner väl att det inte finns så mycket till samverkan egentligen”

Flera yrkesverksamma, främst inom förskolan och skolan, beskriver att de ofta saknar återkoppling från och tätare samverkan med socialtjänsten, i samband med orosanmälningar.

Nästan alla skolor säger att alltså socialen kan man typ inte ha att göra med. För att det händer ju ingenting. De gör orosanmälan på orosanmälan och även på våld och allvarliga saker. Men det liksom händer ingenting. (Yrkesverksam inom advokatåren)

Vi får liksom inte veta om en utredning har startat eller om de ens har tagit emot vårt ärende alla gånger. Utan ibland kan vi liksom mötas av tystnad om man har lämnat in något. Och där behöver ju, för att vi behöver vara förberedda när vi möter de här föräldrarna. För att föräldrar

¹²⁸ B. Persdotter. NUSO: nationell uppföljning av socialtjänstens omställning – PM 2: aktualiseringar, ansökningar, anledningar till utredning och delaktighet, (Karlstads universitet, 2025), s. 15.

¹²⁹ Stockholms stad. Socialtjänstrapport 2024: 3 barn och unga, (2024), s.7

¹³⁰ Socialstyrelsen. Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa. Uppföljning och analys av utvecklingen. (2022).

¹³¹ Stockholms stad. Socialtjänstrapport 2024, s. 7.

kan reagera väldigt aggressivt. Och då behöver ju det finnas liksom ett system för hur det där ska gå till så att vi kan säkra upp med fler personal eller ta andra åtgärder. Och där, den enda gången som jag vet att vi har fått information det är om vi anmäler våld, alltså fysiskt våld.
(Yrkesverksam inom förskolan)

Nej, men vi på skolan överlag känner väl att det finns ju inte så mycket till samverkan egentligen. Vi ser barnen hela dagarna, men vi har väldigt lite kontakt med socialtjänsten i det. [...] Vi får ju inte återkopplingar. Vi vet inte vad som händer sen med familjer, om de tackar ja eller nej till insatser och så vidare. Det har ju vi ingen aning om. (Yrkesverksam inom skolan)

Men där är ju alltid när jag har gjort en anmälan, så kopplar jag in min chef och kurator och alla som ska finnas för en elev, inom elevhälsan också. Och där jag på olika sätt visar att jag vill bidra till att en utredning blir så korrekt som möjligt. Och det finns ju socialsekreterare som är väldigt öppna för att vilja ha den här kontakten. De samarbetar man ju gärna med, men en del stänger ju dörren direkt. (Yrkesverksam inom skolan)

Socialtjänsten har lagstadgade möjligheter att lämna information till anmälaren om en utredning har inletts, inte har inletts eller redan pågår, om det inte är olämpligt med hänsyn till omständigheterna. Socialtjänsten kan också erbjuda ett gemensamt möte, ett så kallat anmälningsmöte, om det bedöms lämpligt med hänsyn till barnets bästa.

Erbjudande om möte

Socialnämnden bör erbjuda barnet, vårdnadshavaren och den som gjort anmälan enligt 1, 2 eller 3 § ett möte, om det är lämpligt med hänsyn till barnets bästa.
(19 kap. 5 § SoL)

Information till anmälaren

Socialnämnden får informera den som har gjort anmälan enligt 1, 2 eller 3 § om att en utredning har inletts, inte har inletts eller redan pågår. Sådan information ska på begäran lämnas till anmälaren, om det inte är olämpligt med hänsyn till omständigheterna.
(19 kap. 6 § SoL)

En intervjuperson beskriver att samverkan fungerar bäst när socialtjänsten har etablerat en kontakt med anmälaren och hjälpt till att förklara för vårdnadshavare vad anmälningsplikten innebär.

[...] först och främst när de har ringt och pratat med oss. Och man får ett namn på en socialsekreterare som man kan ringa ifall det händer mera saker [...] Att vi har en sån kontakt är superbra. Och när det har varit [...] socialsekreterare som har varit måna om att förklara hela processen, hur det går till. För många gånger kan ju föräldrarna vilja ta ut alla sina aggressioner på förskolan så att vi får ett hot mot oss. [...] Ja men det är lite en förutsättning för att vi ska kunna liksom få tillbaka tilliten för många gånger försvinner föräldrarnas tillit till oss. Även om barnet går kvar så har de liksom tappat förtroendet för förskolan som institution, som organisation. [...] Så då är det ju hjälpsamt om flera aktörer från flera olika håll är tydliga med varför vi gör saker och ting. (Yrkesverksam inom förskolan)

Anmälningsmöten ska med hänsyn till barnets bästa dock inte genomföras vid oro eller misstanke om våld, eftersom andra rutiner då gäller för att skydda för barnen. Av Barnombudsmannens intervjuer med yrkesverksamma framgår att det ändå händer att gemensamma möten sker i våldsärenden, vilket leder till oerhört allvarliga konsekvenser för barn. En intervjuperson problematiserar bristen på kunskap om

hedersrelaterat våld och förtryck och hur förskolan genomför möten med föräldrar, trots att det finns en uttalad oro för barnet.

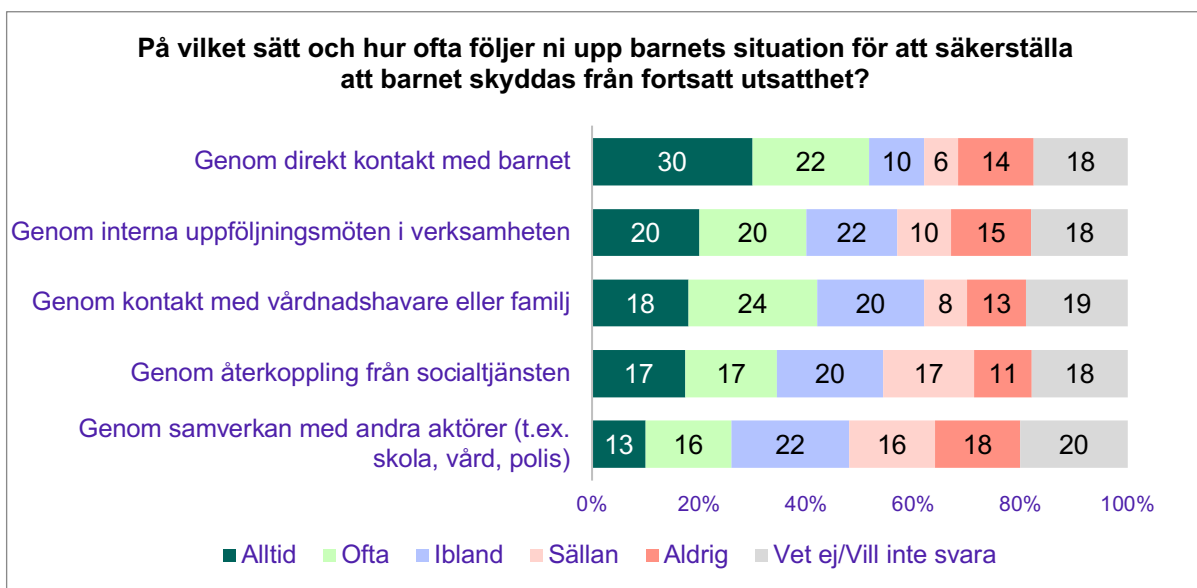
För du måste vara väldigt noggrann när du kallar på de här mötena. Vilka som kommer. [...] I detta fallet fick det ju konsekvenser för hela familjen. En månad senare så var de ju borta. (Yrkesverksam inom förskolan)

Identifierade brister och behov kopplade till samverkan belyses mer ingående i avsnitt 8.2.

Att fånga upp barnet efter en orosanmälan: "Alltså där finns det inte heller. Något jättetydligt kring hur vi ska agera"

Barnombudsmannens intervjuer med yrkesverksamma visar att uppföljning av barnets situation efter en orosanmälan kan variera. En del beskriver att de håller direktkontakt med barnet eller vårdnadshavare. Detta bekräftas av enkätsvaren där drygt hälften uppger att de alltid (30 procent) respektive ofta (22 procent) har direktkontakt med barnet, medan nästan en tredjedel (30 procent) uppger att de enbart har direktkontakt med barn ibland, sällan eller aldrig. När det gäller att följa upp barnets situation genom kontakt med vårdnadshavare eller familj svarar drygt hälften alltid (18 procent) eller ofta (24 procent). Vidare anger drygt en tredjedel att de alltid eller ofta (17 procent vardera) följer upp barnets situation genom återkoppling från socialtjänsten.

Figur 33. Metoder och frekvens för uppföljning av barnets situation enligt yrkesverksamma (n = 1531).

Yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat beskriver att det saknas rutiner för hur uppföljningen av barnets situation ska ske.

Inom BUP så hade man ju ganska täta kontakter är min upplevelse. Kanske med kurator eller sjuksköterska, den som följde barnet, kanske psykolog. Och BUP är ju också tvunget att jobba mycket med vårdnadshavare också. Ja, där jag jobbade fanns ingen särskild rutin formulerad kring det, utan det blev nog ganska olika. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Alltså där finns det inte heller. Något jättetydligt kring hur vi ska agera och det vet jag att vi har efterfrågat. [...] Det finns inte så mycket mer än att vi får liksom själva försöka läsa på i stunden. Har vi tur? Vet vi om att barnet kommer tillbaka till oss? I ena fall så dyker barnet upp helt plötsligt. Mycket handlar ju hos oss om att vi ska liksom hålla kvar i tryggheten, [...] Vi ska stå för

en förutsägbarhet och en trygghet. Men nej, vi har inte mycket kunskaper egentligen. Där är det ju också såhär jättemycket utifrån person. Är du bra på att fånga upp ett barn som har gått igenom ett trauma av naturliga skäl? Eller inte. Jag skulle säga att den kunskapen är väldigt låg. Jag är inte säker, jag vet inte. (Yrkesverksam inom förskolan)

Men då tänker jag hänvisa igen till den tryggaste personen som är närmast, som är den som har kontakten med barnet. Och sen håller en nära dialog med rektor. (Yrkesverksam inom skolan)

En intervjuperson framhåller det är viktigt att yrkesverksamma är uppmärksamma på barnets situation och vidtar egna åtgärder:

Då måste man vara jätte på hugget i skolan. Jag tänker, har inte barnet fritids, får man göra en paragrafplacering så de hamnar på fritids, så att vi har barnet så mycket som möjligt, så man verkligen ser hur barnet har det. Jag tänker, har man kuratorskontakt så ökar man ju upp den såklart. Det hade jag gjort i alla fall. Jag vet ju inte hur det ser ut på skolorna idag, men så kan ju en skola jobba. En skola kan göra väldigt, väldigt mycket faktiskt. (Yrkesverksam inom kommunen)

När uppföljningen brister, efterfrågas framför allt bättre samverkan. Enkätsvaren visar att 84 procent anser att bättre samverkan mellan aktörer hade behövts för att säkerställa att barnet faktiskt får hjälp. Även mer återkoppling från socialtjänsten eller annan ansvarig myndighet (83 procent) och tydligare rutiner för uppföljning (58 procent) lyfts fram som kritiska behov för att bättre följa upp barnets situation. Detta bekräftar intervjupersonernas beskrivningar av att socialtjänsten inte ger tillräcklig återkoppling efter en orosanmälan, vilket riskerar att skapa ett informationsvakuum för de andra aktörerna runt barnet.

Figur 34. Det som behöver förbättras för att kunna hjälpa, stödja och skydda barn enligt yrkesverksamma som upplever sällan eller aldrig att uppföljning av barnets situation är tillräcklig (n = 219).

5.4.5 Barn faller mellan stolarna när andra förlitar sig på att socialtjänsten gör polisanmälan: "Skolan ducker polisanmälningar hela tiden"

Flera intervjupersoner menar att yrkesverksamma som anmäler misstanke eller oro om barn som utsätts för våld till socialtjänsten räknar med att socialtjänsten gör en polisanmälan, och att risken är att ingen anmälan därför blir gjord. Av intervjuerna framgår dels brister i socialtjänstens hantering av polisanmälningar när det gäller barns utsatthet för våld, dels att andra samhällsaktörer behöver ta eget ansvar.

Och sen tror jag inte heller alltid att de uppfattar, för många uppfattar ju att man ska göra en orosanmälan till socialtjänsten. Sen tror ju folk som anmäler att socialtjänsten anmäler till polisen, eller man förutsätter nog det. Och så är det ju inte, utan de väntar så länge så det är egentligen bättre att anmäla till polisen själv. Tänker jag. Det finns ju inga hinder i det heller att man gör det. (Yrkesverksam inom advokat kåren)

Till polisen, nej. Och här vet jag, det kan jag säga med 100% säkerhet att jag vet. Skolan ducker polisanmälningar hela tiden. Man lägger det alltid på den som blir utsatt för våld. [...] Nu kommer det bli ändring på det, eller har blivit det redan. Skolor ska polisanmäla alla typer av brott. Men vi får ju se. [...] I alla fall inom skolan är det ju för att man tycker att socialtjänsten ska göra det. I och med att vi anmäler att barn far illa. Om ni tänker att det är brottsligt, då får ni anmäla det! - Jag köper det till viss del. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Men där upplever jag att folk är mer osäkra. Man vill nog gärna överlåta det till socialtjänsten om man kan. Ibland blir man glad över att höra oj, så vi kan agera, vi får. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Men jag tror att det beror på att många i vården inte riktigt ser det som vårdens uppgift. Utan det kan socialtjänsten göra kanske. [...] Och att man inte riktigt vet hur polisen jobbar eller hur det kan gå till eller vad som händer och så. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Socialtjänstens hantering av polisanmälningar behandlas närmare i avsnitt 6.6.

5.5 Barns och ungas syn på vuxnas passivitet: "Jag hade velat fråga dem varför de liksom inte gjorde allt de kunde"

I avsnitt 4.2 redovisas barns och ungas generella erfarenheter av samhällets skydd och stöd. I detta avsnitt fokuserar vi i stället på barns och ungas reflektioner kring hur vuxna agerar – eller inte agerar. När barn och unga blickar tillbaka på vad som gjorde att de inte fick det stöd de behövde, i tid, landar de bland annat i att vuxna varken såg eller agerade utifrån deras verkliga problem.

Jag vet inte, ingen såg det riktigt. (Tjej)

En ungdom eller ett litet barn som redan bråkar och är högljudd har inte det bra hemma. (Kille)

Och typ man ser ju liksom ifall de typ utagerar på ett sätt eller så här. Oftast tjejer eller killar som bråkar ganska mycket, det är alltid någonting här. (Tjej)

För liksom de visste ju att det hände saker hemma, men det var ingen som brydde sig. Och det tycker jag, det ska inte behöva gå så lång tid innan någon agerar. [...] Men av att du inte gör någonting, så kan du riskera att förstöra ett helt barns liv. (Tjej)

Det är våld, ja, att man har slagit. Men det är ännu mer som händer innan det. Det är jättetydligt också när man blir utsatt för det. Det är inte så att det inte syns på någon. Så jag vet inte hur vissa kan vara blinda och inte se sådant. Eller så försöker man bara undvika det för att man inte vet något om det. Istället för att lägga tid på något så lägger man bara bort det. Man prioriterar annat. (Tjej)

Om de blir tagna så får de ändå en chans. Och då blir de sedda, oavsett om det är ett dåligt sammanhang. Deras ansikte och namn finns på listan. Man är medveten att det här barnet kan fara illa. Så de är inte helt osynliga. (Tjej)

Jag hade velat fråga dem varför de liksom inte gjorde allt de kunde. Speciellt när de såg så tydligt att jag inte mådde bra. Att det blev en skillnad på hur jag var, innan, och att det bara liksom blev värre och värre. Jag hade velat säga till dem att om man ska jobba med ett sånt jobb så ska man liksom våga göra sitt bästa och inte, liksom strunta i tecken, väldigt tydliga varningstecken. (Tjej)

Det enda jag har försökt är att be om hjälp, men jag fick inte den hjälpen. Och det enda jag vill nu är att de ska kunna hjälpa mig med att kunna utbilda mig, kunna bo i ett säkert ställe. (Tjej)

5.6 Bakomliggande orsaker - varför samhällsaktörer inte upptäcker våldsutsatta barn

Att yrkesverksamma inte upptäcker barn som utsätts för våld inklusive hedersrelaterat våld och förtryck under barnets tidiga uppväxtår får allvarliga konsekvenser för barn. Det råder ingen tvekan om att tidig upptäckt är nödvändig för att samhällets skyddsnet för barn ska fungera. Om barn inte upptäcks i tid blir risken större att de utsätts för fortsatt våld, får sämre förutsättningar för återhämtning och växer upp under osäkra och skadliga förhållanden. Deras rätt till skydd och stöd riskerar att försenas eller i värsta fall utebli. För att samhället ska förstå varför sådana brister uppstår behöver de bakomliggande orsakerna belysas.

5.6.1 Barnombudsmannens enkät om hinder för upptäckt av barn som utsätts för våld och att yrkesverksamma agerar

Analysen av de yrkesverksammas erfarenheter visar många komplexa hinder, som försvårar både att upptäcka barn som utsätts för våld och att sedan anmäla det. Trots att anmälningsskyldigheten finns i lag kvarstår stora utmaningar som gör att informationen inte når socialtjänsten.

Kunskapsbrist och organisatoriska förutsättningar utgör centrala hinder i arbetet med att upptäcka barn som utsätts för våld. Barnombudsmannens enkätundersökning bland yrkesverksamma visar att bristande kunskap om tecken på våld är den vanligast angivna faktorn, särskilt inom förskola (77 procent), elevhälsa (68 procent), hälso- och sjukvård (66 procent) och socialtjänst (66 procent). Även brist på resurser, såsom tid och personal, uppges av majoriteten inom flera verksamheter, där andelarna är högst inom socialtjänst (68 procent), elevhälsan (66 procent) och förskola (62 procent).

En stor andel yrkesverksamma anger också att otillräckliga eller avsaknad av metoder och verktyg försvårar upptäckten av barns våldsutsatthet, särskilt inom förskola (62 procent), elevhälsa (64 procent), och hälso- och sjukvård (64 procent). Bristande rutiner eller riktlinjer lyfts inom socialtjänsten (65 procent), elevhälsan (63 procent) och hälso- och sjukvården (63 procent).

Figur 35. Faktorer som påverkar att våld mot barn inte upptäcks i verksamheten enligt yrkesverksamma (n = 1582).

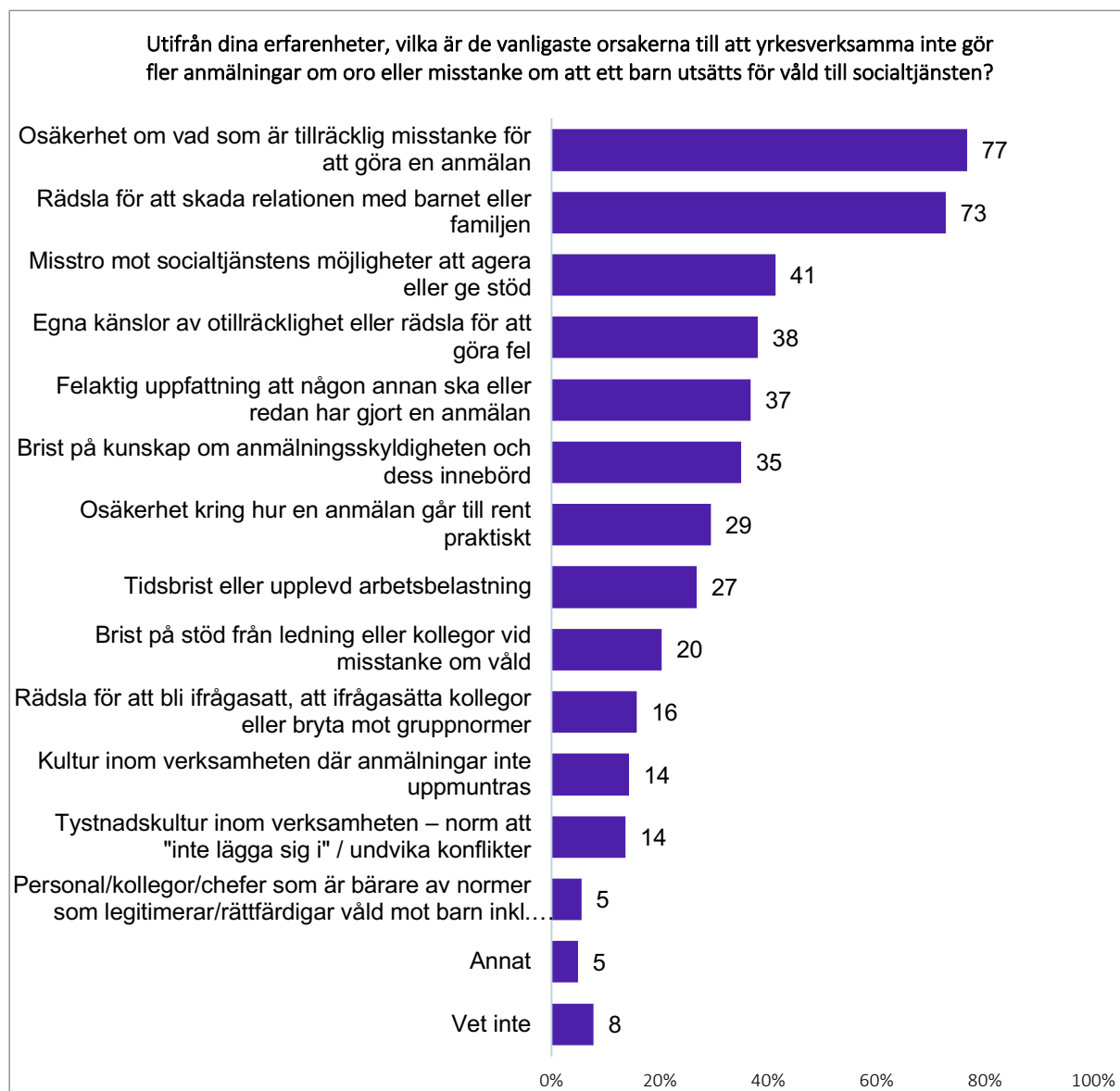
Utifrån dina erfarenheter, vilka faktorer påverkar att våld mot barn inte upptäcks i dag? %	Förskola (n=65)	Grundskola / gymnasium (n=230)	Elevhälsa (n=304)	Häls- och sjukvård (n=519)	Tandvård (n=66)	Socialtjänst (n=133)	Rättsväsendet (n=93)
Bristande kunskap om tecken på våld mot barn	77	59	68	66	47	66	39
Brist på resurser (tid, personal, stödinsatser) i verksamheten	62	57	66	55	39	68	49
Otillräckliga och/eller avsaknad av verktyg eller metoder för att upptäcka våld mot barn	62	57	64	64	55	53	31
Bristande rutiner eller riktlinjer för att upptäcka våld mot barn	54	53	63	63	50	65	39
Annat	12	8	14	12	3	16	12
Vet inte	6	10	4	8	18	7	31

Det främsta hindret för att en orosanmälan ska upprättas är en utbredd osäkerhet kring vad som utgör en tillräcklig misstanke. Hela 77 procent av de yrkesverksamma, och särskilt personal inom förskolan, uppger detta som en avgörande orsak. Många yrkesverksamma verkar uppleva att de behöver kunna bevisa något innan de agerar, i stället för att anmäla vid misstanke och låta socialtjänsten utreda.¹³²

Totalt 73 procent anger att rädsla att skada relationen till barnet eller familjen påverkar anmälningsbenägenheten. Slutligen finns ett mycket oroväckande förtroendeproblem inom systemet. Hela 41 procent av yrkesverksamma uppger att misstro till socialtjänstens möjligheter att agera eller ge stöd är ett skäl till att anmälningar inte görs. Resultatet tyder på att skyddsnätet inte enbart brister på grund av enskilda bedömningar utan även påverkas av bristande tillit mellan samverkande myndigheter.

¹³² Anmälare behöver inte vara säker på att barnet far illa, det räcker med en misstanke. Det är socialtjänstens ansvar att utreda barnets situation och bedöma om barnet behöver skydd eller stöd. Det framgår av Socialstyrelsens informationsblad *Till dig som är skyldig att anmäla oro för barn. Information för dig som är anmälningskyldig enligt 19 kap 1 § socialtjänstlagen (2022)*.

Figur 36. Bedömning av de vanligaste orsakerna till att yrkesverksamma inte gör fler orosanmälningar. Bas: Samtliga, antal svar: 1 582.

5.6.2 Fördjupade insikter om bakomliggande orsaker till den låga upptäcks- och anmälningsgraden

De yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat beskriver att bristerna i upptäckt och tidigt ingripande vid oro för barn bland annat beror på organisatoriska hinder. Se även avsnitt 8.3 som behandlar sådana hinder på en övergripande nivå eftersom dessa påverkar hela stöd- och vårdkedjan. De mest framträdande orsakerna till den låga upptäcks- och anmälningsgraden enligt de yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat är bristande kunskap, bristande implementering av styrdokument samt yrkesverksammas förhållningssätt till barns våldsutsatthet och hur de ska agera i sin yrkesroll.

Kunskapsluckor om barns utsatthet för våld: "Generellt sett kan man väl säga att det våldet som kommer fram till socialtjänsten är ju det fysiska våldet"

Intervjupersonerna lyfter genomgående kunskapsluckor om barns utsatthet för våld inklusive hedersrelaterat våld och förtryck som en central orsak till att yrkesverksamma inte upptäcker barns utsatthet och agerar. Det handlar om okunskap om vad våld är, riskfaktorer och tecken på våld samt våldets olika uttryck och konsekvenser, vilket även de yrkesverksammas enkätsvar visar (se figur 35 i avsnitt 5.6.1 om bristande kunskap om tecken på våld mot barn som ett vanligt hinder för upptäckt). Även i detta sammanhang framhålls bristande implementering av metodstöd, där grundkompetens och utbildning är avgörande för att arbetssätten ska få genomslag i praktiken.

Så här, vi kan ösa ut hur mycket metodstöd som helst. Alltså stopp-min-kropp materialet. [...] Alltså det är jättebra material. Men ingen metod gör någonting i sig själv eller inget material gör något i sig själv. [...] Men det är inte tillräckligt för att man ska kunna förbättra praktiken, då måste man också arbeta med att implementera dem. Men man måste också ge en grundkompetens och utbildning för att kunna använda dem. (Verksam inom området barns våldsutsatthet)

Generellt sett kan man väl säga att det våldet som kommer fram till socialtjänsten är ju det fysiska våldet. Jag tror att många yrkesverksamma som jobbar inom andra områden, skola eller andra myndigheter eller sjukvården och sådär har väldigt svårt att ta på det här med psykiskt våld [...] Men det är väldigt, väldigt svårt att ta på det här psykiska, det materiella, det latent, det ekonomiska. [...] Så jag tror på det som vi sa förut, jag tror att det finns mycket kunskap nu om de olika våldsformerna inom socialtjänsten. Men det finns inte i utspridda resten av verksamheterna som har anmälningskyldighet. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Även Rexvid fann i sin studie *Förskolans möte med hederskulturen* att den vanligaste grunden för en orosanmälan till socialtjänsten är när personal observerar fysiska tecken på fysiskt våld hos barn eller när barn berättar att det själv eller någon annan i familjen, oftast mamma, är utsatt för våld. Vidare fann han att det är mindre vanligt med orosanmälan när det gäller hedersrelaterade begränsningar.¹³³

En intervjuperson beskriver att anmälningar om såväl hedersrelaterat våld och förtryck som sexuella övergrepp är få i förhållande till vad befolkningsundersökningar visar om våldets omfattning.

Det som däremot är väldigt lite är den sociala barnavården förvånansvärt lite med tanke på befolkningsundersökningarna. Det är sexuella övergrepp och hedersrelaterat våld. [...] Det är ju att man inte anmäler. Sexuella övergrepp, det är lite olika dynamik tror jag. Sexuella övergrepp är ju en så laddad fråga fortfarande att man har svårt att tro att det är så, tror jag. [...] Hedersrelaterat våld, det skulle man behöva titta mer på, om det är så att det kommer in som frågor om familjekonflikter. Det döljs, det uttalas inte att det är heder, eller att det anmäls som barnmisshandel, eller att barn bevittnar våld. Vi vet att problematiken kan överlappa. (Verksam inom området barns våldsutsatthet)

Majoriteten av de yrkesverksamma uppger att det största kunskapsglappet rör barns utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck. Flera intervjupersoner lyfter även att yrkesverksamma brister i kunskapen om incest. En intervjuperson framhåller att både kompetens och det egna engagemanget har stor betydelse.

¹³³ Rexvid. *Förskolans möte med hederskulturen*, s. 105.

Där skulle jag säga att det stora problemet som jag ser är den oerhört stora bristen på kunskap om det här hos socialtjänsten, polisen [...]. Det är ju oerhört viktigt att den som får det här ärendet på sitt bord kan de här koderna. Förstår att när någon säger eller gör så här, vad betyder det? Att man förstår att man kan inte utreda det här på samma sätt. (Yrkesverksam inom advokatkåren)

Dels är det ju att vi vuxna i samhället behöver förstå att det här pågår. [...] Men det handlar ju också om att orka ta in. [...] Jag tror att barn kan uttrycka det där på så många olika sätt, vad det är de utsatta för. Det kan vara svårt för oss att tolka det, vad det handlar om. Så naturligtvis kompetensutveckling, att få de här glasögonen på, precis som man pratar om sexuellt utnyttjande av barn. Kompetensutveckling, vilka signaler ska vi leta efter? [...] Jag vet inte så mycket om hedersrelaterad vård, men jag kan tänka mig att där syns det definitivt inte hos oss. Så vad behöver vi titta efter? Försummelser kan vi ju se [...] Men det är väl de här subtila signalerna som vi inte vet vad det är vi ska titta efter. (Yrkesverksam inom skolan)

Jag tycker som vanligt att de som har fått utbildning eller kan den här frågan eller själva har varit intresserade eller själva har varit utsatta eller känner någon, de är ju alltid de som är duktiga och villiga att kolla och sådär. Men de som är helt, har ingen aning, de kommer ju inte ens på tanken att ställa de här frågorna. Och många är ju då rädda. Oj, då kanske jag måste fixa det här barnet. [...] För det gör ju också att om man är rädd för frågan, hur ska man då våga ställa frågan tänker jag. Och jag upplevde ju då inom socialtjänsten, eller de var ju så rädda för att man får inte ställa ledande frågor. Men nu tycker jag att det verkar ha blivit lite mer öppet, för mig är det så här att vi måste vara rakt på sak. [...] Barn, ungdomar idag upp till 25, de är mycket mer tåliga än vad vi tror på. De ser ju på oss när vi tycker det är pinsamt och jobbigt. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Ledningen bristande chefsstöd försvårar tillämpningen i praktiken: "Men det blir ju ingen verkstad av det om vi inte får in dem i systemet"

Flera av de yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat menar att styrdokument endast får genomslag i praktiken när chefer ger ett tydligt styrningsstöd och förutsättningar för medarbetare att utföra arbetet.¹³⁴ Av intervjuerna framgår dock att verkligheten ser annorlunda ut.

Det är ganska intressant för det är egentligen två skilda saker. Alltså det finns rutiner. [...] Och all personal ska läsa igenom dem en gång om året. Och så ska man signera i pärmen att man har läst igenom det. Främst så handlar det ju om såhär, vet du vad du ska göra? Vet du var du hittar den här informationen? Kontakta de här personerna i den här ordningen om det sker någonting. Men jag skulle säga att om vi går tillbaka i tiden igen så hade vi ett mycket större, mer uppföljt arbete kring det där för kanske fem, sex år sedan. [...] då hade vi en specialpedagog till exempel som brann väldigt mycket för det här och barnombudsmän, för liksom lokala barnombudsmän, bildades i vår enhet som liksom ska hjälpa till och säkerställa så att de här rutinerna finns och att de är väl implementerade och så där. Men det har fallit lite i glömska de senare åren och det känns inte riktigt. (Yrkesverksam inom förskolan)

Ja, men den blir ju också, det finns en plan, typ. Så, kan jag säga. Det finns en plan. [...] sedan är det upp till varje rektor, varje chef, att jobba vidare med det. Det är liksom inte uttalat på det sättet. Det var likadant med Hedersrelaterat våld och förtryck. Det är en fantastisk broschyr,

¹³⁴ Mer om styrning och ledningens betydelse och organisatoriska hinder återfinns i avsnitt 8.3.

utdelat. Men det är ju inte så att vi haft någon direkt föreläsning eller introduktion till rektorerna. Vi måste börja med rektorerna, säger jag hela tiden. [...] Vi kan göra hur fina planer som helst, och det ska vi ju göra. Men det blir ju ingen verkstad av det om vi inte får in dem i systemet. (Yrkesverksam inom förskolan)

Att det kan finnas dokument om hur man ska agera och så, men att medarbetarna inte har satt sig in i det eller haft tid eller utbildning just på området. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Intervjupersonerna framhåller vikten av utbildning i hur frågor om våld ska ställas och rutiner för hur svaren ska hanteras, vilket även styrks av tidigare kartläggningar.¹³⁵

Jag tror att det kan vara så pass att det inte är uttalat över all personal. Hur gör vi? Vad händer om det här händer? Vad gör du då? De vet inte. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Och på habiliteringen så var ju mycket diskussionen kring att olika yrkesgrupper är olika bekväma. Kuratorer och psykologer, de är bekväma med det. Men om jag sitter där som arbetsterapeut så blir det jättejobbigt för mig att ställa de här frågorna. Men där har man väl lovat sig, tror att nu frågar man nog i mycket högre grad att det har väl skett någon sorts förändring över tid. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Förhållningssätt och överväganden som påverkar yrkesverksammas agerande

Av Barnombudsmannens samlade underlag från både barn och unga samt yrkesverksamma framgår att vuxna ofta ser barns utsatthet, men agerar inte alltid. Personalens förhållningssätt och överväganden framstår därmed som centrala för att förstå varför fler inte anmäler oro till socialtjänsten. Yrkesverksamma beskriver genomgående en avsaknad av gemensam förståelse kring våld respektive barn som egna rättighetsbärare samt hur personalen ska agera när de upptäcker att barn utsätts för våld, särskilt hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns flera olika skäl till att vuxna inte ser på situationen på samma sätt. I detta avsnitt redogör vi för sådana faktorer och hur de kan påverka yrkesverksammas agerande.

Yrkesverksammas personliga ansvar: "Vem, äger jag anmälningsplikten?"

Det råder delade meningar om vem som ska stå bakom en anmälan till socialtjänsten. Vissa förskolor och skolor har som rutin att orosanmälan ska göras av rektorn (oavsett anmälningsorsak), efter underlag från personalen. Några intervjupersoner menar att detta är bra för att minska oro hos personalen. Några uppger att många förskolor och skolor väljer att göra så för att minska risken för att personal ska bli utsatta för trakasserier, hot eller våld av vårdnadshavare. Det framgår även av Stockholms stadsrevision om orosanmälningar i förskolan.¹³⁶ En intervjuperson beskriver att det tidigare fanns liknande rutiner inom hälso- och sjukvården, men att det numera är personalens ansvar.

Om man vill få in alla orosanmälningar, att pedagoger inte ska känna en oro, så är det superbra att man har tagit bort att vi behöver stå där med våra fullständiga namn. Det är jätte, jättebra. Det skulle verkligen behöva fortsätta. Så att inte någon blir uthängd personligen. (Yrkesverksam inom förskolan)

¹³⁵ Socialstyrelsen. *Frågor om våld – en kartläggning av hur socialtjänsten och hälso- och sjukvården*, s. 7.

¹³⁶ Stockholms stad. *Orosanmälningar i förskolan – revisionsår 2024*, nr 2.

En intervjuperson anser att rutinerna i den egna verksamheten bör tydliggöras eftersom lärare inte förstår att de har ett personligt ansvar.

Och inom skolan handlar det om just det här med att man. Fortfarande har man osäkerhet kring orosanmälningar. Vem, äger jag anmälningsplikten? Lärares förståelse för sin egen anmälningsplikt brister då de tänker att rektor eller kurator ansvarar för att göra orosanmälan till socialtjänsten. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Jag stör mig på att många lärare tänker att det är rektor som ska anmäla eller att det är kuratorn som ska anmäla. Men var och en som möter en elev som beskriver en utsatthet har en skyldighet att anmäla. [...] Men om vi vet att det är ett barn som blir slaget hemma. Och jag får veta det som lärare. För det är ju mig eleverna träffar varje dag. Det är inte kuratorn eller rektor. De är ju i periferin. Så då kan ju inte jag förlita mig på att min rektor ska behöva. Han kan ju heller inte, eller hon, beskriva vad det är som har berättats. Vilka signaler jag har fått eller den berättelsen jag har fått. [...] Den behöver tydliggöras. Jag tycker att vi ska följa det som står i lagen. [...] Men vi skriver också på liksom ja det är väl jättebra om rektor också skriver på. [...] för jag kommer ju sannolikt att få återberätta eller ge ytterligare information om socialtjänsten hör av sig. (Yrkesverksam inom skolan)

Enkätsvaren från yrkesverksamma ger en liknande bild: 35 procent anger att den låga anmälningsgraden kan bero på brist på kunskap om anmälningskyldigheten och dess innebörd och 37 procent att det kan bero på en felaktig uppfattning att någon annan ska eller redan har gjort en anmälan. Totalt 29 procent anger att yrkesverksamma kan vara osäkra på hur en anmälan går till rent praktiskt (se figur 36 i avsnitt 5.6.1).

Vidare råder osäkerhet bland anmälningspliktiga kring vad de ska göra för att hjälpa barnet. En yrkesverksam som Barnombudsmannen har intervjuat framhåller vikten av att socialtjänsten är aktiv i sitt uppsökande arbete.

Men jag tänker mycket på det som händer i mellanrummet, där jag tror det är det svåra egentligen, för att som alla vet att man ska göra en anmälan, men vägen till en anmälan, hur kan man få hjälp och stöd som skola till exempel? Jag tänker att den nya socialtjänstlagen, min förhoppning är att den ska kunna bidra till att det blir bättre för barnen. [...] Men den känslan finns fortfarande inte, att man är ett team, att man jobbar tillsammans fast vi har skolsociologer. Ja, vi har ju allt. (Yrkesverksam inom kommunen)

Sammantaget visar enkätsvaren och intervjuerna att anmälningspliktiga är i stort behov av stöd och hjälp för att leva upp till sina lagstadgade skyldigheter.

Yrkesverksamma normaliserar våld mot barn: "Ska vi orosanmäla? Då får vi orosanmäla hela klassen. Men då får de väl göra det!"

Som Barnombudsmannen tidigare har nämnt finns flera faktorer som påverkar yrkesverksammas anmälningsbenägenhet. En av de mer oroväckande omständigheterna som intervjupersoner lyfter är att yrkesverksamma som arbetar i områden där det är vanligt förekommande att barn utsätts för våld av sina föräldrar, särskilt hedersrelaterat våld och förtryck, tenderar att normalisera våldet. Det innebär att de lägger större ansvar på barnet att själv be om hjälp, vilket kan leda till förseningar i stöd- och vårdkedjan eller att stödet uteblir.

Det kan vara så att man liksom förhöjer sin gräns för liksom man är van att höra att barn pratar om örfilar och då alltså då får man påminna lite om, ja, att faktiskt ett slag räcker för att göra en

anmälan till socialtjänsten. Så kan det också vara i vissa områden. Att man har en annan kulturell syn på hur man ska liksom uppfostra barn. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Ibland i mindre kommuner till exempel så får de i sin lilla kommun kan ju också vara ett bekymmer att man är för nära varandra. [...] och man kanske inte tar det på allvar eller... [...] Där det kommit många förskolelärare från [...] där det finns mycket, alltså många invandrare, många från andra länder som bor, då kan man säga: åh herregud vi skulle behöva anmäla jättemånga av mina barn. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Ska vi orosanmäla? Då får vi orosanmäla hela klassen. Men då får de väl göra det! (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Men en rädsla att ta i frågan är mitt spontana faktiskt, för att det märker ju vi ändå. [...] Återigen så tror jag det där är en konsekvens av det som utvecklats, någon form av beröringsskräck, att man inte får fråga om vissa saker för att man kan kränka någon. Och det tror jag är jättefarligt. Det hade vi också en av våra [...] tjejer som sa till mig. Hon bara: får svenska barn också bli så här slagna hemma utan att någon gör något? [...] Där var det också på nivån att man från yrkesverksammas håll ursäktade med att dina föräldrar kommer från en annan kultur. Men hon bara: men jag är född här. [...] Då blir det ju så att det läggs större ansvar på dem själva att säga till någon att de behöver hjälp och jag tycker att det är ganska orättvist minst sagt. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

En intervjuperson beskriver skolans arbetsbelastning i kombination med normaliseringen av våld mot barn, som orsak till låg anmälningsbenägenhet.

Man kanske inte ser det här vardagsförtrycket, eller vad man ska säga, utan man ser bara det här värsta, värsta ifall någonting inträffar. Men det betyder ju att det är väldigt många barn som lever med kontroll och begränsningar. Där kanske skolan ändå kan ana hur det står till. Men att det inte görs orosanmälningar. Det ställs inga frågor till barnen. För om skolpersonalen skulle börja ställa frågor, då skulle de drunkna i det jobbet. Och jag tror att i det läget så är det lätt att stänga ögonen. För att man vill inte öppna den burken. [...] Men jag tror att skolan drunknar lite grann i sitt uppdrag också. Dels har de undervisningen och sen den sociala biten. Så jag tror inte att det är konstigt att skolan känner att det är övermäktigt att se utsatta ungdomar i de här olika graderna, att man kanske blundar för det som man inte tycker är lika allvarligt bara. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Oro för att uppfattas som rasist påverkar yrkesverksammas agerande "Jag blir bemött nästan som att jag är den som har fördomar emot familjer"

Några intervjupersoner lyfter att yrkesverksamma inte agerar när de upptäcker att barn är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, av rädsla för att uppfattas som eller bli kallad rasist, vilket även styrks av tidigare studier.¹³⁷

[...] sen så tror jag också det är det här fortfarande, det här att man är rädd för att, alltså man på något vis, ja men det är lite grann fortfarande att det är deras kultur. Att man relativiserar ett förtryck. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

¹³⁷ Rexvid. Förskolans möte med hederskulturen, s. 40.

Där kan jag känna att jag blir bemött nästan som att jag är den som har fördomar emot familjen. Som att jag är fördomsfull och att vi kan och vet hur vi ska utföra vårt jobb. (Yrkesverksam inom advokat kåren)

Yrkesverksamma bär på normer och värderingar som strider mot läroplanens värdegrund: "Så stod hon på mina föräldrars sida"

Anmälningsbenägenheten kan enligt yrkesverksamma också påverkas av personalens egna normer och värderingar som legitimerar och rättfärdigar att barn utsätts för våld, särskilt hedersrelaterat våld och förtryck. Fem procent av de yrkesverksamma i enkätundersökningen uppger att det är en vanlig orsak till att yrkesverksamma inte gör fler orosanmälningar, vilket även barn och unga samt yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat vittnar om.

En tjej berättar att kontrollen från föräldrar och övrig familj följer med in i skolan, och att det till och med kan vara lärare på skolan som hjälper till att upprätthålla hedersnormerna.

När de pratade med min mentor, så stod hon på mina föräldrars sida, lade det på mig istället. Att det är jag som bråkade, det var inget hemma. Hur visste hon att det var inget hemma? Det är då också något som påverkar att de försvarar föräldrarna i sådana situationer också. (Tjej)

En yrkesverksam beskriver att många barn och unga känner sig svikna, som en följd av att offentligt anställda själva bär på hedersnormer.

Baserat på de samtal vi har, så känner sig många svikna. [...] Jag tänker utmaningar vi ser också, det är ju också det här med att det kan finnas ett bärande av hedersnormer i myndigheterna. Det har vi ju erfarenhet av, personer som inte har vågat prata med skolkuratoren till exempel för att någon släkting jobbar på skolan [...]. Eller att man jobbar på socialtjänsten eller... vi har ju också erfarenheter där man har läckt uppgifter så, skyddade personer som hela tiden blir hittade och sedan visar det sig att det är ju för att det är någon som går in och slår i journalsystemet och hittar var den här personen är placerad. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Läroplanen för förskolan fastställer att "var och en som verkar inom förskolan ska främja aktning för människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, flickor och pojkar, samt solidaritet mellan människor".¹³⁸ Ett fåtal studier har uppmärksammat problematiken med vuxna som arbetar inom förskolan utan att stå upp för de värden som ska genomsyra verksamheten enligt läroplanen.¹³⁹ Av Rexvids studie *Förskolans möte med hederskulturen* framgår att vissa bland förskolans personal aktivt eller passivt bidrar till att upprätthålla hedersnormer i förskolan och därmed kan agera som en förlängd arm till familjen som praktiserar hedersnormer.¹⁴⁰ Detta riskerar att motverka utvecklingen av en skolkultur som gör att personal vågar fråga och elever vågar berätta om sin utsatthet, vilket Skolverket framhåller som en målsättning för arbetet.¹⁴¹

¹³⁸ Skolverket. *Läroplan för förskolan: Lpfö 18*. (2025), s. 4.

¹³⁹ Malmö stad. *Hedersrelaterad problematik i Malmö stads förskolor – erfarenheter och behov av stöd*, (2021), samt Rexvid, D. *Förskolans möte med hederskulturen*. (Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet, 2024:2).

¹⁴⁰ Rexvid. *Förskolans möte med hederskulturen*, s. 72 ff.

¹⁴¹ Skolverket. *Hedersrelaterat våld och förtryck – Skolans ansvar och möjligheter*. (2024), s.32.

Av de yrkesverksammas intervjuer och enkätsvar framgår även att det kan förekomma att personal har släktband till barn som de möter i sin verksamhet. En intervjuperson beskriver att riktlinjer kring att arbeta med nära anhöriga varierar mellan kommuner, och att det förekommer att personer med släktband till inskrivna barn på förskolan anställs.

*Men det som också komplicerar det hela [...] är ju att vi har pedagoger anställda på förskolan som är släkt med barn som går på förskolan. Ja, jag ser ju ganska allvarligt på det hela för jag tycker inte att det är. För då kommer de här diskussionerna. Nej, de skulle aldrig.
(Yrkesverksam inom förskolan)*

På små orter är det ännu mer känsligt eftersom man känner eller är släkt med många patienter vilket gör att man inte ställer obekväma frågor. (Yrkesverksam inom tandvården)

När vuxnas relationer prioriteras framför barns skydd och stöd: "Vi vill inte stöta oss med den här föräldern"

Flera yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat menar att vuxnas tillit till andra vuxna, rädsla för att stöta sig med andra vuxna och oro att försämra relationen med barnets föräldrar, får företräde framför barns rätt till skydd och stöd. Alla dessa faktorer försvårar för verksamheten att skapa samsyn, vilket får en stor påverkan på personalens anmälningsbenägenhet.

Och sedan kan det vara föräldrar eller att det görs anmälan om någon, [...] men tänk, vad ska de tro om jag gjorde det här och vad kommer att hända? (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Nej, men jag tror det ändå finns kvar det här att liksom man ska inte [...] Vi vill inte stöta oss då med den här föräldern eller, det ser man ju i press och allting. Föräldrarnas rättigheter känns så himla uttalade medans barnens rättigheter blir inte pratade om på samma sätt. Och det är det vi måste göra. Vi måste ju skydda barnen. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

*Sen är vi väldigt olika som personer, ute i förskolan också. Det finns ju en. Ganska tråkig attityd kan jag tycka, som vi brottas lite med. Det är ju den här ständiga, ja men jag känner den familjen. De skulle aldrig, de är så fina. Eller jag har haft storebrorsan och de föräldrarna var så bra då. Jag kan inte tänka mig. Alltså det är sådana diskussioner som kan komma upp i liksom. Och det tror jag är, alltså många gånger är det ju en fördel att vi kommer väldigt nära familjerna.
(Yrkesverksam inom förskolan)*

Och jag tror att det finns mycket att göra för att många berättar ju ändå att de har känt oro för barn. Men att man inte har liksom [...] Men jag tror att det handlar dels om det här som både skola och förskola ofta kan säga, att vi ska ändå träffa de här föräldrarna varje dag, att man är rädd om relationen till föräldrarna på ett annat sätt, vilket ju inte ska väga tyngre, men jag tror att det är en förklaring hos vissa. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Även enkätsvaren från yrkesverksamma indikerar att kollegiala normer och förhållningssätt påverkar yrkesverksammas förhållningssätt: 16 procent uppger att rädsla för att bli ifrågasatt, att ifrågasätta kollegor eller bryta mot gruppnormer påverkar anmälningsbenägenheten. Vidare anger 14 procent att en tystnadskultur inom verksamheten kan leda till färre anmälningar, och 14 procent uppger att en kultur inom verksamheten att anmälningar inte uppmuntras är en vanlig orsak till att yrkesverksamma avstår från att göra fler anmälningar (Se figur 36 i avsnitt 5.6.1).

När barns skyddsbehov möter risken att försvinna ur förskolan: "Vi måste ha en god relation. Risken är annars att de här familjerna försvinner"

Av intervjuerna med yrkesverksamma framgår även att personal upplever en orosanmälan till socialtjänsten som ett stort steg eftersom det kan påverka relationen till föräldrarna. Som exemplet nedan från en förskola visar, behöver personal balansera omsorgen om barnets välmående mot risken att vårdnadshavare skriver ut barnet från förskolan. Liknande resultat har rapporterats i en tidigare studie av Rexvid.¹⁴²

Vi har jobbat ofta med familjerna, vi jobbar med familjemedlemmar väldigt, väldigt nära, nu säger jag familjerna igen. För det är dem vi måste jobba med. Att vi har samtal, att vi bygger de goda relationerna, att de ska lita på oss, för vi är ju en myndighet. Och ska man göra en anmälan till socialförvaltningen så blir det ett stort steg, vi måste ha en god relation. Risken är annars att de här familjerna försvinner. Så det här är en balansgång hur man ska göra. För tas inte det emot då, när vi gör orosanmälningar, så är det ju rätt så illa. Jag kan säga att vi har fall. Vi räknade på det för lite, hur många det var som faktiskt har försvunnit från förskolan. Och det gör de. (Yrkesverksam inom förskolan).

Några yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat beskriver att förskolor hanterar situationer där barn slutar komma till verksamheten på olika sätt, och att det varierar hur rektorerna vill agera. I vissa fall gör personalen, som exemplet nedan från en förskola visar, egna efterforskningar. Det kan ske genom samtal med vårdnadshavare eller släktingar om skälen till att platsen sagts upp och dialog med socialtjänsten, medan det i andra fall görs en orosanmälan. En intervjuperson menar att det vilar ett stort ansvar på pedagogernas axlar kopplat till arbetet med efterforskning. En annan intervjuperson framhåller att en försvårande omständighet är att förskolan inte är obligatorisk samt att ingen följer upp och kartlägger barnens situation.

Då gör vi orosanmälningar igen till socialtjänsten. Vi har ju inte skolplikt som man har i skolan, vilket gör att det bara försvinner iväg. Vi vet egentligen inte vart de här barnen tar vägen. Och det är ju ingen riktigt som följer upp och kartlägger vad som händer med barnen. (Yrkesverksam inom förskolan)

Mycket faller på oss förskollärare. Mycket utav min tid handlar om att ringa. Jaga föräldrarna. Försöka få någon klarhet i vad det är som har hänt. [...] Där har det varit lite olika vad rektorerna har velat att man ska göra. [...] Ibland så, för de en dialog med [...] Men den är inte jag särskilt involverad i, eller vi är inte involverade i den. (Yrkesverksam inom förskolan)

Rädsla för att göra det värre för barnet: "Jag vill inte orosanmäla för det kanske blir värre"

Flera intervjupersoner beskriver att vuxnas underlåtenhet att anmäla barns utsatthet beror på rädsla för att man missuppfattat att barnet är utsatt, eller att man gör det värre eller förstör något för barnet eller föräldrarna. Även i 38 procent av enkätsvaren framkommer känslor av otillräcklighet eller rädsla för att göra fel som en vanlig orsak till att fler inte anmäler oro (se figur 36 i avsnitt 5.6.1).

Jag vill inte orosanmäla för det kanske blir värre. Vi har inte kommit längre. Det är fortfarande samma dilemman. De säger att de vill inte göra det värre för barnet, men jag undrar om han inte vill göra det värre för sig själv. Man tänker att det. Tänk om jag har fel, mer så att man kanske inte vill peka ut utsattheten för att tänk om jag har fel och då kanske jag har förstört något för barnet, föräldrarna och så. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

¹⁴² Rexvid. Förskolans möte med hederskulturen, s. 31–33.

[...] där den här tjejen som jag gjorde en orosanmälan för, var så otroligt arg på mig för det. Att hon var så arg även innan jag gjorde anmälan, det gjorde ju att det tog några träffar längre att jag faktiskt gjorde den. För hon upplevde ju så här, alla myndigheter har alltid svikit mig. [...] Men sedan gick det liksom tid och sedan dess så uttryckte hon bara tacksamhet. Så det var ju verkligen en lärdom. [...] att man ska stå på sig och göra vad man vet att man borde [...], oavsett. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

En annan intervjuperson beskriver att vissa yrkesverksamma inom sjukvården inte gör en orosanmälan när de får kännedom om att ett barn har utsatts för könsstympning före migrationen till Sverige. Detta gäller även eventuella yngre syskon som är födda i Sverige. Enligt intervjupersonen beror yrkesverksammas underlåtenhet på en rädsla för att stigmatisera barnet och för att barnet ska avstå från att söka vård. Det handlar även om okunskap om gällande lagstiftning samt könsstympning som ett allvarligt övergrepp och en del av det hedersrelaterade våld och förtrycket.

Jag är ledsen att säga det, men det är så. Man tycker inte att det är en brottslig handling. Man tycker inte att det är ett övergrepp. [...] Man tror att man stigmatiserar barnet då men [...] När det kommer generellt till sjukvårdspersonalen så tror jag att det är det [...]. Men att det här med att inte göra en anmälan när det är ett mindre barn. För det är ju också det att om de får en ung tjej exempelvis 15 år, född utomlands, som söker vård som då har blivit könsstympad i hemlandet [...] och har små syskon födda i Sverige. Då gör sjukvården inte en orosanmälan på någon av dem, varför det? Och där tar de ju liksom ett ansvar som inte ligger på dem. [...] Jag tror att det beror på okunskap om lagstiftningen. De säger att det inte brottsligt eftersom våldet ägde rum utomlands. De förstår inte att hedersvåldet inte slutar med att barnet har blivit utsatt för könsstympning. De lever i ett nytt land där föräldrarna fortsätter att begränsa och förtrycka barnet för att upprätthålla hedern. För det andra att sjukvården tycker att man vill att unga tjejer ska söka vård. Men det kommer de att göra, de som behöver det pga. fysiska komplikationer. De väntar ju tills de är 18 ändå, för att undvika repressalier mot deras föräldrar. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Yrkesverksammas känsla av otrygghet vid orosanmälan: "De här ska du akta dig för"

Otillåten påverkan är ett samlingsbegrepp för situationer där en utomstående på ett sätt som är olagligt eller som upplevs som obehagligt eller olämpligt, försöker påverka hur någon agerar i sin tjänst eller i sitt uppdrag. Det kan exempelvis innebära försök att hindra en tjänsteperson att rapportera brott och missförhållanden genom hot, våld, trakasserier, skadegörelse m.m.¹⁴³ En kartläggning från Göteborgs stad visar att 15 av 50 intervjuade inom grundskoleförvaltningen själva har utsatts för otillåten påverkan. Ett fåtal av de intervjuade anser att det finns en risk för otillåten påverkan inom förvaltningen.¹⁴⁴

Flera av de yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat beskriver att det förekommer hot, våld och trakasserier från vårdnadshavare mot personal. Detta riskerar att skapa rädsla hos personalen och leda till att anmälningar om att barn far illa uteblir, vilket får allvarliga konsekvenser. Flera intervjupersoner problematiserar att vuxnas egna rädslor ibland får stort utrymme i jämförelse med barns faktiska utsatthet.

När jag kommer dit utifrån så får jag reda på [...] att det finns en familj som är otroligt många i det här området och de får man inte bråka med. De styr och ställer allting, så de här ska du akta dig för. [...]. Det är väl någon slags klan där [...] Så de skulle man passa sig för. Så där blir det en

¹⁴³ Brå. Handbok för att förebygga otillåten påverkan. Stöd till kommuner för att rusta sig mot påverkan från kriminella och extremistiska grupperingar. (2025), s. 10.

¹⁴⁴ Göteborgs stad. Kartläggning av otillåten påverkan och tystnadskultur i grundskoleförvaltningen. (2022), s.1.

otrygg känsla redan från början. Ska man ha diskussioner med de här så kan man inte driva det för långt för att då kommer det finnas ett hot gentemot mig som person då. [...] Det blev väldigt otryggt. (Yrkesverksam inom förskolan)

Och den rädslan ligger då i så fall före behovet av att hjälpa barnet. Och det har man, tar man ett uppdrag i skolan som lärare då har man också skrivit på att jag kommer göra allt för att skydda det här barnet från hot och våld. (Yrkesverksam inom skolan)

Det finns också någon sorts rädsla för vad som kan hända mig. [...] Men vänta nu, du är en fullvuxen människa. Du har ett jobb, du har skyddsnet, du har allt det här runt dig. Och sen så har du ett barn som lever i utsatthet, och du börjar tänka på dig själv och din egen utsatthet. [...] Vi vet om att någon inom socialtjänsten har fått hot mot sig och sådant där. Men den oron är ju oftast obefogad. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Yrkesverksammas bristande förtroende för socialtjänsten minskar viljan att anmäla: "Alltså jag tror att de också har fattat att det, alltså soc hjälper inte"

Av enkätsvaren från yrkesverksamma framgår att 41 procent ser misstro mot socialtjänstens möjligheter att agera eller ge stöd som en vanlig orsak till att yrkesverksamma inte gör fler orosanmälningar (se figur 36 i avsnitt 5.6.1). Intervjuerna med barn och unga respektive yrkesverksamma ger en fördjupad förståelse för vad som kan ligga bakom denna misstro.

Majoriteten av de yrkesverksamma beskriver att dåliga erfarenheter av socialtjänsten i samband med orosanmälningar riskerar att skada förtroendet och tilliten till myndighetens förmåga att klara av sitt uppdrag. Många upplever att det inte finns någon anledning att anmäla oro eller fortsätta anmäla vid upprepad oro, eftersom det ändå inte leder till något.

Även barn och unga beskriver dåliga erfarenheter av och misstroende mot socialtjänsten, både bland barn och unga och hos skolpersonal.

Alltså jag tror att de också har fattat att det, alltså soc hjälper inte. Så att, jag kommer ihåg från mig själv. Jag brukade inte vara i skolan när jag var hemma. Och mina lärare och min rektor, hon ville aldrig ringa soc på mig. Utan de försökte alltid så här prata med min mamma och hur de skulle lösa och sådant. För att hon visste att så fort soc blir inkopplad, då blir det bara, det blir problem. Det blir bara värre. Det blir ingen hjälp liksom. (Kille)

Som tidigare nämnts i avsnitt 5.4.4 uppger flera av de yrkesverksamma som Barnombudsmannen intervjuat att bristande återkoppling från socialtjänsten i kombination med rädslan att skada förtroendet hos föräldrarna eller barnet bidrar till att man avvaktar eller låter bli att anmäla.

Det är väldigt skiftande också. Det känns lite som ett lotteri många gånger. Vad man får för socialsekreterare, hur intresserade de är av att höra vad vi har att säga. Om man får någon återkoppling överhuvudtaget. Men för oss är det ju många gånger väldigt viktigt att veta om socialtjänsten gör någonting åt vår anmälan överhuvudtaget. Många gånger känns det som att vi ger massa information och sen har vi ingen aning om det händer någonting överhuvudtaget. (Yrkesverksam inom förskolan)

Det finns ju just den här oron att man skadar förtroendet. Vad ska vi vinna på det? Vad kommer det leda till? Det leder ju i alla fall inte till någonting. De resonemangen finns. Varför ska vi göra

det då, så bränner vi det kapital som vi har inne i den här familjen. Och så väntar man på starkare indikationer kanske i sådana fall, för att göra det. Det tycker jag är ganska genomgående alla de här åren. Och det tror jag beror på bristen på samverkan. Vi förstår inte vad socialtjänsten gör. Och då blir det också såhär, vi har gjort en orosanmälan en gång, varför ska vi göra en till? [...] Det finns ett glapp där, tycker jag. Jag tycker inte att skolan gör det den borde göra. Det beror just på de här sakerna. (Yrkesverksam inom skolan)

Jag tycker att man ser utsattheten, det man inte har vetat är hur man ska göra för att hjälpa just den enskilda eleven, där man också har försökt, och de har ju också varit skyldiga till att ge stöd lite för länge, för att man inte har haft tillit till myndigheter, att de faktiskt kan skydda barn över tid. Man kanske kan skydda barn, omhänderta dem omedelbart här och nu, men sen har du inte det som i förvaltningsrätten. Eller vidare i kammarrätten. Så då kommer barnet tillbaka och totalt hatar dig. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

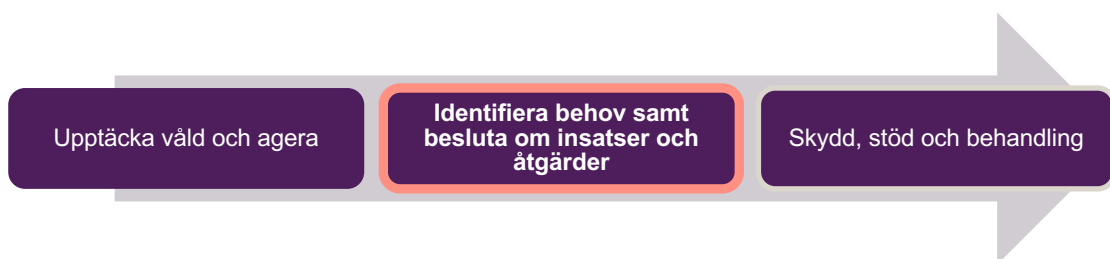
Det finns också en tendens till ansvarsförskjutning, att de som ska skydda barn skyller bristerna på varandra.

Så skolan också, det är bra att de såhär orosanalyser. Men soc måste ju också, göra någonting åt orosanalyserna. Man kan inte bara kolla på dem och skicka iväg. (Tjej)

Soc hanterar inte orosanmälan som kommer in eller säger att vi får in orosanmälan alldeles för sent. Skyller på varandra. Mitt i allt har vi barn och unga eller utsatta människor som känner att vuxenvärlden sviker dem. Just det här med förtroende mellan olika yrkesgrupper, respekt för varandras uppdrag. Tydlig dialog. Men också utbildning av förebyggande arbete. Vi brister i alla dessa frågor. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

De faktorer som påverkar om barns våldsutsatthet upptäcks och om en orosanmälan görs kan också göra sig gällande i den efterföljande fasen, där myndigheter ska identifiera behov och fatta beslut om insatser. När sådana brister får genomslag längre fram i stöd- och vårdkedjan tar de sig dock andra uttryck och får andra konsekvenser, exempelvis för hur barns berättelser bedöms, vilka risker i barnets situation som uppmärksammas och vilka åtgärder som faktiskt kommer till stånd för att skydda barnet från fortsatt våldsutsatthet.

6. Identifiera behov samt besluta om insatser och åtgärder

I föregående avsnitt har Barnombudsmannen belyst diskrepansen mellan lagstiftningens intentioner och dess faktiska genomslag i praktiken när det gäller att uppmärksamma och agera till skydd och stöd för barnet. Vi har också belyst de faktorer som kan påverka yrkesverksammars agerande i dessa situationer. I detta kapitel ligger fokus i redogörelsen för samhällets skyddsnet främst, men inte uteslutande, på socialtjänsten, rättsväsendet samt hälso- och sjukvården.

Barn och unga berättar genomgående om hur myndigheter sviker deras förtroende. Många känner sig varken lyssnade på, trodda eller tagna på allvar. Flera av dem beskriver en rädsla och misstro mot socialtjänsten på grund av att deras föräldrar skrämt upp dem. Många upplever att socialtjänsten fokuserar på fel saker, inte ställer frågor om våld och tror mer på deras föräldrar än dem. Trots det har många ändå tilltro till att situationen kan bli bättre och delar med sig av vad som skulle kunna göras annorlunda och goda exempel på hur vuxna bemött dem med respekt och värme (mer om positiva erfarenheter av socialtjänsten i avsnitt 6.8).

Barns utsatthet identifieras och utreds olika beroende på hur väl socialtjänsten lyckas synliggöra våldet. I materialet framträder tre huvudsakliga förlopp. Det första rör ärenden där våldet inte synliggörs i tillräcklig grad och inte leder till polisanmälan eller samverkan via Barnahus. Det andra förloppet gäller de ärenden som hanteras inom Barnahus, där barnet möter polis, socialtjänst och hälso- och sjukvård inom ramen för en samlad process. Det tredje förloppet avser situationer där ärenden trots barnahusinsatser inte leder till varaktigt skydd, stöd eller behandling för barnet. I dessa fall återgår socialtjänstens arbete till att i hög grad fokusera på samarbete med och stöd till föräldrar.

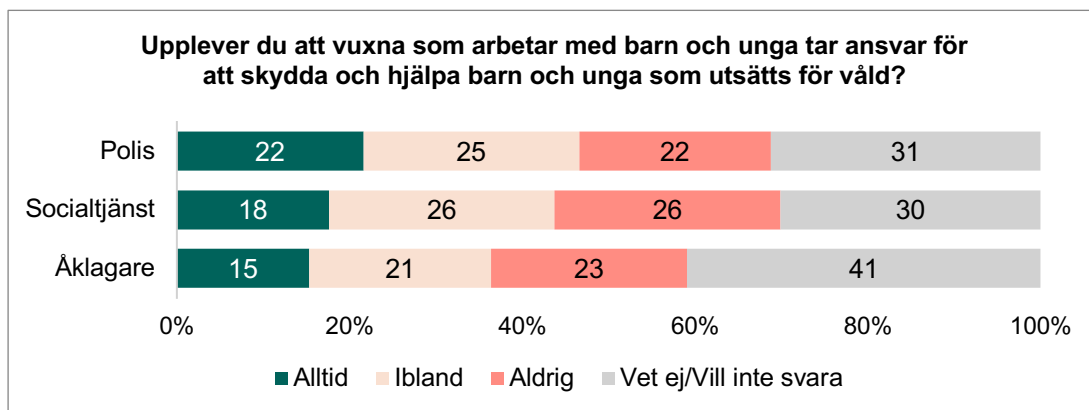
I alla tre förloppen återkommer två centrala teman: Ett familjeorienterat synsätt som begränsar utrymmet att utreda våld, samt otillräckliga risk- och skyddsbedömningar. Dessa mönster tar sig olika uttryck, men får betydelse i varje del av processen. Nedan beskriver Barnombudsmannen dessa förlopp samt de mest betydande brister och glapp som har identifierats och som bidrar till att barns och ungas behov av skydd och stöd inte tillgodoses.

Kapitlet inleds med övergripande beskrivningar av barns och ungas upplevelser av kontakten med myndigheterna i denna fas.

6.1 Barn och unga upplever inte att myndigheter fullt ut tar ansvar för att skydda och hjälpa dem

Endast 18 procent av de barn och unga som har besvarat Barnombudsmannens enkätundersökning upplever att socialtjänsten alltid tar sitt ansvar för att skydda och hjälpa barn som utsätts för våld. Drygt var fjärde barn anser att de aldrig gör det. Även barns och ungas förtroende för rättsväsendet brister: 15 procent respektive 22 procent upplever att åklagare och polisen alltid tar sitt ansvar. Mer än var femte respondent anser att polis och åklagare aldrig gör det.

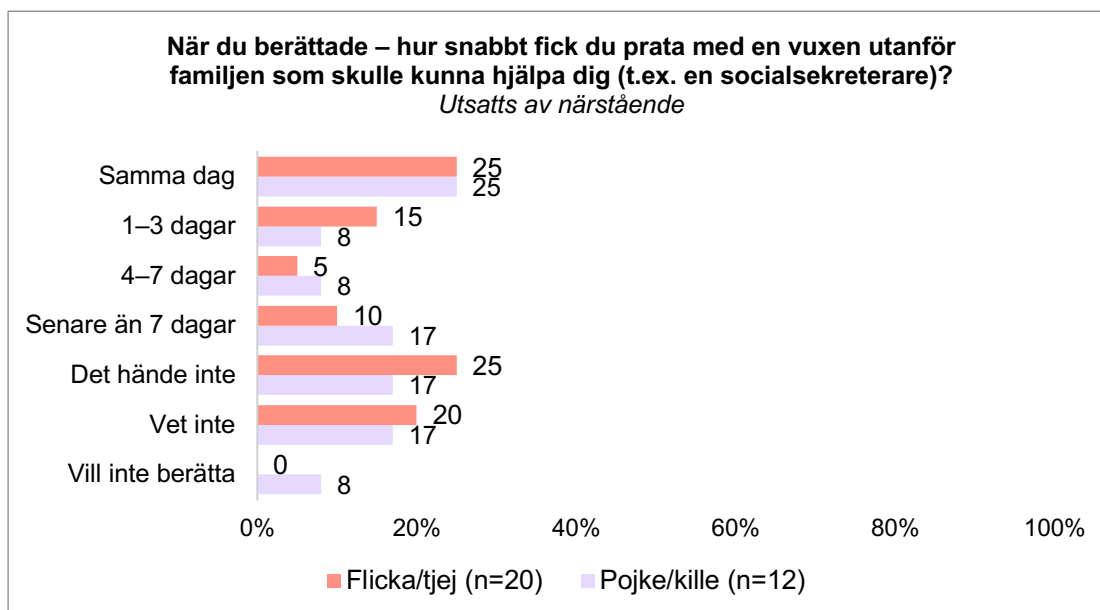
Figur 37. Upplevelse av att vuxna tar ansvar för att skydda och hjälpa våldsutsatta barn (n = 176).

6.1.1 Antingen akut hjälp samma dag – eller inget alls, framför allt för tjejerna

Drygt en femtedel av tjejer respektive killar som utsatts för våld av en närstående visste inte hur snabbt hjälpkontakten kom till stånd. Bland de som fick kontakt dröjde det för en del: 17 procent av killarna som utsatts för våld av närstående fick vänta längre än sju dagar, jämfört med 10 procent av tjejerna.

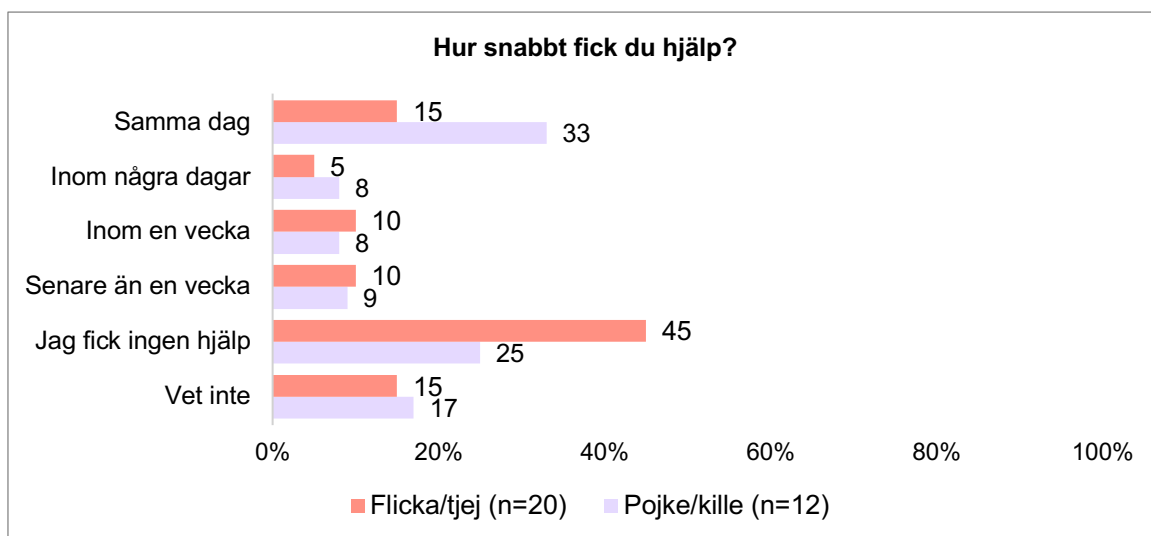
Figur 38. Hur snabbt tjejer respektive killar fick prata med en professionell vuxen efter att ha berättat om att de utsatts för våld från närstående.

Av enkätsvaren från barn och unga som utsatts för våld av en närstående framgår att den hjälp de får ofta verkar vara "allt eller inget". Vanligast är antingen att barnet får hjälp samma dag (15 procent av tjejerna och 33 procent av killarna) eller att barnet inte får någon hjälp alls (45 procent av tjejerna och 25 procent av killarna).¹⁴⁵ Det tyder på att myndigheternas arbete är utformat för akuta ingripanden, samtidigt som mycket av den våldsutsatthet som barn berättar om inte leder till någon åtgärd, särskilt bland tjejer.

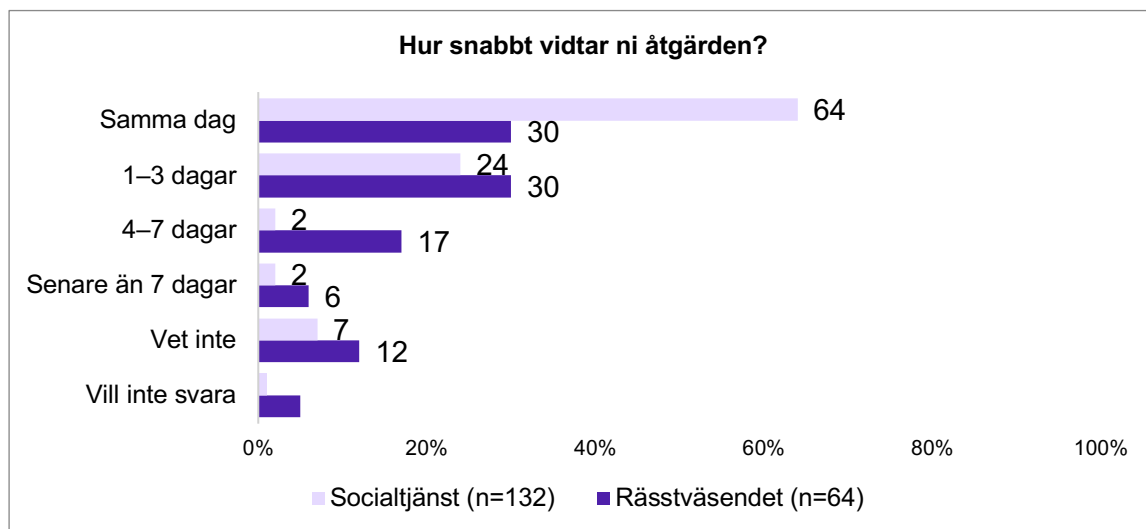
¹⁴⁵ Mer om skydd, stöd och behandling i kapitel 7.

Figur 39. Hur snabbt tjejer respektive killar som utsattes av våld från närstående fick hjälp, stöd eller skydd.

De yrkesverksammas svar visar delvis ett annat mönster. När åtgärder vidtas sker de oftast samma dag (64 procent inom socialtjänsten och 30 procent inom rättsväsendet) eller inom några få dagar (24 procent inom socialtjänsten respektive 30 procent inom rättsväsendet). Däremot speglar svaren inte den andel barn som uppger att de inte fått någon hjälp alls, vilket pekar på en diskrepans mellan barns erfarenheter och yrkesverksammas beskrivningar av hur stödet fungerar.

Figur 40. Hur snabbt åtgärd socialtjänsten respektive rättsväsendet vidtar åtgärder.

6.1.2 Socialtjänsten såg utsatthet tidigt men valde att agera först när barnet blir utåtagerande: "Det var jag som var problemet"

En stor andel av de barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat har vuxit upp i hem med föräldrar som har utsatt dem för våld, missbrukat, haft psykisk ohälsa och/eller på andra sätt orsakat en otrygg uppväxtmiljö för barnet.¹⁴⁶ Åtskilliga av dessa barn och unga har levt under sådana förhållanden under många år, utan att socialtjänsten har ingripit på ett sätt som har förbättrat situationen.¹⁴⁷

Så såklart så när de frågar, är det bra och så, det är klart jag säger ja. Men jag vet inte om de är helt dumma i huvudet eller inte. [...] (Tjej) De har varit inblandade hela tiden, men de har verkligen blundat. [...] Alla orosanmälningar för att de bara ska sitta och kolla på, och de kollar på när livet bara förstörs och går utför. De kollar på tills det har gått så långt att det inte går att göra någonting och då väljer de att göra någonting. (Tjej)

Asså nu är jag såhär skitsamma. Men om jag tänker för mig där och då, då blir jag ju ledsen. För jag tänker hur jobbigt det var för mig. Varför kom de inte dit? [...] Men hade man kanske gått på hembesök och så, så hade man kanske vetat. " (Tjej)

Jag fick ingen hjälp alls. De väntade tills jag blev äldre och äldre, så de kunde ta ut mig från familjen och skicka mig någon annanstans. (Kille)

Trots långvarig utsatthet berättar många av dem att det är först när utsattheten tar sig uttryck i till exempel ett destruktivt beteende som socialtjänsten agerar med kraft. Inte heller då handlar det dock om att förändra hemsituationen, utan snarare om att förändra barnets beteende.

Det var jag som var problemet. (Kille)

De har bara lagt LVU, bara så. Jag tycker, när man ska lägga LVU så ska man också som socialsekreterare ta ansvar för det. Och verkligen om man vill sätta en LVU så är det att man ska utgå från behov och sådant. Och inte bara sätta för man kände för det eller för att man tycker att det är eget beteende, för det är inte alltid eget beteende. Istället ska man fokusera mer på ... vad det grundade på eller vad det var. (Tjej)

Asså min soc hade flera anledningar att lägga mig på SIS. Men hon gjorde det för det minsta lilla som var lögn, som min mamma satt och sa. (Tjej)

Barns och ungas berättelser ligger i linje med tidigare studier. I rapporten *Rättighetsbärare eller problembärare? Barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser* framkommer att allvarliga brister i föräldrars omsorgsförmåga som identifierats tidigare i utredningen kan tonas ner i den avslutande analysen och omformuleras till att handla om att barnet behöver vägledning, gränssättning, struktur och rutiner i vardagen. Detta innebär att barnets beteende lyfts fram i stället för föräldrarnas brister.¹⁴⁸

¹⁴⁶ För närmare beskrivning av barn uppväxtvillkor läs Barnombudsmannens rapport "I alla fall, det var normalt i min värld" (2026).

¹⁴⁷ Se även avsnittet 6.9 om att barns skydd och stöd uteblir när utredningar läggs ner utan åtgärd.

¹⁴⁸ M. Heimer, E. Näsman & J. Palme. *Rättighetsbärare eller problembärare? Barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser*. (Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2017), s. 25.

I Socialstyrelsens handbok *LVM – Handbok för socialtjänsten* anges att barns och ungas utåtagerande beteende många gånger kan vara en följd av brister i hemmiljön. Det framhålls vidare att socialnämnden, när förutsättningar för vård med stöd av 3 § LVM föreligger, även bör överväga om vård enligt 2 § LVM ska läggas till grund för en ansökan enligt LVM.¹⁴⁹

Barns och ungas resa genom samhällets skydds nät är inte linjär. Många har varit aktuella hos socialtjänsten en eller flera gånger tidigare, vilket tydligt framgår av våra barnintervjuer. En studie av Sundell och Karlsson visar att ungefär hälften av barnen som blev föremål för utredningar var kända sedan tidigare. Efter 12 månader återaktualiserades 22 procent av barnen för en ny utredning efter det ursprungliga beslutet.¹⁵⁰ I en annan studie fann Sundell m.fl. att 30 procent av barnen hade återaktualiserats för en ny insats inom ett år efter att den första insatsen avslutats, och att andelen var drygt hälften av barnen (51 procent) efter fem år.¹⁵¹

En internationell uppföljningsstudie från Kalifornien som har följt barn under lång tid visar att den höga graden av återaktualisering kan förklaras av bristfällig bedömning under utredningen om risken att barn ska fara illa i framtiden och otillräckligt stöd till barnen och familjerna. Sundell och Karlsson menar att en ytterligare förklaring som gäller Sverige är att socialtjänstlagen i första hand baseras på frivillighet, vilket innebär att föräldrar har stor rätt att tacka nej till insatser som socialtjänsten erbjuder.¹⁵²

IVO:s tillsyn av socialtjänstens handläggning av ärenden som rör barn och unga visar att socialtjänsten frekvent underlåter att inleda utredning vid misstanke om att barn har utsatts för och bevittnat våld i hemmet. Det framgår dessutom av tillsynen att alltför många barn får vänta på att få sina behov av skydd och stöd utredda, i de fall socialtjänsten inlett utredning, och att utredningar avslutas utan att allvarliga uppgifter om exempelvis missbruk och våld i barnets hem utretts.¹⁵³

6.1.3 Barn och unga uttrycker generellt ett lågt förtroende för socialtjänsten: ”Jag kan tänka att, de har glömt bort själva hur det är att vara barn”

Ett flertal av de barn och unga som Barnombudsmannen har samtalat med inom ramen för detta uppdrag har en negativ bild av socialtjänsten. Vissa har föräldrar som har skapat misstro och rädsla kring socialtjänstens roll, men framför allt grundar sig det bristande förtroendet i barns och ungas egna erfarenheter. Denna typ av erfarenheter sprids också mellan barn och unga. En kille beskriver att han själv inte har upplevt någon bra insats och inte heller har hört någon kompis som har det:

Det har bara varit dåligt. (Kille)

Min mamma var jättemanipulativ. Hon sa att allt kommer att gå åt helvete om du säger så och så och så. Hon försökte göra så att jag inte berättade sanningen, så att hon kunde ha kontroll över mig och sådant. Så hon skrämde mig när hon sa tänk om jag skulle bo i andra familjer. Hon skrämde mig så jag var, jag tror jag var rädd också för det. (Tjej)

Jag tror det blir som en, alltså sådan partsstrid typ. Att det blir vi mot dem. Förstår du. Så redan när man är liten så har man alltid typ hört av mamma eller farsan också, typ, ja men gör inte det här, soc kommer ta dig. Så man får alltid upp en bild i huvudet att soc är någonting negativt. Och det är för att de, de gör inte så mycket. De, alltså de hjälper inte så mycket. [...] alltså varför de

¹⁴⁹ Socialstyrelsen. *LVM – Handbok för socialtjänsten*. (2023), s. 85.

¹⁵⁰ K. Sundell och U. Karlsson. *Social barnavård i 10 svenska kommuner: vilka barn berörs, hur utreds de och vad händer med dem?* (Forsknings- och utvecklingsenheten, FoU-rapport 1999:26), s. 48 och 92.

¹⁵¹ Sundell, K., Vinnerljung, B., Andrée Löfholm, C., Humlesjö, E. *Socialtjänstens barn. Hur många är de. Vilka är insatserna, hur ofta återaktualiseras de och vad händer dem i vuxen ålder?* (Forsknings- och Utvecklingsenheten, FoU-rapport 2004:4), s. 8.

¹⁵² Sundell och Karlsson. *Social barnavård i 10 svenska kommuner*, s. 35.

¹⁵³ IVO. *Tillsyn av socialtjänstens handläggning av ärenden som rör barn och unga*. Redovisning av regeringsuppdrag S2020/08835. (2023), s. 14–15.

inte hjälper, det ... det vet jag faktiskt inte. Jag kan tänka att, de har glömt bort själva hur det är att vara barn. (Kille)

Flera barn och unga upplever att de inte får svar på sina frågor eller hjälp med att lösa praktiska problem.

Det är inga riktiga svar till mina frågor, till mina bekymmer och såna här grejer och då kan man inte prata med dem. (Tjej)

Men de andra har jag upplevt pratar mycket men de gör ingenting. De säger att de ska kolla upp saker, de säger att de ska göra saker, men så händer det inte. Man måste tjata. (Tjej)

6.1.4 Polisanmälningar: "Det kommer ändå att läggas ner så"

I avsnitt 5.3.4 redogör Barnombudsmannen för barns och ungas berättelser om hur polisen brister i att upptäcka barns våldsutsatthet vid uttryckningar. I detta avsnitt beskriver vi deras erfarenheter om polisanmälningar.

Barn och unga har varierande erfarenheter av om brott mot de själva eller andra närstående har polisanmälts, av de själva eller vuxna runt dem. Flera har upplevt att anmälningar inte har lett till något, exempelvis när det gäller våldtäkt, och därför känt sig misstrodda.

Men såklart blev det nedlagt för att ingen trodde på mig. (Tjej)

Då känns det bara onödigt. (Tjej)

Vissa har velat anmäla, men varit rädda för att det inte ska finnas tillräckliga bevis och att de inte ska bli trodda.

Vi har inga bevis alls. Ingenting. Men det är liksom, det kommer bara bli mina ord mot hans ord. [...] Jag vill bara lägga det bakom mig. Jag orkar inte. Jag har ingen ork. Jag har redan gått igenom rättsprocesser. Det räcker. [...] Han målade ju upp mig som en hora. För allt och alla. Sina vänner, till sin mamma, till alla och hans vänner. (Tjej)

Jag ville egentligen inte polisanmäla, jag orkade inte. Jag orkade inte med hela processen. Det kommer ändå att läggas ner så. (Tjej)

Ändå, om det är polisanmält, det är ord mot ord. Jag tror polisen skulle tro på [personal] mer än ungdomen. (Kille)

Några tror att anledningen till att unga inte polisanmäler även kan vara på bristande information kring regelverk och rättigheter.

Och jag vet att skulle de göra det mot mig så hade jag gjort stora anmälningar. Men sen vet jag ju också om att det finns många tjejer som inte vet sina rättigheter. Många tjejer som inte vet att vi kan ringa dit, vi kan anmäla, vi kan ringa polisen. (Tjej)

Jag borde ju anmält dem då, men ja. Jag tänker inte på det såhär ofta. [...] Vissa vet ju inte att man kan anmäla saker i efterhand. (Tjej)

6.2 Barns förutsättningar att berätta i mötet med socialtjänsten: "Alltså det känns som att jag inte kan säga liksom vad jag vill"

I avsnitt 5.3.1 beskriver Barnombudsmannen övergripande om hinder för barns berättelser om våldsutsatthet. I detta avsnitt belyser vi barns och ungas erfarenheter av att berätta om sin våldsutsatthet i mötet med socialtjänsten. Att barn och unga inte känner sig lyssnade på och inte förväntar sig att bli trodda, kan leda till att de överhuvudtaget inte berättar om sin livssituation och utsatthet. De barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat beskriver att frågor om situationen hemma har ställts i föräldrars närvaro eller att det skett i förbifarten, utan några följdfrågor.

Så vi var alltid redo på de där mötena och vi visste vad vi ska säga, men vi trodde det var normalt. (Tjej)

Jag ville be om hjälp och sådant, men jag ville ändå inte prata med dem. För jag var rädd om de skulle typ ta bort, ta ifrån mig min familj. Att jag skulle förstöra min familj eller om jag skulle förstöra för mig själv. (Kille)

För att när man pratar med sina föräldrar, eller för mig när jag pratar och min pappa är där. Alltså det känns som att jag inte kan säga liksom vad jag vill. [...] Jag vet om att om jag säger någonting och jag säger fel, så fort vi sätter oss i bilen så kommer han skrika på mig. När vi kommer hem så kommer han slå mig eller någonting sådant. Och då säger man inte det man kanske vill eller behöver säga. (Kille)

Forskning visar att sannolikheten för att barn och unga berättar om deras erfarenheter av våldsutsatthet ökar när de blir tillfrågade direkt. Samtidigt kan oro för negativa konsekvenser leda till att de undviker att berätta.¹⁵⁴

Just otryggheten om man kommer att bli skyddad eller inte, är en viktig faktor som kan avgöra om ett barn vågar berätta och orkar stå fast vid sin berättelse. Detta framkommer både i intervjuerna med barn och unga, yrkesverksamma och i barns svar i enkätundersökningen (mer om vikten av barns trygghetskänsla och skyddsbehov i avsnitt 6.8.5).

Men samtidigt så förväntar man sig att barn ska berätta allt utan att man får garanterat skydd på något sätt. [...] Men samtidigt vet jag när jag går ut för dörren så kommer jag bli skickad hem. Så varför skulle jag våga att berätta allt? (Tjej)

Jag hade en dålig känsla. Väldigt dålig känsla. Sen tog jag bort allting jag sa, för att jag var rädd. Jag bara 'Shit, vad har jag gjort?'. (Kille)

När någon ringer t.ex. Bris och informerar om våld ska man vara snabb med att hämta barnet och sen göra en utredning. (Tjej)

¹⁵⁴ M. Ungar, K. Barter, S. McConnell, L. Tutty & J. Fairholm. *Patterns of abuse disclosure among youth. Qualitative Social Work*. Volym 8, (2009), s. 344. <https://doi.org/10.1177/1473325009337842>

[...] Och ibland så, och det som jag tycker att många gör också, det är ju att de faktiskt tar beslut av att placera barnet för att göra en utredning. Och det är ju, för mig kan det ibland vara ganska positivt om man misstänker risk. Men det är vissa som gör bara det. [...] vissa känner sig jätteoroliga, starka, känner att barnet gömmer mer än vad det gör och det är oftast sant. För jag har varit med om det och vet väldigt mycket om barnet då. [...] Och det tycker jag borde göras mycket, mycket mer. Just det. Just det. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Det kan också handla om att barn har blivit coachade i vad de ska säga till socialtjänsten.

Det finns ju barn som går på typ soc-möten och sånt. Det är ju också så här att innan mötet har de blivit tillsagda att du får inte säga så här och så här och så här. De tänker ju på det liksom att de inte får säga något sånt. (Tjej)

De yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat delar barns och ungas beskrivningar. De menar att det handlar om att skapa en trygg miljö och om att vuxna tydligt visar att de ser barnet och tar dess berättelse på allvar.

Och känner man sig trygg i sådär, ja nu kommer jag att träffa den här personen, kommer vi att träffas flera gånger [...] Att också ha den här tiden att bygga upp en relation. Det är också viktigt att de vuxna berättar att nu vet vi ju att din pappa har slagit din mamma och att någon har slagit dig också. Vi vet det redan. Det är ingen hemlighet längre. [...] Så det där med att barn inte vill prata och barn inte vill berätta är ju bullshit. Jag har jobbat jättemycket med nallekort och sådana saker. Det blir en ingång. Och då är det inte lika skrämmande längre. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Jag tror att de måste få känna sig trygga. Alltså barn är så utelämnade. [...] alltså de kan ju inte, bara okej nämen nu orkar jag inte prata med dig mer så går jag så går jag hem till mig, utan de är utelämnade åt att vi ser till att de har det bra. Att de har en trygg miljö. Och det är det jag tror, vi måste se till att barn då känner sig trygga och sedda och lyssnade på. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Men också ställa rätta frågor, öppna frågor och inte slutna frågor, som gör att man också kan leda barnet till att säga det man vill höra själv. Det ser jag jättemycket i mitt yrke, att man har lite svårt för det. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

6.2.1 Ovanligt att socialtjänsten ställer frågor om våld till alla barn: "Vi skulle behöva jobba mycket mer med triagering i socialtjänsten också"

Som tidigare nämnts i avsnitt 5.3.3 slår Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer fast att socialnämnden ska fastställa rutiner för när och hur personalen i dess verksamheter ska ställa frågor om våld för att kunna upptäcka.¹⁵⁵ Av intervjuerna med yrkesverksamma framgår att socialtjänsten oftast ställer frågor om våld till barn i ärenden som rör oro eller misstanke om våldutsatthet. Däremot är det mer ovanligt att man ställer rutinmässiga frågor om våldutsatthet till barn vid andra anmälningsorsaker, vilket styrks av yrkesverksammas enkätsvar där endast var tredje person svarar att de ställer frågor om våld till alla barn som de möter (se figur 41 på nästa sida).

¹⁵⁵ 2 kap. 4 § HSLF-FS 2022:39.

[...] det har funnits en oro eller ett motstånd mot att ställa strukturerade frågor systematiskt. Så har vi heller inte studier som visar hur pass relevant det är. Alltså det börjar komma, men för att man ska kunna forska på någonting så måste det ju först användas. [...] Vi skulle behöva jobba mycket mer med triagering i socialtjänsten också. På det sättet att man skannar av vad det kan vara för typ av problematik för att hitta rätt snabbt. [...] Jag skulle säga när det gäller socialtjänsten så frågar man mer på indikation och det behöver inte vara fel. Det kan mycket väl vara så att det är träffsäkert när man väl upptäckt det. (Verksam inom området barns våldsutsatthet)

Då finns det en indikation kanske. Men om man tänker så här: Mobbningsärenden, skolfrånvaro, man ställer inte frågor om våld till barn? (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

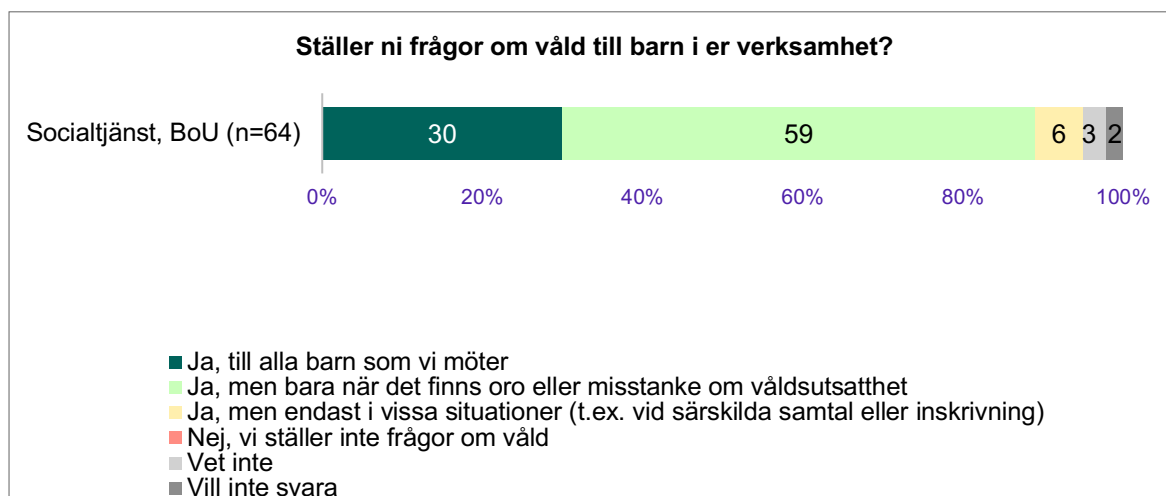
En Intervjuperson framhåller att socialtjänsten visserligen ställer frågor till barn om våldsutsatthet men att de ganska snabbt nöjer sig med barnets uppgifter om att de inte är utsatta eller har bevittnat våld. Vidare betonar flera intervjupersoner att socialsekreterare inom barn- och ungdomsvården främst fokuserar på att utreda det fysiska våldet och att de brister i att se hela våldskontexten.

Jag tror också att man ganska snabbt nöjer sig. Och barnet säger, nej det har inte hänt något eller jag är inte utsatt. Och det händer ibland, inte ofta, [...] i dialog med barn och familj, att de är sådär, nej men barnet har inte blivit utsatt. Då säger vi att, jo men barn [...] har bevittnat våld och sådär. Att det skulle vara en anledning till att barnet skulle ha kunnat träffa sitt våldsutövande förälder. Fast att barnet kan vara jätterädd. Men att de i sig, den här fixeringen vid det fysiska våldet istället för att se på hela våldskontexten. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

En annan intervjuperson beskriver att det kan finnas fastställda rutiner för att ställa frågor om våldsutsatthet, men att det brister i den systematiska uppföljningen av hur de tillämpas i praktiken.

Nej, det finns inga rutiner för det hos oss, hur vi ska samtala om det. Men det är, och det är, ja, rutiner är ju också, rutiner hålls ju också när det finns en kontinuitet. Det finns massa fina och bra rutiner hos utredare och så också, men de är inte så mycket värda om ingen följer dem. Om ingen säkerställer att det har följts så behöver man heller inte bevisa för någon att man faktiskt har gjort det. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Figur 41. I vilken grad yrkesverksamma inom socialtjänsten som har direktkontakt med barn i arbetet ställer frågor till barn om våldsutsatthet.

Även socialtjänsten som är ytterst ansvarig för skydd till våldsutsatta barn känner osäkerhet kring att ställa frågor om våld: "Folk vågar inte fråga om våld"

Intervjuerna med yrkesverksamma visar att det finns flera skäl till varför yrkesverksamma som möter barn och unga avstår från att ställa frågor om våld. Barnombudsmannen redovisar de övergripande mönstren i avsnittet om upptäckt. I detta avsnitt beskriver vi mer specifika omständigheter i socialtjänstens bedömnings- och utredningsarbete.

Flera intervjuperson menar att socialtjänsten ibland avstår från att ställa frågor eller följdfrågor om våld, bland annat på grund av osäkerhet kring vilka frågor de ska ställa. De hänvisar också till en föreställning om att det är svårt att skapa en förtroendefull relation med barnet under den korta tid de möts. En intervjuperson betonar att tidig upptäckt är avgörande för att förhindra en negativ utveckling.

Men jag tror verkligen att det här är en stor anledning till att det blir som det blir, att folk vågar inte fråga om våld, man vet inte vilka frågor man ska ställa. Man tycker inte att man har tid att bygga den där relationen med barnen, så att man kan ställa de här frågorna. Man kanske träffar barnen en eller två gånger i socialtjänsten, och då kommer du inte få något svar. Oavsett om du ställer frågorna. Och det är det som sedan gör att oavsett om vi hade kunnat se symtom, ja om vi hade vetat vad vi hade kunnat se för symtom på våld och kunna upptäcka våld, så gör vi inte det. [...] vi får inte de svaren vi behöver, för vi har inte tiden att ställa de frågorna. Och det är väl också det sen som du pratar om [hänvisning till Barnombudsmannens årsrapport 2025], att visst är det att de här barnen som sen hamnar inom ungdomsvården med eget beteende. Och så visar det sig att de egentligen har varit våldsutsatta hela tiden. Det här är liksom kärnfrågan på något vis. Hur ska vi kunna upptäcka de här i socialtjänsten? (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Yrkesverksamma förstår inte varför frågor om våld ska ställas till alla barn: "Man tycker att varför ska jag göra det? De är ju inte här för det?"

En yrkesverksam som Barnombudsmannen har intervjuat beskriver att socialsekreterare inte vill utreda frågor om barns utsatthet för våld i ärenden som inte rör oro eller misstanke om våldsutsatthet. Det handlar om professionens uppfattning av vad som är nödvändigt att ta reda på med utgångspunkt i uppgifterna i orosanmälan.

Man tycker att varför ska jag göra det? De är ju inte här för det. Det är väl onödigt liksom. Anmälan handlar ju om det här. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Socialtjänstens bristande analys och bedömning i utredningar kan enligt Socialstyrelsens senaste skade- och dödsfallsutredning bero på hur professionen har tolkat lagstiftningens intention om att utredningen inte ska göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet.¹⁵⁶ Socialstyrelsen framhåller att en sådan tolkning riskerar att göra utredningen alltför snäv, vilket kan innebära att viktig information om barnets situation och behov inte beaktas i analysen och bedömningen.¹⁵⁷ Av Socialstyrelsens grundbok i BBIC – *Barns behov i centrum*, framgår också att handläggare behöver vara uppmärksam på att barn kan vara utsatta för flera risker samtidigt och för riskfaktorer inom olika områden. Det kan handla om att ett barn med svårigheter i skolan samtidigt kan vara utsatt för våld eller ha andra svåra hemförhållanden.¹⁵⁸

6.3 Barn och känner sig inte lyssnade på och trodda: "Det är bara det, asså om man lyssnade på mig hade jag aldrig varit här"

Ett återkommande tema i intervjuerna med barn och unga är upplevelser av att socialtjänsten varken ser deras utsatthet, lyssnar på dem eller tar dem på allvar. Många har varit i kontakt med socialtjänsten sedan unga år, ibland hela livet.

Det är bara det, asså om man lyssnade på mig hade jag aldrig varit här. (Tjej)

Det är som många andra känner, att de väntar ut en tills man är 18 år och då har de inte lika mycket responsibility. (Kille)

I vissa fall har socialtjänsten på olika sätt varit i kontakt med familjen, men aldrig pratat med barnet direkt. Medan många av de barn och unga som har berättat för socialtjänsten om sin hemsituation beskriver att det inte gjorde någon skillnad.

De ville inte tro på mig. (Kille)

Det var ingen som lyssnade på mig, förstår du. Det var så jag kände. Alltså, ja, jag sa vad jag behövde. För jag har alltid varit mottaglig till hjälp. Det har inte varit så som att jag inte så här har velat ha hjälp. (Kille)

Helt enkelt så trodde de inte på mig. [...] Jag berättade allt det här om att städa och jag fick inte mat, jag fick betala för min egen mat och hur hon var aggressiv. Och så sa min socialsekreterare till mig bara ja, jag tror på att det är din bild. Så basically sa hon till mig att jag ljuger, på ett fint sätt. (Kille)

För det känns inte som att de tog mig på allvar. Om det är för att jag är ett barn, det vet jag inte. (Tjej)

¹⁵⁶ 11 kap. 2 § andra stycket 2001 års SoL motsvarar 20 kap. 5 § andra stycket SoL.

¹⁵⁷ Socialstyrelsen. *Barn som utsatts för grovt eller dödligt våld*, s. 41–42.

¹⁵⁸ Socialstyrelsen. *BBIC grundbok – barns behov i centrum*. (2023), s. 30.

De har erfarenheter av en socialtjänst som inte är tillgänglig, inte lyssnar och som de upplever har en färdig, förutfattad bild av barnet eller den unga och vad som behöver göras och inte.

Jag tycker inte att de lyssnar, alls. De läser, väldigt mycket vad som står att jag har gjort. De lyssnar inte på vad jag vill göra eller vad jag tänkte, vad jag kände, hur jag mådde. (Tjej)

Soc, de lyssnar inte på oss unga. De vill bara vad de har, vad de tycker och det och det. De låter inte oss unga snacka. (Kille)

Barn och unga uppfattar att både föräldrars och andra vuxnas ord väger tyngre än deras.

Pappa pratade med dem. [...] Han vände på allting så att allt såg lugnt ut. Och sen var det inget mer med det. (Tjej)

Men det blev på något sätt, genom att mina vårdnadshavare jobbade på bra ett jobb och hade en bra bakgrund, så blev deras ord mycket starkare än mitt ord. (Kille)

Ja, och jag sa till min soc redan innan att det här kommer hända. Och det är som att det bevisade till henne att det har hänt. Och då började hon ta det mer seriöst. (Tjej)

Bilden av att socialtjänsten framför allt lyssnar på föräldrarna framkommer inte minst i intervjuer med barn och unga som har utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck.

Nej, hon stod vid mina föräldrars sida. Hon litade inte på det jag sa. Hon skickade mig hem. Istället så börjar man hota mig att man ska placera mig på SiS. Ja, och så börjar man visa hemska bilder på SiS. Att det är dit jag ska om jag fortsätter så. Men det var det enda jag gjorde, att jag stack hemifrån för jag inte ville vara hemma. (Tjej)

För att kunna våga berätta så behöver jag förtroende, vilket hon inte hade. Istället skickar man mig hem. Istället så väljer man att tro på mina föräldrar som börjar säga att jag hittar på, att jag är knarkare, att jag är hit och dit. Då väljer de att lyssna på dem. De tror att det är de som säger sanningen. (Tjej)

I studien *Rättighetsbärare eller problembärare? Barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser* framkommer att barns perspektiv hamnar i skymundan när socialsekreterare och familjehandlare anpassar sig till föräldrarnas problemformuleringar i syfte att få deras samtycke till insatser. Studien visar dessutom att när barnet inte får komma till tals och påverka hur problemen formuleras, tenderar insatserna att inte stämma överens med de problem som framkommit i utredningen.¹⁵⁹ Quarles van Uffords studie visar att även om mer än hälften av barnen¹⁶⁰ berättade om våld som påverkar deras livssituation, avslutades 70,7 procent av utredningarna utan att leda till skydds- eller stödåtgärder.¹⁶¹ Studien visar att barns berättelser om våld kan marginaliseras i beslutsprocesser, vilket riskerar att göra dem utan verkligt inflytande och försvåra deras tillgång till skydd och stöd.¹⁶²

¹⁵⁹ Heimer, Näsman & Palme. *Rättighetsbärare eller problembärare?*, s. 2 och 35 ff.

¹⁶⁰ Barns röster i 291 anmälningar om fysiskt våld och sexuella övergrepp.

¹⁶¹ Quarles van Ufford. *Violence against children, children's rights, and society's response*, s. 69.

¹⁶² Quarles van Ufford. *Violence against children, children's rights, and society's response*, s. 2.

6.3.1 Brister i barns delaktighet på socialtjänsten: "Tror inte att de hänger med alls"

Barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat beskriver även att de inte får vara delaktiga och inte blir informerade om vad som kommer ske och varför.

Jag hade inte ens någon talan i någonting, utan det bara hände allt runt omkring mig. (Kille)

Asså, det är bra att de vill hjälpa folk. Uppskattar det jättemycket, men de lyssnar inte. [...] Om man inte håller med dem så är det nej och de kommer inte med några andra förslag som möter en halvvägs. Det är antingen deras sätt eller inget sätt. (Tjej)

Vi sitter och pratar men de gör ju ändå som de vill. (Tjej)

Men socialtjänsten kör ju över hela tiden. Och man får ju aldrig vara med och göra en planering eller. De ska bara sätta en massa, beslut utan att liksom gå igenom det med mig först. (Tjej)

Barn och unga är medvetna om att socialtjänstens beslut inte alltid kommer bli exakt som de önskar. Det de efterfrågar är en motivering till de beslut som fattas och att få förklarat för sig hur socialtjänsten har kommit fram till att det är det bästa alternativet.

Man fick ingen anledning, ingenting. (Kille)

Nej. De säger aldrig. (Kille)

Jag får aldrig en anledning till de flesta beslut. [...] De tar beslut åt mig men säger inte ens anledningen. (Kille)

Barnombudsmannens intervjuer med yrkesverksamma bekräftar barns och ungas bild av bristerna i socialtjänstens arbete med att ge information och göra barn och unga delaktiga i utredningar. Yrkesverksamma framhåller att socialtjänstens kommunikation med barn och unga kan brista. Flera intervjupersoner menar att socialtjänsten brister i att ge barn information så att de förstår. En intervjuperson reflekterar över barns förutsättningar att förstå de olika processerna i stöd- och vårdkedjan.

Jag tror inte att de hänger med alls faktiskt. Det är bara ett gäng byråkrater, tanter och farbröder som inte fattar något. (Yrkesverksam inom advokat kåren)

Min erfarenhet är att det är obefintligt. Sen kanske det har ändrat sig nu när vi också fått en ny socialtjänstlag. [...] Att man inte har med barnet längs resan och uppdaterar i nya beslut eller bedömningar eller så. Och jag tror att man faktiskt gömmer sig mycket bakom att barnet är ungt, det här är inte bra för barnet att veta [...]. Och sen tror jag också att det är slentrianmässigt, stress, man bara gör liksom. [...] Jag menar bara detta att kommunicera en utredning [...]. Ja, att jag som barn har berättat att jag är utsatt för våld, men jag får ingen återkoppling på vad som händer. Det är ju det värsta scenariot liksom. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Det kan enligt en intervjuperson bero på begränsad erfarenhet hos socialsekreterarna.

Det har berott på, har vissa sagt. De säger att de som har kunskap, det märker de ju. Då kan det ju vara att det rings och återkoppling och sånt där. Men de som inte har kunskap eller som en tjej sa: men alla ser ju ut som mig typ. De är hur unga som helst. [...] Hon upplever liksom att det är någon slags checklista, sa hon. Checkar av alla punkter, men sen vet jag ju inte riktigt [...] sen vad ska man göra med det här. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har undersökt förtroendet för socialtjänstens arbete med barn, unga och familjer och konstaterar att de med negativa erfarenheter har minst förtroende.¹⁶³ Unga med lågt förtroende för socialtjänsten upplever en bristande delaktighet, att de inte blivit tagna på allvar och att socialtjänsten lyssnar och tror mer på vårdnadshavare än på barn. Många av dem menar att ”det är svårt att känna förtroende för någon som inte visar förtroende tillbaka”.¹⁶⁴ Myndigheten har även i en tidigare rapport framhållit obalansen mellan föräldra- och barnperspektivet inom socialtjänstens verksamhet, då avseende personer som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck. De skriver att ”utsatta barn har en svag ställning i förhållande till vårdnadshavarna” och att ”vårdnadshavare har långtgående möjligheter att hindra att ett barn får insatser som ligger i barnets intresse”.¹⁶⁵

6.4 Socialtjänstens omedelbara skyddsbedömningar: ”Men jag tror att vi fortfarande sitter fast i gamla spår”

När socialtjänsten tar emot en orosanmälan hanteras den oftast av en socialsekreterare på en socialjour eller barn- och ungdomsmottagning. När en anmälan kommer in till socialnämnden ska nämnden genast göra en bedömning av om barnet eller den unge är i behov av omedelbart skydd. Skyddsbedömningen ska göras samma dag som anmälan kommer in, eller senast nästa dag om anmälan kom in sent på dagen. Det gäller oavsett på vilket sätt anmälan kom in till nämnden. Skyddsbedömningen kan leda till att en utredning behöver inledas omgående, och då lämnas ärendet oftast vidare till socialtjänstens utredningsenhet. Om socialnämnden får information om något som skulle kunna leda till en åtgärd, ska nämnden genast inleda en utredning.¹⁶⁶ Kännedom om att ett barn kan vara våldsutsatt eller kan ha bevittnat våld är i regel en sådan omständighet som kan föranleda en åtgärd av socialnämnden.¹⁶⁷

¹⁶³ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. *Väl förtrogen? Befolkningens förtroende för socialtjänstens arbete med barn, unga och familjer.* (2024:2), s. 44.

¹⁶⁴ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. *Väl förtrogen?*, s. 46–47.

¹⁶⁵ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. *Bära eller brista. Erfarenheter av socialtjänstens stöd vid hedersrelaterat våld och förtryck.* (2023:8), s. 8–9.

¹⁶⁶ 5 kap. 1 § HSLF-FS 2022:39, jfr. 14 kap. 2 § SoL.

¹⁶⁷ Socialstyrelsen. *Våld i nära relationer – Handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården.* (2023), s. 140. Jfr. 14 kap. 2 § och 18 kap. 7 § SoL. <https://www.socialstyrelsen.se/publikationer/vald-i-nara-relationer--handbok-for-socialtjansten-halso--och-sjukvarden-och-tandvarden-2023-6-8592/> (Uppdaterad 2025-06-17, hämtad 2026-02-22)

Bedömning och utredning av barns och ungas behov av skydd och stöd

Socialnämnden ska göra en omedelbar skyddsbedömning

1 § Om en anmälan till socialnämnden gäller barn eller unga, ska socialnämnden genast göra en bedömning av om barnet eller den unge behöver omedelbart skydd (omedelbar skyddsbedömning).

Socialnämnden ska göra en förhandsbedömning

2 § Om en anmälan till socialnämnden gäller barn eller unga, ska socialnämnden fatta beslut om att inleda eller inte inleda utredning inom fjorton dagar efter det att anmälan har kommit in (förhandsbedömning).

(20 kap. 1 och 2 §§ SoL)

De yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat beskriver att socialtjänsten till viss del genomför enskilda samtal med barn, innan en kontakt tas med barnets vårdnadshavare. En intervjuperson problematiserar att principen att vårdnadshavare skyndsamt ska informeras får företräde framför att barn kommer till tals i skyddsbedömningar.

Men jag tror att vi fortfarande sitter fast i gamla spår, man vill ju ändå skyndsamt. Vad betyder skyndsamt? Min förhoppning är att man i större utsträckning ger barn möjlighet att komma till tals. [...] Min upplevelse är att vi fortfarande har en ganska stark föräldrabalk som ger föräldratolkningsföreträde vad som är bäst för barnen, utan att man har frågat barnen. Det betyder inte att vi ska göra som barnen vill och säger, men vi måste ändå ställa fler frågor till barn. Framför allt om du har barn som faktiskt kan prata. [...]. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

I Barnombudsmannens enkätundersökning bland yrkesverksamma uppger 78 procent att de både träffar barnet först, utan vårdnadshavare, och bokar möten med barnet och vårdnadshavaren på kontoret. Det sistnämnda bekräftar barns och ungas beskrivningar om gemensamma möten, trots allvarliga uppgifter om våld. Detta kan få direkta konsekvenser för barn, särskilt om socialtjänsten inte garanterar deras säkerhet. Som en kille berättade för Barnombudsmannen "när vi kommer hem så kommer han slå mig [...] och då säger man inte det man kanske vill eller behöver säga".¹⁶⁸

En tjej som Barnombudsmannen har intervjuat föreslår att socialtjänsten ska göra oanmälda besök i hemmet för att få en mer sanningsenlig bild av hemsituationen.

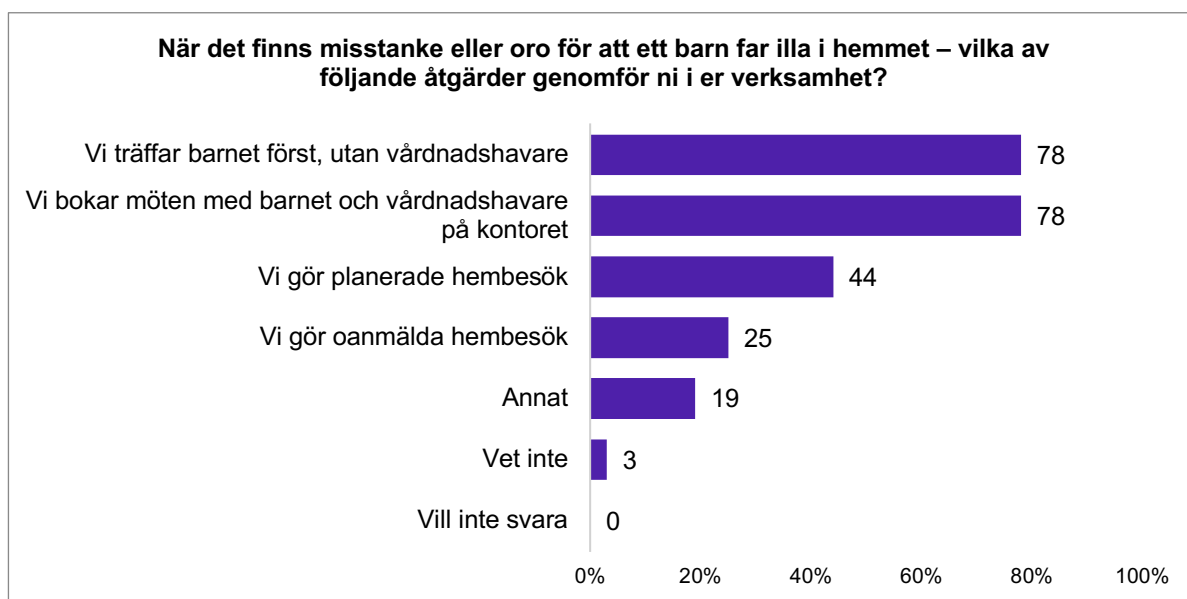
För oftast om de vet att det är någon som kommer, om typ min mamma skulle veta att soc kommer på besök. Då kommer hon ju städa och allting och fixa sig, sätta på sig kläder och vara såhär. Snäll och fin såhär, när de är där och sen när de går då blir det rena rama helvetet igen. För då vet hon att de kommer och då vet hon att, då måste hon bete sig. Men om hon inte vet att de är på väg, då hinner hon inte göra någonting utan då får de se hur det verkligen är. (Tjej)

Detta efterfrågas även av 49 procent av de barn och unga som i enkätundersökningen uppger att de är utsatta för våld av en närstående.¹⁶⁹ Barnombudsmannens enkätundersökning bland yrkesverksamma visar att endast 25 procent gör oanmälda hembesök.

¹⁶⁸ Ta del av hela citatet i avsnitt 6.2.

¹⁶⁹ Se figur 56 i avsnitt 8.4.

Figur 42. Åtgärder som vidtas vid misstanke om att barn far illa enligt socialtjänsten exklusive politisk ledning (n = 59).

Av intervjuerna med yrkesverksamma framgår att det varierar i vilken utsträckning socialtjänsten gör oanmälda hembesök, också beroende på vad oron handlar om. En intervjuperson menar att socialtjänsten av säkerhetsskäl inte gör hembesök när barn är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Alltså är det någonting som kommer in och som man bedömer som akut, då åker man ju dit och knackar på. [...] I de fallen där det kommer in från skolan och skolan har inte berättat för vårdnadshavare, gör de ju, många gånger gör de ju det. Och föräldrarna är medvetna om det. Men i vissa fall så har de inte pratat med vårdnadshavarna och då försöker man prata med barnet först. Jag har allra mest jobbat med barn från ungefär 13-års åldern. Och då ser man till att prata med barnet först [...] (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Nej, och där skulle jag nästan vilja säga att man (socialtjänsten) är väldigt försiktig med just hembesök. [...] Utan man kallar till sig folk till kontoret av säkerhetsskäl, skulle jag i dagsläget vilja säga. I och med att man också vet att ibland sådana här möten inte alltid blir bra. Om man nu inte ska de facto liksom. Utföra ett omhändertagande. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

När jag kom till [...] då blev jag helt förvånad över att man inte gick hem. Utan de kallade ju alla till kontoret. Det var ju, alltså, jag kan inte ens minnas tre ärenden där man gjorde oanmälda hembesök. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

6.4.1 Socialtjänstens skyddsbedömningar varierar i både omfattning och kvalitet: "Det görs väldigt olika bedömningar"

Som tidigare nämnts har flera yrkesverksamma beskrivit att de som arbetar i områden där många barn utsätts för våld från sina föräldrar riskerar att normalisera barns utsatthet. Andra ger liknande beskrivningar kopplat till områden med socioekonomiska utmaningar. En yrkesverksam beskriver att barns rättssäkerhet och rätt till likabehandling äventyras när socialtjänsten i vissa områden i praktiken

har en högre toleransnivå för när barn anses fara illa. Det finns därmed en risk att socialtjänsten inte agerar enligt de skyddslagstiftningar som gäller för alla barn, oavsett var i landet de bor.

Ja, men dels en sak som blir tydlig när man [...] jobbar mot många [...] kommuner är ju att det görs väldigt olika bedömningar. Där en [...] kan säga att ja, nej, men vi är också jätteoroliga, men vi har inte grund för LVU. Och så vet man att hade det här varit i en annan [...] så hade de ansett sig ha grund för LVU eller letat upp grund för LVU. [...] Dels tänker jag att man ser att det resoneras väldigt olika och att det är områden där det är hög belastning och hög våldsutsatthet, då är det som att ribban också höjs. Man håller kvar någon sorts kvot för det som sticker ut och som är tillräckligt illa på något sätt. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

6.5 Våldsutsattheten hamnar i skymundan: ”Då blir det en föräldrakonflikt”

Av intervjuerna med yrkesverksamma framgår att grundproblemet – det våld som en förälder har utövat mot barnet och dess konsekvenser – inte alltid ges tillräckligt utrymme i socialtjänstens utredningar.

En yrkesverksam menar att fokus tenderar att hamna på andra aspekter. Intervjupersonen problematiserar att socialtjänsten i dessa fall inte betraktar våldet som tillräckligt allvarligt och att det vägs upp av ”stärkande” faktorer hos föräldrarna. Intervjupersonen menar att detta kan leda till felaktiga bedömningar av barnets skyddsbehov och att barnet inte skyddas från upprepat våld.

[...] får man in någon anmälan för att barn som handlar om våld, då ska minst 60 procent av den utredningen handla om just våld. [...] Jag tror att det är att, för det första så tror jag att man inte ser våld som så allvarligt. Alltså sådär att, ja men det här barnet utsätts för våld. Men det är också föräldrar som ser till att det finns mat på bordet och att man är sådär, har hela rena kläder, läser sina läxor, klarar av sin skola och så vidare. Att man någonstans ser våld som en karaktärsbrist [...]. Det går att förbise om det finns andra stärkande faktorer. Och stärkande faktorer är ju inte detsamma som skyddande faktorer. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Flera intervjupersoner menar att barns berättelser om våldsutsatthet gradvis försvinner och att våldet skrivs om till att handla om relations- och kommunikationsproblem.

Alltså det här barnet har berättat det här eller de har sett mamman eller pappan göra si och så, de kanske har sett blåmärken eller vad det nu handlar om. Och det står ganska tydligt ändå, om inte i anmälan så i alla fall i förhandsbedömningen där de också tar in mer information. Men sen så försvinner ju det där [...] Då blir det en föräldrakonflikt. [...] Så det är väl det som blir konstigt liksom. (Yrkesverksam inom advokatåren)

Om vi säger att en åttaåring berättar för skolkurator att pappa eller mamma slår hen. Och då blir det en orosanmälan. Och det handlar om våld, eller hur? Och sedan när det kommer, när de börjar ta kontakt och informerar föräldrar och liksom utredningen inleds [...]. Och eventuellt görs en polisanmälan. Då liksom från att det har varit våld, fokus på våld från orosanmälan och sen första kanske kontakterna. Sen under utredningen, våldet om du skulle se det som en kurva. [...] Här är orosanmälan. Och sen när man börjar ta kontakterna och prata med föräldrar och då kanske samtal. Och se utredningen som våldet, fokus på våldet minskar, minskar. Och när det kommer till bedömning, även om man har gjort polisanmälan, våldet minskar. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Det är oftast väldigt undermåliga utredningar för att man inte vågar prata med barn till exempel. Det är väldigt sällan man pratar med barn [...] kanske särskilt när man anar att det är som känsligast, då är man som mest rädd för att prata med barnen, upplever jag det som. Väldigt ofta det inte står någonting om våld [i uppdraget till öppenvården] och så visar det sig att det här är ju massa våld i den här familjen. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Flera yrkesverksamma beskriver att svårigheter att hålla våldet i fokus delvis hänger samman med den familjeorienterade modellen, som bygger på partnerskap med föräldrar, frivillighet och insatser riktade till familjen. Enligt Heimer och Pettersson ger den familjeorienterade modellen, med tillhörande lagstiftning, en bakgrundsförståelse för hur det kommer sig att föräldrarna kan sätta ramarna för socialtjänstens bedömningsprocess i Sverige.¹⁷⁰

Jag tänker apropå det här med hur vi kom från att barn och unga får in en anmälan och håller våldet i fokus på något sätt till att när det väl går till familjebehandling eller insatser, att då är det ju igen där i att föräldrarna ska samtycka och då måste man formulera det på ett sätt som föräldrarna kan tänka sig att samtycka till, och blir det då för mycket tryck på att, här har ni gjort fel, aja baja. Så jag tänker att där finns det ju någon sorts inbyggt problem i hur man ska få våldet fortsatt i centrum på något sätt, och att det inte bara blir tiden som får ange. (Verksam inom hälso- och sjukvården)

Och bedömningen, våldet nästan försvinner. I genomförandeplan. Kanske genomförandeplan finns att barnet inte ska utsättas för [våld]... Alltså föräldrarna ska skydda barnet. Men det står inte att på grund av [...] har varit utsatt för våld, mamma ska göra så eller pappa göra så. Utan man gör det lite [...] övergripande att föräldrarna ska skydda barnet från våld. [...] Och sen att föräldrarna ska tillgodose barnens bla bla bla. Så jag tänker, då kommer man från att våldet varit här, [...] till föräldraskap, stöd i föräldraskap. [...] Man tänker inte på Trappansamtal. För att barnet bor hemma [...], barnet kan inte redogöra för hur många gånger. kanske liksom blir en gång, alltså det spelar ingen roll, men barnen berättar om våldet. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

... I uppdragen så är det inte alltid det står tydligt att det handlar om våld. Alltså där har redan den här processen ägt rum av att man har skrivit om det här till konflikt. Så när man skickar beställningen då, för att kunna få våra föräldrar med sig på vad det behövs för stöd, så har man skickat ett uppdrag till öppenvården där det står att ja, men det kanske är hög konfliktnivå eller något liknande. Och då att det är väldigt få barn egentligen som får Trappan, stödet, alltså mot för hur många barn som skulle behöva det, om vi tänker att vi inte liksom, våld är ju allt mellan psykiskt våld och grovt fysiskt våld. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

När barnrättsperspektivet krockar med det familjeorienterade synsättet uppstår svårigheter som tar sig olika uttryck i praktiken. Socialsekreterare med ansvar för uppdragen kan ibland formulera sig försiktigt kring mål med insats för att föräldrarna ska tacka ja till en insats. Familjebehandlare med ansvar för utförandet utgår från föräldrarnas önskemål om vad de vill ha hjälp med i syfte att motivera och bygga allians.¹⁷¹ Quarles van Ufford, som har studerat hur socialarbetares syn på barnavårdssystemet påverkar både genomförandet av utredningar och attityder till samt tillämpningen av polisanmälan, identifierade tre olika strategier för att utreda barns utsatthet, varav den första benämns "working with the family".

¹⁷⁰ M. Heimer och C. Pettersson. *Barnets resa i socialtjänsten. Det svenska familjeorienterade systemet och barnet som rättighetsbärare*. (Region Örebro län, 2023), s. 9.

¹⁷¹ M. Heimer och N. Forsgren. *Barn som rättighetsbärare i öppenvårdsinsatser: om behovet av att stärka barnets röst genom hela socialtjänstens process och erövra ett nytt arbetssätt*. (Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2025), s. 48.

Målet med denna strategi var att inleda arbete med familjen för att skapa en tryggare miljö för barnet, med öppenhet och alliansbyggande med föräldrarna som centrala inslag. Syftet var att motivera föräldrarna till förändring, vilket förutsatte att en positiv relation med dem upprätthålls. En konsekvens av detta är att polisanmälan ofta betraktades som kontraproduktiv, eftersom den kunde undergräva förtroendet och försvåra samarbetet,¹⁷² vilket även yrkesverksamma vittnar om i Barnombudsmannens intervjuer som behandlas i avsnitt 6.6.1.

En yrkesverksam beskriver även att socialtjänsten ofta möter barn som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, men att den information som inkommer initialt kan handla om andra omständigheter. När socialtjänsten i ett senare skede uppmärksammar problematiken ändrar man inte utredningens frågeställning, även om detta vägs in i den samlade bedömningen.

De har ju ofta ärenden där det finns någon slags hederskomponenter, fast de kan ha kommit in som andra ärenden. [...] om man tittar på anmälningsorsaker, det är inte säkert man ändrar utredningens frågeställning för att man upptäcker att det finns en hederskomponent, men däremot kan man ta hänsyn till det i sin bedömning. Man skulle behöva titta mycket närmare på hur utreder man till exempel ärenden där det finns den här dubbelproblematiken av hedersrelaterat våld och förtryck och olika andra våldsformer. (Verksam inom området barns våldsutsatthet)

6.6 Det varierar i vilken grad socialtjänsten polisanmäler våld mot barn: "Nej, alltså könsstypning då görs det absolut inte"

Som nämnts tidigare i avsnitt 5.4.3 uppger 64 procent av de yrkesverksamma inom socialtjänsten att de gör en polisanmälan om våld mot barn om de får kännedom om att ett barn blivit utsatt för våld och 55 procent när barn bevittnat våld.

Figur 43. Socialtjänstens anmälningar till polisen vid misstänkt våld mot barn eller bevittnat våld (n = 132)

När ett barn berättar om våld eller när det finns oro för våld	Andel i procent (%)
Gör en anmälan till polisen om våld mot barnet	64 %
Gör en anmälan till polisen om att barnet har bevittnat våld	55 %

Socialtjänstens ställningstagande till om en polisanmälan ska göras ska bygga på en helhetsbedömning av alla kända omständigheter i det enskilda fallet.¹⁷³ Om det finns en misstanke om brott mot ett barn enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken eller lagen (1982:316) med förbud mot könsstypning av kvinnor, bör en polisanmälan göras skyndsamt, såvida det inte strider mot barnets bästa. Om det är oklart huruvida en polisanmälan ska göras, bör polis eller åklagare konsulteras.¹⁷⁴ Även Barnahuset, samrådsgrupper eller myndighetssamverkan för barn som är misstänkt utsatta för brott och andra liknande verksamheter, utgör viktiga resurser för samråd mellan socialtjänst, rättsväsende samt hälso- och sjukvården vid misstanke om brott mot barn.¹⁷⁵

¹⁷² Quarles van Ufford. *Violence against children, children's rights, and society's response*, s. 71–72.

¹⁷³ Socialstyrelsen. *Socialnämndens ansvar för polisanmälan vid misstanke om brott mot barn*. (2012), s. 8.

¹⁷⁴ Detta framgår av SOSFS 2014:6. Socialstyrelsens allmänna råd om handläggning av ärenden som gäller barn och unga, s. 6.

¹⁷⁵ Socialstyrelsen. *Socialnämndens ansvar för polisanmälan vid misstanke om brott mot barn*, s. 15.

Barnombudsmannens intervjuer med yrkesverksamma visar att det finns variationer i vilken utsträckning socialtjänsten polisanmäler våld mot barn, hedersrelaterat våld och förtryck samt när barn bevittnat våld mot närstående. Detta styrks även av tidigare studier.¹⁷⁶

Vissa kommuner är väldigt tydliga med att de har som rutin att det ska polisanmälas så att man gör undantag om det behövs. Som det ska, lagen står bör polisanmäla. Då ska det polisanmälas oftast och ibland får man göra undantag. Andra kommuner polisanmäler typ aldrig. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Vanligt att socialtjänsten gör polisanmälningar, annars måste de göra en analys kring varför de inte har gjort det utifrån barnets bästa. Men min upplevelse/uppfattning, att socialtjänsten skyddar sig själv för att inte hålla fokus på våldet genom att göra en polisanmälan och hela tiden när man kommer till våldet, föräldrarna blir jätteirriterad och arga på socialtjänsten när de har gjort polisanmälan. Då kan de säga okej det här måste göras det här är lagen, men vi pratar inte om våldet utan vi pratar inte om brott för det är polisen, vi pratar om den sociala, det sociala att de ska skydda barnet, våldet försvinner i praktiken, de ska inte hålla på och prata om våldet och föräldrarna nekar. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Detta indikerar att barns möjlighet att komma i kontakt med rättsväsendet och därigenom få skydd och upprättelse kan skilja sig åt beroende på var i landet barnet bor.

Ja, men det är ju så fruktansvärt illa. De anmäler, jag skulle önska att ha en procentsats på det, för jag tror att den är som ett skämt faktiskt. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Nej, alltså könsstympling då görs det (polisanmälan) absolut inte. Det är säkert. Det vet jag inte. Jag är i alla fall inte. Jag har inte hört det från ungdomarna heller [...]. (Yrkesverksam inom civiilsamhället)

En intervjuperson menar att socialtjänsten ändå har blivit bättre på att polisanmäla våld mot barn, jämfört med tidigare:

Och sen så gör ju socialtjänsten en bedömning, om de ska göra en polisanmälan eller inte. De har ju inget ska-krav, att de måste göra det. Men jag tycker att det har blivit, under alla de här åren jag har jobbat, så gör man mycket oftare polisanmälningar idag mot vad man gjorde tidigare. (Yrkesverksam inom polisväsendet)

I den longitudinella forskningsstudien SAVE, där 851 barnavårdsutredningar efter anmälan om misstänkt våldsutsatthet analyserades, framkommer att socialtjänsten gjorde polisanmälan i totalt fem procent av utredningarna. Anmälningarna gjordes nästan uteslutande efter samråd med Barnahus och i ärenden som rörde barn som hade utsatts för upprepat våld och olika former av våld.¹⁷⁷

¹⁷⁶ Se Heimer och Pettersson. *Barnets resa i socialtjänsten*, s. 14 samt Quarles van Ufford. *Violence against children, children's rights, and society's response*, s. 84–85.

¹⁷⁷ B. Persdotter och M. Andersson. *SAVE – Support and protection Against Violence, on Equal terms for all children. Ett forsknings- och utvecklingsprojekt om barnavårdsutredningar vid anmälan om misstänkt våldsutsatthet*. (FoU välfärd Värmland, Karlstads universitet, 2020:1), s. 5. [urn:nbn:se:kau:diva-82777](https://nbn.se/kau/diva-82777)

6.6.1 Anmälningbenägenheten till polisen påverkas av olika faktorer: ”Jag tänker att många gånger vill man jobba mycket med familjerna först”

Intervjuerna med yrkesverksamma visar att flera bakomliggande faktorer påverkar socialtjänstens anmälningbenägenhet. Flera intervjupersoner framhåller att verksamhetsledningen måste säkerställa stödstrukturer för medarbetare eftersom det är svåra överväganden att göra, i synnerhet för oerfarna och nyexaminerade socialsekreterare.

Alltså blir man osäker som socialsekreterare och inte har rutiner eller ledningsstöd omkring sig, då intar man en passiv hållning. Det vill säga, Jag ser inte, jag hör inte, jag överdriver nog kanske också. Vi väntar och ser. Och sen är katastrofen ett faktum. [...] det tror jag framkallar enorm stress. Det är just vid de här tillfällena, om man känner att man inte har stödet omkring sig som socialsekreterare tänker att jag ska ha ett annat jobb. Personalomsättningen är ju enorm i de här yrkena, där de handlägger barn och ungdomsärenden. [...] Jag tänker inte ta det här ansvaret. Jag ska ha ett annat jobb, punkt och slut. Det skulle vara jätteintressant att se. Vad beror sjukskrivningar på? (Verksam inom området våld mot barn, våld i nära relationer)

Och jag tänker att det finns så många ärenden ute i Sverige, är jag helt övertygad om, som aldrig kommer till Barnhusets kännedom. Även om man har rutiner och så. För jag tror också att mycket beror på stress. Alltså man tänker, nej fan, ska jag behöva prata med någon här nu också? Mitt i allt detta liksom. [...] Och då måste det finnas, tänker jag, arbetsledare och chefer som säger så här gör vi. [...] Och många tyvärr idag som kommer och jobbar inom socialtjänsten, barn och unga, är ju väldigt oerfarna. [...] Det är helt vansinnigt att man inte gör det, att man inte ser vinsten av det för de utsatta barnen. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Föreställningen att en polisanmälan kan skada socialtjänstens relation till barnets föräldrar (se avsnitt 6.5), liksom osäkerhet kring våldets allvarlighetsgrad och vad som utgör ett brott, lyfts av yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat som förklaringar till varför polisanmälan inte alltid görs. Liknande iakttagelser framkommer även i Socialstyrelsens skade- och dödsfallsutredningar.¹⁷⁸

Jag tänker att många gånger vill man jobba mycket med familjerna först, innan man gör, när något mer allvarligt händer, och jag vet inte vad det allvarliga inom parentes ska vara. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Jag tror att det har att göra med hur man själv förhåller sig [...] hur man själv har förmåga eller sådär, att komma in och kunna prata med föräldrarna. Tycker man att man har en god relation till dem, att man ändå har ett bra snack. Och en ingång i att kunna arbeta med familjen. Då minskar benägenheten att faktiskt anmäla. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

En intervjuperson beskriver att socialtjänstens benägenhet att polisanmäla beror på hur väl barnets våldsutsatthet uppmärksammas och tas på allvar.

Det där med polisanmälningar tror jag har lite grann att göra med hur duktig har man varit att uppmärksamma och synliggöra våldet. Hur duktig är man på att göra bedömningar kring det här är allvarligt? (Verksam inom området våld mot barn, våld i nära relationer)

¹⁷⁸ Socialstyrelsen. Barn som utsatts för grovt eller dödligt våld, s. 44.

De (socialtjänsten) tror att de (polisen) ska åka dit och ta barnet [...] Och sen tror jag på att man kanske inte förstår riktigt allvaret i brottet. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

De vill hitta andra förklaringar och det kanske inte var så farligt och han var stressad eller I don't know. Istället för att anmäla, agera och sen får man väl utreda då, kanske att det var så men då kommer det ju ändå läggas ner så vad är grejen? Jag fattar inte. Men det känns som att de är väldigt osäkra på vad ens brott är. (Yrkesverksam inom advokatväsendet)

Yrkesverksamma beskriver återkommande att en normalisering av våldet bland de som möter barn som är utsatta kan leda till att de inte agerar i enlighet med lagstiftningen. En intervjuperson beskriver problematiken i relation till socialtjänstens anmälningsbenägenhet i ärenden som rör hedersrelaterad brottslighet.

Det finns ju också det här som man hör som låter horribelt, men alltså vi kan ju inte anmäla alla örfilar, för då skulle vi få anmäla varenda förälder i hela klassen. Då är det kanske framför allt de socialtjänster som verkar i de här mer utsatta områdena. Det tror jag rent krasst att det är skillnad beroende på var du bor, vilka åtgärder som sätts in. Om man då tittar just på hedersbrottslighet så är den ju naturligtvis vanligare i de utsatta områdena än något område på Östermalm. Jag är helt övertygad om att saker som man inte polisanmäler i ett utsatt område skulle definitivt polisanmälas om det hände på Östermalm. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

Socialtjänstens benägenhet att polisanmäla kan också bero på bristande tilltro till polisens förmåga att utreda brottet.

De tror kanske inte på polisens förmåga eller så vill de sätta igång och utreda själva och inte vill vänta in. Det är ju så att en del av de kommuner som inte polisanmäler så ofta, ibland kan det vara så att det blir en polisanmälan för att någon säger till dem att de ska polisanmäla någon gång. Men att de ändå åker och träffar barnet, pratar med barnet, pratar med föräldrarna direkt efter det och sen så är hela ärendet förstört. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Ja, tyvärr så är det så att man tänker att det händer ändå ingenting. Det är ju en väldigt vanlig tanke [...] Att det är ingen idé att anmäla längre. Precis som förskolor tänker att det är ingen idé att göra en orosanmälan. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

[...] Jag tror att man fastnar så mycket i sitt eget uppdrag. Vi ska utreda det här och vi ska bevilja insatser. Men jag tänker att det är inget hinder för att polisanmäla, för det är ju med ett barn som blir slaget, det är ju ett brott också. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Flera intervjupersoner beskriver att det också kan hända att socialtjänsten konsulterar men inte följer Barnahus eller Resurscentrum mot hedersrelaterat våld och förtrycks rekommendationer.

Det finns ärenden som rör upp känslor. Och det finns tillfällen där man inte är överens om riskbedömningar till exempel. [...] Jag gör en bedömning att den som är utsatt behöver mer skydd. Socialtjänsten gör en annan bedömning kring att det inte alls behövs. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Nej men det handlar om en inställning, tänker jag, till att man kan själv. Det handlar om att man inte anammat Barnhusets syfte, uppdrag. [...]. Man kan inte kunna allt som socialsekreterare. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Några intervjupersoner uppger att många socialsekreterare avstår eller avvaktar med att göra en polisanmälan utifrån sin bedömning av barnets eller den ungas bästa. I ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck kan det handla om hänsyn till barnets frigörelseprocess och hur en anmälan kan påverka den.

Många av socialsekreterarna som jag intervjuer säger ju att det gäller att ha is i magen, ska vi vänta ut en utsatt flicka som tänker lämna sin familj så att hon kommer till oss och har verkligen fattat beslutet. Jag ska lämna. [...] Eller ska vi helt överraskande gripa henne i familjen. I många fall försöker man vänta innan man gör polisanmälan. Och jag tror att i många fall så försöker man vänta innan man gör polisanmälan. Därför att man vill ha den här unga våldsutsatta kvinnan med sig innan man agerar. (Verksam inom området våld mot barn, våld i nära relationer)

Ja, alltså socialtjänsten har ju en väldigt viktig roll i det här. Men de har ju en svår roll också. Men det här är, jag hör ju diskussionerna såhär, är det till barnets bästa att det blir en polisanmälan? Eller är det till barnets bästa att man håller det här inom socialtjänsten? Den frågan finns ju. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

6.7 Låg kvalitet på riskbedömningar: ”Motstånd mot att använda standardiserade bedömningsinstrument”

Det är fastslaget i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd att yrkesverksamma i socialtjänsten ska bedöma risken för ytterligare våld och att det bör ske med stöd av standardiserade bedömningsmetoder.¹⁷⁹

Riskbedömning

2 § I en utredning som gäller ett våldsutsatt barn eller ett barn som bevittnat våld ska socialnämnden göra en bedömning av risken för att barnet kommer att utsättas för eller bevittna ytterligare våld. Vid behov ska en ny bedömning göras.

Allmänna råd

När det gäller ett barn som har utsatts för våld eller andra övergrepp av sin partner eller hedersrelaterat våld och förtryck bör socialnämnden som en del av riskbedömningen använda en standardiserad bedömningsmetod. Socialnämnden bör ta del av polisens bedömning av risken för fortsatt våld. Nämnden bör även delge polisen sin riskbedömning, om det inte finns hinder enligt bestämmelserna om sekretess i OSL.

5 kap. 2 och 3 §§ HSLF-FS 2022:39

Barnombudsmannens intervjuer med yrkesverksamma visar att socialtjänsten inte alltid genomför riskbedömningar i ärenden som rör barn som utsatts för våld. Liknande resultat framkommer i forskningsstudien SAVE, som visar att någon bedömning av risk för fortsatt våld i vissa utredningar inte

¹⁷⁹ 5 kap. 2 och 3 §§ HSLF-FS 2022:39.

ansågs vara nödvändig, trots att våldsutsatthet framkommit. Studien visar även att riskbedömningar nästan uteslutande gjordes användning av bedömningsinstrument.¹⁸⁰

6.7.1 Bristande kompetens bland yrkesverksamma: ”Det räcker också inte med att du går någon liten kurs”

Flera yrkesverksamma beskriver att socialtjänsten har otillräcklig kompetens för att genomföra riskbedömningar. De framhåller också att socialtjänsten i synnerhet brister i att använda standardiserade bedömningsmetoder i ärenden som rör barn utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Vi får till oss, det är ju att det fortfarande brister i hot- och riskbedömningar. Att det inte görs eller att det görs bristfälligt och att man inte har tillräcklig kompetens egentligen. Det räcker också inte med att du går någon liten kurs. Du måste ha den här fingertoppskänslan och du måste också kunna lyssna mellan raderna. Du måste kunna ställa rätt följdfrågor. [...]
(Yrkesverksam inom civilsamhället)

I de ärenden som jag har varit med i, har de inte använt PATRIARK¹⁸¹ Nej. Och ofta blir det liksom solplacering, så man behöver inte egentligen, det blir vanlig utredning. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Där ser vi ju stora brister faktiskt. Antingen att man inte gör något alls eller att man inte gör någon grundlig i alla fall. [...] Alltså där man faktiskt har gjort en PATRIARK eller gjort någon mer liksom strukturerad grundlig utredning av risker. Utan att det handlar ju mer om att man tittar på det akuta. [...] Det är inte grundligt och det görs inte fler över tid heller. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

En intervjuperson menar att socialtjänsten också har särskilt svårt att göra riskbedömningar i barnärenden när det finns flera barn i familjen och en våldsutsatt förälder som tackar nej till skydd och stöd.

Där man inte har gjort, tycker jag, tillräckligt många riskbedömningar för, säg att du har fem barn. Deras utsattheter kan se olika ut. Hennes egen utsatthet som mamma kan se olika ut. Att man kanske ibland i det här ärendet till exempel, mamma tackar nej till insatser för sin egen del alltså stöd för sin utsatthet, men hon vill ha stöd för sina barn. Men då blir det så här, men då har ju du tackat nej till saker. Ja, fast jag har tackat nej till min egen, inte liksom för mina barn. Att det blir riskbedömningar kopplat till hennes utsatthet ibland, men man har inte gjort en riskbedömning kopplat till barnen. För det kanske är så att hotobjektet kan låta mamman vara, men vill ge sig på barnen. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

¹⁸⁰Persdotter och Andersson. *SAVE – Support and protection Against Violence, on Equal terms for all children*, s. 41.

¹⁸¹ Patriark består av vägledning för bedömning och hantering av risk för hedersrelaterat våld. Se Socialstyrelsen. (2019)

<https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/metodguiden/patriark/> (Hämtad 2026-02-21)

6.7.2 Strukturella och organisatoriska hinder för standardiserad riskbedömning: ”Det där bör-kravet är idiotiskt. Det ska vara ska-krav”

Intervjuerna med yrkesverksamma visar att socialtjänstens användning av metodstöd för att bedöma risker – exempelvis Heva,¹⁸² iRiSk¹⁸³ och PATRIARK – varierar. Variationerna förklaras bland annat av bristande krav, bristande stödstrukturer, hög arbetsbelastning, ett omfattande uppdrag och att de utbildningsinsatser som genomförs inte får fullt genomslag på grund av hög personalomsättning.

Det finns ett bör-krav på att man ska använda evidensbaserade instrument när man gör hot och riskbedömning. Det där bör-kravet är idiotiskt. Det ska vara ska-krav. Ska. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Nej, eller ja, både ja och nej. [...] Det har gått i perioder. Ett tag var det väldigt tydligt att de skulle arbeta med iRiSk [...] Det står ju såklart någonstans fint formulerat på papper att man gör det, men det görs inte i samband med att det gungar under fötterna på de som är anställda. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Jag tänker att det finns nog rutiner för det. Sen tänker jag att det också är så mycket omsättning av personal. De har ju väldigt bredd i allt de måste tänka på och jobba med och det är högt tryck. Så jag tänker att man ställer också väldigt höga krav på organisationen i att hålla alla uppdaterade på allt hela tiden. För även när de då får åka på någon sån högutbildning eller patriarkutbildning och sedan två år senare så är det halva gruppen borta. Och hur ska man då se till att det strukturerna lever kvar? [...] Det beror väldigt mycket på stabiliteten i arbetsgruppen, hur mycket saker får sätta sig, vilken förste man har, vilken arbetsledning man har, vilket stöd man får i bedömningar som kanske också då kostar pengar med en placering.¹⁸⁴ (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

En intervjuperson framhåller vikten av att den politiska ledningen ställer krav på socialtjänsten att använda riskbedömningsinstrument.

Alltså nu, det som har hänt efter att vi har haft lite sådana ärenden, plus att politiken vill att vi ska bli vassa på detta, [...]. Och det vet ju politiken så de släpper liksom inte igenom någonting om inte [en särskilt kunnig] har varit involverad. När det gäller heder är vi faktiskt ganska duktiga i [...] måste jag säga. (Yrkesverksam inom kommunen)

En intervjuperson förklarar och problematiserar att både forskare och socialarbetare har ett motstånd mot att använda standardiserade bedömningsinstrument. Polis, kriminalvård och rättspsykiatri har en längre tradition av att använda standardiserade bedömningsinstrument.

Hälften av socialt arbetsforskarna är emot standardiserade bedömningsinstrument. [...] Det förmedlas till också till studenterna. [...] Det är det goda mötet som det sociala arbetet ska luta sig på. [...] Det där är helt obegripligt för mig, hur man kan säga sådär [...] Men då säger man från forskarhåll att socialt arbete ska bygga på allians och skapa förtroende. Vad är motsättningen?

¹⁸² Heva är ett bedömningsstöd tänkt att användas i socialtjänstens arbete för utredning av barn som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Se Socialstyrelsen. *Heva – Manual. (2025)* <https://www.socialstyrelsen.se/publikationer/heva--manual-2025-1-9403/> (Hämtad 2026-01-18).

¹⁸³ iRiSk är ett metodstöd för att bedöma risker för barn när en omsorgsperson utövar våld i familjen. Se Socialstyrelsen. iRiSk (Risk- och skyddsbedömningar för våldsutsatta barn). (2023) <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/metodguiden/irisk-risk-och-skyddsbedomningar-for-valdsutsatta-barn/> (Hämtad 2026-02-09).

¹⁸⁴ Avsnitt 8.3.4 behandlar hur kommunernas ansträngda ekonomi påverkar tillämpningen av lagstiftningen i praktiken.

[...] Det är ju också nytt att du ska börja använda dig av ett instrument för att bedöma saker och ting i en fråga. Socialsekreterare, fram tills 2005 ungefär, så gjorde vi bara magkänlsbedömningar i våra ärenden. Men samtidigt kan man ändå se kriminalvård och polis, de har använt sig av bedömningsinstrument sedan någon gång 1995 i Sverige börjar man med det. [...] Inom rättspsykiatri säger man att det här är ju en rättssäkerhetsaspekt att se till att patienterna blir bedömda med jämna mellanrum, också med hjälp av ett riskbedömningsinstrument. (Verksam inom området våld mot barn, våld i nära relationer)

Andra faktorer som påverkar användningen är tidsaspekten och den bristande användarvänligheten, menar en intervjuperson.

De är ju inte alltid användarvänliga. Det tar ju otroligt lång tid att göra en bedömning med FREDA-instrumentet¹⁸⁵ om du ska jobba med alla hundra frågeområdena. Men det tar ju tid att göra bedömningar med SARA¹⁸⁶ och PATRIARIK [...]. De är ju jättetidskrävande. (Verksam inom området våld mot barn, våld i nära relationer)

En yrkesverksam beskriver begränsningarna i bedömningsstödet Heva som Socialstyrelsen lanserade våren 2025. Intervjupersonen menar att socialtjänsten behöver arbetssätt och metoder som bättre möter våldsutsatta barns komplexa verklighet, där flera former av våldsutsatthet ofta förekommer.

Heva är utvecklat för en väldigt tydlig hedersproblematik. Det är inriktat på ungdomar. Det finns ingen komponent där man kan utforska och få stöd i bedömningen om det också förekommer partnervåld. [...] Parallellt med detta. Det finns inget metodstöd för att göra intervjuer med föräldrar utan det är bara fokus på ungdomen. Det finns inget metodstöd för de yngre syskonen för att utreda deras situation om man upptäcker äldre syskon som är utsatt för hedersrelaterat våld. Så det är liksom, det är det här med hur utreder man när det finns flera parter i familjen, det kan finnas flera brottsoffer. Det är en komplex bild. Där behöver man verkligen utveckla arbetssätt och metoder skulle jag säga. (Verksam inom området barns våldsutsatthet)

Av delbetänkandet *Att omhänderta ett barn* framgår också att Heva inte tar sikte på de akuta skyddsbedömningarna och att flera myndigheter och andra aktörer ser behov av ett kompletterande stöd för inledande akuta riskbedömningar av barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.¹⁸⁷

Oavsett vilket stöd som socialtjänsten använder i utredningsarbetet framhåller en intervjuperson att kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck är avgörande.

[...] nånting behövs ju. Och är det nån som kan HRV och sitter med Heva. Då är den helt okej. Kan du inte HRV, spelar det ingen roll vilka instrument jag ger dig i hand, du kommer misslyckas. Du måste kunna för att göra. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

¹⁸⁵ FREDA är standardiserade bedömningsmetoder tänkta att användas i socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer och består av tre instrument samt en manual om hur instrumenten ska användas. Se Socialstyrelsen. (2019).

<https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/metodguiden/freda/> (Hämtad 2026-02-21).

¹⁸⁶ SARA:SV är en guide som används för att bedöma risken för upprepat partnervåld. Se Socialstyrelsen (2025). <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/metodguiden/sarasv-spousal-assault-risk-assessment-guide/> (Hämtad 2026-02-21).

¹⁸⁷ SOU 2025:38. *Att omhänderta barn och unga. Delbetänkande av utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU*, s. 232.

6.7.3 Användningen av Signs of Safety i det svenska barnavårdssystemet: ”Och hot- och riskbedömningar och så vidare där jag också skriker för döva öron”

Flera intervjupersoner ifrågasätter socialtjänstens användning av Signs of Safety,¹⁸⁸ när den inte kompletteras med en riskbedömning. Det ligger i linje med SAVE-studien som visar att användning av Signs of Safety i förhållande till barn som är våldsutsatta har ett statistiskt negativt samband med dokumentation av riskfaktorer inom områdena våldets farlighet respektive utvecklingsrisker. Det framgår alltså att i de utredningar där Signs of Safety har använts har riskfaktorer dokumenterats i lägre grad än i övriga utredningar.¹⁸⁹ Liknande iakttagelser om att riskbedömningar och säkerhetsplanering används i begränsad omfattning vid tillämpning av modellen finns även i andra svenska studier.¹⁹⁰

Och hot- och riskbedömningar och så vidare där jag också skriker för döva öron ofta om hur man hanterar ärenden. Alltså Signs of Safety som vi har, jag vet inte hur det ser ut i alla kommuner men jag tänker att vi är ett ganska bra exempel på hur man missar att utgå ifrån barnet när man gör en säkerhetsbedömning. För det är inte sällan så att man bjuder in till stora nätverksmöten med familj, släkt och vänner som har samma synsätt som föräldrarna. Sällan, har det visat sig att, säkerhetsplanerarna har utforskat detta före nätverksmöten. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Och det är ju när man, man börjar titta på sådär Signs of safety utan att ha blicken på riskerna också. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Men det man kan säga är att många jobbar med Signs of Safety. Om man jobbar med något så jobbar man med Signs of Safety. [...] Signs of Safety är väldigt bra för att det är individorienterat och sätter fokus på situationen för det enskilda barnet. Jag skulle säga så här, med en ordentlig riskbedömning där man verkligen har tittat på alla riskfaktorer och gjort en bedömning så är det utmärkt att arbeta med Signs of Safety och lösningsorienterat utifrån vad man har kommit fram till. Men att bara göra det, det är jag mer skeptisk till. (Verksam inom området barns våldsutsatthet)

En genomgång av studier där Signs of Safety använts i olika länder visar att modellen har förändrats i sina olika delar. Resultatet från några studier tyder på att utfallet kan förklaras av att modellen har utvecklats i ett land med ett barnskyddssystem och därefter införts i sammanhang där familjestöd är den dominerande principen, vilket påverkar både tillämpning och innehåll.¹⁹¹

6.8 Barnets väg genom Barnahus – brister i systemet och bakomliggande orsaker

När det finns misstanke om att barn utsatts för brott, som misshandel, sexuella övergrepp eller barnfridsbrott, kan de komma till Barnahus.¹⁹² Här träder det andra förloppet in där barnet möter polis, socialtjänst och hälso- och sjukvård inom ramen för en samlad process. Många kommuner saknar dock ett Barnahus.¹⁹³ I vissa län finns även regionala, kommun- och myndighetsgemensamma resurscentrum

¹⁸⁸ Signs of Safety är en modell utvecklad av familjeterapeuten Andrew Turnell och socialarbetaren Stewe Edwards under 1990-talet med avsikt att användas inom den myndighetsstyrda barnskyddsverksamheten i Australien. Källa: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU). *Signs of safety – en modell för utredning och uppföljning av barns trygghet och säkerhet*. (2022).

¹⁸⁹ Persdotter, B., Eriksson, M. & Kassman, A. *SAVE-studien 2023 i en nationell kontext: ett forsknings- och utvecklingsprojekt om barnavårdsutredningar efter anmälan om misstänkt våldsutsatthet*. (FoU Välfärd Värmland, Karlstad universitet, 2024:1), s. 36. [urn:nbn:se:esh:diva-11280](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:se:esh:diva-11280)

¹⁹⁰ SBU. *Signs of safety – en modell för utredning och uppföljning av barns trygghet och säkerhet*, s. 4.

¹⁹¹ SBU. *Signs of safety – en modell för utredning och uppföljning av barns trygghet och säkerhet*, s. 4.

¹⁹² Läs mer om myndigheternas samverkan inom ramen för Barnahus i Barnafrids senaste utvärdering, Barnafrid. *Slutrapport – utvärdering av Barnahus*, S2019/00212/FST. (2019).

¹⁹³ Barnafrid. *Kartläggning kommuner och polisområden utan Barnahus*. (Institutionen för biomedicinska och kliniska vetenskaper, Linköping universitet 2024), s. 4.

mot hedersrelaterat våld och förtryck som antingen är organiserade inom ramen för Barnahus samverkansstrukturer eller har tät samverkan med Barnahus.

Det finns utmaningar och brister i myndigheternas arbete även när det finns sådana etablerade samverkansformer. En intervjuperson anser att samverkan är effektivare i de Barnahus som arbetar i enlighet med Stiftelsen Allmänna Barnhusets modell *Det fjärde rummet*, eftersom samtliga myndigheter

då har prioriterat att resurssätta alla fyra rummen med personal som har sin fasta arbetsplats på Barnahus.¹⁹⁴

Alla ärenden som handläggs på Barnahus och som kommer till oss, där belyser vi barnen i de fyra rummen som vi kallar det för. De fyra rummen är polis, socialtjänst, BUP och Barnskyddsteam, alltså läkare. [...] styrkan här på Barnahus är ju att vi sitter, vi jobbar ju här. Det här är vår arbetsplats och vi delar lokaler. Så att vi, [...] det är så, alltså så nära att gå över. [...] Och vi har ju också gemensamma utbildningsdagar. (Yrkesverksam inom polisväsendet)

6.8.1 Barns psykiska mående påverkas av att rättsprocesser drar ut på tiden: "Det kan ju ibland dröja månader, halvår, år faktiskt"

När en anmälan har gjorts ska polis eller åklagare bedöma vilka möjligheter det finns att utreda och klara upp brottet. De beslutar därefter om huruvida en förundersökning, som även kallas brottsutredning, ska inledas.¹⁹⁵

Tidsfrist i barnärenden

När barn är målsägande gäller en särskild tidsfrist för förundersökningen enligt 2 a § förundersökningskungörelsen. Enligt 2 a § andra stycket ska utredningen bedrivas skyndsamt och vara avslutad så snart som möjligt. Beslut i åtalsfrågan ska som huvudregel fattas senast inom tre månader från det att någon blivit skäligen misstänkt för brottet.

Flera yrkesverksamma anser att det tar för lång tid innan barn kallas till förhör efter att en polisanmälan har inkommit.

Riktlinjen är att vi ska hålla det (barnförhör) inom 14 dagar. Det är en överenskommelse som Åklagarmyndigheten har tillsammans med Polismyndigheten. Det är ingen lagstadgad gräns. Men jag kan säga att vi håller inte den. [...] För att vi inte, vi hinner inte det. Sen är det ganska många grejer som man måste göra innan man håller ett barnförhör. Dels så kanske man måste ha ett samråd, vi kanske måste ha ett vittnesförhör med de personer som barnet har berättat för. Så vi har en bakgrund innan vi pratar med barnet. Det är många delar som ska hinnas med. (Yrkesverksam inom polisväsendet)

Det är jätteolika. Det kan ju ibland dröja månader, halvår, år faktiskt. Ibland så går det ganska snabbt. Man ska ju hålla barnförhör snabbt liksom. [...] Jag tycker nog att det vanligaste är att det har gått några månader i alla fall. Det är inte så att man plockar barn snabbt till förhör. Om det är jätteallvarligt, typ att det har varit mordförsök på mamman. [...] Nej, annars tycker jag att det dröjer för länge. [...] barn har ju inte samma tidsuppfattning heller. Så det blir jättesvårt för barn att komma ihåg, och speciellt små barn. (Yrkesverksam inom advokat kåren)

¹⁹⁴ Enligt Stiftelsen Allmänna Barnhuset ligger fokus inom barnahusverksamheten på utredningsfasen. Det "fjärde rummet", innehållande information, stöd och behandling är ofta mindre utvecklat. Se rapporten *Vikten av att alla barn som utsatts för våld får stöd och behandling. Ett Nationellt utvecklingsprojekt i samarbete med flera barnahus i Sverige*. (Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2024), s. 9.

¹⁹⁵ Se Polismyndigheten. *Från anmälan till dom*. (2025). <https://polisen.se/utsatt-for-brott/rattskedjan/> (Hämtad 2026-02-18).

Det är därför det drar ut på tiden också. Det är en brist. En riktigt stor brist. Barnhus finns men det är inte alla som är utbildade till barnförhållare. Och det är inte alla som kan, inte alla som är lämpliga. Det finns så många sådana hinder. (Yrkesverksam inom polisväsendet)

Enligt en intervjuperson kan fördröjningarna bland annat förklaras av att det saknas tillräckligt många barnförhållare. Personalomsättningen är hög, delvis på grund av låg lön i relation till att tjänsten kräver specialistkompetens. Därutöver hålls det för få utbildningar för barnförhållare.

Sen är det ju också så att [...] man ser ju över hela den här barnförhållutbildningen. Den har ju stått ganska länge. [...] Nu säger man att den ska komma igång i februari 2026. (Yrkesverksam inom polisväsendet)

Behovet av fler barnförhållare och bristen på utbildningsplatser bekräftas i Brottsförebyggande rådets (Brå) senaste rapport¹⁹⁶ och i betänkandet *En uppväxt fri från våld*.¹⁹⁷

En intervjuperson anser att barnförhållaren går relativt snabbt att genomföra, men att resten av utredningsförfarandet drar ut på tiden på grund av hög arbetsbelastning.

Om man tittar på polisutredningen så är min upplevelse att vi är ganska duktiga på att få till det här barnförhållret och höra barnet ganska snabbt. Men sedan kanske det stannar av. Man ska höra fler vittnen eller man ska höra misstänkt och då finns det risk att man tappar lite fart. Det är väl det här att då hoppar man på nästa ärende som är nytt som man måste hålla barnförhåll i väldigt snabbt. Då hinner man inte med att jobba vidare med de här som kanske inte då är jätteheta [...]. Där kan man väl generellt, om man generaliserar lite, så kan de hamna lite grann [i] skymundan, för då tar man tag i de nya ärendena och håller snabba barnförhåll där och ser vad som händer där. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

En annan intervjuperson framhåller att barns psykiska hälsa försämras av utdragna utrednings- och rättsprocesser, inte minst med tanke på att det handlar om barn som utsatts av en närstående.

Nu har de förkortat hela till den här utredningskedjan. Men det tog ändå åtta månader innan den [åtal] väcktes. Och hur tänker du de här ungdomarna tänker eller mår under den här tiden? Och det man glömmer som jag tycker saknas i Sverige, det man glömmer bort, det ändå är en förälder det handlar om. När man har gjort en anmälan mot en förälder. [...] Man struntar inte i sina föräldrar. [...] utan det finns någonting som gör att man någonstans vill komma tillbaka för man har den här, vad ska jag säga? En interrelation, man har den här lojaliteten. Den är... den är så pass stark. Så jag tycker att kedjan är alldeles för lång för att du vill prata om polisanmälan. (Yrkesverksam inom polisväsendet)

Några av de yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat beskriver även utdragna processer och brister i myndigheternas förmåga att bistå barn och unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck och som mot sin vilja förs till eller hålls kvar i ett annat land. Detta trots att flera myndigheter

¹⁹⁶ Brå. Polisens utredningar av grova brott och brott mot särskilt utsatta brottsoffer – personaltillväxt och utredningsresultat: delredovisning: utvärdering av satsningen på 10 000 fler polisanställda 2024. (2024), s. 79.

¹⁹⁷ SOU 2022:70. *En uppväxt fri från våld*, s. 577.

under senare år har haft i uppdrag att utveckla arbetet med att förebygga och stärka stödet till barn och unga som riskerar att bli eller har blivit utförda ur Sverige.¹⁹⁸

Jag har haft sådana ärenden så jag kräks, förlåt med ordet, jag kräks på dem. Alltså, det tog, jag hade ett ärende det tog ett år. Och vi pratar bara [ett land i Europa], det är inte så långt. Vi pratar europeiska länder. Att föra tillbaka ett barn. [...] Vi är inte effektiva någonstans. [...] Det är alla myndigheter som är inblandade. Det är åklagaren, beslut, förundersökningsledaren, polisens hot- och riskbedömning, socialtjänstens hot- och riskbedömning, deras placering, hela den där. (Yrkesverksam inom polisväsendet)

Jag tänker så här, barn som till exempel blir utsatta för uppfostringsresor. Vet ni hur man har gjort i Norge när man har tagit emot barn som varit bortresta. Ett helt skyddsteam kliver in, det är psykologer. [...] Inget av det sker i Sverige. Barn kommer tillbaka och kanske. Har du tur att gå dem på samma skola som de gick innan? Du har ingen aning om de är traumatiserade, vad de har varit med om? Oftast går de inte tillbaka till samma skola [...] föräldrarna är så sura på att man gjorde en orosanmälan. Vi har inget skydd för de barnen, så vi sviker dem enormt. Barn, och det vet ni också, att barn som är borta får äga sitt eget skydd, vilket också är en skam för vårt land. Att barn får skydda sig själva utomlands och när de kommer hem får de inget stöd heller. Jag har varit med barn som jag har följt på uppfostringsresor. Tre, fyra år som har blivit 18 och sen har de blivit ombedda att söka lån från socialtjänsten för att ta sig hem, som de har fått betala tillbaka. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Detta har även uppmärksammats i underlagsrapporten till Jämställdhetsmyndighetens uppdrag att kartlägga och sprida kunskap om erfarenheter av hedersförtryck och annat våld och förtryck kopplat till utlandsvistelse. Studien konstaterar brister i det långsiktiga stödet för barn som riskerar att bli bortförda, trots att det i Sverige, liksom i Norge, har funnits nationellt stöd för utveckling av olika boenden och stödinsatser.^{199 200} Dessa brister knyts till att det svenska systemet, till skillnad från det norska, är fragmenterat och uppdelat på 290 kommuner där en betydande del av insatserna också utförs av privata aktörer.²⁰¹

FN:s barnrättskommitté har rekommenderat att Sverige vidtar alla nödvändiga åtgärder för att förhindra att processer som inbegriper barn som utsatts för brott drar ut på tiden.²⁰²

Att behöva berätta flera gånger: "Sen berättar man den för många gånger och den måste vara likvärdig för annars blir man inte trodd"

Av Barnombudsmannens enkätundersökning bland yrkesverksamma framgår att 86 procent erfar att barn som är våldsutsatta behöver upprepa sin berättelse för flera personer. Av intervjuerna med yrkesverksamma framgår att den allmänna bilden är att barn ofta mår bra av att berätta om sin utsatthet. Samtidigt betonas att barn inte ska behöva upprepa samma berättelse vid upprepade tillfällen.

Varför ska jag berätta för dig? Jag har berättat det här 70 gånger. Så att vi behöver också se till att barn inte behöver ha 50 olika människor de berättar samma saker för, för det tycker jag vi är

¹⁹⁸ Bland annat ett särskilt uppdrag till Utrikesdepartementet att stödja utrikesförvaltningens hantering av ärenden som rör barn- och tvångsåktenskap, uppfostringsresor och annat patriarkalt våld. Även Länsstyrelsen i Östergötlands län har under åren 2021–2022 haft ett regeringsuppdrag att, i samverkan med flera nationella myndigheter, ta fram och samordna en myndighetsgemensam vägledning för personal inom socialtjänst, hälso- och sjukvård, skolväsendet och Polismyndigheten.

¹⁹⁹ Se exempelvis länsstyrelsen Östergötland. *Våga göra skillnad – en vägledning för skydd, stöd och rehabilitering av unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck och/eller som riskerar att bli gifta mot sin vilja eller som har blivit gifta mot sin vilja.* (2014).

²⁰⁰ H. Linell och L. Lundberg. *Hedersförtryck samt annat våld och förtryck under utlandsvistelse. Slutrapport.* (Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet, 2023:2) [urn:nbn:se:su:diva-221769](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:se:su:diva-221769)

²⁰¹ Linell och Lundberg. *Hedersförtryck samt annat våld och förtryck under utlandsvistelse*, s. 53.

²⁰² FN:s barnrättskommitté. *Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport.* (2015). CRC/C/SWE/CO/5, p. 59 b.

jättedåliga på. [...] Men [...] om man tänker att ett barn kommer behöva ha 70 kontakter, ja men då är det kanske de här 70 kontakterna som behöver sätta sig ner och prata och inte ett barn som ska gå till 70 olika människor och berätta. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Detta ligger i linje med FN:s barnrättskommitténs tydliggörande av att barn inte ska intervjuas oftare än nödvändigt, särskilt vid utredning av händelser som orsakat barnet skada.²⁰³ När myndigheternas utredningar inte hänger samman och det är ångutdragna rättsprocesser ökar risken för att barn behöver återberätta sin utsatthet vid upprepade tillfällen. Intervjupersonerna menar att detta medför betydande risker, bland annat att barn kan tröttna och sluta berätta, uppfattas som mindre trovärdiga om nya detaljer framkommer eller helt dra tillbaka sina uppgifter. Det sistnämnda beskrivs särskilt vanligt i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck.

Barn och unga som söker hjälp, många gånger berättar man sin situation och blir placerad, sen berättar man den för många gånger och den måste vara likvärdig för annars blir man inte trodd. Kan glömma bort, komma på nytt osv. Berättar man samma historia flera gånger och ändrar den för att en anhörig hört av sig och påverkat, då tror man på den versionen. Jag försöker lyfta ambivalens vid hedersproblematik, det går hand i hand. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Men ibland har vi flera barnförhör och det kan ju bero på att det behöver ställas fler frågor eller att försvaret begär det av lite olika anledningar. Och det kan jag ju uppleva att en del barn upplever som att, ja men, trodde ni inte på mig första gången? [...] Jag bestämmer inte alltid själv om det ska vara ett förhör till. Det kan ju vara en försvarare som begär det. Jag kan tycka att det är högst olämpligt. Men [...] jag egentligen ingenting att sätta emot om det inte skulle vara rent skadligt för barnet. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

Nej men att barnet inte söker hjälp och backar. [...] det blir att man inte får tillräckligt med information tänker jag. Har man berättat en gång. Så nästa gång man pratar med polisen då kanske man berättar på ett helt annat sätt och då kan inte polisen göra sin utredning och sitt arbete. Det är ju jätteallvarliga brister, tycker jag. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

6.8.2 Höga krav på barns utsagor och bristande stöd i förhörssituationen: ”Jag tycker nästan att det är oschysst mot barnen annars”

Barn och unga beskriver att exempelvis genomförandet av polisförhör inte alltid är anpassat efter barn. En tjej berättar att polisen efterfrågar många detaljer, något hon inte klarade av att lämna med hänsyn till sin låga ålder.

Jag hade ju aldrig suttit sådär och pratat med en polis på det sättet förut, så det var konstigt. Men jag var liksom för liten för att klara av att berätta det. Och de vill ju ha så himla mycket detaljer så då är det liksom svårt att berätta det. (Tjej)

Inom Barnahus arbetar man med samråd i syfte att förhöret ska bli så barnvänligt som möjligt och att barnet ska få information om vad som ska hända.

Det tänker jag att samråden har en jättestor del i. Att vi får veta vad barnen har för svårigheter, vad de har för behov. (Yrkesverksam inom polisväsendet)

²⁰³ FN:s barnrättskommitté. *Allmän kommentar nr. 12 (2009) om barnets rätt att bli hörd*, p. 24.

Värdet av samråden och att representanter från alla samverkanspartners medverkar lyfts även i en utvärdering av Barnahus. Utvärderingen visar att 17 (53 procent) av alla Barnahus (samordnarna exkluderade) har representation från alla fem samverkansområden²⁰⁴ vid samråd. Sju Barnahus (22 procent) täcker fyra samverkansområden och åtta Barnahus (25 procent) tre samverkansområden.²⁰⁵

Flera intervjupersoner med olika roller inom rättsväsendet beskriver också att rättsväsendet ställer höga krav på barns utsagor. Detta trots att barn inte har samma förutsättningar som vuxna utifrån språklig förmåga, erfarenhet och referensramar.

Alltså det är ju rent krasst så att det är svårare att bevisa brott som har begåtts mot barn, för barns röst är liksom på något vis inte värd lika mycket. Och det beror ju delvis på att de inte har samma språk, de har inte samma erfarenhet, de har inte samma referensramar, de kan liksom inte beskriva sin situation på samma sätt. De kan inte tidsplacera, de har svårare att hålla isär händelser och så. Det gör ju att de har en sämre position än en vuxen. Så är det. [...] En [framgångsfaktor] är att det finns stödbevisning. Det kan ju vara skadedokumentation eller det kan var andra personer som har sett saker eller som barnet har berättat för eller någon typ av stödbevisning eller tillräckligt med stödbevisning måste ju finnas. [...] det är ju så alltså även för en vuxen, det räcker ju inte med att en vuxen person påstår någonting [...] det krävs stödbevisning även för vuxna. Men min upplevelse är att det kanske krävs lite mer stödbevisning när det gäller barns berättelser eftersom man inte tycker att en barns berättelse har samma värde som en vuxen. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

Brå ger en liknande bild av utmaningarna i en rapport om grov fridskränkning mot barn. När det gäller grov fridskränkning handlar problemet framför allt om kravet på att barnet ska specificera när olika våldshändelser ägde rum. Brå anser att "det strider mot hur barn tänker kring vad de varit med om, särskilt om våldet är en del av deras vardag. Förutom kanske för de äldsta barnen är inte datum eller ens månader begrepp som har någon direkt förankring i deras medvetande".²⁰⁶

De yrkesverkssammans samlade beskrivningar pekar på omständigheter i genomförandet av barnförhör som begränsar barns möjligheter att förstå vad som förväntas av dem och kan påverka hur deras uppgifter bedöms i den fortsatta rättsprocessen. Det handlar om vilken information barn ska få inför och under ett barnförhör.

Åklagarna vill att vi ska nämna så lite information som möjligt. Samtidigt står det i handböckerna att när barnen hämtas från skolan så ska de förstå vad det handlar om och få tillräckligt mycket information så att de har rätt att säga nej, jag vill inte. Och det tror jag inte de får. Särskilda företrädarna är också rädda för att dels så vill de gärna att barnen ska följa med. Och sen är de ju rädda att de kanske förstör utredningen om de säger för mycket. (Yrkesverksam inom polisväsendet)

Men min uppfattning är väl ändå att absolut kan vi hjälpa dem med kringomständigheter, så att de kan hamna rätt så de förstår vad de ska prata om. Jag tycker nästan att det är oschysst mot barnen annars. De blir bara förvirrade. De förstår att det finns någonting som vi tycker att de ska prata om, men de vet inte vad. Frågan är ju om vi sätter tillräcklig tilltro till barnens berättelse. Det är ju en svår fråga som sagt [...] Skulle vi kunna hitta någon slags bättre metod för att värdera målsägarens berättelse? Vi har ju samma metod för att värdera barnets berättelse som

²⁰⁴ Åklagare, polis, socialtjänst, medicin, barnpsykiatri.

²⁰⁵ Barnafriid. Slutrapport. Utvärdering av Barnahus. S2018/00212/FST. (Linköping universitet, 2019), s. 38.

²⁰⁶ Brå. Grov fridskränkning mot barn. (2023:6), s. 51.

en vuxen målsägarens berättelse. Det kan man kanske tycka, ska det verkligen vara så? Den vet ju inte jag. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

Att barn ska få tillräcklig information inför barnförhöret framgår av både Advokatsamfundets checklista för särskilda företrädare vid barnförhör på Barnahus²⁰⁷ och Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning *Brott mot barn*.²⁰⁸ Av de exempel som ges i Advokatsamfundets checklista framgår dock att informationen i huvudsak är av generell karaktär. Det kan exempelvis handla om att barnet får veta att "vi ska åka till ett ställe som heter...Det ligger i..." och "Du ska träffa en person som heter (barnförhørsledarens namn). (Barnförhørsledarens namn) jobbar på polisen och hen brukar prata med barn om hur de har det."²⁰⁹ Enligt Åklagarmyndigheten ska barnet, med beaktande av barnets ålder och mognad, inför förhöret informeras om anledningen till förhöret, var det ska äga rum och hur det vanligtvis går till.²¹⁰

En yrkesverksam betonar att särskilda företrädare för barn behöver vara engagerade och ha tillräcklig erfarenhet och kompetens i att samtala med barn.

Alltså det finns så många som inte egentligen bryr sig. [...] Andra är nog intresserade men har inte verktyg själva. [...] barnförhören går till så här att oftast så ringer tingsrätten klockan fyra, nu typ, vad är klockan tre? Och så säger de så här, ja vi behöver en advokat till på ett barnförhör imorgon klockan nio. Och de flesta advokater som är erfarna har en kalender som är fullbokad flera veckor, månader framåt. Så det betyder att då blir det oftast de som är minst bokade och det är de biträdande juristerna som inte är så erfarna. Jag säger inte att de är dåliga men. Någonstans behövs det också kanske erfarenhet. [...] Jag tror att man måste ha mer krav på svåra samtal. [...] man ska kanske ha advokater som bara jobbar med barn. [...] Men då måste man ju också se till att det är en klick advokater och se till att de får tillräckligt mycket jobb för att kunna överleva [...]. (Yrkesverksam inom advokat kåren)

Yrkesverkamma som Barnombudsmannen har intervjuat framhåller även vikten av att åklagare och barnförhørsledare arbetar med det som inom rättsväsendet kallas socialt stöd i barnförhör och hjälpmedel vid förhör, särskilt för barn i behov av språkligt stöd.

Socialt stöd

Enligt polisens handledning för planering och genomförande av förhör med barn och unga innebär socialt stöd till exempel "ögonkontakt, varm intonation, avkopplat kroppsspråk, stödjande kommentarer samt normalisering av rädsla och ambivalens". Det kan också handla om "att ge barnet tid att tänka, minnas och berätta". Om barnet inte berättar kan socialt stöd innebära att förhørsledaren erbjuder barnet att rita eller skriva ner det som hänt och ber barnet berätta samtidigt som det ritar.²¹¹

Bemötandet hos polisen är väldigt, väldigt olika. Du kan komma till en som knappt säger hej. Du ska sitta och ha förhör. Det ska frågas om jätteallvarliga grejer. Men man förklarar inte varför man ska fråga om de här sakerna, medan det finns poliser som är jättebra, som tar emot och pratar på ett sätt så att man förstår och de förklarar varför man måste ställa vissa frågor och sådär. Så det är jätteolika. Och inom rättsväsendet så ser vi att de här ungdomarna som har olika diagnoser, att man inte tar så mycket hänsyn till det. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

²⁰⁷ Advokatsamfundet. *Checklista för särskild företrädare vid barnförhör på barnahus*. (2025).

²⁰⁸ Åklagarmyndigheten. *Brott mot barn*. (2023:9), s. 18.

²⁰⁹ Advokatsamfundet. *Checklista för särskild företrädare vid barnförhör på barnahus*. (2025), s. 4.

²¹⁰ Åklagarmyndigheten, utvecklingscentrum. *Brott mot barn, rättslig vägledning 2023:9*. (2023).

²¹¹ Polismyndigheten. *Förhör med barn och unga – handledning för planering och genomförande av förhör med barn och unga som målsägande, misstänkt och vittne*, A052.884/2023, (2024), s.29 ff.

Där brottas jag också lite grann med polis och Åklagarmyndigheten. Nej men jag skulle säga ja, och många åklagare och poliser skulle säga nej, tänker jag. Jag tänker när man pratar exempelvis bildstöd, så är det många som tänker att det finns en sorts bildstöd. Men om man skiljer på bildstöd för kommunikation och bildstöd för struktur, så tänker jag att bildstöd för struktur är egentligen ganska fritt fram, även i förhörssammanhang. [...] vissa barnförhørsledare använder det väldigt bekvämt och till många och funderar inte så mycket på att det ska vara, ha framkommit så tydligt särskilda behov kring det, medans andra är väldigt försiktiga och tycker att det blir liksom något obekvämt i att man tar in bilder i rummet som man ju egentligen inte får. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

De (barnen) förstår inte alls vad de ska prata om, för som sagt det här kan ju vara en normal del av deras vardag, så det är ingenting som sticker ut för dem. Och det är inte alls vad de ska prata om, så då kan vi ha lite hjälp om vi har lite kringinformation. Till exempel kring tillfället när de berättade för förskolepersonalen, då kan man försöka hjälpa dem att hitta rätt. Eller om det har sagts att det hände i samband med någons födelsedag eller vad som helst. Jag upplever att barnen kan behöva hjälp med vad de ska prata om utan att man på något vis lägger någon information om själva händelsen så att säga, men ändå ger dem en möjlighet att förstå vad det är de ska prata om. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

En intervjuperson menar att det i vissa situationer är bättre att använda hjälpmedel för att få att möjliggöra för barnet att berätta, och att därefter värdera den berättelsen utifrån rådande omständigheter.

[...] alltså det ska vara så objektivt som möjligt, vi ska inte påverka barnet på något vis, utan det ska verkligen vara en spontan och ren berättelse. Plockar vi in olika typer av hjälpmedel så blir det kanske automatiskt att man i viss mån styr barnet, så det finns väl. Ja, men det finns ju rädsla för det i viss mån, vilket gör att det är ganska rent från den typen av hjälpmedel. Min personliga uppfattning är att man kanske ibland måste ha något sådant hjälpmedel för att få någonting överhuvudtaget från barnet, annars får du ingenting. Och så får man väl värdera den berättelsen utifrån att man har haft någon typ av hjälpmedel. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

Även forskare har uppmärksammat brister kopplade till barnförhör och försöker hitta lösningar på dessa inom projektet "Barnförhör med bildstöd – för barn i behov av språkligt stöd".²¹²

Trots bristerna menar en yrkesverksam som Barnombudsmannen har intervjuat att det har skett en förbättring över tid. Intervjupersonen betonar vikten av ett gott bemötande för att barn ska känna sig trygga och bekväma i förhörssituationen.

[...] Och vi får ju idag, alltså barnförhörsmetodiken som vi använder är ju reviderad för några år sedan. Och man har lagt in mycket det här med socialt stöd. När jag gick utbildningen [...], då skulle vi vara så neutrala så att vi knappt skulle finnas. Sjukt obehagligt! (Yrkesverksam inom polisväsendet)

²¹² Göteborgs universitet. *Barnförhör med bildstöd – för barn i behov av kommunikativt stöd*. (2026) <https://www.qu.se/forskning/barnforhor-med-bildstod-for-barn-i-behov-av-kommunikativt-stod> (Hämtad 2026-02-22).

6.8.3 Bristande kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck bland rättsliga aktörer: "Det blir väldigt tungrott"

Flera yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat uppger att poliser, åklagare och särskilda företrädare för barn/målsägandebiträden saknar kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck, vilket får stora konsekvenser för barn i rättsprocesser.

Sedan ser vi också, eftersom vi är mycket i rättskedjan, att många får målsägandebiträden som inte kan den problematiken. [...] vi ser att nu har man fått ett målsägandebiträde som jobbar med något helt annat. [...] Och vi ser ju också att det blir, det syns ju senare, om det inte är en åklagare som är väldigt duktig, så brister det väldigt mycket där. [...] Ofta handlar det om att de försöker få en berättelse och den här personen berättar det som utifrån hur hedersvåldet ser ut, att de här sakerna är viktiga. Men det finns ingen mottagare till den informationen. Att man inte ser det som att det är viktigt i det här sammanhanget att fråga om vissa saker. Och att det uppstår en frustration. Att den som är utsatt behöver berätta vad hedersrelaterat våld och förtryck är för någonting för sitt målsägandebiträde som sedan ska ta den här informationen och allting kanske inte har kommit fram heller i polisförhören. Det blir väldigt tungrott att de sitter med en frustration om att den här personen förstår inte ens vad jag säger. Jag ska inte behöva förklara vad jag menar när jag säger det här. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

En intervjuperson beskriver att det finns utmaningar kopplade till rättsväsendets förståelse och tillämpning av lagstiftningen om människohandel och människorov i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck.

Men det är också ibland svårt, till exempel människohandel. Det handlar ju också om att man pengaöverföringar. Människorov, ska man liksom föras bort, vara inspärrad. Och om man då får gå till butiken, alltså är det då ett människorov och så vidare? Jag tycker att man behöver titta mer på bortföranden och se om man kan få en bra heltäckande lag för själva bortförandet och risk för bortförande. [...] eller bara hur man använder den redan befintliga lagstiftningen kring människohandel, människorov och hedersförtryck. För att förhindra, förebygga. Människorov och människohandel har ju ganska höga straffskalor vilket gör att polisen kan göra ganska mycket, vilket är bra för att förhindra. Men jag vet också internt inom polismyndigheten att det finns en diskussion där man inte gör samma sak alltid för hedersrelaterade ärenden för att man inte ser att det är människorov och människohandel. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Jämställdhetsmyndigheten lyfter i sin rapport *Bristande stöd, kunskap och insatser* att yrkesverksamma inom både socialtjänsten och rättsväsendet uppger att de saknar resurser, fortbildning, upprättade rutiner och riktlinjer samt att de saknar en tydligare lagstiftning med direktiv och föreskrifter för att hantera ärenden som rör utsatthet för både hedersrelaterat våld och förtryck och prostitution och människohandel. Enligt Jämställdhetsmyndigheten visar det på organisatoriska problem kopplat till möjligheter att hantera ärenden där individer utsatts för både hedersrelaterat våld och förtryck och prostitution eller människohandel. I rapporten framkommer även bristande samverkan, då de yrkesverksamma betraktar människohandel och hedersrelaterat våld och förtryck som två separata arbetsområden.²¹³ I underlagsrapporten²¹⁴ redovisar Olsson m.fl. en genomgång av domar rörande barn- och tvångsåktenskap samt människohandel. Resultaten antyder att rättsväsendet gör en åtskillnad

²¹³ Jämställdhetsmyndigheten. *Brister i kunskap, stöd och insatser: redovisning av uppdraget stärkt arbete mot prostitution och människohandel samt hedersrelaterat våld och förtryck*. (2022:21).

²¹⁴ H. Olsson, S. Strand & E. Källvik. *Hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel – ett vidgat perspektiv*. (Institutionen för sociala och psykologiska studier, Karlstad universitet, 2022). [urn:nbn:se:miun:diva-51003](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:se:miun:diva-51003)

mellan dem eftersom människohandelslagstiftning inte tillämpas i relation till hedersrelaterat våld och förtryck i någon av de 54 handlingar som de studerat.

En yrkesverksam som Barnombudsmannen har intervjuat menar att det tar tid att bygga upp kompetens för ärenden som rör hedersrelaterad brottslighet, eftersom de till skillnad från till exempel brott i nära relationer är "sällanärenden".

Det är ju så enormt många fler ärenden. Så där har ju, skulle jag säga, alla åklagare en grundkompetens. Det har inte alla åklagare när det gäller heder. Det är ju mer specifikt ovanligt. Och ännu mer komplicerat. Alltså relationsvåld var komplicerat när man började uppmärksamma det med normaliseringsprocesser och upprorsprocesser. Ingen fattade någonting. Nu fattar ändå de allra flesta dem. Men nu är vi i det läget med heder att man inte riktigt förstår vad en hederskontext eller ett hedersmotiv är. Det tar tid att bygga upp den kompetensen. Det är svårt när det inte är lika många ärenden som till exempel relationsvåld. Det har ju alltid varit väldigt många ärenden. Då får ju alla automatiskt erfarenhet och kunskap av det. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

6.8.4 Målkonflikter försvårar samverkan: "Om inte vi har resurser att göra det vi ska, då får vi skylla oss själva"

Det finns även specifika utmaningar i samverkan mellan myndigheterna kopplat till myndigheternas utredningsprocesser.²¹⁵ Av intervjuerna med yrkesverkamma framgår att polisens och socialtjänstens utredningsprocesser har olika målsättningar och tidsperspektiv, vilka kan skapa svårigheter i samverkan.

Det är ju också, och då hänvisar man till att man måste göra en skyddsbedömning. [...]. Och det brukar jag alltid säga, den är alltid viktigast. Du måste göra en akut skyddsbedömning om du tänker att det behövs. Men är det så att du har ett ärende där du inte tror att du ska omhänderta någon enligt 6 § LVU, omedelbart omhändertagande, då ska du inte dit och rota. Då behöver du vänta in polisen. Då behöver du vänta med att informera föräldrarna om inledd utredning och så vidare. För att polisutredningen befinner sig i ett känsligt läge och då kan du samverka med åklagare. [...] Det är ju inte bara ärendet hos polisen som förstörs utan faktiskt också ärendet hos socialtjänsten och hur barnet har det. Det blir bara värre på alla sätt. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

[...] Och det tror jag många gånger att det är vi polisen som har svårast för det. För att man tycker att förundersökningen är viktigast. Och det tycker Åklagarmyndigheten också. Men ibland måste vi. Det är barnet som är viktigast, barnet är i centrum. Det är klart att vi vill driva en förundersökning. Men ibland kanske vi måste backa för att skyddet är det viktigaste. Socialtjänsten måste kliva in och skydda det här barnet. Om inte vi har resurser att göra det vi ska, då får vi skylla oss själva. (Yrkesverksam inom polisväsendet)

Det ligger i linje med tidigare utvärderingar av Barnhusverksamheten. Susanna Johansson fann i sin avhandling att det råder en inneboende dubbelhet i Barnhusverksamheten, där socialtjänstens behandlings- och helhetsperspektiv möter rättsväsendets straffrättsliga logik med fokus på formell rättvisa och bevisföring. Hon menar att den straffrättsligt inriktade logiken har vunnit tolkningsföreträde i samverkansprocesserna.²¹⁶ I den här fasen av barnets process påverkar det socialtjänstens möjligheter till

²¹⁵ Se avsnitt 8.2 om samverkan för mer allmänna beskrivningar av hur samverkan fungerar i praktiken.

²¹⁶ S. Johansson. *Rätt, makt och institutionell förändring: en kritisk analys av myndigheters samverkan i barnhus*. Doktorsavhandling (monografi). (Rättssociologiska institutionen, Lunds universitet, 2011).

omedelbara skyddsbedömningar, vilket en yrkesverksam som Barnombudsmannen har intervjuat problematiserar – också i relation till polisens bristande resurser för det som åligger dem att göra i tid.

6.8.5 Socialtjänstens omedelbara skyddsbedömningar och beslut om insatser: "Ibland undrar man ju hur många försök som förälder ska man få?"

Av intervjuerna med de yrkesverkamma framträder en gemensam uppfattning att de flesta barn skickas hem efter barnförhör.

Ja, det är ju en diskussion som vi inte kan styra över, men. Är det tillräckligt allvarligt eller tillräckligt konkret, då blir det förmodligen ett omhändertagande av socialtjänsten. [...] Det är väl klart att det ändå är ganska ofta, för vi har ju den vanligaste anmälan är ju ändå, om man nu kan uttrycka sig så, relativt kanske lindrig brottslighet, att det är ett slag över huvudet eller liksom ett drag i armen eller en knuff. På dem gör ju oftast inte socialtjänsten ett ingripande. För vi sitter ju alla med lagstiftningar som pratar om proportionalitet och sådana saker. Så det är väl ganska många ärenden där det inte blivit omhändertagna, absolut. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

Enligt Brå:s studie om grov fridskränkning mot barn ledde socialtjänstens skyddsbedömning i närmare hälften av ärendena (49 procent)²¹⁷ till placering i ett familjehem eller ett skyddat boende. I ytterligare sex procent av ärendena gjordes ingen placering, men skyddet för barnet hade förbättrats genom att den misstänkte häktats eller flyttat. Andelen placerade är högre, 84 procent, i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck. Majoriteten av placeringarna genomfördes i frivillig form enligt SoL. En femtedel av placeringarna skedde med stöd av LVU utan föräldrarnas samtycke, vilket motsvarar knappt en tiondel av alla anmälningar om grov fridskränkning mot barn. Slutligen framgår att placeringarna oftast pågår under en begränsad tid och att barnen därefter återvänder hem (mer om placeringar av barn och unga i avsnitt 7.3).²¹⁸

En yrkesverksam menar det är svårt för socialtjänsten att bedöma barnets skyddsbehov när barn inte ges rätt förutsättningar att beskriva våldet. Bristerna som nämnts i avsnitt 6.8.2 kan således få långtgående konsekvenser för barns möjligheter till skydd och stöd.

Det är nästan mer regel än undantag att de får åka hem igen. [...] Jag är ju bara förvånad att så många åker hem. Alltså att jag blir förvånad att det är fler som får åka hem än de som blir faktiskt skyddade. [...] Men det är också för att barn inte kan beskriva våldet. Alltså de ges inte förutsättningar att på ett schysst sätt beskriva våldet. Så det blir liksom. [...] Ja, ibland kan de inte berätta om något våld [...] kan de inte sätta det i tid och rum. Hände det igår eller hände det för tre år sedan? Så det är ju också det som gör att det blir svårt för socialtjänsten att placera barn om de inte kan berätta om något väldigt tydligt och konkret som har hänt i närtid. Och de flesta barn kan inte det. (Yrkesverksam inom advokat kåren)

Som nämnts i avsnitt 6.2 behöver barn känna sig trygga för att kunna berätta om sina erfarenheter och just osäkerheten om man kommer att bli skyddad eller inte är en viktig faktor som kan avgöra om ett barn vågar berätta och orkar stå fast vid sin berättelse. Detta framhåller även de yrkesverkamma som Barnombudsmannen har intervjuat, kopplat till rättsprocesser.

[...] De vågar ju inte säga allt förrän föräldern är väck. För med risk att åka hem igen, då vet man att man får jättemycket stryk om man åker hem eller någonting. Så att ja, de måste ju kopplas helt bort ifrån. Och just det här med att om en förälder sitter i rummet bredvid, eller ska in sedan. Det är svårt att få barnet att säga något om, man måste vara själv och barnet måste känna sig supersäker och det här kommer inte ut. För det är ju alltför många gånger det har läckt

²¹⁷ Studien bygger på ett urval av 361 anmälningar från 2019.

²¹⁸ Brå. Grov fridskränkning mot barn, s. 45.

sedan, från socialtjänsten. Så att förövaren har fått reda på att det här har sagts. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Flera yrkesverksamma problematiserar dessutom vuxnas antaganden att barn ljuger om att bli utsatta för våld. De menar i stället att barn snarare förminskar våldet, vilket också styrks av tidigare utredningar.²¹⁹

[...] alltså min bestämda uppfattning är, för jag får ofta frågan, ja men hur vet man att barn inte ljuger? Ja. Och det är klart man inte vet. Men jag skulle vilja säga att barn underdriver mer än överdriver. När de kommer till oss. Då är det inte så farligt. Det gjorde inte så ont. Det har inte hänt så många gånger. Pappa var inte så arg. För då har det kanske blivit konsekvenser redan. Att de har berättat någonting. Shit, socialtjänsten kom. Okej, och sen så har det kanske hänt någonting hemma. (Yrkesverksam inom polisväsendet)

Ja men det känns ju lite frustrerande för att min upplevelse kan ju vara, och det kan ju vara från ärende till ärende, men ibland kan man ju känna att barn inte kan ljuga på det här sättet. En vuxen kan ju ljuga bättre än vad barn kan. Så när man har en berättelse och påstår på något vis att det här ska vara lögn, då känner jag en viss frustration. För jag känner att det vore snarare, då är ju barn sämre på att ljuga. Där blir jag frustrerad och kan tycka att där borde barnets berättelse ha vägt tyngre. Sen är det ju så med barn att de kan hitta på saker. Det vet jag också. [...] I det ligger att jag har förståelse för att man behöver stödbevisning som verkligen bekräftar att det är som det här barnet säger. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

Några intervjuer ger en fördjupad bild av socialtjänstens bedömningar av barns skyddsbehov när de återaktualiseras inom Barnahus (vilket inte är ovanligt), och framhåller att systemet för uppföljning måste förbättras. En utmaning är att det kan ha gått några år och familjen har bytt kommun. Hälso- och sjukvården har tillgång till en sammanhållen journalföring och delar den informationen med socialtjänsten, men bedömningarna sker ändå utifrån den aktuella situationen utan större hänsyn till våldshistoriken. Detta ligger i linje med Barnafriids intervjuer inom ramen för den senaste utvärderingen av Barnahus från 2019, där de framhåller behovet av ett nationellt journalsystem för sjukvården och ett nationellt system för socialtjänsten.²²⁰

Det är väldigt sällsynt att barn placeras. Jag tror att man gör en väldigt momentan bedömning. Man gör bedömningen där våldet har hänt nu. Hur är det nu? Då är det good enough att vara hemma. Den har nog väldigt lite effekt och därav att vi, jag tror att om vi alla, både socialtjänst och vi som har träffat dem i andra, hade uppföljning, så skulle vi kunna, om de väl har dykt upp på radarn en gång, så borde vi följa dem. Och då kanske, det är ju inte säkert vi kan hindra från att de dyker upp igen, men vi kan i alla fall minimera risken att vi gör det utan att vi vet om det. [...] Jag tror inte man plussar ihop liksom. Även om man har varit på Barnahus tre gånger så blir det liksom tre gånger värre för det som har hänt nu. [...] Här har vi ju ett problem. Ibland undrar man ju hur många försök som förälder ska man få? Det är ju så. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Det kan också handla om att vårdnadshavare flyttar till en annan kommun för att undkomma socialtjänsten.

²¹⁹ Brå. Grov fridskränkning, s. 36.

²²⁰ Barnafriid. Slutrapport – utvärdering av Barnahus, s. 41.

Jag vet inte hur många gånger det har varit ärendet som de har initierats och man börjar gräva bakåt, så har familjerna bott i flera olika kommuner. Och så fort det hettar till så flyttar [...] Hur kan det vara i ett land som Sverige, att vi inte har ett system där man faktiskt inte kan flytta från socialtjänsten eller samhällets skyddsnät, det är helt absurt. Ja, det var väl inte svar på din fråga, men jag tänker att vi borde ha helt andra uppföljningssystem och det faller också in på både BMM och BVC. (Politiker på lokal och regional nivå)

Ja, och det är inte alltid de gör det (skriver ut barnet från förskolan efter en orosanmälan) heller utan de kan bara försvinna. I andra fall så flyttar de till andra kommuner. (Yrkesverksam inom förskolan)

6.8.6 Stödmodellen Efter barnförhöret används av 190 kommuner: "Många avstår erbjudandet om Efter barnförhör"

Flera intervjupersoner beskriver att socialtjänsten och Barnahus följer upp barnets situation med stöd av Stiftelsen Allmänna Barnhusets modell *Efter barnförhöret*.²²¹ Enligt Örebro universitet använder cirka 190 kommuner stödmodellen. Den används av socialtjänsten för att ge stöd och information efter ett barnförhör till både barn och föräldrar vid misstanke om barnmisshandel. Det är frivilligt och kräver samtycke från barnets vårdnadshavare.

Och det är i de ärenden där man misstänker att barnen kommer att behöva gå hem. När det inte finns tillräckliga skäl för ett omhändertagande. Och det kanske heller inte har berättats. Alltså det våldet som barnen har berättat om är inte så pass allvarligt så att åklagaren kommer att fatta beslut om att frihetsberöva föräldrarna. Och det är fantastisk verksamhet. (Yrkesverksam inom polisväsendet)

Flera intervjupersoner problematiserar modellens genomförbarhet utifrån olika perspektiv, så som krav på frivillighet och om det faktiskt bidrar till att barnet får rätt stöd hjälp och skydd.

Många avstår erbjudandet om Efter barnförhör. Min uppfattning är att det dels beror på att man inte förstår syftet, men också på att det föreligger en rädsla för att fortsätta prata utan upplevt skydd. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Nu för tiden ska socialtjänsten och polisen ringa och informera föräldrarna och det är ju bra. Eller det måste de väl göra. Och en del socialtjänst [...], så åker de också hem till familjen samma eftermiddag. [...] Och det är väl en god tanke men jag tänker, vad tänker de att de ska hitta? Alltså det är väl klart att föräldrarna ser till att allting ser bra ut. Det är jättekonstigt att de tror något annat, eller? (Yrkesverksam inom advokat kåren)

Forskning baserad på intervjuer med familjebehandlare indikerar att modellen kan bidra till ökat förtroende för socialtjänsten och underlätta fortsatt stödinsats. Samtidigt pekar resultaten på att modellen förutsätter resurser som inte alltid finns tillgängliga. Det kan medföra att uppföljande samtal

²²¹ Stiftelsen Allmänna Barnhuset. *Efter barnförhöret*. (U.å) <https://allmannabarnhuset.se/vart-arbete/vald-overgrepp/efter-barnforhoret-en-modell-for-att-ge-stod-och-information-till-barn-och-foraldrar-vid-misstanke-om-barnmisshandel/> (Hämtad 2026-01-16).

uteblir eller ersätts med telefonsamtal till föräldrarna, vilket begränsar barnets möjligheter att få sin röst hörd.²²²

6.8.7 Barns rätt till information om den fortsatta rättsprocessen tillgodoses inte, trots etablerade strukturer: "Informationskedjan är också väldigt dålig"

Barn och unga beskriver bristande återkoppling kring anmälningar och en process som inte är anpassad till barn, till exempel när det gäller polisförhör.

Jag fick ett förhör och de sa till mig att de kommer komma tillbaka. Det har gått över ett år och de har inte kommit tillbaka. (Tjej)

Av intervjuerna med yrkesverksamma framkommer också att barn inte alltid får återkoppling på hur rättsprocessen fortskrider efter att de har varit på barnförhör. Framför allt handlar det om att barnets särskilda företrädare inte fullt ut tar sitt ansvar – ibland på grund av bristande engagemang, ibland för att de inte lyckas få kontakt med barnet, särskilt om barnet fortfarande bor tillsammans med förövare. Varken Barnhus samordnare eller Åklagarmyndigheten kräver bekräftelse från den särskilda företrädaren att barnet informerats.

Informationskedjan är också väldigt dålig. (Yrkesverksam inom polisväsendet)

Ja. Alltså jag tror sällan att barn får återkoppling måste jag säga. Och ibland är det svårt. Om man tar LVU målen. Alltså det är enklare om de är placerade såklart. Men om de inte, jag har haft mål där de kanske var placerade från början och så släpps eller ut sen och så ska de ändå bo med sina föräldrar och sen kommer rättsprocessen jättekostigt. Men då är det ju väldigt svårt att få tillgång till barnen. Då måste man ju göra det genom skolan liksom. Och det är inte alltid att skolan heller är så pigg på det där liksom. Men annars så ska ju vi som särskilda företrädare både i LVU och i brottmålet återkopplat till barnet, men jag tror inte att folk gör det i så stor utsträckning. (Yrkesverksam inom advokatåren)

Egentligen så är det den särskilda företrädarens uppdrag att ta kontakt med barnet och berätta hur man tänkt det, vad som har hänt och sådana saker. Vi vet ju att det finns väldigt mycket bra särskilda företrädare där ute, men oftast så är inte det en prioriterad grupp advokater, så att säga. [...] Det har blivit bättre nu, nu har man haft särskilda företrädarutbildningar och sådana saker. Man måste ha gått den för att få väljas ut för att hamna på listan för domstolen. Men domstolen har ju inga urvalskriterier utan de plockar ju bara namn på den listan. Så den delen skulle absolut kunna bli bättre för att barnen ska få en bättre liksom. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Då går man via den särskilda företrädaren som ju i viss mån är den länken mellan rättsväsendet och barnet. [...] Det ligger ju enligt min uppfattning i den särskilda företrädarens roll, eller målsägandeträdet om det är ett sådant ärende. Men vi kontrollerar det inte. Jag gör inte det i alla fall. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

²²² A.C. Petersén, L. Sandelin, S.Thunberg, S. & Å. Källström. Family social workers' experiences of using the Swedish model after the child forensic interview. *European Journal of Social Work*. Volym 28. (2025), s. 565–576. <https://doi.org/10.1080/13691457.2025.2479096>

Så målsägande får ju ofta väldigt lite information. De ska ju få information om ett nedläggningsbeslut när det sker. Och vi pratar en hel del om att vi måste också se till att någon har kommunicerat det till barnet och inte bara till vuxna runt barnet. Och sedan hur fort och i vilken mån och på vilket sätt det sker vet jag inte riktigt. Det känns som att de särskilda företrädarna är ju också väldigt olika i hur de ser sitt uppdrag och hur mycket de tänker att nu har jag informerat en vårdnadshavare. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

En intervjuperson beskriver att ett fungerande arbetssätt för dem är att de i samband med barnförhöret gemensamt bestämmer vem som ska kontakta barnet.

Om ett barn har bestämt sig för att berätta, till exempel att pappa slår mig jättemycket och nu får det vara nog, liksom det läget då blir de ju, kan de liksom känna en besvikelse i att jaha, det händer ingenting, det blir inte ens en domstol. [...] Då är det återigen information, information, information till barnet. [...] För att säkerställa att alla barn som har varit på förhör när åklagarens beslut kommer [...] I samband med förhöret bestämmer vi vem ska kontakta barnet när åklagarbeslutet kommer. Vem ska kontakta barnet och berätta för barnet. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

6.8.8 Barn erbjuds inte likvärdig vård och få genomgår rättsmedicinska bedömningar på Barnahus: ”Sedan är det åtkomsten till barnen som är problemet”

Barn som utsatts för våld, inklusive bevittnat våld i nära relation, kan behöva både fysisk och psykisk vård. Barnet kan exempelvis ha behov av psykologiskt stöd eller traumabehandling, exempelvis från BUP, och även medicinsk vård vid eventuella fysiska skador. Det ingår i hälso- och sjukvårdens uppdrag att erbjuda god vård och beakta vilka vårdbehov barnet kan ha.²²³

Flera yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat beskriver att barns behov av stöd och behandling för det psykiska måendet inte tillgodoses.²²⁴ Denna beskrivning styrks av Stiftelsen Allmänna Barnhuset, som konstaterar att de resurser som arbetar med barns psykiska mående, stöd och behandling ofta är utspridda över regionen. Det kan uppstå förvirring kring vilka insatser som är aktuella och barn faller då lätt mellan stolarna. I dag behöver ett barn även en polisanmälan om våld- eller sexualbrott för att få tillgång till Barnahus.²²⁵ Vidare menar en annan intervjuperson att Barnahus inte alltid är resurssatta i enlighet med Barnahusmodellen, vilket även Barnafrid konstaterar i en tidigare utvärdering av Barnahus.²²⁶

Om det är bra samordnat i Barnahus, då är det fantastiskt. [...] Men jag tycker kanske inte att det andra stödet alltid finns där från läkare och kanske inte alltid sos sitter med ja, lite så. [...] Tanken är ju att alla ska vara samlade liksom på samma plats, men det är inte alltid att det är så särskilt inte, om man kanske inte, man tycker att det är ett [...] liksom mindre allvarligt brott. [...] de där läkarna ska ju finnas på barn. [...] Men jag har inte varit med om något sådant på Barnahus. [...] Det är jättemärkligt! Ja så varför vet jag inte egentligen så är ju det hela tanken med Barnahuset. (Yrkesverksam inom advokatåren)

²²³ Socialstyrelsen. *Våld i nära relationer – handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården*, s. 253.

²²⁴ Mer om Hälso- och sjukvårdens stöd- och behandlingsinsatser i avsnitt 7.2.3.

²²⁵ Stiftelsen Allmänna Barnhuset. *Det fjärde rummet – Stöd och behandling för barn som utsatts för våld och övergrepp*. (U.å) <https://allmannabarnhuset.se/vart-arbete/vald-overgrepp/stod-och-behandling-for-barn-som-utsatts-for-sexuella-overgrepp-och-fysiskt-vald/> (Hämtad 2026-01-16).

²²⁶ Barnafrid. *Slutrapport – utvärdering av Barnahus*, s. 58.

En intervjuperson uppger att barn som är placerade får stöd och behandling i större utsträckning än andra barn.

Det är nog ändå så att, vi vet att våra barn- och ungdomspsykiatriska enheter som är kopplade till barnhusverksamheten, där är ju hälften av de barn de träffar, de träffar ungefär 10 procent av alla barn, men hälften av dem är placerade barn. Så det är en ganska stor del av de placerade barnen som ändå hamnar i deras kris- och traumabehandling. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Samma intervjuperson beskriver att hälso- och sjukvården möter relativt få barn som är våldsutsatta i förhållande till hur många barn som aktualiseras vid Barnahus. En förklaring som lyfts är att rättsprocessen i hög grad fokuserar på att säkerställa bevisning inför åtal, snarare än på barnets samlade behov och situation. Barns tillgång till stöd och hjälp hänger även samman med begränsad åtkomst till barn.

Sedan är det åtkomsten till barnen som är problemet. De barn vi träffar har antingen önskemål via rättsprocessen, det vill säga åklagaren, [...] Det blir ju kanske fem procent som görs då med en rättsmedicinsk undersökning, så det är ungefär 100 barn per år. Sedan är det den andra fem procent det är då när socialtjänsten önskar en hälsoundersökning i samband med omhändertagandet. [...] Det är ju den (den misstänkte) som är huvudpersonen i en rättegång. [...] Därför så hamnar inte barnets psykiska eller fysiska hälsa i rummet. Här stänger vi in oss själva lite grann, för det blir som att vi kan inte egentligen komma åt barnet för att barnet tillhör rättsprocessen när den är på Barnahus. [...] Och att de då skulle säga att vi undersöker alla barn [...] Tittar man bara på rättsprocessen så finns det inte alltid skäl. Om då våldet har hänt för sex månader sedan, det finns ingen chans att någon skada skulle vara kvar. Vi tror ju kanske att barnet utsätts regelbundet, men det är inte vad man utreder. Man utreder den händelse som var då den 29 september. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

En annan yrkesverksam jämför rättsmedicinens roll i Sverige med Danmarks och ställer sig frågan om vi använder rättsmedicin tillräckligt mycket och i rätt ärenden.

Något som det diskuteras väldigt mycket kring nu är rättsmedicinsk roll. Det finns ju danska studier där man har undersökt alla barn som kommer, både med rättsmedicinsk undersökning och hälsoundersökning och då hittar man fynd på ungefär hälften av barnen. [...] Och de man inte hittar fynd på säger ju också någonting. Och lite utifrån det, men kanske ändå, så har det diskuterats, använder vi rättsmedicin tillräckligt mycket? Använder vi dem i rätt ärenden? För man trodde ju inte i Danmark att man skulle hitta rättsmedicinska fynd på så många som man faktiskt gör. Och från åklagarnas håll så blir det lite så här, men vi kan ju inte bara säga undersök barnet och se om vi hittar något, utan vi måste liksom ha en ingång, vi måste ha någon form av berättelse, någonting som gör att vi har stöd för den här utredningsåtgärden. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

6.9 Barns och ungas myndighetskontakter leder sällan till en förbättrad situation: "Jag fick ingen hjälp alls"

Att identifiera och utreda barns behov samt fatta beslut om åtgärder är centralt för att säkerställa att barn som utsätts för våld i hemmet och hedersrelaterat våld och förtryck får det skydd och stöd de har rätt till. Trots detta visar resultatet från intervjuerna med yrkesverksamma att många utredningar, både inom polisen och socialtjänsten, avslutas utan åtgärd. Flera intervjupersoner lyfter bristande upprättelse för barn i rättsprocessen som en svag länk i samhällets skyddsnät för barn i och med att det är svårare

att bevisa brott som begåtts mot barn. Fyra av fem ärenden läggs ned. Trots de resurser som läggs på utredningarna är det svårt att få till stånd ett åtal.²²⁷

När en förundersökning läggs ner upphör ofta även Barnahus kontakt med socialtjänsten. Som beskrivits inledningsvis i kapitlet förekommer tre huvudsakliga förlopp när barns utsatthet ska identifieras och utredas. När den lokala socialtjänsten avslutar kontakten med Barnahus uppstår det tredje förloppet – där barns ärenden trots Barnahusinsatser återgår till att hanteras inom ramen för socialtjänstens ordinarie arbetssätt. Detta präglas av ett familjeorienterat synsätt, med fokus på samarbete och stöd till föräldrar snarare än fortsatt hantering av våldet och barns rätt till skydd och hjälp.

En yrkesverksam som Barnombudsmannen har intervjuat framhåller att socialtjänstens utredning tappar fart när polisen lägger ner förundersökningen, vilket barnets föräldrar i sin tur kan använda för att ifrågasätta barnets berättelse.

Men det är väl det där att processen avslutas i olika tid, tror jag. Den rättsliga processen kan ha ett ganska abrupt slut. Man tar in barnet, man hör barnet, barnet säger ingenting. Det finns inga vittnen, men det finns att barnet har berättat om våld i hemmet, men väldigt diffust. Och då lämnar ju rättsprocessen barnet. Och då kan man se att hela Barnahus försvinner från barnet också, för då är det lokal socialtjänst kvar. Och där tror jag också att då tappar nog liksom hela utredningen lite driv också, för då har man liksom, och då kan ju föräldrarna vara hörda också, och så kommer det ju fram att ja, men det fanns ju ingenting som sa att vi slog barnet, så det kan ju omöjligt vara en grej. Sedan säger man ju att ja, men den socialtjänstutredningen är ju ändå en annan utredning, det har ingenting med det att göra, utan nu har ju barnet berättat här vid det här tillfället om det här. Men på något sätt så förlorar den ju lite, även om man inte vill erkänna det kanske, så förlorar det ju momentum om en del av processen lämnar. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Både barn och unga²²⁸ samt yrkesverkamma vittnar om att barnet står utan skydd och stöd när socialtjänstens utredningar avslutas utan åtgärd.

Och jag tänker att en signal borde vara, när jag tittar på mina vuxna som jag träffar, och ser att det finns en sådan jättekatalog ibland av anmälningar som har kommit in som inte har lett till utredning. Och att det kan finnas, [...] såhär, 10, 20 anmälningar som handlar om samma sak men att man inte tänker att, nu har det här hänt så många gånger [...] Nu får vi göra något annat. [...] Jag tycker att det borde vara mer röd flag kring det. Att det förekommer våld, alltså någonstans att man nu kan sätta sig i den situationen, att någonstans förstå att det här lilla barnet, har fått en smäll i ansiktet av en vuxen person. [...] Då är det såhär, du vet, då testar vi att ge dig en örfil och se. Hur känns det? (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Det är väl belagt att det sker en kraftig bortsortering inom socialtjänsten från det att barnet blir aktuellt till inledning av utredning och från utredning till insats.²²⁹ Resultat från det nationella forsknings- och utvecklingsprojektet NUSO (Nationell Uppföljning av Socialtjänstens Omställning) visar att endast hälften av alla aktualiseringar leder till att utredning inleds eller kopplas till pågående utredning. Hälften av utredningarna leder till att barnet bedöms vara i behov av stöd och totalt cirka en tredjedel av alla

²²⁷ Brå. Grov fridskränkning mot barn, s. 12.

²²⁸ Se citat från barn och unga i avsnitt 6.1.2.

²²⁹ Som framgår till exempel av B. Persdotter. NUSO: nationell uppföljning av socialtjänstens omställning PM #4 – aktualiseringar till socialtjänsten med fokus på förutsättningar för nationell uppföljning, (Karlstads universitet, 2025); Quarles van Ufford. Violence against children, children's rights, and society's response. (2025). Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. Lika läge för alla? Om omotiverade skillnader inom den sociala barn- och ungdomsvården. (Rapport 2018:10); Heimer och Pettersson. Barnets resa i socialtjänsten. (2023); Mürger, A-C. & Mattsson, T. 'The needs of the child have been met': Preliminary assessments regarding domestic violence in Swedish child protection services. Nordic Social Work Research. Volym: 10. (2020), s. 100–113. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2018.1526105>

utredningar leder till beslut om insats. Det framkommer att dessa skillnader kan vara motiverade utifrån behov och den enskildes inställning och önskemål, men också omotiverade och innebära ojämställdhet och ojämlikhet i socialtjänstens bedömningar och i tillgång till insatser.²³⁰ I SAVE-studien fann Persdotter och Andersson att 40 procent av de barn som bedömts vara i behov av stöd inte några insatser på grund av bristande samtycke och att förutsättningarna för vård enligt LVU inte ansågs föreligga.²³¹ Även Lundström m.fl. (2025) identifierar liknande mönster sorteringsprocessen. De fann även att insatser som fokuserade på familjebehandling/-stöd dominerade och att majoriteten av insatserna byggde på samtycke från barn och föräldrar. Sammantaget visar studien att centrala drag i den svenska familjeservicemodellen fortfarande präglar socialtjänstens praktik.²³² Vidare pekar forskning på att majoriteten av våldsutsatta barn inte får anpassade insatser. Quarles Van Uffords studie visar att endast 8 procent av ärendena (291 anmälningar om fysiskt våld och sexuella övergrepp) ledde till insatser som riktades mot våldet (mer om insatser i kapitel 7).²³³

6.10 Positiva erfarenheter av socialtjänsten: "Hon bryr sig om mig"

Bland de barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat finns såklart även de som har goda erfarenheter av socialtjänsten. De beskriver socialsekreterare som har lyssnat, brytt sig och försökt hjälpa.

Så jag älskar ändå min soc och min soc har ändå varit med mig, alltså hon har varit med mig i hela mitt liv. [...] Hon lyssnar på mig. (Tjej)

Det är sådana personer som borde finnas mer. Alltså fånga ungdomar när de behöver hjälp och stöd. Och soc ska verkligen lyssna på en. Inte bara börja argumentera. (Tjej)

Jag hade bra kontakt med henne. Hon ringde mig ofta och frågade mig hur det var med mig och så. (Kille)

Det är en trygghet. Jag gillar henne och hon är väldigt bra. Hon bryr sig om mig. (Kille)

Generellt sett har barn och unga inte särskilt höga krav på socialtjänsten, som också framgår av nästkommande avsnitt.

Alltså de gör ju sitt jobb. Det är bara att jag tycker ju att de kan göra bättre. [...] Ja, alltså min är i alla fall trevlig. Hon svär ju inte emot mig eller hotar mig och sådana grejer. (Kille)

6.10.1 Barn och unga önskar att bli hörda och respekterade: "Jag behöver att de lyssnar"

De barn och unga som Barnombudsmannen har träffat har helt grundläggande önskemål till socialtjänsten. De förväntar sig inte att få bestämma allt själva eller att det alltid ska bli precis som de vill. Det de vill är att bli involverade och hörda.

²³⁰ B. Persdotter. NUSO: nationell uppföljning av socialtjänstens omställning PM #4 – aktualiseringar till socialtjänsten med fokus på förutsättningar för nationell uppföljning, s. 10–11.

²³¹ Persdotter och Andersson. SAVE – Support and protection Against Violence, on Equal terms for all children, s. 6.

²³² T. Lundström, M. Sallnäs, D. Pålsson & S. Wiklund. People processing in the Swedish child welfare system: services to whom, on what grounds and what type?, European Journal of Social Work. (2025), s. 1–2. [urn:nbn:se:su:diva-246880](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:se:su:diva-246880)

²³³ Quarles van Ufford. Violence against children, children's rights, and society's response, s. 69.

Jag behöver att de lyssnar, men de gör inte det. [...] De slutar lyssna på personens behov. (Tjej)

Till slut blev det bara lättare. Jag bara insåg att de är här för att hjälpa mig och det är inte så bra för någon att jag bara sitter och är tyst eller inte försöker eller så. (Kille)

Vidare önskar barn och unga att bli bra bemötta, kunna känna sig trygga och bli respekterade.

Barn måste känna sig bekväma med någon man behöver prata med. (Kille)

En bra socialtjänst är väl att man har någon slags relation med dem. De är ju ändå där för att ta hand om dig och de ska lyssna. Också känner dig trygg att prata med dem. (Tjej)

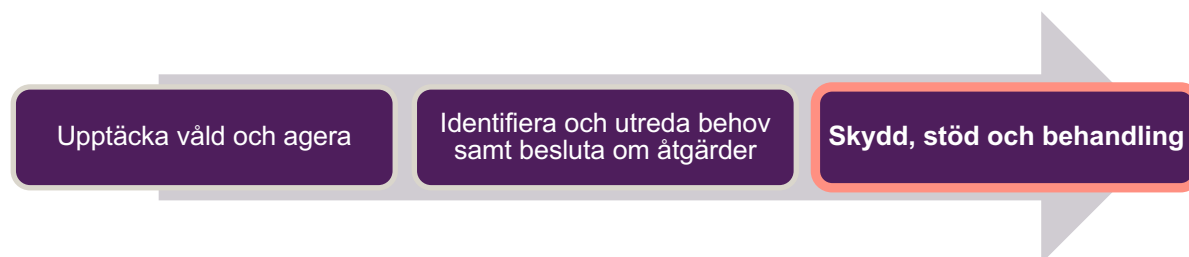
Jag har pratat med så många som jobbar med det här som är så, som att prata med en vägg. [...] Jag har inte känt att någon av dem är varma eller välkomnande. (Tjej)

Bara sitta och lyssna och bara alltså höra vad den personen säger. Och kunna ha en tillit till den personen och bara lyssna och försöka hjälpa den så gott det kan. Och sen det måste vara personer som är bra på sitt jobb. (Tjej)

En kille framhåller också att barn måste få vara barn:

Såklart måste man ju lyssna på ungdomarna. Men det är många av oss som är i systemet som är mycket mognare. Och ni måste förstå det. För folk tänker att vi bara är barn. Såklart, vi är bara barn. Men låt oss vara barn då. Gör inte som ni gör. Tvinga oss inte att växa upp snabbt. Sen är jag jättetacksam för att jag har förmågan att jag kan prata, jag kan argumentera. [...] Jag är jättetacksam för min förmåga, men jag önskar att jag aldrig lärde mig det. Jag önskar att jag aldrig behövde lära mig det. Man behöver låta barn vara barn. (Kille)

7. Skydd, stöd och behandling

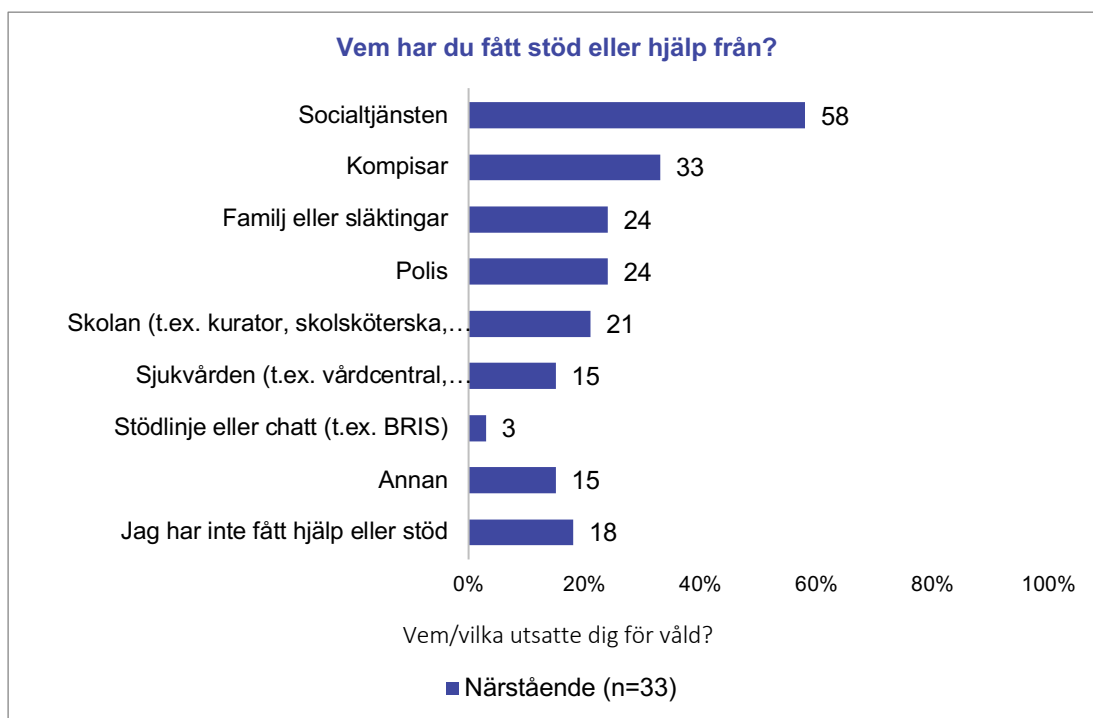
I detta kapitel redogör Barnombudsmannen för hur samhällets skyddande och stödjande insatser fungerar enligt barn och unga samt yrkesverksamma. Det handlar om barn och unga som har tagit sig igenom nålsögat och där samhällsaktörer har beviljat insatser som syftar till att vara skyddande och stödjande, såsom placering utanför hemmet, öppenvårdsinsatser inom socialtjänsten, kurativa eller terapeutiska samtal samt andra rehabiliterande insatser inom hälso- och sjukvården.

Kapitlet har ett särskilt fokus på socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens insatser. Därutöver belyses även rättsprocesser som rör vårdnad, boende och umgänge. I intervjuerna med och enkätsvaren från barn och unga framträder socialtjänsten som den huvudsakliga aktörer när det gäller skydd, stöd och hjälp.

7.1 Barns och ungas enkätsvar om stöd och hjälp

Barnombudsmannens enkätundersökning bland barn och unga utsatta av en närstående visar att socialtjänsten är den instans som flest fått hjälp eller stöd från (58 procent), vilket är naturligt givet målgruppen. Därefter kommer kompisar (33 procent), släktingar (24 procent) samt polis (24 procent). Endast 15 procent uppger att de har fått stöd eller hjälp från hälso- och sjukvården. Att nästan var femte (18 procent) uppger att de inte har fått någon hjälp eller något stöd är anmärkningsvärt och bekräftar återkommande beskrivningarna från barn och unga om att vuxenvärlden inte har funnits där för dem.

Figur 44. Vem barn och unga som utsatts för våld av närstående och som berättat för omgivningen har fått stöd eller hjälp av.

De vanligaste formerna av hjälp och stöd som uppger är insatser från socialtjänsten, framför allt kontaktperson respektive jour- eller familjehem (41 procent vardera). Därefter följer samtal med psykolog (33 procent) samt insatser från hälso- och sjukvården och HVB (22 procent vardera). Endast en liten andel uppger att de har fått skyddat boende (4 procent).

Figur 45. Typ av hjälp eller stöd som barnet fått – bland barn utsatta för våld av närstående och som berättat med vuxen utanför familjen (n=27).

7.2 Insatser som inte är träffsäkra eller som till och med förvärrar situationen: "För mig, de gjorde inte så mycket"

Som tidigare nämnts finns en stor samlad erfarenhet av socialtjänsten hos de barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat. Ett flertal har haft kontakt med socialtjänsten under en längre tid och har upplevt såväl passivitet som missriktade insatser. Flera beskriver att orosanmälningar har lett till något möte och ibland ett hembesök, men sedan inget mer.

Insatser till våldsutsatta barn och barn som bevittnat våld

3 § Socialnämnden ska erbjuda ett våldsutsatt barn och ett barn som bevittnat våld insatser, akut och på kort och lång sikt, med utgångspunkt i barnets behov av

1. skydd,
2. råd och stöd, och
3. vård och behandling.

Nämndens utredning, inklusive den aktuella riskbedömningen, ska ligga till grund för bedömningen av vilka insatser som ska erjudas.

6 kap. 3 § HSLF-FS 2022:39.

En kille berättar att det bara kändes onödigt, en annan att det enda som hände var att han fick "massa skit för det" och att det inte kändes som att socialtjänsten gjorde något eller brydde sig:

De var liksom bara där för att de behövde vara där. (Kille)

Enligt Socialstyrelsen behöver socialtjänstens insatser anpassas till bland annat barnets ålder, erfarenheter och individuella förutsättningar och behov samt till våldets karaktär. Socialtjänsten behöver även anpassa insatserna med hänsyn till särskilda utsatthets- och sårbarhetsfaktorer utifrån exempelvis kön, funktionsnedsättning eller missbruk.²³⁴

Ett genomgående tema i många barns och ungas berättelser är att insatser inte tar sikte på grundproblemet, vare sig det handlar om utsatthet i hemmet eller om annat som kan få barnet att agera ut. De beskriver att de har suttit i en mängd möten och samtal, som de inte har sett syftet med.

Nej, jag fick ingen hjälp. Alltså, jag förstod inte ens varför jag hade möten med dem. Det enda de sa till mig 'Skärp dig bättre. Gör det här.' Och jag sa till dem 'Okej' bara för att skippa mötet. (Kille)

För mig, de gjorde inte så mycket. De hade de här samtalen och det var det. Och grejen är den att, kanske de första tre, fyra, fem samtalen, att det kom upp lite olika saker som man kan göra. Men det var som att soc liksom, de fick slut på idéer. Så de började bara ta upp samma saker igen. Så varje gång vi gick på det här mötet, jag alltså visste liksom redan vad som skulle sägas. (Kille)

Jag gillar inte att prata så mycket, speciellt med psykologer och sånt där. Jag ser ingen mening med det. Jag har gått till så många psykologer under min uppväxt. Såhär terapi grejer. Samtal, stödsamtal och insatser som hemmaplan och massa sådana här grejer. Ingenting har hjälpt. (Tjej)

²³⁴ Socialstyrelsen. *Våld i nära relationer – handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården*, s. 179.

Andra berättar att de kan ha fått stöd till exempel utifrån föräldrars missbruk, men att det samtidigt har funnits en våldsutsatthet som inte har adresserats. Flera barn och unga har också försökt se till att föräldrarna ska få hjälp just mot sitt missbruk, men att föräldern inte varit mottaglig.

De pratade ju med henne, men de kunde ju inte göra någonting. De har ingen rätt, alltså de har ingen makt. Men jag hoppades [...] att hon ser att vi själva anmäler, att hon faktiskt tar tag i det. Men ... nej, ingenting. (Kille)

När vi pratade med soc så ringde de upp henne och pratade med henne. Och då sa hon att, ja men jag sätter bara guldkant på vardagen. Och då släppte de det bara. (Tjej)

7.2.1 Våldsutsatta barns behov av skydd och stöd tillgodoses inte i tillräckligt hög utsträckning: ”Det behöver vara personer som bara jobbar med våld”

De yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat är rörande överens om att samhället måste bli bättre på att skydda barn som är våldsutsatta. Flera intervjupersoner beskriver att många barn har genomgått upprepade utredningar och insatser under barndomen utan att våldet upphört.

Vi jobbar ju med åldersgruppen 13–21 då, och då kunde det komma in 13-åringar som hade haft 20 utredningar redan i sitt liv och haft olika pågående insatser som bara loopade runt varandra [...] Man väntade alldeles för länge [...] det kan knytas till det där med att, det finns en föreställning om att hemmet alltid är den bästa platsen. Alltså någonstans det här med att repetera samma sak fast man vet att det inte funkar, bara för att det finns någon föreställning om att familjen är det viktigaste och det vet vi ju [...] familjen faktiskt är den farligaste platsen att vara på. Det farligaste en kvinna kan göra är ju att gifta sig, om vi tittar globalt. Och det är också farligt att vara barn. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Heimers och Petterssons studie, baserad på 264 barnavårdsutredningar, visar att få utredningar utmynnade i ett beslut om placering. Endast fem barn (2 procent) placerades, fyra av dessa med stöd av tvångslagstiftning (LVU) och ett barn placerades med samtycke från både föräldrar och barnet. Detta bedöms vara en anmärkningsvärt låg siffra mot bakgrund av den allvarliga oro som framkom inledningsvis, med uppgifter om att barn i 38 procent av ärendena hade utsatts för våld av en förälder, samt den allvarliga problematik som i övrigt framkommer i den aktuella utredningen.²³⁵

Flera intervjupersoner beskriver utmaningar kring socialtjänstens familjeorienterade synsätt, där fokus ofta riktas mot samarbete med och stöd till föräldrarna snarare än barnets behov av skydd. Centrala utmaningar är att barn inte ges tillräckliga möjligheter att komma till tals, att föräldrars problembeskrivningar ofta ges större tyngd än barnens och att barns berättelser om våld inte adresseras tillräckligt, vilket även styrks av tidigare studier.²³⁶

Man ställer de frågor som finns tillgängliga utifrån det vi ser. Och sen väljer man hemmaplanslösningar. Så väger man in de svar man får, och väger dem kanske lite mot varandra och sådär. Men barnets röst blir väldigt svag. [...] Men att inte skapa förutsättningar för att prata. Och väldigt många gånger kan läsa sådär att man [...] inte störa barnet eller göra barnet orolig genom att prata. Och det triggas ju någonting hos mig, att bara låta bli att prata med barnen. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

²³⁵ Heimer och Pettersson. *Barnets resa i socialtjänsten*, s. 26.

²³⁶ Heimer och Pettersson. *Barnets resa i socialtjänsten*, s. 17 ff.; Heimer och Nanna Forsgren. *Barn som rättighetsbärare i öppenvårdsinsatser*, s. 7, 13 ff.; Heimer, Näsman & Palme. *Rättighetsbärare eller problembärare?*, s. 2.

Alltså att vi har ett system där man ändå ska hålla ihop familjer till varje pris. Man vill försöka behandla våldsutövare till att bli bra föräldrar. Och det går ju sällan hem i min värld. Eftersom de egentligen inte tycker att de gör fel. De säger ju det ofta i vårdnadsmålen. Och kanske även i brottmålen men de tycker inte det innerst inne så det är svårt att jobba med något som man inte själv förstår. Och sen tror jag att det är en rädsla att man ska göra fel. Tänk om det är så att det här barnet är påverkat av mamman och blir av med sin pappa till exempel hela livet. Vad får det effekter för barnet? (Yrkesverksam inom advokat kåren)

Jag tänker på sådana här saker som till exempel barnäktenskap och sådär, att man ser det som ett relationsproblem. Och att i många fall blir också våld ett relationsproblem, kommunikationsproblem, det är absolut inte ovanligt att man läser sådär [...] Ja, men det har framkommit uppgifter om våld, men att man sätter in familjebehandling för att familjen ska kommunicera. [...] men jag tycker inte att det är kommunikationsproblem att du blir utsatt för våld. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Enligt flera intervjupersoner har socialtjänstens användning av familjebehandling i våldsärenden blivit vanligare jämfört med tidigare, och kommunerna prioriterar i ökad utsträckning hemmaplanslösningar framför skyddsplaceringar i våldsärenden. Det gäller såväl barn som själva utsatts för våld av en närstående som barn som bevittnat våld mot en närstående. En intervjuperson menar att socialtjänsten ofta har försökt med andra insatser även i situationer där grovt våld har förekommit, innan barnet har placerats på skyddat boende tillsammans med den våldsutsatta föräldern, oftast mamman. Det har fått allvarliga konsekvenser för barnen.

Nej, det är ju jätte många som nekas skydd idag. Jag vet inte, Unizons siffror sa väl nu en av fem. En av fem. Så de andra går ju hem. [...] Men så som kartan ser ut nu så är det ju de mest komplexa ärendena, det är det grova, grova våldet. [...] Och då har ju den här placeringen ofta. Den har ju ofta kommit in efter en lång utsatthet där man har försökt andra insatser, man har försökt på andra sätt. Och det har ju inte varit bra såklart, för hela tiden har ju våldet fortsatt och som vi vet så brukar ju våldet öka med tiden också. Så att framför allt barnen far ju otroligt illa längs vägen (Yrkesverksam inom civilsamhället)

En yrkesverksam beskriver att lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende i vissa fall har lett till att barn bor kvar hos den våldsutövande föräldern. Enligt intervjupersonen hänger det samman med att barnrättsperspektivet underordnas ett föräldraperspektiv inom den sociala barn- och ungdomsvården, samt att handläggare saknar tillräcklig kunskap om barns våldsutsatthet.

Det behöver vara personer som bara jobbar med våld. På barn och unga. Som inte konfronterar barn och unga med utåtagerande beteende, missbruk eller andra saker. [...] Vi ser ju [...] att barnen placeras inte längre. För det har gått från att de som kan våld till att de som inte kan våld ska utreda detta. Helt plötsligt har man ett föräldraperspektiv istället för barnperspektivet. Det behöver man också prata om mycket mer i utbildningarna. Vad innebär ett barnperspektiv? Vad är ett barnperspektiv och vad är ett föräldraperspektiv? [...] Ibland tänker jag att man behöver ha granskare inom socialtjänsten som granskar att vi fortsatt har ett barnperspektiv om man jobbar med barn och unga. Och även om man jobbar med vuxna som är föräldrar. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Men redan innan den lagen tycker jag väl att det har varit svårare att få till placeringar och att man pratar mer om det ska in familjebehandling. Det är ju väldigt mycket familjebehandling, att man ska träffa både föräldrarna och barnen i olika konstellationer och att man ska ha familj kvar hemma. [...] Nja, jag tycker väl att det finns några kommuner som sticker ut. [...] också någon som kanske, att man i den kommunen kallar det för familjevåld istället för relation. [...] Så det blir som en kultur att man gör våldet till en ömsesidig fråga, till en familjefråga och inte till att det är en person som utövar våld och en som är utsatt. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Betydande risker med familjearbete i hedersärenden: "De är typ rädda för deras heder eller vad folk kommer säga om dem"

En tjej som har varit utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck berättar att socialtjänsten hade möten med hennes föräldrar, ibland tillsammans med henne. Hon konstaterar att det var svårt för henne att tala fritt framför föräldrarna och att det även fanns andra hinder för att samtalen skulle få önskad effekt, inte minst det kollektiva trycket på familjen.

Asså mina föräldrar blev ju lite bättre så men det var ju inte så stor förändring på det sättet. [...] De försöker ju ändra sig själva men det är också svårt att man försöker ändra en människa som är 40 år gammal. Det går ju inte liksom. De har ju själva varit utsatta för sådana saker. [...] Man fattar ju att de är typ rädda för deras heder eller vad folk kommer säga om dem. (Tjej)

Flera yrkesverksamma framhåller att skyddsbehovet för barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck inte kan tillgodoses genom öppenvårdsinsatser. De beskriver att föräldrarna säger vad socialtjänsten förväntar sig att höra, medan verklig förändring uteblir. Detta innebär betydande risker för att barnet ska utsättas för upprepat våld och bortföranden. En ytterligare allvarlig konsekvens är att barn riskerar att tappa förtroendet för socialtjänstens förmåga att skydda dem. Intervjupersonerna anser att socialtjänsten i alltför liten utsträckning använder den skyddslagstiftning som finns.

Jag pratade med en polis [...] som sa att de hade gjort en bedömning av en flicka och hennes syskon att de behövde placeras på annan ort. Men där socialtjänsten hade sagt nej. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Det är så många barn som förs utomlands. Och man behöver verkligen vara offensiv. Man kan inte vänta på att det sker, för då är det för sent. Vi måste agera tidigt. Barn vet inte alltid att de ska bli bortförda. Det kan vara att allt är jättebra och helt plötsligt har jag fått jättemycket frihet och fått precis vad jag vill ha. [...] Där behöver vi agera som att det är allvarligt redan där. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Alltså det här med familjebehandling, nej, ta bort det. [...] Så länge socialtjänsten är inne så vet man vad man ska säga och vad man ska göra och då gör man det. Socialtjänsten har väldigt lätt för att tappa fokus på vad det egentligen handlar om. [...] Då säger [...] socialsekreterare, nej men det här är inte hedersrelaterat våld och förtryck. [...] Vad hände då när man avslutade den här insatsen? Jo, då tog ju mamma och pappa de här [...] flickorna och drog iväg [...]. Till slut kom de hem. [...] Och de hade ju ingen tilltro till socialtjänsten, såklart. [...] Särskilt verkningsfullt, tänker jag, är att se till att barn får rätt skydd och stöd. [...] hellre att skydda för mycket genom att placera, än att inte skydda och riskera att det går åt fanders. [...] Men då måste vi också se till att de hamnar i skyddade boenden eller jourhem eller familjehem som kan den här frågan. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Det finns ju ingen kommentar på det där, det är idiotiskt, du kan ju inte fortsätta med hemmasnickrade insatser hemma som med all säkerhet inte kommer ge resultat under tiden barnet också bor hemma. Det är bara dumt. LVU i hemmet, vem kom på det? [...] Ja, det är en sån stor utbredd familism, eller vad man ska kalla det [...] Ja, familjeorienterat synsätt. I socialtjänstlagstiftningen. [...] Jättetrevlig pappa. Vet du hur många gånger jag har hört det här? (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Som jag sa, vi är på en backlash. Det är mycket värre än det var för tio år sedan. Vi har kämpat för att det ska bli bättre, men nu är det backlash. De ser inte, de vill inte se den här. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

En intervjuperson menar att det förekommer att socialtjänst avstår från att ansöka om vård enligt LVU eller att sådana ansökningar avslås i förvaltningsdomstol, med hänvisning till att barn tar tillbaka hela eller delar av sin berättelse om utsatthet.

Man ska göra riskbedömning som ska vara nedtecknad, som ska vara adekvat och gärna vila på forskningsbaserad grund i och med den nya socialtjänstlagen. Det borde leda vägen till om det blir ett LVU eller inte. Det borde inte vara så att om barn själva väljer att ta tillbaka sina uppgifter, att man då släpper det här LVU. Utan då behöver myndigheter stå på sig och hålla fast och det gör de inte alltid heller. [...] Förvaltningsrätten håller också kvar för att de också vet om att det är så i vissa ärenden. Men vi ser också fortfarande domar där de också släpper. Och jag tänker också att eftersom det är så att det fortfarande finns domar att de släpper och socialtjänsten är så rädda för att ansöka om LVU då blir ju det att de släpper och redan innan, alltså att de inte ens går vidare med det till förvaltningsrätten. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Barns och ungas samt yrkesverksammas berättelser ligger i linje med tidigare studier om socialtjänstens stöd vid hedersrelaterat våld och förtryck. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har exempelvis undersökt hur personer med egna erfarenheter uppfattar socialtjänstens stöd och insatser och konstaterar att utsatta upplever att familjebehandlingen varit verkningslös.²³⁷

7.2.2 Glappet mellan socialsekreterarnas och familjebehandlarnas arbete kan medföra risker: "Är det här möjligt överhuvudtaget att göra någonting med?"

En av de yrkesverkamma menar att det kan saknas gemensam förståelse mellan myndighetsutövande socialsekreterare och familjebehandlare i hur våldsärenden ska hanteras för att säkerställa att barn inte blir utsatta för upprepat våld. Familjebehandlars uppdrag är att arbeta utifrån den myndighetsutövande socialsekreterarens uppdrag, som enligt en intervjuperson inte alltid innehåller information om barnets våldsutsatthet. När familjebehandlare synliggör brister i uppdraget blir diskussionen ibland prestigebunden.

Vi arbetar ju på uppdrag av dem och i de här uppdragen så formuleras ju mål och de här målen ska vi arbeta mot vilket man går igenom på uppföljningsmöten. Och i och med att vi ser att uppdraget eller familjesystemet är något annat än det man kommit fram till i utredningen så behöver vi återkoppla och ha ett snabbt möte med socialsekreterarna. Och problematisera för att få fatt i om vi ska ha ett nytt uppdrag. Är det här möjligt överhuvudtaget att göra någonting med? Hur ser skyddet ut? Det är ofta en fråga redan efter första samtalet. [...] Då blir det ju lite prestige, ganska snabbt, för att de har ju väldigt, väldigt mycket att göra. Men i den bästa av världar, eller alltid, får vi till ett nytt uppdrag där det står skrivet det som familjen har beskrivit

²³⁷ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. *Bära eller brista*, 52 ff.

för oss. Med våra ord, kan man säga, som kommer direkt ifrån familjen, vilket det egentligen ska. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Heimer och Forsgrens studie visar på liknande resultat. De fann att det finns en bristande tillit mellan verksamhetsdelarna myndighet och öppenvård. De skriver att "bristande tillit verkar kunna leda till både till att det uppfattas som att man lägger sig i varandras ansvarsområden men också till tystnad: Att det inte talas tillräckligt om dessa saker av oro för att det ska uppfattas som kritik eller för att det kan skapa konflikt". Detta tyder på att det krävs stort engagemang och uthållighet för att familjebehandlare ska kunna justera uppdraget och säkerställa barnets skydd.²³⁸ Eftersom socialtjänstens barnutredningar kan tappa fokus på våldet (se avsnitt 6.5) menar två intervjupersoner att det vilar ett stort ansvar på familjebehandlaren att vara aktiv. Det handlar om att både under genomförandet och vid uppföljning lyfta grundorsaken till att barnet har aktualiserats.

Jag har haft en flicka, hon var så cool. Vi hade henne i en uppföljning, då var hon med också i uppföljningen. [...] Och mamman tyckte att hon gjorde en massa saker som är annorlunda. [...] Och sen när de frågade flickan, hur tycker du att någonting har blivit bättre? Och hon sa, nej jag tycker inte [...] För mig måste våldet vara, jobbar jag med föräldrar, då måste jag hålla fokus hela tiden. Men det var liksom många gånger när jag håller fokus på våldet, inte utifrån genomförandeplan, utan jag tänker på varför blev de aktuella. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Samma intervjuperson problematiserar även att socialtjänsten sällan genomför enskilda samtal med barn vid uppföljningar av öppenvårdsinsatser, vilket leder till att barnet inte vågar säga något annat än att allting är bra.

Minns en pojke som var [...] år, när han pratade tittade han i föräldrarnas ögon och pratade på ett sätt. Mamma och pappa är bra, nej våld, nej jag minns inte. Tänk dig själv skulle du säga något om du sitter framför mamma och pappa? (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

En yrkesverksam beskriver att barn utvecklar egna strategier för att hantera sin verklighet och problematiserar att socialtjänsten beviljar familjebehandling under längre perioder utan att tillräckligt beakta barnperspektivet och konsekvenserna för barnets liv och utveckling.

Och även såhär, såklart individuellt, men barn som har utvecklat egna strategier för att stå ut, alltså man stänger av eller man är pajas hela tiden liksom eller vad man nu gör. [...] Det är som att man behandlar barn som mindre vuxna människor, men man tänker inte på vad lång tid, ett halvår är av ett barns liv. Vad mycket som händer i barns utveckling på ett halvår eller ett år. [...] Och sen kanske man har en, säg en familjebehandling som beviljas för 6 månader eller nånting. Och så ska barnet liksom gå och vara livrädd i 6 månader. Det är som att man tycker så här, ja, men vi provar ju nu. Vi har en insats, sen får vi utvärdera. Ja, men hon är ju utsatt. Att man liksom, det är ett sådant fruktansvärt svek mot alla barn, att man låter dem vara kvar i det här. Och sen kommer man undra varför våldet ökar, och varför gängkriminaliteten ökar, och varför missbruket ökar. Ja men hur skulle det inte kunna öka? (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Mot bakgrund av Barnombudsmannens samlade material framträder en bild av att barns rättigheter genomgående ges mindre tyngd än föräldrars rättigheter och att det kan begränsa barnets möjligheter att få insatser utifrån barnets behov, vilket även styrks av tidigare studier.²³⁹

²³⁸ Heimer och Forsgren. *Barn som rättighetsbärare i öppenvårdsinsatser*, s. 36 ff.; Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. *Bära eller brista*, s. 8–9.

²³⁹ Maria Heimer och Nanna Forsgren (2025), s. 36 ff.; Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. *Bära eller brista. Erfarenheter av socialtjänstens stöd vid hedersrelaterat våld och förtryck*, s. 8–9.

7.2.3 Barn behöver känslomässigt stöd på både kort och lång sikt: "Det är ju bara en liten, liten klick som får den rätten och möjligheten"

Flera yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat beskriver att samhällsaktörerna oftast är bättre på att ge barn som är våldsutsatta akut hjälp än långsiktigt stöd. Det gäller både barn som bor hemma och barn som placeras utanför det egna hemmet.

Men jag tänker att vi behöver bli bättre på att när ett barn far illa, ganska snabbt ge emotionellt stöd. Det är vi dåliga på. Om det blir ett omedelbart omhändertagande då tappar ju du den här stödpersonen, läraren eller fritidsledaren. Den kommer inte du få träffa igen. Vem ska jag få träffa då? Och att inte behöva byta, för ofta är det många barn som har blivit placerade utifrån olika våldsutsattheter. De får ju liksom aldrig ett sammanhang. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Flera intervjupersoner uppger att Trappan, som är en modell för krissamtal med barn som bevittnat våld inom familjen, finns tillgänglig men att barns faktiska möjlighet att ta del av insatsen ofta begränsas av olika faktorer. Det handlar dels om långa väntetider och dels om att grundläggande förutsättningar behöver vara uppfyllda, som att barnets trygghet och säkerhet kan säkerställas och att barnets omsorgsgivare har förmåga att ta emot och hantera barnets känslor och tankar. Intervjupersonerna framhåller att barnet inte kan ha umgänge med den våldsutövande föräldern samtidigt.

Men då ska den jävla utredningen vara klar innan man sätter in en insats. Det är ju det mest dumma jag har hört. Varför ska man vänta fyra månader? [...] Men jag har också absolut arbetat för att nu sätter vi in den här insatsen, vi kan inte vänta. Men de som jobbar med det här, samtal med barn eller trappan eller andra krisbearbetande, de har ju ofta också väntelistor. [...] Så att det är ju bara en liten, liten klick som får den rätten och möjligheten till att bearbeta sina upplevelser. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Då är det ofta barnen som hjälper föräldrarna att komma till sina insikter om vad de faktiskt har varit med om. För att de beskriver hur rädda och otrygga de har varit. Det ger en drivkraft till en redan helt utbränd mamma att ändå försöka lite till. Med att försöka innebär det kanske att man på vår inrådan sätter in Trappan eller Här och nu-samtal beroende på om de ska ha något slags umgänge med pappan eller inte. För då faller ju Trappan. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Barn kan inte bearbeta våld om våldet pågår [...] det kräver förutsättningarna att den som har utsatt barnet eller barnens mamma för våld, att barnet inte ska träffa den andra [föräldern]. För att det blir jättekonstigt att man pratar om, man går in i olika teman, bland annat att man pratar om våldsutövare, och det är pappa. [...] Och därefter på helgen, då skulle den träffa pappa, då blir det väldigt konstigt. Så man ska inte utsätta barn för saker som kan påverka syftet att barnen ska må bättre. [...] Men just den var inte lätt. [...] många gånger sa de nej papporna sa nej, och då skulle man inte fortsätta med Trappansamtal. För Trappansamtal från 5 till 15 gånger, det är liksom en jättebra, gedigen metod för att prata med barn om våldet. Då skulle man göra det till här-och-nu-samtal. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Socialtjänsten och hälso- och sjukvården brister i att ge rehabiliterande insatser till barn och unga som är våldsutsatta: "Det är otroligt viktigt för socialt arbete"

Majoriteten av intervjupersonerna anser att både socialtjänsten och hälso- och sjukvården brister i att ge barn och unga som har utsatts för våld professionell hjälp i rehabiliterande syfte, exempelvis specialistvård för att handskas med fysiska och psykiska symtom på trauma. För många barn och unga räcker det inte med Trappansamtal. En intervjuperson framhåller att socialarbetare måste ha med sig återhämtningsperspektivet i dessa ärenden.

Alltså jag tänker att det här återhämtningsperspektivet [...], det är återhämtning och rehabilitering och sådana här frågor. Det är otroligt viktigt för socialt arbete. Och hur du jobbar praktiskt med att skapa empati och allianser och göra gott för klienten eller patienten. Det ämnet finns ju inte ens i socialt arbete. Och det är ju jättemärkligt. (Verksam inom området våld mot barn, våld i nära relationer)

Det är ju inte nödvändigtvis en diagnos att vara våldsutsatt. Men man kan likväl må väldigt dåligt av det. Men då är det liksom, har man fått en depression, har man fått PTSD så är det tydligt att då jobbar man med psykologisk behandling, prolonged exposure. Om man inte uppfyller PTSD men man kanske mår väldigt dåligt ändå, då finns det ingen manual. Då finns det ingen specifik åtgärd. Det skulle ju vara bra att ha ett litet team på varje BUP-enhet som jobbar med våldsutsatta barn till exempel. Det skulle ju vara suveränt. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården).

En annan intervjuperson beskriver att Sverige är särskilt dåliga på att erbjuda långsiktigt stöd och stöd till barn som utsatts för incest.

Jag hade önskat att det här fanns i vården eller att vi hade som i Norge, så finns incestcentrum. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

7.2.4 Vad barn och unga ser skulle kunna ha gjorts annorlunda: "Alltså de borde ha lyssnat på mig för det första"

Många barn och unga har tankar om vad socialtjänsten hade kunnat göra annorlunda och vad den skulle behöva förbättra (se även avsnitt 6.10.1), exempelvis mer proaktivitet och behovsanpassade insatser.

Alltså de borde ha lyssnat på mig för det första. Sen så borde de, kanske att jag hade fått bo i typ ett bra familjehem. Eller jag vet inte, kanske inte på heltid men i alla fall någonting för att bryta av det här jobbiga hemma. (Kille)

Jag hade verkligen velat att de gjorde planer istället för att de bara ska sitta och läsa på. [...] Jag vill att vi ska kunna prata med varandra om vad jag vill göra och vad, vad jag behöver för att kunna bo hemma. (Tjej)

Jag tycker att de ska vara mer aktiva. För de ska vara mer ringa. De måste kolla vad som händer. Jag har inte sett att min soc i alla fall, de ringer aldrig mig och de berättar aldrig. Det är alltid jag som måste fråga dem, alltid jag som måste typ höra av mig till dem. [...] De ska ha mer planer och så. (Kille)

Nej, men de kanske borde ha haft veckovisa samtal. Vilja träffas oftare. [...] Ja, alltså kanske kontakta skolan och fråga hur det går för mig. (Kille)

Det är också tydligt att när socialtjänsten inte lyckas förbättra situationen för barn och unga, påverkar det deras mottaglighet för stöd och tilltro till myndigheter negativt.

Ja, jag hade ju möten. Det var jobbigt för jag visste att, asså jag tänkte ja, men det kommer inte göra någon skillnad liksom. Det är typ såhär onödigt. (Tjej)

Men när det har gått så långt så du är förmodligen inte mottaglig. Och är du inte mottaglig så kommer ingen hjälp du får hjälpa. [...] Det är därför man måste göra någonting innan man kommer till den punkten att man inte är mottaglig för någon hjälp. (Tjej)

Jag tror bara jag behövde tillit till samhället. [...] Jag har aldrig fått hjälp på ett sätt som funkar. Varje gång något har hänt, socialtjänsten har alltid duckat mig. Jag har alltid duckat soc, soc har duckat mig. (Tjej)

7.3 Behov hos barn som placeras utanför det egna hemmet: "Vi behöver kärlek och någon som bryr sig om oss, inte bli inlåsta i en byggnad"

År 2024 fick 26 300 barn och unga heldygnsvård från socialtjänsten (52 procent var killar och 48 procent var tjejer). Knappt två tredjedelar (17 001) av dessa barn och unga fick vård i frivillig form.²⁴⁰

Barn och unga efterfrågar trygga, stabila vuxna som kan klarar av att skapa en lugn och kärleksfull miljö för barn att återhämta sig i över tid, vilket även yrkesverksamma framhåller som avgörande. Det handlar i grund och botten om traumamedveten omsorg och att vuxna tar ansvar för barnets behov av skydd utan att lägga ansvaret på barnet att välja. Samtliga intervjupersoner beskriver viktiga förutsättningar som de anser har funnits, eller borde ha funnits, för att stödet ska fungera. Nedan ges en beskrivning av dessa, med fokus på vad barn och unga har sagt.

7.3.1 Bristande delaktighet, information och stöd: "Alltså det finns ingen förklaring på varför typ"

Barn och unga beskriver återkommande att deras berättelser inte ges tillräcklig tyngd och att de inte bemöts som rättighetsbärare (se exempelvis avsnitt 6.3). Även när det gäller placeringar, i likhet med andra insatser, reflekterar barn och unga kring bristande delaktighet, information, stöd med att lösa praktiska problem och uppföljning.

Nej, alltså de bara placerar dem och det är som att de glömmer dem. De bara tar bort dem från en plats för de tycker det är fel på platsen. [...] Och det är många som inte förklarar. Alltså det finns ingen förklaring på varför typ. (Tjej)

För det kostar ju om de ska sitta och utreda och hit och dit. Då väljer de bara att slänga på HVB-hem. Och det är där man börjar, ja, hålla på med annat. Istället för att man ska ge skydd och hjälpa och lyssna och tro, så väljer de att inte göra det. (Tjej)

Kanske blivit tagen till ett familjehem. Eller till ett HVB-hem. Men att låsa in mig, det får mig att få mer hat mot soc. [...] Man kryssar allt som har med staten att göra. Då man ser att det här, det är en fiende. (Kille)

²⁴⁰ Socialstyrelsen. Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2024. (2025), s. 1–2.

Ja, men det är också det, då har man inget förtroende. Hänger du med? Man har inget förtroende. Jag går naken på avdelningen för att min soc vägrar köpa kläder till mig. (Kille)

Och det var inte så som att socialtjänsten köpte nya kläder till mig. Alltså jag hade samma byxor och tröja i liksom så en månad. (Kille)

Åtskilliga barn och unga som har erfarenhet av placeringar utanför hemmet, beskriver att situationen i det nya boendet inneburit att de fortsatt fara illa och/eller på annat sätt har förvärrat deras problem.

De kommer ta dig direkt och placera dig på ett HVB-hem eller familjehem. Istället för att försöka reda ut vad som är felet hemma och hjälpa dig. (Kille)

Då tänker de att vi tar honom och vi lägger han annanstans. Men det de inte tänker på är vart de lägger den personen. Så de förstör bara människan mer. (Kille)

7.3.2 Kortsiktiga placeringar och vård i frivillig form skapar inte rätt förutsättningar för den planerade vårdens genomförande: "Jag är ingen hund"

Intervjuerna med yrkesverksamma visar att genomförandet av den planerade vården försvåras av att placeringar sker i frivillig form, särskilt i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck och att det rör sig om korta placeringstider.

Man ger sitt samtycke till en SoL-placering, men samtycket är inte grundat i barns bästa. Utan man ger sitt samtycke bara för att vara inne och kontrollera. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Det kan vara, ofta placerar de i kort placering, jourfamilj, för att de är billigare. Lättare att få tag i. Man behöver inte jobba jättemycket. [...] SoL-placering är ganska vanligt för det är mycket enklare. [...] Man blir provocerad. En flicka som är placerad – antingen får hon flytta hem eller placera henne på rätt plats, bort från familjen. T.ex. att man placerar men att hon var hemma varje helg, vad är det för placering? De tar inte kontexten på allvar, [...] i första hand måste man göra en bedömning om det finns möjlighet för SoL-placering och inte tvång. Föräldrarna, vi vet att hur många föräldrar som säger, antingen om ni inte samtycker och vad säger dem då? [...] Tror inte att lagens intention är att ett barn ska må sämre av en SoL-placering. Tror SoL-placering behövs och kan vara väldigt bra i många ärenden, men i en HRV-kontext så har en SoL-placering ingen effekt för att det placerade barnet mår dåligt, längtar efter syskon, de har fest, lägger upp bilder på FB hela familjen och släkten är samlad och hon är ensam i en jourfamilj, med en ensamstående och en hund, det är klart man vill tillbaka till det man är bekant med. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

En stor majoritet av de barn och unga som Barnombudsmannen har samtalat med har erfarenhet av placering utanför hemmet. Det är mer regel än undantag att de har flyttats runt mellan olika hem/boenden (ibland även vandrarhem eller liknande). Upp till fem placeringar på olika hem/boenden är inte ovanligt, men det kan i vissa fall handla om dryga tiotalet olika ställen. Barn och unga berättar om placeringar som har avslutats för tidigt av socialtjänsten, som sedan lett till en eller flera nya placeringar. De berättar också om att de själva, av olika skäl, kan ha avvikit från boendet eller att omplacering har skett för att exempelvis ett familjehem eller HVB inte kunnat ge det stöd som den unga har behövt.

Sen när saker började bli bra, det var då de skrev ut mig och jag mådde jättedåligt. Jag var så här, men vad har jag gjort liksom? (Tjej)

Så här, vi vet inte riktigt vart vi ska, var hon ska ta vägen. Så vi flyttar henne dit och vi flyttar henne dit. (Tjej)

Hon [mamman] tjafsade, hon tjtade på mig så mycket så jag flyttade hem igen. (Tjej)

Så att jag fick flytta hem för att jag gjorde kaos. Så att jag tänkte jaha, fan vad bra. Då ska jag fortsätta göra så här. Då får jag som jag vill. (Kille)

Flera har blivit flyttade mellan boenden med mycket kort varsel, ibland utan förklaring.

Och problemet, de sa inte till mig vad som var felet, varför jag inte fick bo kvar där. De sa bara att det går inte. Så sa jag: okej, men då jag flyttar hem. Jag är ingen hund, alltså jag har inte din lilla leksak du kan flytta med hur som helst. (Tjej)

Det finns även de som lyfter att de önskar att de hade fått komma till ett familjehem eller fått stanna i ett hem där de kunnat känna sig trygga.

Jag vet inte. Ha kvar mig på något bra familjehem som jag gillar. Det skulle gå bra om jag fick bo kvar längre än två år. (Kille)

Jag ville bo på fosterhem. För att, jag har aldrig haft en bra familj, jag har aldrig haft det där. Alltså, att man bara gav mig en chans att bo i en vanlig familj. [...] Kunna lita på en vuxen, snacka med den. Här det byts, byts vuxna per tredje dag. Jag kan inte ens snacka hur jag mår eller nånting sådär. (Kille)

Och då såg de inget problem med att jag skulle få flytta hem. Men jag ville inte det för jag kände inte dem. För, för mig var ju, asså de var främlingar för mig. (Tjej)

Även de yrkesverksamma beskriver att barn och unga utsätts för upprepade omplaceringar. En intervjuperson menar att detta kan hänga samman med ett kortsiktigt agerande från socialtjänstens sida, där strävan att hålla nere kostnader påverkar valet av placering.

Och det händer att man byter familj. Den första funkar inte. Jag har haft en flicka. Hon har varit med under ganska kort tid, 3–4 månader, har bytt fem gånger, fem jourfamiljer. Och det var hederskontext. Istället för att satsa på att göra en bra placering. För en bra placering kommer att kosta mycket mer. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

7.3.3 Låg kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck: "Jag tror inte socialtjänsten är vana vid att kunna hantera sådana typer av problematik"

Oavsett om vården ges i frivillig form eller med stöd av tvångslagstiftning framhåller flera yrkesverksamma att socialtjänsten behöver ha fördjupad kunskap om barn som utsätts för våld, dess olika uttryck och konsekvenser, samt hur vården ska utformas för att säkerställa barnets skyddsbehov.

Detta gäller särskilt när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck. Flera yrkesverksamma problematiserar användningen av nätverksplaceringar vid hedersrelaterat våld och förtryck. En intervjuperson beskriver att barn uttrycker oro för att socialtjänstens beslut om placering kan äventyra deras säkerhet, i synnerhet när placeringen sker hos släktingar eller i närheten av familjen. Barnen vänder sig till civilsamhällesorganisationer för att de ska föra barnets talan gentemot socialtjänsten. I vissa fall drivs frågan inte enbart för barnets egen säkerhet, utan även för syskons skull, i syfte att säkerställa att även de får adekvat skydd och stöd.

Varför väljer man att placera mig hos släktingar eller varför väljer man att placera mig i samma kommun som min familj bor? Och där kan ju vi också se att det finns utmaningar med det. Alltså att man har ett ganska snävt sätt på att se hur de här placeringarna faller väl ut. [...] Det hänger väl lite grann ihop med det här också, när vi har ungdomar som vi har kontakt med där de säger så här, varför låter de mina syskon bo kvar hemma? Hur tror de att de ska klara sig när inte jag gör det? [...] Så att jag tänker just det här med placeringsfrågan är nog, den tror jag många gånger är svår att greppa och det kan man ju förstå. Det är ju, det är mycket att landa i. Alltså bara det att man inte längre får bo kvar hemma och sen att man inte riktigt förstår varför man placeras där man ska placeras. Att man överväger nätverksplaceringar ser vi ju fortsatt och det är ju något som oroar ändå just med det här, för det har man ju inte riktigt förstått.
(Yrkesverksam inom civilsamhället)

Sen kan man väl kanske till exempel om vi pratar heder, se att det funkar ju inte, vilket fortfarande förekommer när socialtjänsten väljer att placera ett barn till exempel hos farmor och farfar. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

Alltså tyvärr, det ser väldigt, väldigt mörkt ut om jag pratar om [...]. Det är klart att det kanske händer en bra placering om man möter en kunnig [...]. Men annars placeras ofta unga och ofta unga tjejer hos jourfamiljer. Jourfamiljerna är [...] under all kritik [...]. Och ofta kanske en jourfamilj som bara är 20 minuter från där flickan bor. [...] I första hand måste man tänka på plats. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

En intervjuperson beskriver att socialtjänstens fokus på barnets utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck minskar om barnet även uppvisar destruktiva beteenden, exempelvis börjar använda alkohol, tobak eller droger. I dessa fall sker en förskjutning från att barnet har betraktats som rättighetsbärare och våldsutsatt till att ses som en problembärare med eget beteende.

Och sen man lägger mycket fokus på ungdomens beteende för att deras beteende ofta kan ställa till det också. Till exempel. Hon placeras på grund av begränsningar, kontroll och sen börjar hon röka, hon börjar använda kanske droger. Hon börjar använda vape. Hon hamnar på akuten på grund av att hon druckit så mycket som antingen energidryck eller du vet det är mycket annat. Plötsligt försvinner våldet. Det här är min erfarenhet. [...] För plötsligt står socialtjänsten och föräldrarna på samma sida. Och sen oro för kriminalitet också. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

En tjej menar att socialtjänsten i större utsträckning behöver utveckla arbetssätt och insatser mot exempelvis hedersrelaterat våld och förtryck:

Jag tror inte socialtjänsten är vana vid att kunna hantera sådana typer av problematik. De problemen har ju alltid funnits på ett eller ett annat sätt, men de har varit i mindre statistik, om man säger så. Och då är det inte alla slags socialtjänsthandläggare som har fått vara del av det

och kunnat hantera sådana typer av ärenden som till exempel hedersrelaterat. [...] Jag tror inte de är vana. De är mer vana vid missbruk. Till en slags nivå av misshandel i hemmet. Jag tror inte de är vana vid det mer, det mer grövre brotten. [...] De har verktyg för det mesta, men för det mildare, fattar du vad jag menar? (Tjej)

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har i rapporten *Bära eller brista* konstaterat återkommande brister i samhällets stöd till utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Studien pekar särskilt på otillräckliga risk- och skyddsbedömningar, begränsad delaktighet för barn samt en stark ställning för vårdnadshavare som kan försvåra skydd och stöd. Brist på kontinuitet, samverkan och långsiktigt stöd, inklusive eftervård, framhålls som särskilt problematiskt.²⁴¹

7.3.4 Placeringar som inte tillgodoser barnets önskemål och behov: ”Det är bara så synd att systemet inte är skapat för att hjälpa ungdomar som mig”

I intervjuerna med barn och unga finns återkommande berättelser om att socialtjänsten inte har tagit hänsyn till deras önskemål eller behov vid placering. De berättar om att bli placerade långt ut på landsbygden eller i ett hem med katter, trots att det går tvärtemot deras (enda) önskemål. Framför allt handlar det dock om att placeras i hem eller på boenden som inte är anpassade efter vårdbehovet och som inte bidrar till att förbättra deras mående.

Jag mådde verkligen inte bra men jag fick bara inte rätt hjälp. (Tjej)

Ända sen jag kom hit, jag har inte tyckt att jag passar in just här. Jag tänker att jag har kunnat göra mycket bättre än vad jag har gjort. (Tjej)

Jag tror min mamma fick mer hjälp, men jag tror inte liksom vi barn fick det, för vi bara var där. Jag minns inte att vi hade några samtal eller någonting. Jag minns bara att vi liksom bodde där. (Tjej)

Barn som till exempel har varit utsatta för våld från sina föräldrar, upplever att placeringen kom alldeles för sent eller att det dröjde tills de kom till ett hem/boende där de verkligen fick stöd.

Det är bara så synd att systemet ... inte är skapat för att hjälpa ungdomar som mig, utan är mer skapat för att utmana ungdomar som mig. (Kille)

De har gett mig den hjälpen jag egentligen behövde när jag var liten. Så har jag hittat det här. Egentligen så borde man använda den hjälpen de ger här på utsidan. (Tjej)

Det var ingen som förstod, ingen tog mina ord seriöst. När de såg verkligen hur blåmärken jag hade i min kropp. När jag berättade för dem att jag inte vill hem. Och att mina föräldrar satt och hotade mig, att de vill döda mig och sådant. [...] Men de tog inte det seriöst. [...] Egentligen så borde man skydda ungdomen, placera den på skydd och sen kan man börja göra alltså utredningar och sådant. (Tjej)

²⁴¹ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. *Bära eller brista. Erfarenheter av socialtjänstens stöd vid hedersrelaterat våld och förtryck* (2023:8).

Andra barn och unga har blivit lämnade att själva lösa sin boendesituation eller praktiska problem i samband med flytt. En tjej berättar att hon bär på en ständig oro, för att hon inte vet hur länge hon kommer att få bo kvar på sitt nuvarande boende:

Man är fortfarande tacksam att man kan liksom fortfarande bor någonstans och så. (Tjej)

Barns och ungas beskrivningar återkommer i intervjuerna med yrkesverksamma. En intervjuperson menar att många barn och unga som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck är missnöjda med den vård som socialtjänsten erbjuder.

Jag har ju sett så många ungdomar och barn bli placerade. Placeringen blir ett trauma i sig. Man är uppvuxen i höghus, bland betong. Har knappt liksom sett gräs. Och så kommer du rakt ut i landet. Det är ju där de flesta familjehem och jourhem finns. Rakt ut på vischan liksom. [...]. Det är bara grönt och ängar. [...] Tacka fan för att inte jag vill vara kvar där. Jag känner mig ju inte hemma överhuvudtaget liksom. Du får inte gå ut för att du ska vara skyddad. Jag tänker så här, hur ska vi kunna möta de här ungdomarnas alla behov när socialtjänsterna som placerar inte fattar att dels miljön är viktigt, var de är, och dels kompetensen och kunskapen. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Men många känner ju att de inte får den hjälpen när de kommer till socialtjänsten. [...] det var någon tjej som hade blivit erbjuden SIS [...]. Och hon blev ju helt förtvivlad. Hur blir det då för en ungdom där det finns en massa olika problematik, där man dels inte har spetskompetens och dels kanske exponeras för andra problem som man inte hade från början? (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Flera yrkesverksamma beskriver hur placerade barn och unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck upplever att de blir isolerade och övergivna av socialtjänsten efter placering. En intervjuperson menar också att socialtjänsten ibland ställer orimliga villkor på ungdomar utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Sen känner de också oftast att socialhandläggarna inte har tid. [...] Ja, och att de känner att de var ju isolerade när de var hemma. Det här är ännu värre. De blir lämnade och det ligger långt, långt, långt, långt bort. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Det finns inga marginaler för HRV-ungdomar att göra misstag. Om du återvänder hem, om du ringer, om du gör det här, då kan vi inte hjälpa dig mer. Varför sätter ni de villkoren? Lagstiftningen öppnar inte för sådana villkor. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Barn och unga placeras på HVB och SiS där de blandas med unga med diverse olika problematik: "Det var kaos. Det var våld, missbruk, kriminalitet"

För att tillgodose barns behov och önskemål krävs att det finns HVB som är anpassade efter barns och ungas vårdbehov. Barnombudsmannens intervjuer med yrkesverksamma visar att det råder brist på lämpliga hem och boenden, särskilt när det gäller barn utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck samt barn och unga med funktionsnedsättningar.

Jag tänker att ja, det finns ju målgruppsanpassade, men de är ju inte tillräckligt många. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Om det finns någon form utav funktionsnedsättning, diagnoser. Men att de inte över huvud taget klarar av att bo själva. Alltså de behöver det. För vår del blir det väldigt svårt. De skyddat boendena vi har, de kan ju inte hjälpa till att borsta tänderna och lägga fram kläder, utan skyddat boende är ju dels en verksamhet där du ska kunna klara dig själv. [...] De är jätteutsatta och det är ju också en väldigt utsatt grupp inom socialtjänsten, inom alla verksamheter där våld är väldigt vanligt.

(Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Även Myndigheten för delaktighet lyfter i sin rapport *Hedersrelaterat våld och förtryck mot personer med funktionsnedsättning* svårigheter med att hitta anpassade och kompetenta skyddade boenden för personer med funktionsnedsättning som har utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck.²⁴²

Avsaknaden av målgruppsanpassade hem och boenden kan leda till direkt olämpliga placeringar och allvarliga missförhållanden. Det finns de vars placeringar har gett upphov till nya problem och ett försämrat mående. Det handlar om barn och unga som har hamnat i jour- eller familjehem där de blivit utsatta för psykiskt och fysiskt våld eller som har blivit placerade på HVB och SiS där de blandats med unga med diverse olika problematik.

Ibland så blandas inte rätt personer. Och att man, man ser tidigt att det är någon som inte passar så ska man inte ha någon på samma ställe eller samma boende. (Tjej)

Det var kaos. Det var våld, missbruk, kriminalitet. Det var allt blandat. Självskadebeteende. (Tjej)

Och liksom, antingen är det mediciner eller så är det psyket. Och liksom inget av det hjälper så, när man sedan hamnar på SIS. Det är så blandade ungdomar här. Någon sitter här för mord och någon sitter här för narkotikainnehav och allt möjligt. Det blir så fel då. (Tjej)

De flesta folk, så fort de kommer till ett HVB-hem, SIS, de börjar knarka. Det är där folk börjar bli... alltså de börjar knarka och sen de fastnar. (Kille)

Även yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat vittnar om detta.

Jag ser det bristande faktiskt, för att många HVB-hem som tar emot barn som har blivit placerade för hedersvåld, då hamnar de med barn som kanske inte genomgått samma sak. Så det kan ju vara barn som har, ja men ibland till och med missbruksproblematik. Eller barn som har, ja men hamnat av andra anledningar och det ser jag oftast problematik med för att de unga tjejerna som har hamnat där som jag har haft kontakt med det är ju att de har hamnat i missbruk efter det. [...] Många unga tjejer som jag har kontakt med, de känner ju att många som driver HVB-hem gör det för pengarna. De märker ju att det finns ingen slags behandling eller stöd. Man försöker på något sätt. De får ju ta del av verksamhetsplanen. Utifrån vårdplanen. De tycker ju att det verkar som att man behöver checka av för att såhär, ja det här ska hon få möjlighet.

(Yrkesverksam inom civilsamhället)

I rapporten *Vad har IVO sett 2024?* redovisar IVO att tillsynsbeslut för verksamheter med konstaterade brister beskriver flera exempel på att våld, hot och övergrepp har skett vid vissa HVB. Myndigheten framhåller att avsaknad av rutiner eller bristfälliga rutiner kan medföra ökade säkerhetsrisker för

²⁴² Myndigheten för delaktighet. *Hedersrelaterat våld och förtryck mot personer med funktionsnedsättning – en studie om rättsväsendets utmaningar och möjligheter.* (2025), s. 47.

placerade barn och personal. Enligt IVO kan missförhållanden uppstå till följd av att verksamheter inte bedrivs enligt sitt tillstånd eller inte uppfyller kravet på att bedöma om verksamheten är lämplig för den enskilde vid inskrivning. Konsekvensen kan bli att barn och unga placeras i miljöer som saknar rätt målgruppsinriktning, bemanning eller kompetens för att möta deras behov av trygg och säker vård. Detta kan även öka risken för att barn och unga avviker från boendet eller att placeringen behöver avbrytas i förtid.²⁴³

Barn och unga beskriver också att de är väldigt utlämnade till personal eller andra vuxna i de boenden eller hem där de placeras. (Se även avsnitt 7.3.1) De kan känna sig osäkra kring vem de kan lita på och även ha dåliga erfarenheter av personal som har missbrukat sin makt.

Alltså, jag känner mig inte säker när dörrarna är låsta. Att man behöver nyckel... alltså, för att ta sig ut eller någonting. Det kan börja brinna när som helst och man vet inte om personalen nu öppnar dörrarna. (Kille)

Allt möjligt kan hända. Jag kanske berättar något som jag inte borde ha berättat. Om jag litar på han, sen han kanske går och säger det. (Kille)

När man är på ett boende, om man typ klagar på en personal... man är rädd för att man ska få någon typ av hat mot sig. [...] Man ville inte liksom göra det värre för sig själv. [...] De har ju mer makt än vad vi har. (Tjej)

Och man känner av det där va, man vet själv att de kommer aldrig ta ditt parti före en kollegas parti. (Kille)

Mycket av nedläggningarna som händer på SiS är väldigt våldsamma. Det blir som ett övergrepp igen liksom, för oss som har blivit utsatta för övergrepp. (Tjej)

Folk tar väl fel jobb. Folk som inte är gjorda för att jobba med det helt enkelt. Vilket är väldigt synd. Det är såhär. De har valt att jobba här, men vi har inte valt att bo här. (Tjej)

Barn och unga upplever tiden på SiS ungdomshem mer som förvaring: De undviker oss gärna. De vill inte träffa oss så mycket"

De barn och unga som har erfarenhet av placeringar på SiS efterfrågar mer insatser och att tiden används till något meningsfullt.

Det heter ungdomsvård, var är vården? (Kille)

Jag tycker det borde bli mer behandling. För att det är mycket på SiS och HVB...Man är bara mest där och typ slösar tid. (Tjej)

Det är helt okej. Det händer inte mycket. Det är ganska tråkigt här inne. (Kille)

²⁴³ IVO. Vad har IVO sett 2024? Iakttagelser och slutsatser om vårdens och omsorgens brister för verksamhetsåret 2024. (2025), s. 16.

Så det man måste ändå tänka på det att ungdomarna ska inte vara inlåsta hela tiden. För till slut så blir det bara bråk. Man kanske tröttnar på de som man bor med. Det händer inget nytt. Så man tröttnar på, man blir arg. Sen blir det slagsmål och allt möjligt. [...] Mer samtal och behandling, inte bara att man går och väntar på att få komma ut. (Kille)

De undviker oss gärna. De vill inte träffa oss så mycket. Vi måste alltid tjata på dem och säga ja, men vi vill göra så och så, aktivitet. För vi har nästan inget att göra förutom att gå till skolan. (Kille)

Ja, asså skolan är viktigast. [...] Asså det viktigaste har ju varit för mig att jag har fått in det i min hjärna, att om jag inte går till skolan, jag kommer inte ha, asså det kommer vara jobbigt för mig när jag kommer ut. (Kille)

Flera beskriver att ungdomsvård mer liknar förvaring och att de borde få mer hjälp med att förbereda sig för tiden efter placering.

Alltså det är det jag säger, det är förvaring. Alltså allting, man måste själv tjata på dem. Man måste tjata dem för att få skola, man måste tjata för att få behandling. (Kille)

Det är också lite efterblivet med SiS. De säger att man ska vara redo på utsidan. Men här, jag blir bara inkapabel att göra någonting själv. Jag får inte öppna dörren själv. Jag får inte diska min egna disk liksom så här. Jag får inte laga min egna mat. Jag kan inte ens bli väckt av mig själv för jag har inget larm. Jag kan inte göra någonting. (Kille)

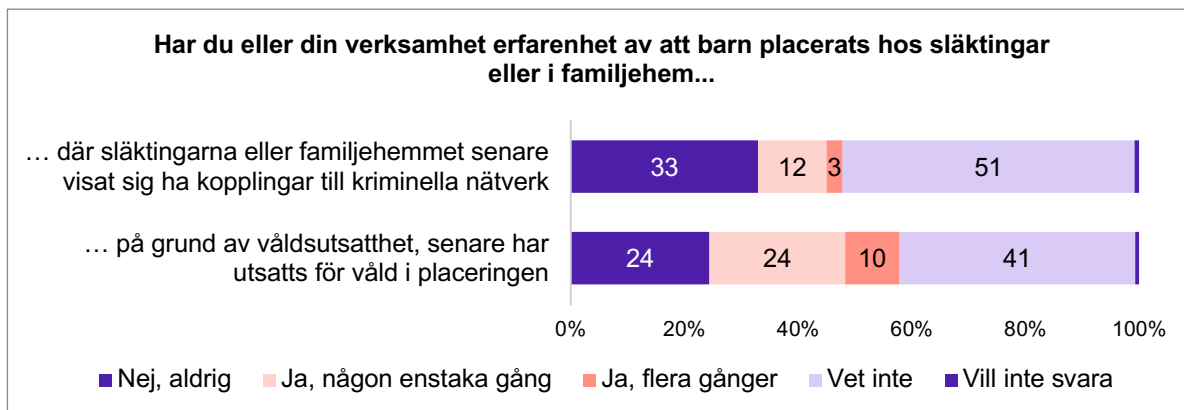
Det skulle bli mycket mer aktiviteter. Något man kanske blir intresserad av att göra på utsidan. Alltså visa dig vägar, fattar du? Här, du ser ingenting. Vi väntar bara att bli klar för att gå ut härifrån. (Kille)

Ja asså, det är väldigt mycket på SiS att de bara låser in dig och kastar nyckeln och sen så släpper de ut dig. Man får liksom ingen rehabilitering om man ska säga så. De bryr sig liksom inte om att faktiskt hjälpa dig under tiden du är där. Men det tycker jag att de gör här. (Tjej)

Det förekommer missförhållanden inom familjehemsvården: "Bristen på familjehem gör att kvaliteten på dessa är mycket skiftande"

Barnombudsmannens enkätundersökning bland yrkesverksamma visar på allvarliga brister inom familjehemsvården. Hela 34 procent av de yrkesverksamma har erfarenhet av att placerade barn har utsatts för våld i själva placeringen. När det gäller kopplingar till kriminella nätverk i placeringar är siffrorna lägre men ändå signifikanta: 15 procent av de yrkesverksamma har stött på fall där placeringen haft koppling till kriminalitet. Detta visar på att samhällsvården brister i sitt mest grundläggande uppdrag – att säkerställa barns skydd och trygghet.

Figur 46. Yrkesverksammas erfarenheter av att placerade barn utsatts för våld respektive att familjehem har kriminella kopplingar (n = 1 582).

De yrkesverksammas fritextsvar visar att kommunernas svårigheter att hitta placeringar som motsvarar de behov som barn och unga har leder till kvalitetskraven sänks. Det framgår också att kommunerna inte genomför tillräckliga kontroller av familjehemmen.

Bristen på familjehem gör att kvaliteten på dessa är mycket skiftande. Om barnet bor i en kommun och har kontakt med socialtjänsten där så är det dessa som ska följa upp barnet om det t.ex. placeras i en annan del av landet. Det säger sig självt att en uppföljning med ett hem som ligger i en annan del av landet varken blir tillräckligt ofta eller tillräckligt grundlig. (Yrkesverksam inom elevhälsa)

Det råder en stor brist på familjehem och jourhem i Sverige, vilket har lett till att kvalitetskraven sänkts. I dag kan det vara förhållandevis enkelt att bli godkänd som familjehem eller jourhem, även utan tillräcklig kunskap eller utbildning kring barns behov och svårigheter. I många fall räcker det att de sökande saknar skulder eller brottsregister för att bli godkända. Denna bristande kontroll har medfört allvarliga konsekvenser. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Barn placeras hos släktingar som lever i kriminalitet, på HVB-hem där de exponeras för droger, tillsammans med våldsutsatta föräldrar som inte orkar lämna osv. Vissa blir utsatta för både fysiskt och sexuellt våld i familjehem [...]. (Yrkesverksam inom polisväsendet)

Barn som beskrivit att deras släktingar har värderingar eller agerar på ett kriminellt sätt trots att det varit bedömt att de kan placeras där för deras egna trygghet. (Yrkesverksam inom social omsorg)

En syskonskara placerades hos [släktingar]. Visade sig sen att [en släkting] var den centrala personen i en stor knarkhärla som pågått [en lång tid]. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Jag arbetar på anpassad skola med placeringar samt "vanlig" grundskola så det skiljer sig en del. På den anpassade skolan är flera familjehemsplacerade och ingår i kriminella nätverk. (Yrkesverksam inom skola)

[...] när man ska arbeta enligt Signs of Safety och missar att det kanske inte är lämpligt att placera hos släkt/vänner som kan vara involverade i skit. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

En annan yrkesverksam menar att en bidragande orsak till problemen är avsaknaden av ett nationellt register för jour- och familjehem och informationsdelning mellan kommuner.

Vissa socialsekreterare agerar snabbt och flyttar barn vid misstanke om övergrepp, medan andra placerar nya barn i samma hem – trots tidigare anmälningar, ingenting följs upp. En bidragande orsak till problemen är avsaknaden av ett nationellt register för familjehem och jourhem, där brister och anmälningar skulle kunna samordnas. I dag saknas ett systematiskt sätt att följa upp och utbyta information mellan kommuner, vilket gör att samma olämpliga familjehem gång på gång kan ta emot nya barn av samma kommun och av grannkommun – med allvarliga konsekvenser för de mest sårbara. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

En del barn och unga beskriver att de har larmat till socialtjänsten om att de har blivit utsatta för våld i sitt familjehem, utan att få gehör.

Jag berättade för dem exakt vad det var som pågick, men de vägrade göra någonting. Jag bodde där i ett år och fem månader och allt spårade bara ur. Jag avvek hur mycket som helst. Jag hoppade ut genom fönstret, jag slog sönder saker. Allt för att ta mig därifrån. Jag ringde polisen. Jag gjorde allt för att ta mig därifrån. Men min soc tyckte att det där familjehemmet var jättebra. (Tjej)

Men de litade på familjen. De trodde de var bra, så vi fick aldrig flytta. Och min syster bor fortfarande hos dem. (Kille)

Att vuxnas ord väger tyngre än barnens bekräftas även av svaren från yrkesverksamma. Det handlar enligt en yrkesverksam om att ansvariga vuxna inte vill erkänna brister i sin egen verksamhet.

Jag upplever att placerade barn saknar en del skyddsnät då de barn som upplever våld från exempelvis familjehem eller personal på SiS eller HVB eller annan placerad ungdom, inte alltid blir trodda. När barn redan är i samhällets vård är de som är ansvariga för barnet inte lika angelägna att skydda barnet om det samtidigt innebär att erkänna brister i sin egna verksamhet. (Yrkesverksam inom advokatåren)

Bristen på fungerande vårdplatser inom den sociala- barn och ungdomsvården har länge varit känd. År 2023 utsåg regeringen en nationell samordnare med uppdrag att föreslå åtgärder för att öka tillgången till vårdplatser av god kvalitet. Uppdraget slutredovisades i januari 2026 och bland förslagen ingår en stärkt statlig styrning och ett förstärkt statligt stöd inom den sociala barn- och ungdomsvården. Exempelvis

föreslås att en statlig myndighet ska samla övergripande familjehemsfrågor, så som rekrytering, utbildning, handledning och uppföljning.²⁴⁴

7.3.5 Goda relationer till trygga vuxna som visar kärlek och omsorg: "Så man kan börja lita på vuxna igen"

Barn och unga har även positiva berättelser från placeringar, och då handlar det ofta om trygga vuxna som brytt sig och som haft förmågan att skapa en meningsfull vardag. De behov och önskemål som barn och unga lyfter är ofta ganska grundläggande.

Bra familjehem: "De behandlar en som de gör med sina egna"

Barn och unga som har bott i familjehem har blandade erfarenheter. När de ska beskriva sina positiva erfarenheter eller vad de önskar av ett familjehem, handlar det framför allt om att kunna känna sig trygg och som en del i familjen.

Hon tog hand om oss och så. Och hon tog ju oss direkt som sina barn första dagen vi kom dit. (Tjej)

De tänker inte, åh det här är mitt jobb, [...] de tänker mer som att man blir typ en del av familjen. [...] De behandlar en som de gör med sina egna och då är det också trevligt. (Tjej)

Jag tycker att de ska behandla en som om vi är med i familjen. (Tjej)

De var snälla. Vi gjorde, vi åkte till museum och massa grejer. Jag har fortfarande kontakt med dem. De skickade brev till mig när jag var i häktet också. De brukade hjälpa mig. De köpte abonnemang till min telefon. Och de brukade skicka pengar till min mamma. (Kille)

En kille som har bott i många olika familjehem, flera där han inte fått tillräckligt med mat och/eller blivit slagen, berättar om ett som var bättre än de andra. På frågan vad som var bättre i det familjehemmet svarar han: "De slog oss inte."

Några barn och unga kan, när de blickar tillbaka, se att familjehemmet försökte hjälpa dem, men att de själva inte var helt mottagliga vid den tidpunkten.

Nej men mitt första familjehem var faktiskt bra, så jag ångrar att jag rymde. För att de liksom tog hand om mig. De var snälla, fina. (Tjej)

Han såg. Han såg när jag mådde dåligt, [...] Jag borde bara ha stannat där. [...] Där insåg jag att han betar sig mer som en pappa än vad min pappa gör. (Kille)

²⁴⁴ Regeringskansliet. *Nationell samordnare föreslår stärkt vård för placerade barn och unga.*

<https://regeringen.se/pressmeddelanden/2026/01/nationell-samordnare-foreslar-starkt-vard-for-placerade-barn-och-unga/> (Hämtat 2026-01-23).

Personal som bemöter en med respekt: "Man ska vara en medmänniska"

Även barn och unga som har bott på till exempel HVB eller SiS har erfarenhet av vuxna som har brytt sig och försökt hjälpa.

Jag hade tur som fick komma till ett bra HVB-hem med så bra personal. Efter ungefär ett halvår flyttade jag till ett familjehem, och de är helt underbara. De behandlar mig som sitt eget barn. (Tjej)

Personalen är väldigt trevliga. Alla är bra bemötta. Man bemöter alla med respekt i alla fall och det är det viktigaste med att vara här. (Kille)

De är medmänniskor om man säger så. Alltså de bryr sig. [...] De kommer med tips om, alltså allt möjligt liksom. De vill försöka hjälpa oss. Det känns tryggt liksom. (Kille)

Det finns två personal. Det finns en hon och en han. Hon, jag ser henne som min mormor. Hon är ganska snäll. Om vi behöver någonting, så försöker hon alltid lösa det. Så man kan gå till henne och prata med henne om man mår dåligt eller, ja. Hon bryr sig om oss. [...] Sen han är också, han bryr sig om mig, eller om oss. (Kille)

Det är bra personal. Alltså de lyssnar, de förstår. De försöker hjälpa oss i alla, alltså alla situationer. (Kille)

Men personalen på boendet var fantastiska. Särskilt en kvinna, hon blev som en ny mamma för mig. Hon och de andra lärde mig saker jag aldrig fått lära mig hemma – hur man tränar på ett gym, fyller i blanketter, planerar sin ekonomi. Men framför allt lärde de mig att tro på mig själv. (Tjej)

Asså om det finns någonting, de kommer att prata med dig. Vi bakar på helger. De är jättehjälpsamma. Snälla mot ungdomar. De gör bra saker för oss. (Kille)

Brydde sig, ville det bästa. Nej, är svårt att förklara. [...] När man väl träffar rätt personal märker man. Inte lättkränkta. (Kille)

När de beskriver hur en bra boendepersonal är eller ska vara, handlar det om att vara tillgänglig, snäll och hjälpsam, bygga relation med den unga och samtidigt hålla på sin professionalitet.

Du är snäll och trevlig mot både personal och ungdomar. Du gör ditt jobb. Du är fyrkantig men ändå finns där. Och liksom så, då hade jag nog tänkt, du får jobbet, du är, du är bra, du ger en slags trygghet till ungdomarna. (Tjej)

Det kändes som att de var som vänner typ, och det är inte heller bra. Man såg inte dem som personal. (Tjej)

Lite mer uppmärksamhet. Det är ju så många här. Det är svårt för de har uppmärksamhet på alla. Men enda gången en ungdom lyckas, är när någon har uppmärksammat det. (Kille)

Men det är det att de dömer en utifrån vad det står på pappret och behandlar en som, ja. Det, det står att de ska behandla mig som typ. Jag vet inte om hur jag ska förklara. Men det tycker jag är fel för då har de inte lärt känna mig. (Tjej)

När man jobbar här, man ska jobba och vilja förändra någonting. Man ska hjälpa, man ska vara en medmänniska. Man ska försöka få folk på bättre banor. (Kille)

Alltså, ja men det är svårt att sitta inlåst. Och de ska försöka hjälpa oss genom att hitta på grejer. Kom, vi spelar det. Kom, vi gör så. Kom, vi går ut, vi tar frisk luft. Hitta på aktiviteter. Få en slags relation med oss. (Kille)

De här personalerna, de är inte här för pengar. De är här för att de gillar sitt jobb. De gör det, de gör det med hjärtat, förstår du. (Kille)

Det viktigaste är relationerna, inte behandlingsmetoden: "Jag tror det var människorna som gjorde det"

När barn och unga beskriver program och samtal som faktiskt har gjort skillnad, handlar det oftast om relationen till behandlaren eller andra viktiga vuxna som de har träffat under placeringstiden.

Just programmen har jag ingen åsikt om egentligen. [...] Jag tror det var människorna som gjorde det. Alltså det var så, du satt liksom och pratade, det är klart ni pratade om programmet och ni gjorde ju själva programmet och behandlingen. Men det var mycket sådant där också. Just prata om kanske bakgrund eller familj. Hur man har det, alltså sådana här grejer liksom. Och inte bara om dina problem liksom, utan prata om allt möjligt liksom. Så det är mycket, alltså människorna har gjort det bra. (Kille)

Men det är också såhär, personalen måste låta dem hitta möjligheterna själv. [...] Låt mig själv komma fram till den lösningen. Det är ju svårt att alltid lyssna. Man kan inte göra vad alla säger. Men du kan guida så det kommer till samma utgång. (Kille)

Man har ju haft många samtal med personalen. Så här allmänna samtal om livet och sånt. Det var bra. [...] Man bygger ju band med personalen. Så man kan börja lita på vuxna igen. (Kille)

Vi behöver kärlek och någon som bryr sig om oss, inte bli inlåsta i en byggnad. (Tjej)

7.3.6 Barns förväntas ha umgänge med en våldsutövande föräldrar: "Det är föräldrars rätt till umgänge som styr"

Barnombudsmannens intervjuer med yrkesverksamma visar att barn som är våldsutsatta, liksom barn som upplevt våld mot en närstående – oftast mamman – många gånger förväntas ha umgänge med den våldsutövande föräldern, vanligtvis pappan. Intervjupersonerna lyfter två faktorer som särskilt påverkar myndigheternas beslut om umgänge: Dels den starka ställning som föräldrarätten har i svensk rättstillämpning, dels att socialtjänstens fokus på barnets våldsutsatthet tenderar att försvagas över tid (se exempelvis avsnitt 6.5, 7.2.1 och 7.2.2)

En intervjuperson beskriver att rättstillämpningen i frågor om umgänge är fortsatt spretig, trots nya bestämmelser i föräldrabalken²⁴⁵ med syfte att stärka skyddet för barn mot våld.

Bedömning av vårdnad, boende och umgänge

Barnets bästa ska vara avgörande för alla frågor om vårdnad, boende och umgänge.

Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet ska det fästas avseende särskilt vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för våld eller annat övergrepp, eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa.

(6 kap. 2 a § föräldrabalken)

Jag tittar på hovrätten och där kan man ändå se att de gör bättre bedömningar måste jag säga. Men de underliggande tingsrättsdomarna är ju fortfarande. [...] En del lever kvar i den gamla lagen och en del beslut är även fattade 2020 nu, alltså utifrån den nya lagen. Och mina kollegor, när jag läser deras domar eller hör om deras domar, då spretar det fortfarande. Det här gamla, att barn har rätt till båda föräldrar och till varje pris, det lever kvar lite grann. Men hovrätterna tycker jag har blivit bättre. (Yrkesverksam inom advokat kåren)

Jag upplever att föräldrarnas rätt, till att umgås med sina barn är så stark, även om lagstiftningen har förändrats till det positiva senaste år så finns det kvar, det sitter i väggarna på något sätt. Hos många inte hos alla, det finns absolut socialsekreterare som vill konsultera, tänka tillsammans, göra det säkert för barnen men barnens säkerhet och familjens säkerhet är inte det som går först och barnets bästa i och med det är inte det som går först. Man resonerar som att barn ska få ha rätt att träffa båda sina föräldrar, att det är barns bästa, att det är så en del instanser ser på det, inte ett liv fritt från våld och det är inte bara familjerätt, tingsrätt och domstol som ser det så utan jag skulle även säga att socialtjänsten som jobbar med barn och unga kan också ha det perspektivet. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Jag tänker apropå det här med hur vi kom från att barn och unga får in en anmälan och håller våldet i fokus på något sätt till att när det väl går till familjebehandling eller insatser, att då är det ju igen där i att föräldrarna ska samtycka och då måste man formulera det på ett sätt som föräldrarna kan tänka sig att samtycka till [...] Så jag tänker att där finns det ju någon sorts inbyggt problem i hur man ska få våldet fortsatt i centrum på något sätt [...] Min upplevelse är ibland att när man tre månader senare, ett halvår senare, börjar prata om att nu kanske vi ska ha umgänge igen. Okej, vad har förändrats? Jo, nej men pappa säger att han har tagit till sig och han kommer aldrig och han skulle aldrig. Och så tänker jag, men det hade han nog sagt tre timmar innan han slog förra gången också. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

²⁴⁵ De nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 januari 2025.

Bristerna kan också enligt en intervjuperson förklaras med att familjerättens underlag till tingsrätten ofta är av sämre kvalitet än de barnavårdsutredningar som ligger till grund för ansökningar om vård enligt LVU i förvaltningsdomstol.

En barnutredning, alltså en barn- och ungdomsutredning, den är oftast kanske lite mer gedigen än en familjerättsutredning. Familjerätten, okej de gör ju också, de har samtal och så, men de hämtar ju inte in så mycket andra dokument. [...]. Min upplevelse av familjerätten är att de oftast, inte alltid, men många gånger jämt. Man ställer inte ett krav, man ifrågasätter inte varför pappan, jag säger pappan nu för att det nästan alltid är det, inte har tagit behandling. Vad har han gjort för att barnen ska känna sig trygga? (Yrkesverksam inom advokat kåren)

Flera yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat ifrågasätter myndigheters bedömningar av barnets bästa vid beslut om umgänge med en våldsutövande förälder. De efterfrågar tydligare operationalisering och vägledning av barnets bästa och hur det ska tolkas och tillämpas i våldsärenden. En intervjuperson problematiserar detta i relation till vuxenvärldens förväntningar på barn att våga berätta om våld och stå fast vid sina uppgifter över tid, trots uppenbara risker för barnets liv och säkerhet.

Ibland tänker jag bara att man får ju bestämma sig. Vad är det bästa? Är det att man har kontakt med sin förövare eller är det inte det? För man vet ju också forskningsmässigt att risk, alltså man gör en riskbedömning så risken för fortsatt våld finns alltid om det tidigare har förekommit våld. Och hur gör man då för att trygga barnen i de här situationerna när de ska lämnas ensamma med sina förövare, det vet jag heller inte riktigt. Och sen förväntas också barn att berätta om sin våldsutsatthet fast att man blir väldigt utsatt om man berättar. Man förväntas hålla i sin berättelse fast man vet att det kan vara på liv och död att hålla i sin berättelse. Och där tvingas barn att ta ansvar för sitt eget skydd. Där vi vuxna inte gör det. För om man tar tillbaka sina uppgifter, då kan det hända att man får komma hem igen. Fast man har berättat om systematiskt våld som har pågått under en hel uppväxttid och så vidare. Så det tycker jag är minst sagt spännande att man gör sådana bedömningar. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Att barn har rätt till umgänge, men det är inte så, utan det är föräldrars rätt till umgänge som styr. Och där bör man faktiskt göra om föreskrifterna för att förtydliga att man kan göra umgängesbegränsning och man kan ha det länge, om barns hälsa och utveckling tar skada av att ha ett umgänge. Men också att barns skydd riskerar att undermineras vid umgänge. För många barn gör misstag under umgängessamtal, råkar säga vilken skola de går i. Då måste de flytta och flytta och flytta. Tänk dig att du flyttar tre, fyra gånger. Du rotar dig aldrig någonstans. Det är klart att du inte orkar. Så flyttar du hem till slut. [...] Ett är umgängesfrågan och nummer två är föräldrar, att de stör vården. Det måste man också titta på i lagstiftningen och se hur man kan komma åt det. Det gör de dels genom de lagliga vägarna. Varje umgängesbegränsning kan ju överklagas.

(Yrkesverksam inom civilsamhället)

En intervjuperson lyfter att umgängesstödjare inte har tillräckliga kunskaper om våld för att trygga barn i umgängessituationer och inte uppmärksammar när barnet mår dåligt vid umgänge.

Hon (umgängesstödjaren) problematiserar mamman och sätter ord på att du behöver uppmuntra dina barn till att träffa pappan, det är bra för barnen om de får träffa honom. Och så skriver de ju rapporter på umgängen sen. Och de här rapporterna blir jag så jävla mörkrädd av att läsa. [...]

För det är så satans tydligt hur mycket våld de utsätts för i rummet. Dels bara genom att vara där. Dels genom vad umgängesstödarna hela tiden uppmanar barnen till att göra i rummet. [...]. Hela tiden sätter de ord på att det är bra om ni leker med pappa nu, eller ni kan väl ta den här bollen och vara med honom och spela med honom. Och så barnet går fram och undrar när det är slut, kan vi få gå? Jag är rädd. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Socialstyrelsen har i sin undersökning om kommunernas hantering av domstolars beslut om umgängesstöd konstaterat brister i arbetet. Det handlar bland annat om att inte alla socialnämnder har möjlighet att anpassa umgängesstödet till barnets behov, vilket medför att rätten anpassar beslutet till de resurser socialnämnden har.²⁴⁶

Flera intervjupersoner menar att barn har bättre förutsättningar för återhämtning om de inte tvingas till umgänge med våldsutövaren/våldsutövarna. En intervjuperson problematiserar att barns tillvaro, som de efter stödjande samtal och en period fri från våld och förtryck har lyckats bygga upp, kan rivas upp så enkelt genom nya beslut om umgänge.

De har gått trappan eller så gör de det parallellt och så har mamman stöd av oss. Det handlar mycket om att reparera deras relation. Barnen efter, över tid, kanske ett halvår ifrån våldet har lyckats komma iväg, ofta till skolan. Till och med orkat lära sig saker på lektionerna, man har fått kompisar och det händer något i ögonen, det börjar lysa i ögonen. Ifrån att man varit helt svart och tom och bara varit med om våld och inte vet varför man lever, till att det glittrar i ögonen och man känner att jag stod inför klassen idag och kunde prata. Man hamnar verkligen i de här barnens kropp och känner hur otroligt det är att de faktiskt mår bra nu och att det finns förutsättningar till ett gott liv, pang så dimper det ner ett beslut om att de ska umgås med den som utsatt dem för våldet. [...] Ja, då beslutas det om umgänge, för det här vill ju domaren. Och det blir ju som en tillbakagång till att man lever mitt i våldet igen. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

7.4 Stöd och insatser till föräldrar: "Men man ska fokusera mer på föräldrarna för det är de som är sjuka"

Många av de barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat, har föräldrar med psykisk ohälsa, i missbruk, i kriminalitet och/eller som har utsatt barnet för våld. Det framkommer begränsat med information om vilka insatser föräldrarna eventuellt har fått, trots en tydlig avsaknad av ett föräldraskap som har kunnat ge barnet grundläggande trygghet under uppväxten.

7.4.1 Föräldrarna behöver hållas ansvariga och erbjudas stöd: "Det är egentligen föräldrarna som behöver hjälp"

I flera intervjuer konstaterar barn och unga att större fokus borde ha lagts på att komma till rätta med föräldrarnas agerande och beteende, snarare än barnens.

Nu tar vi som exempel min mamma. Lås in henne i stället. För jag hade inte gjort någonting. Utan det är hon som har liksom, förstår du? Och de lär sig aldrig om det inte är någon som sätter dem på plats och säger att såhär gör man inte. Att verkligen liksom, ta tag i det. (Tjej)

Jag kan inte fatta hur de, varför man gör det ens. Det är egentligen föräldrarna som behöver hjälp och inte ungdomarna. Okej, kanske båda. Men man ska fokusera mer på föräldrarna för det är de som är sjuka. (Tjej)

²⁴⁶ Socialstyrelsen. *Familjerätt – kommunernas arbete med umgängesstöd*. (2013), s. 7.

Han går ju nu någon, inte terapi, men han går på samtal. Just för att han, alltså jag vet själv, att han har mått dåligt länge. [...] När jag pratar med han idag så är det ju en helt annan relation vi har. Så jag tror att han bara hade behövt ... prata med någon precis som jag. Alltså någon som är kontaktperson som man liksom nästan umgås med som en vän. Och kunna prata med och få tips från och sådana där grejer. Jag tror han hade behövt det. (Kille)

7.4.2 Även mammor behöver mer hjälp: "Att man kanske också alltid kollar med mammor om de också behöver hjälp"

Flera barn och unga har haft mammor som också varit utsatta för våld, och önskar att de hade fått mer hjälp – akut och långsiktigt.

Att man kanske också alltid kollar med mammor om de också behöver hjälp. För det är inte alltid de vågar heller. För det är farsorna som alltid styr och sådant. Ibland är de rädda också. För om man ser hur man gör med ett barn, så vad skulle man kunna göra med henne? (Tjej)

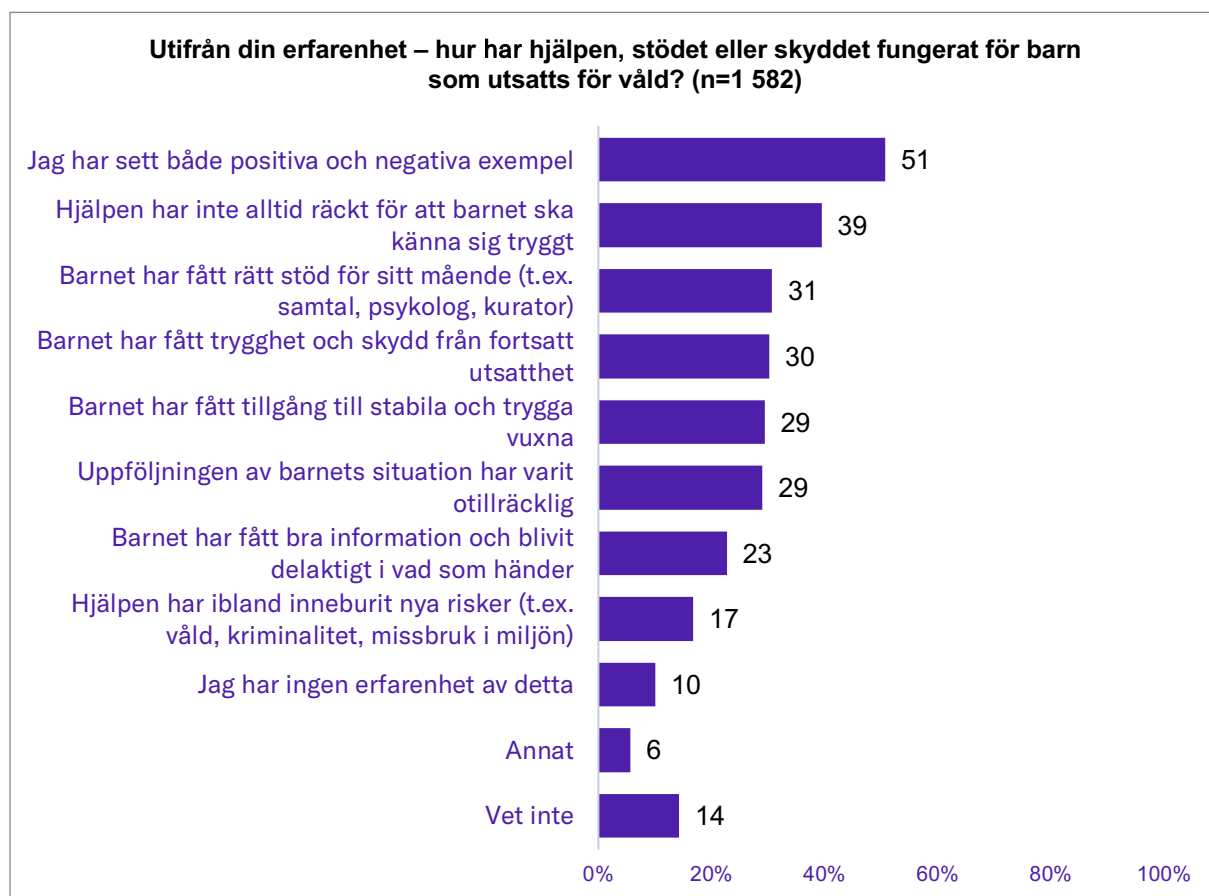
De små punkterna som gör henne jätteosäker och sårbar i samhället. Och det enda socialtjänsten tittade på var bara att placera henne där och då, på ett skyddshem för oss. Men i efterhand så fick hon sköta allting själv. [...] Jag blev hennes hjälpmedel. Fattar du vad jag menar? Så socialtjänsten utsatte även mig, men kommer senare och säger: men du ska inte ha den här typen av ansvaret. Men jag blir drabbad om inte jag hjälper. Så de gör ganska fel tolkningar också. De fokuserar inte på långsiktigt, bara kortsiktigt. (Tjej)

8. Övergripande brister, hinder och förutsättningar för ett fungerande skydds nät

I det samlade material från barn och unga samt yrkesverksamma framkommer flera faktorer – så som brister i samverkan samt strukturella, organisatoriska och professionella hinder – som i betydande grad påverkar samhällsaktörernas förmåga att leva upp till lagstiftningens intentioner. Detta får allvarliga konsekvenser för barns möjligheter till ett liv fritt från våld och förtryck. I följande avsnitt ger Barnombudsmannen en samlad bild av dessa övergripande brister och hinder. Kapitlet avslutas med barns och ungas råd och rekommendationer samt yrkesverkssammars reflektioner om förutsättningar för ett framgångsrikt arbete.

Av enkätundersökningen till yrkesverksamma framgår att 39 procent anser att den hjälp, det stöd eller det skydd som getts inte alltid räckt för att barnet ska känna sig tryggt. Endast 30 procent menar att barnet fått trygghet och skydd från fortsatt utsatthet. Andelen som upplever att barnet fått tillräcklig information och varit delaktig är ännu lägre: 23 procent. Samtidigt uppger 17 procent av de yrkesverksamma att hjälpen ibland inneburit nya risker så som exponering för våld, kriminalitet eller missbruk i barnets miljö. Sammantaget visar detta på tydliga barnrättsliga brister och att en majoritet av barnen enligt yrkesverksamma inte får sitt behov av skydd, stöd och behandling tillgodosedda.

Figur 47. Yrkesverkssammars upplevelse av den effekt av hjälpen, stödet eller skyddet till barn och unga som utsatts för våld (n = 1582).

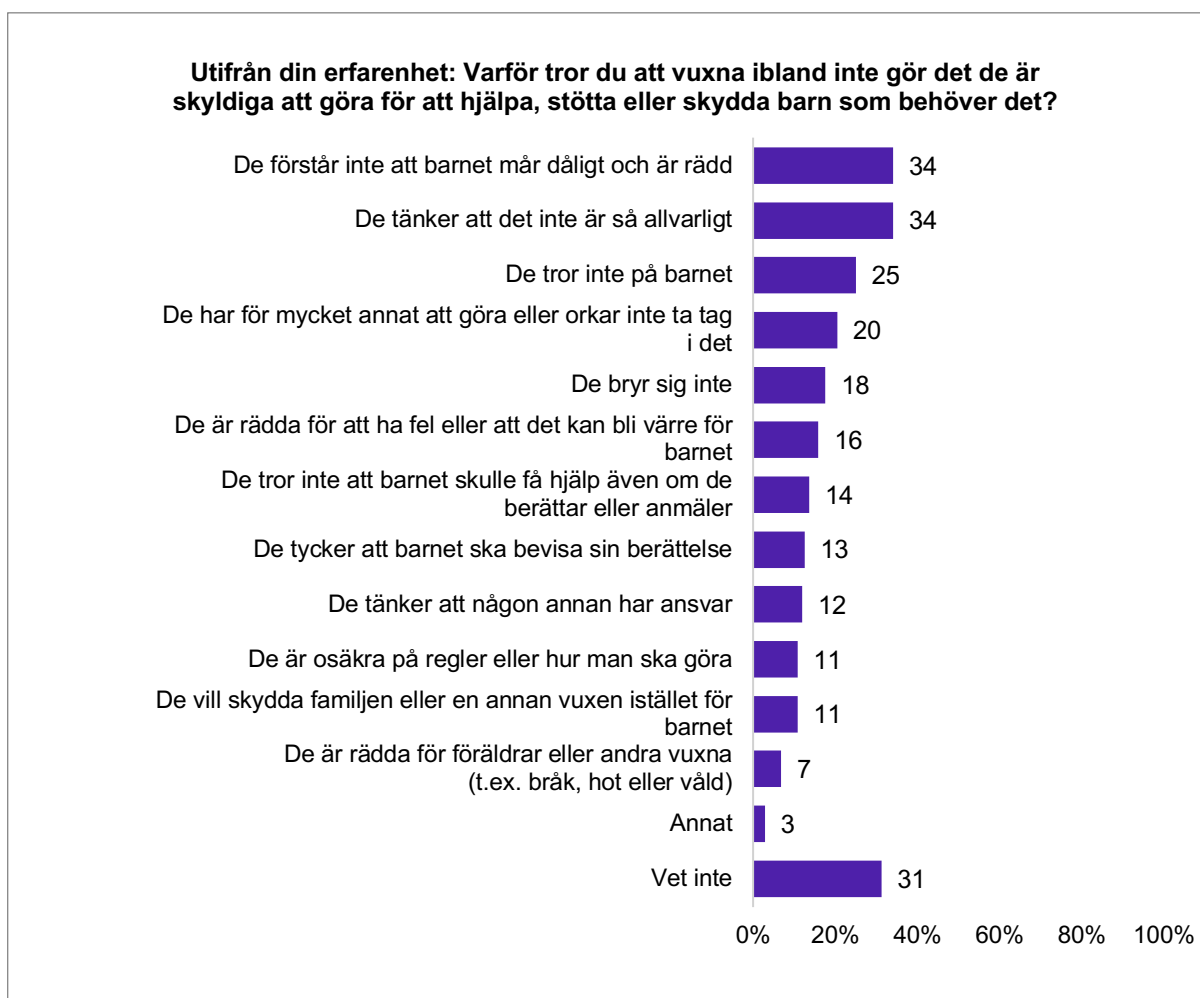

8.1 Orsaker och hinder till varför barn och unga inte får adekvat, träffsäkert och individanpassat stöd, hjälp och skydd i tid

På frågan om varför vuxna ibland inte gör det de är skyldiga att göra för att hjälpa, stötta eller skydda barn, svarar barn och unga att de två vanligaste orsakerna (34 procent vardera) handlar om att vuxna inte förstår att barnet mår dåligt eller tänker att det inte är så allvarligt. Därtill anger var fjärde barn (25 procent) att vuxna inte tror på barnet och 20 procent att vuxna har för mycket annat att göra. Detta tyder på att barn och unga märker av stressen hos vuxna och tolkar det som att deras problem inte är prioriterade.

Väldigt få barn eller unga tror att vuxna är direkt rädda för föräldrarna (7 procent) eller osäkra på regler (11 procent). Sammantaget visar resultatet att hindren, ur barns och ungas ögon, inte rör rädsla eller byråkrati, utan snarare om upplevt ointresse, bristande förståelse och ett förminskande av barns utsatthet.

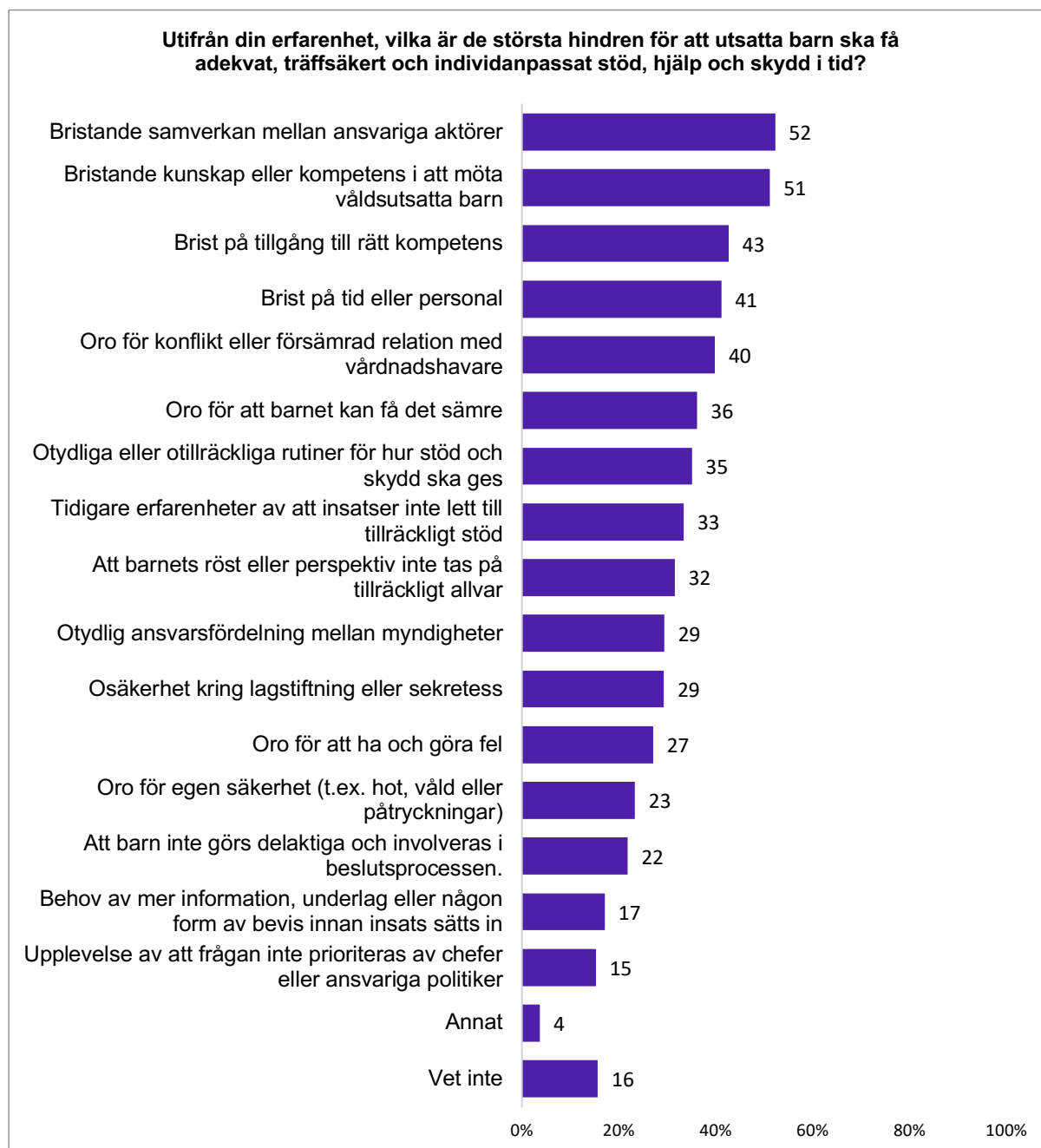
Figur 48. Varför vuxna inte gör det de är skyldiga att göra enligt barn och unga (n=176).

Yrkesverksammas enkätsvar visar på att det är många olika faktorer som hindrar arbetet med att skydda och stödja utsatta barn. De tre största hindren är bristande samverkan mellan ansvariga aktörer, bristande kunskap eller kompetens i att möta barn som är våldsutsatta samt brist på tillgång till rätt kompetens, tid och personal. Vidare anger 32 procent att barnets röst eller perspektiv inte tas på tillräckligt allvar. De sistnämnda hindren överensstämmer med barns bild av att vuxna inte förstår deras

situation eller har för mycket att göra. Rädsla för att barnet ska få det sämre är också ett hinder som både barn och unga samt yrkesverksamma lyfter (16 procent respektive 36 procent). Fler yrkesverksamma än barn anger rädsla för andra vuxna som ett hinder (40 procent respektive 7 procent av barn och unga). Därutöver uppger 23 procent av de yrkesverksamma oro för den egna säkerheten.²⁴⁷

Figur 49. Yrkesverksammas bedömning av de största hindren för rätt insatser ska ges barn och unga i tid (n =1582).

Även i samverkan med andra myndigheter inom ramen för Barnombudsmannens regeringsuppdrag, framträder en samstämmig bild av att samhällets institutioner fortsatt har stora utmaningar när det gäller

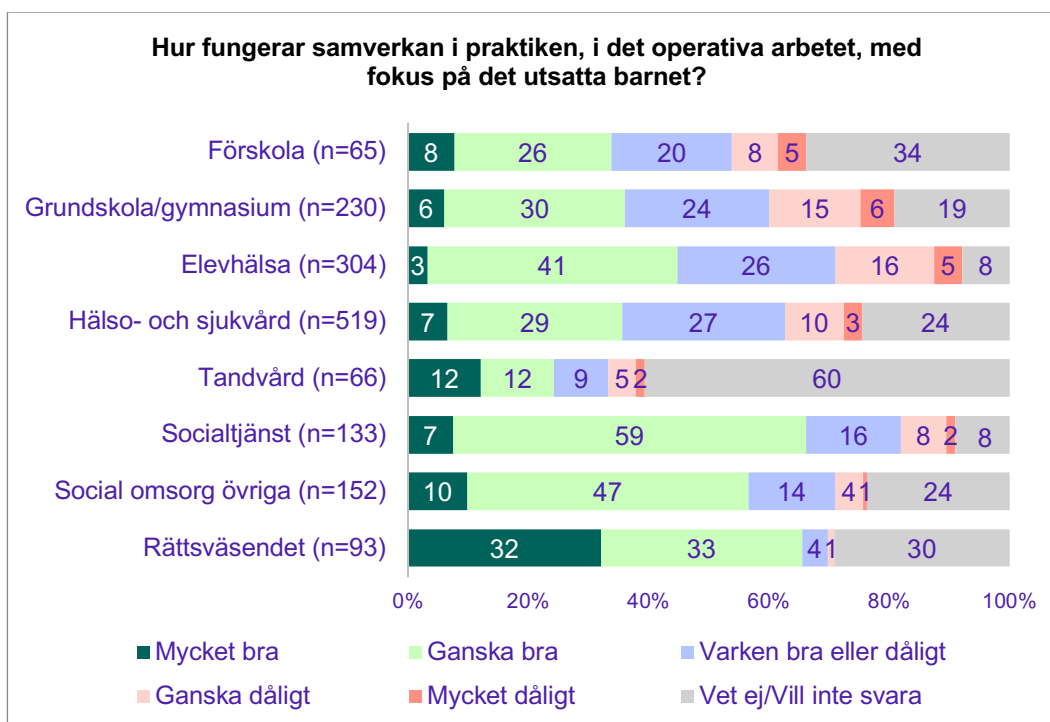
²⁴⁷ Flera av dessa hinder har även lyfts i tidigare avsnitt med särskilt fokus på hur de tar sig uttryck och påverkar barnets situation i olika faser av stödkedjan.

att uppmärksamma barns våldsutsatthet och skydda barn från våld. Flera myndigheter nämner till exempel fortsatta brister i kunskap, rutiner och samverkan, varierande stöd och insatser över landet, att föräldrars/förövares rättigheter går före barns rätt att känna sig trygga samt behovet av ett stärkt barnperspektiv – att barn får komma till tals och vara delaktiga.

8.2 Samverkan – skilda uppfattningar om hur det fungerar i praktiken

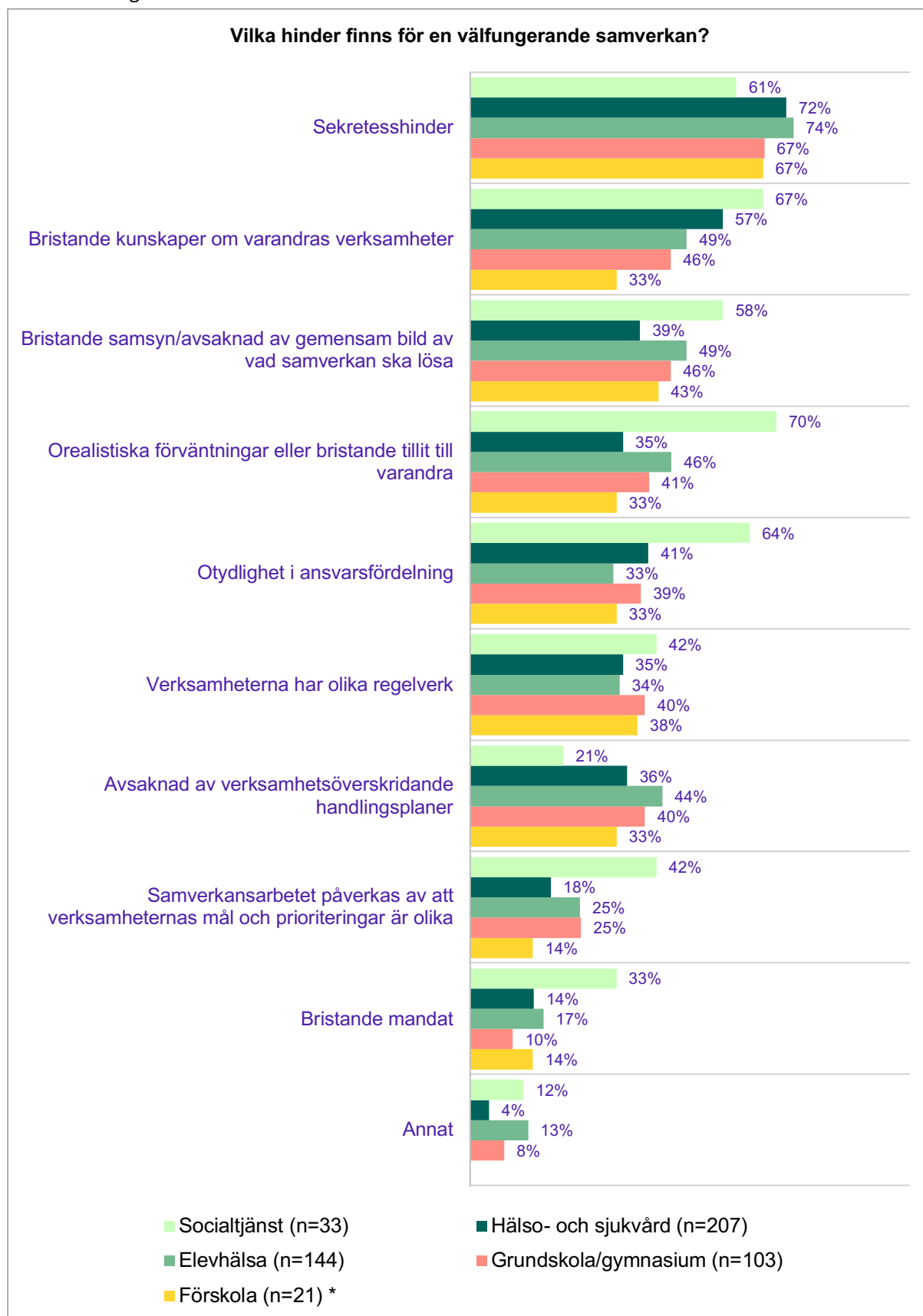
Som Barnombudsmannen tidigare framhåller i rapporten är samverkan viktig för att hålla samman stöd- och vårdkedjan för barn och unga. Brister i myndigheters samverkan får olika konsekvenser beroende på var i stöd- och vårdkedjan de uppstår, vilket vi redogör för i tidigare avsnitt (se bland annat avsnitt 5.4.4, 5.4.5, 6.8 och 6.8.4). I detta avsnitt fördjupar vi oss i hur samverkan fungerar på en övergripande nivå och lyfter både goda exempel samt identifierade brister och hinder. Sammantaget visar resultatet att samhällsaktörerna har skilda uppfattningar om hur väl samverkan fungerar i praktiken. Rättsväsendet är mest nöjt: 65 procent anser att samverkan fungerar mycket eller ganska bra. Samtidigt har en tredjedel (30 procent) varit osäkra eller inte besvarat frågan alls. Inom grundskolan/gymnasiet respektive elevhälsan är bilden betydligt mörkare. Där upplever 31 procent vardera att samverkan fungerar dåligt eller mycket dåligt. Inom tandvården har en majoritet (60 procent) varit osäkra eller inte besvarat frågan alls.

Figur 50. Yrkesverksammas upplevelse av hur samverkan fungerar i praktiken fördelat på verksamhet (n = 1582).

Bland de yrkesverksamma som tycker att samverkan med andra aktörer fungerar dåligt är ett av de största hindren sekretess. Detta gäller över alla sektorer, där mellan 61 och 74 procent anger sekretesshinder som ett avgörande hinder. För socialtjänsten är även andra hinder – orealistiska förväntningar eller bristande tillit till varandra (70 procent), bristande kunskaper om varandras verksamheter (67 procent) och otydlighet i ansvarsfördelning (64 procent) - påtagliga, även i jämförelse med andra verksamheter.

Figur 51. Hinder för en välfungerande samverkan per verksamhet enligt de yrkesverksamma som inte tycker att samverkan fungerar bra.

Av intervjuerna med de yrkesverksamma framträder liknande beskrivningar. Framför allt handlar det om följande hinder:

- **Bristande ledning och styrning:** Otydliga signaler från ledningen huruvida samverkan är ett prioriterat uppdrag eller inte.
- **Tids- och resursbrist:** Hög arbetsbelastning minskar utrymmet för dialog och gemensam planering. Samverkan prioriteras ned till förmån för kärnuppdrag och akuta ärenden.
- **Bristande samsyn:** Olika syn på våld, risk och barns behov inklusive olikheter i hur barnets bästa tolkas och omsätts i praktiken.
- **Tolkning och tillämpning av sekretess:** Osäkerhet kring vad som får och inte får delas. Sekretess används ibland som skäl för passivitet snarare än ett skydd för barnet.

8.2.1 Bristande ledning och styrning: ”Det måste komma uppifrån”

Intervjuerna med yrkesverksamma visar att samverkan i enskilda barns ärenden tenderar att fungera bättre om det finns övergripande överenskommelser och strukturer för samverkan.

Det är mycket värre än förut. Förut hade vi massor av nätverksmöten. Men idag finns det inget nätverksmöte. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

För någonstans är det väl också att man kan se hur ett barn mår utifrån deras målpuppfyllelse, hur de jobbar i skolan. Och de socialtjänster som har ett pedagogiskt team, det heter Skolfam.²⁴⁸ [...] De kommuner som har det, där tycker jag att man har känt dels en samverkan och en samsyn. Och man har, jag har känt i de samtalen att socialtjänsten har en insyn i det här barnets skolvardag. Och man kan resonera runt vad det här barnet behöver för stöd och så vidare. Men det är ju när de har varit placerade och så vidare. (Yrkesverksam inom skolan)

Just nu har vi ganska bra samverkan mellan socialtjänsten och polisen och sådär. Men jag tror att man skulle kunna göra det mycket bättre. Och återigen, det måste komma uppifrån och socialtjänstledningen måste också gå med på att så här ska vi jobba. (Yrkesverksam inom polisväsendet)

Ett hinder är att det finns dåliga kommunikationsvägar mellan socialtjänst och vård. Att man inte har tid avsatt för det och att man ringer om varandra och det är svårt att få tag i personer. SIP:ar²⁴⁹ är ju bra såklart. Men det är alltid lite krångligt att få till det, så om man hade någon form av regelbunden samverkan skulle det ju vara snäppet bättre. [...] Jag tänker att rättsväsende, polis och så är ju väldigt fränkopplat kring, när det gäller vården. Där finns det ju i princip inga kontaktytor. Samtidigt så vill man ju att vården ska göra polisanmälningar och så. Vilket inte görs. [...] När det gäller BUP så tyckte jag också att det var svårt ibland att samverka med skola. Vilket också berodde på tidsbrist och så. Men där känns det som att det skulle finnas en stärkt samverkan mellan just kanske skolhälsovården, skolläkare, sjuksköterska och BUP-verksamheter. För det finns det inte. [...] Men inom hälso- och sjukvårdens olika funktioner med

²⁴⁸ Skolfam är en arbetsmodell som stärker skolgången för barn i familjehem. Modellen bygger på samarbete mellan socialtjänst och skola, med barnets delaktighet i centrum. Stiftelsen Allmänna Barnhuset samordnar arbetet nationellt. Läs mer på Stiftelsen Allmänna Barnhuset. *Skolfam – skolsatsning inom familjehemsvården*. (U.å). <https://allmannabarnhuset.se/vart-arbete/barn-i-sociala-barnavarden/skolfam/>. (Hämtad 2026-02-16).

²⁴⁹ Samordnad individuell plan (SIP) är en plan som är till för den som behöver stöd och hjälp från flera olika aktörer samtidigt.

elevhälsa som är kopplad till, de är väl kopplade och anställda av sjukvården ändå [...] Ja, det är jättedåliga kontaktvägar. Det går att skicka remisser, men det tar jättelång tid alltihop. Det är svårt att ringa och få tag i någon och sådana saker. [...] Ja, att man inte har den vanan. Och att det finns så många skolor. Sedan tror jag att just elevhälsa är ju kanske organiserade så att samma personer ansvarar för flera skolor. Så det borde inte behöva vara så många aktörer kanske inblandat. Men ja, jag tror att det är det. Återigen, det kanske beror på att det inte har varit prioriterat riktigt. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Jag tänker att vi behöver bli ännu bättre på att använda oss av det vi har och det är SIP-möten, i alla fall inom vår verksamhet. Det finns ju andra typer av möten man kan ha utan att det blir liksom massa myndighetsutövande. Men man vet ju, vill man att BUP ska dyka upp så måste det vara ett SIP, vilket man oftast vill. Men vi behöver bli bättre på att använda oss av det och det underlättar för de vuxna, men det underlättar framför allt för barnen. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

8.2.2 Bristande intern samverkan: "En tjej i den här åldern med IF, hur ska hon känna i det här?"

Flera yrkesverksamma lyfter utmaningarna med intern samverkan, särskilt inom socialtjänsten för unga vuxna med funktionsnedsättningar. Det är något som även externa aktörer upplever som ett betydande hinder för barns och ungas möjligheter till stöd och hjälp.

Det blir allt mer omöjligt att jobba och ha den här helhetssynen, därför att det krävs så mycket specialkunskaper utifrån gällande lagstiftning inom ramen för de här olika specialistfunktionerna. Så jag är helt med på att det måste vara den här uppdelningen men det som blir då är ju att det krävs en mycket bättre intern samverkan [...]. (Verksam inom området våld mot barn, våld i nära relationer)

För det första så är det så här med multiutsatthet. Utsatt för våld i hemmet, har en lindrig intellektuell funktionsnedsättning, så hon omfattas utav LSS. Hon skulle fylla, till och med 20 eftersom hon kunde få insatser. Sen skulle hon flyttas över till vuxen, från barn och unga till vuxenheten. Så vi har ju försökt att hjälpa den här tjejen. Hon har bollats mellan LSS, söka boende i LSS, få någon slags placering i stödboende genom barn och ungdom. Och sen de ville slussa över till vuxenheten. Vuxenheten slussar tillbaka till barn och unga. Alltså vi som sitter bredvid, vi blir ju helt tokiga och sliter i vårt hår och blir liksom förbannade och uppgivna. En tjej i den här åldern med IF,²⁵⁰ hur ska hon känna i det här? Vi blir helt snurriga av alla de här personerna som hänvisar till varandra. Den gruppen måste man lyfta, de som är mellan 18 och 21 som är en särskild utsatt grupp och särskild sårbar som måste hamna mellan stolarna. Det är super, superviktigt tänker jag. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Allt sker genom remisser då. Det är inte så mycket samverkan mellan barn- och ungdomspsykiatri och barnmedicin eller barnkirurgi och så. [...] man kanske får ner det man behöver i en kort remiss så. Men det finns inte utrymme att diskutera djupare eller göra någon gemensam planering eller så, om man inte då planerar för SIP-möte. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

²⁵⁰ Intellektuell funktionsnedsättning.

8.2.3 Tids- och resursbrist: "Dels är det ju den här personalomsättningen, att det ändras hela tiden"

Som nämnts tidigare i rapporten lyfter flera yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat att socialsekreterare är hårt belastade och att personalomsättningen är hög. Detta påverkar i vilken utsträckning de har möjlighet att samverka med andra aktörer, vilket i sin tur får betydande konsekvenser för barns möjligheter att få rätt hjälp och stöd.

Dels är det ju den här personalomsättningen, att det ändras hela tiden. Barn kommer bara plötsligt placerade hos oss och vi vet ingenting. Vi har inga underlag eller någonting. Nu ska de börja skolan. Var kommer de ifrån? Var har de? Vi vet ingenting utan måste hantera barnet ganska så direkt. Även om vi har bra samarbeten, oftast med jourhemmen eller familjehemmen, så är de lika ställda de. Sen får vi initiera hela tiden. Vi behöver mer information. Vi tar emot traumatiserade barn på grund av våld i hemmet. Barnet ska börja i den här miljön. Den måste byta hem, kanske har bytt hem flera gånger. Det är inte alls ovanligt. Vi har sexåringar som har bytt familjehem fyra, fem gånger. Och som placeras hos oss och som vi ska hantera och som har stora trauman på grund av det här våldet. Vi vet ju inte alltid riktigt vad. Men vi ser liksom symptomen och effekterna av det och hur vi ska gå vidare med det här barnet. Det är oftast inte jourhemmet i familjen för de är inte vårdnadshavare utan det är socialtjänsten. (Yrkesverksam inom skolan)

8.2.4 Framgångsfaktorer i samverkan: "Man får släppa på, det kan inte jag säga för det är sekretess. Jo, det kan du"

De yrkesverksamma beskriver några faktorer som har särskild betydelse för att barn och unga ska få adekvat och träffsäkert skydd och stöd. Det handlar bland annat om prestigelöshet, tilltro till barnets berättelse, samsyn kring barnets behov och respektive aktörs ansvar, samt gemensamma uppföljningsmöten.

Samsyn på våldet. Man trodde på ursprungsberättelsen. God samverkan med samtliga inblandade. Täta uppföljningsmöten med alla professionella inblandade. Man utgick liksom från ursprungsberättelsen. Och täta såklart risk- och skyddsbedömningar. Och man använde de professionerna som behövdes. Man la all prestige åt sidan. Det är det här framför allt socialtjänsterna behöver lära sig idag. Men herregud, bara för att ni börjar jobba inom barn och unga så kan och vet man inte allting. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Samsyn kring våldet. Samsyn vad behöver man göra? Vad ska man göra? Samsyn kring. Bara det här med polisanmälan. Herregud vilka diskussioner man kan ha. Ska vi göra en polisanmälan eller inte? Ja men det är väl självklart att vi ska göra en polisanmälan. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Det underlättar också om det finns utpekade funktioner som kan koordinera samverkan mellan myndigheter:

Där man har samverkat och det verkligen gjort skillnad. Och man också får en förståelse för rättsväsendets bit, socialtjänstens bit, frivilligorganisationer kan göra det här, Barnhus gör detta. Men det behöver vara någon som håller i det här rodret. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Av intervjuerna med yrkesverksamma framgår även att det är viktigt med kunskap om och förståelse för varandras uppdrag samt gemensam bild av vad som är barnets bästa.

Alla är väldigt mån om att göra det bästa utifrån barnets bästa. Sen kan ju vi tycka lite olika vad barns bästa är [...] men då får man ha högt i tak. Vi har en arbetsgrupp som träffas en gång i månaden. [...] Där är högt och lågt vad man tar upp och pratar om. Vi måste också lära känna varandras verksamheter. Så man inte bara slänger skit på varandra. [...] Så att man förstår vad varandras möjligheter och begränsningar ligger i är ju a och o, för att man ska kunna ha bra samverkan. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvård)

I min värld är det inte konstigt att vi, [...] har olika uppfattning om olika saker. Sen så är min upplevelse att vi alla jobbar för att barnen ska få det så bra som möjligt. Det är ju ändå det som alla vill. [...] Sen kanske vi ser olika på hur vi når dit eller hur vi ska göra. [...] Då beror det på omständigheterna eller vem som har makten i just den frågan. Men generellt sett skulle jag ändå säga att vi försöker sträva mot samma mål, att det ska vara så bra som möjligt för barnet. Vi försöker lyssna på varandras argument. För att se liksom, man får förståelse och, ja men försöka enas. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

Samverkan fungerar när alla vill samverka. Det måste finnas liksom två sidor, eller fyra sidor, eller hur många man nu är som samverkar. Då funkar det. Det är absolut, den bästa skillnaden i alla ärenden, om man samverkar. Om alla lägger liksom, om vi tänker att vi ska baka en sockerkaka, då lägger vi in alla ingredienser. Man får släppa på prestigen. Man får släppa på, det kan inte jag säga för det är sekretess. Jo, det kan du. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Ett gott exempel som flera yrkesverksamma lyfter är utplacering av socionomer på skolor. En intervjuperson problematiserar emellertid kommunernas prioriteringar när det gäller placeringar av skolsocionomerna och att de har för lite fokus på att uppmärksamma våldsutsatthet som en bakomliggande orsak till elevers skolfrånvaro.

Jag känner mig ganska kritisk till hur de beslutar om var de här skolsocionomerna ska någonstans, vad är deras faktiska uppdrag och vad tänker skolorna om det? Det är bra om man inhämtar kunskap ifrån skolor, vad man tycker och tänker om de som kommer ifrån socialtjänsten och ska stärka och hjälpa till. Jag tror inte det görs eller finns. [...] Vad beror skolfrånvaron på? Jag tror inte man är bra på att utforska om det kan ha att göra med att man lever i en våldskontext där hemma. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

8.3 Strukturella och organisatoriska hinder för att ge skydd och stöd till barn som är våldsutsatta

Barnombudsmannen har i tidigare avsnitt redogjort för brister och glapp i olika faser av stöd- och vårdkedjan som kan uppstå till följd av strukturella och organisatoriska hinder. Exempel på sådana brister är bristande samverkan mellan myndigheter, skillnader i stöd mellan olika kommuner och regioner, resurs- och kapacitetsbrist, avsaknad av styrdokument som är förankrade och välkända. I detta avsnitt presenteras en samlad bild av de strukturella, organisatoriska och professionella hindren som påverkar yrkesverksammas förmåga att fullfölja lagstiftningens intentioner i praktiken.

Inledningsvis vill vi lyfta att majoriteten av de yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat är överens om att den svenska lagstiftningen i stor utsträckning är tillräcklig för att skydda barn och unga. De yrkesverksamma efterfrågar framför allt att myndigheter säkerställer tillgången till kompetent personal som använder befintligt stödmaterial, tillämpar lagstiftningen i praktiken och regelbundet följer upp arbetet.

Jag tror egentligen inte att det är så jättemycket ny lagstiftning vi behöver kring själva våldet faktiskt. Utan det vi behöver det är resurser och kompetenser och stöd i att använda det som redan finns. För det finns jättemycket, det finns jättemycket bra metodmaterial, det finns bra utredningsstöd. Det finns metoder och arbetssätt även om det visst vi behöver dokumentera mer framför allt kring heder skulle jag säga. Men att liksom verkligen se till att vi använder det som redan finns. [...] Nej, och att liksom ge socialtjänst och skola och hälso- och sjukvård förutsättningar för att arbeta mer långsiktigt med att utveckla kvalitet i förhållande till att möta, upptäcka, utreda, bedöma, erbjuda insatser och följa upp till barn som upplevt våld, inklusive hedersrelaterat våld. (Verksam inom området barns våldsutsatthet)

Ja, alltså, jag tror väl egentligen inte att lagstiftningen är problemet, utan det är väl snarare. Ja, att vi inte får in anmälningar, inte får in rätt ärenden och sedan att det är svårt att då nå bevisning. [...] om vi till exempel skulle ta ett hedersförtryck, både kring att det har skett en misshandel, olaga hot och så vidare. Men också framför allt kring hedersmotivet. För ingen vet exakt vad som krävs skulle jag säga för att kunna bevisa ett hedersmotiv. [...] men då måste vi få in fler ärenden som vi kan applicera den på. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

Några intervjupersoner beskriver emellertid att deras arbete med att ge stöd till barn inom ramen för de regionala, kommun- och myndighetsgemensamma resurscentrumen mot hedersrelaterat våld och förtryck (RC)²⁵¹ begränsas av befintlig lagstiftning om stöd till barn utan vårdnadshavares kännedom och samtycke. RC ska fungera som en lågtröskelverksamhet för personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Det är svårt för oss resurscentra att ge stöd till barn och unga under 15 år [...] särskilt svårt eftersom de allra flesta av oss är organiserade under sektor socialtjänst hos vår huvudman. [...] Socialtjänsten kan bevilja resurscentrastödet som bistånd utan vårdnadshavarens samtycke för barn mellan 12-15 år, men då kommer vårdnadshavaren få reda på insatsen av socialtjänsten. Vi ser att barn som tar del av socialtjänstens insatser blir pressade, hotade och mer våldsutsatta av sina vårdnadshavare. Socialtjänsterna skulle kunna göra bedömningen att den utsatta kan lida betydande men (12 kap 3 § offentlighet- och sekretesslag) om informationen om insatsen kom till föräldrarnas kännedom men i praktiken behöver den utsatta då ge information i det enskilda ärenden som kan leda till den slutsatsen. Den unge får då ofta ansvaret att själv uttrycka att om ni berättar för mina föräldrar så kommer x, y eller z hända. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

För att erbjuda barn som inte har fyllt 15 år insatser utan individuell behovsprövning krävs alltså vårdnadshavarens samtycke. För barn som har fyllt 15 år har dock socialnämnden, under vissa förutsättningar, möjlighet att tillhandahålla insatser utan individuell behovsprövning och utan samtycke från vårdnadshavare. Det krävs att socialnämnden bedömer att insatsen är lämplig att tillhandahålla utan en individuell behovsprövning.²⁵² Det är alltså upp till varje kommun att ta ställning, vilket en intervjuperson problematiserar i förhållande till regeringsuppdraget om RC.

²⁵¹ Förordning (2021:995) om länsstyrelsernas regionala arbete mot mäns våld mot kvinnor.

²⁵² Socialstyrelsen. *Insatser utan individuell behovsprövning – vad gäller?* Meddelandeblad nr 3/2025, s. 8.

För att regeringens intention, men också styrdokumentet, [...] är ju riktat till att arbeta med O till 99 år, men vi har också en lagstiftning som faktiskt förhindrar det. [...] Grejen är att det är upp till varje kommun vilka insatser man vill erbjuda barn utan behovsprövning. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Enligt de yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat beror bristerna i skydd och stöd till barn som utsatts för våld framför allt på följande faktorer:

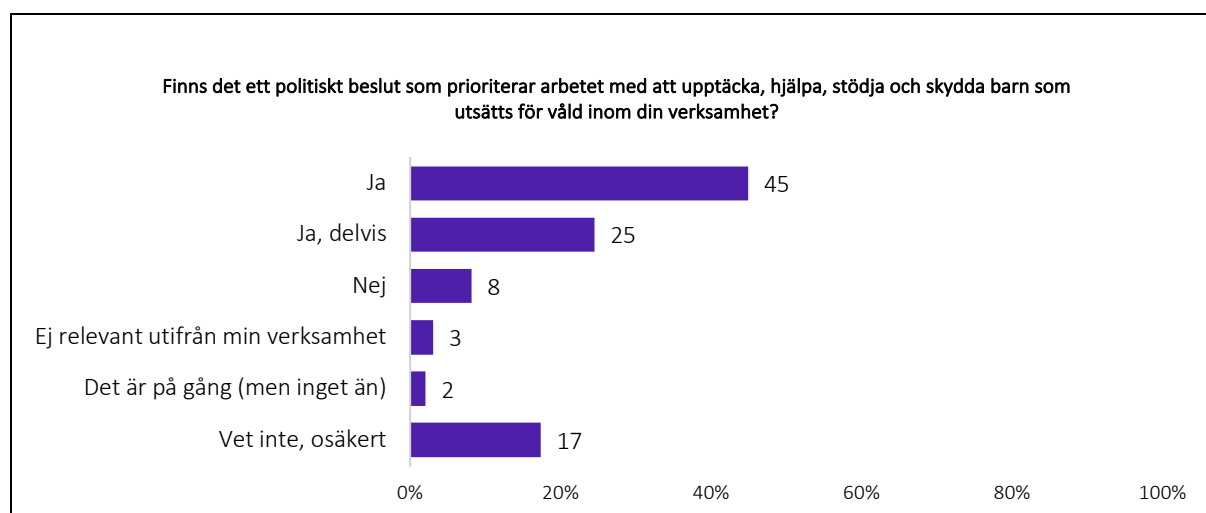
- **Otillräckliga politiska och strategiska prioriteringar:** Frågor om barn som utsätts för våld ges inte alltid tillräcklig tyngd i politiska beslut, styrdokument och budgetprocesser.
- **Bristande implementering av lagstiftning:** Lagändringar antas utan tillräckligt implementeringsstöd, såsom vägledning, utbildning och uppföljning. Nationella och regionala mål bryts inte alltid ned till konkreta uppdrag på regional och lokal nivå.
- **Splittrad organisationskultur:** Yrkesverksammas egna förhållningssätt till våldsutsatthet samt normer och värderingar påverkar hur väl myndigheters styrdokument omsätts i praktiken.

Styrning och ledning utgör en central utgångspunkt i detta avsnitt, eftersom nationella, regionala och lokala prioriteringar i hög grad påverkar myndigheternas organisering, resursfördelning och uppföljning. Dessa prioriteringar har i sin tur betydelse för vilket utrymme som ges åt arbetet med barn som utsätts för våld.

8.3.1 Avsaknad av långsiktiga satsningar i myndigheternas styrdokument leder till bristande organisatoriska förutsättningar: "Alltså man nämner våld mot kvinnor lite partiellt"

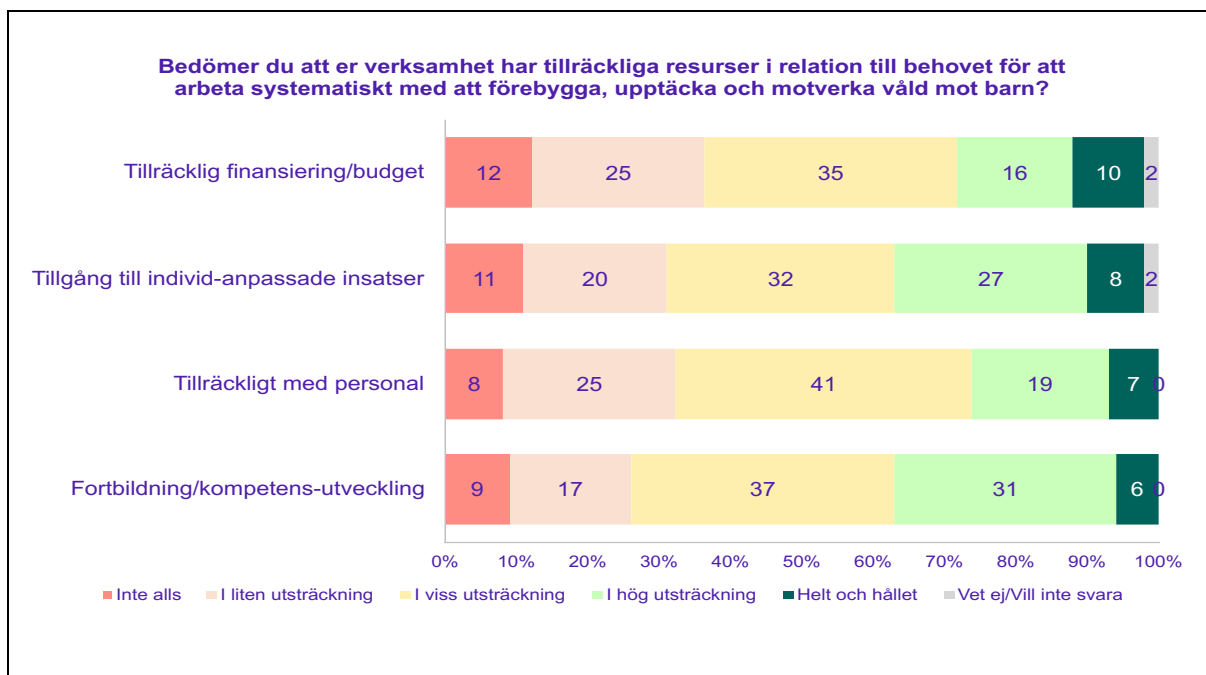
Det finns en tydlig diskrepans mellan det politiska uppdraget och verkligheten för barn som utsätts för våld. I Barnombudsmannens enkätundersökning uppger 45 procent av chefer/politiker att det finns ett politiskt beslut som prioriterar arbetet i deras verksamhet, medan 25 procent anger att ett sådant beslut delvis finns. Åtta procent uppger att det inte finns något sådant beslut och 17 procent att de inte vet.

Figur 52. Förekomst av politiska beslut som prioriterar arbetet med våldsutsatta barn enligt chefer/politisk ledning (antal svarande: 98, varav en politiker).

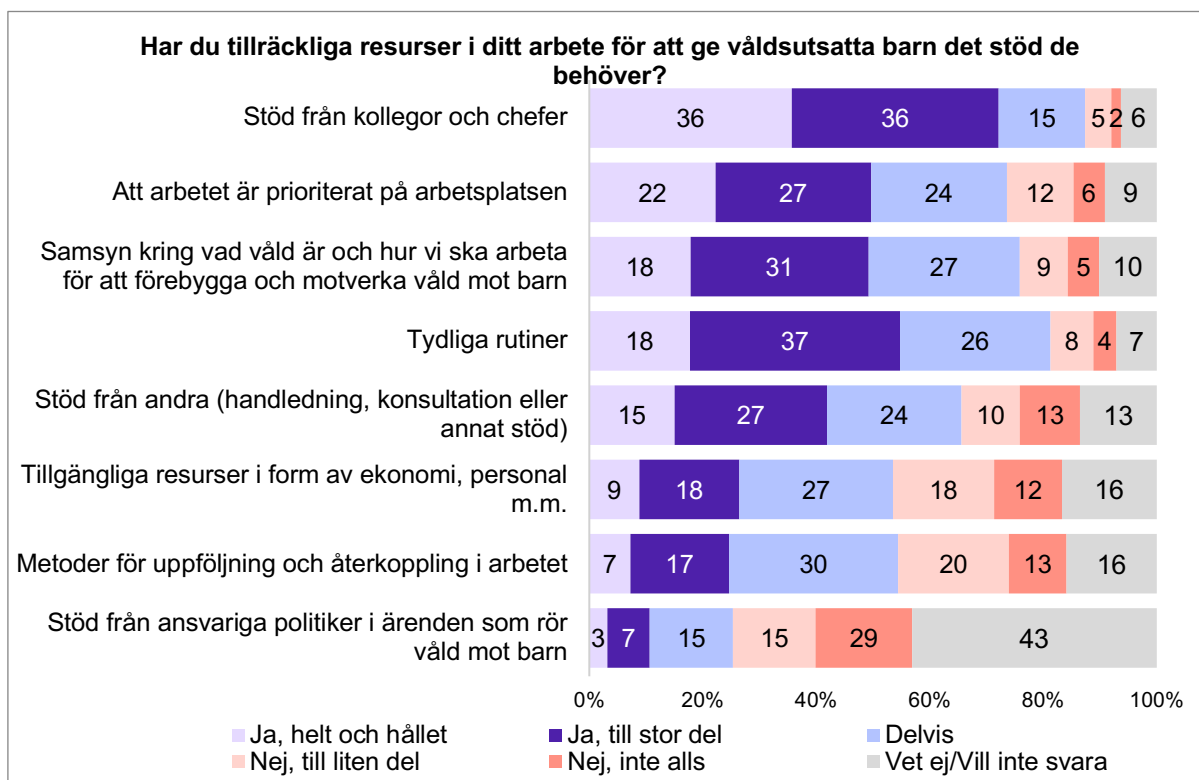
Endast 26 procent av chefer/politiker anser att de har helt och håller eller i hög utsträckning har tillräcklig finansiering respektive tillräckligt med personal i relation till behovet att förebygga, upptäcka och motverka våld mot barn.

Figur 53. Upplevelse av om verksamheten har tillräckliga resurser för att arbeta systematiskt mot våld enligt chefer/politisk ledning (antal svarande: 98, varav en politiker).

Svaren från de andra yrkesverksamma bekräftar chefernas. Drygt en fjärdedel anser att de helt och hållet (9 procent) eller till stor del (18 procent) har tillräckliga ekonomiska och personella resurser för att ge barn det stöd de behöver. Hela 29 procent svarar att de helt saknar stöd från ansvariga politiker i ärenden som rör våld mot barn. Det visar på ett stort glapp mellan "golvet" och den politiska ledningen.

Figur 54. Yrkesverksammas upplevelse av tillgång till resurser för att ge våldsutsatta barns stöd (n = 1582).

Av intervjuerna med yrkesverksamma framgår att det krävs konkreta och långsiktiga skrivningar i kommunernas budget och nationella myndigheters regleringsbrev för att satsningar ska få genomslag i praktiken. Flera intervjupersoner menar att det ofta är kortsiktiga satsningar som gäller för ett budgetår. Inom de brottsbekämpande myndigheterna riktas mycket av resurserna mot att bekämpa gängkriminalitet.

Nja, jag tycker inte det. Alltså man nämner våld mot kvinnor lite partiellt, lite så här flummigt, men det är ju inte så här som att det är precis som gängkriminaliteten, att man sätter den i samma värde och samma prägel på det. Det ska bekämpas, punkt slut. Och då gör vi så här. [...] Man lägger inte ner resurser, alltså på det. Man tar bort resurser i stället. [...] Så att det handlar om prioriteringsfråga. Det är inte lika prioriterat. Speciellt det där med heder. Det känns som eftersom det inte är majoritetsproblematik. Då bryr man sig inte så mycket. Man touchar det lite grann. Ja, ja, okej vi gör det här för er. Ni är så bra. Men egentligen så är det inte vårt problem. Vi skiter i. Ni kan döda varandra. Ni kan bli mördade. Alla barn är inte lika mycket värda. Hade det varit majoritetsproblematik då tror jag att många hade dragit åt sig öronen och bara, nu satsar vi 100 procent på det här. Och gör något bra. (Yrkesverksam inom polisväsendet)

Genomgående beskriver intervjupersonerna hur avgörande den högsta ledningens engagemang och intresse är för att arbetet mot våld ska prioriteras i praktiken

Jag tycker att det för tio år sen fanns ett större intresse, nu kan jag bara prata för [...] Men jag tycker att det fanns ett större intresse och det tror jag beror mycket på vem som är chef och vad tycker man själv. (Yrkesverksam inom advokatåren)

Ja, så här är det. Innan de är valda och inne i riksdagen, då är vi jätteengagerade. Och sedan när de kommer och blir valda, då har de ju vissa punkter som är deras. Då får de inte in någon mer och det är inte av illvilja eller av någonting. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Flera yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat beskriver att frågor som rör barn och unga som utsatts för vålds- och sexualbrott, inklusive hedersrelaterad brottslighet har låg prioritet och status inom rättsväsendet. De efterfrågar en tydlig markering om att våldsbrott ska prioriteras och utredas som grova brott, i syfte att höja frågans status och säkerställa tillräckliga resurser.

Om jag fick förändra så skulle i sådana fall sådär, våld överlag, våld mot barn, våld i nära relation, hedersrelaterat våld och förtryck, ska lyftas och ses som grova brott i stället. Alltså att det ska inte vara en jämställdhetsfråga, för där blir det liksom en, det blir underordnat på något sätt. De har ju otroligt mycket mer resurser på grova brott. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

Alltså de vill se poliser som kommer med tio vapen, tio kilo narkotika. Det är det. [...] nu händer det grejer. Vi ser ner på de som utreder, vad heter det, våld i nära relation. Vi ser ner på de som utreder barnpornografi. För de kör inte ute, de trycker inte till folk. Så kulturen måste ändras. (Yrkesverksam inom polisväsendet)

Jag tror ändå att inom Åklagarmyndigheten så är det lite högre prioriterat än vad det är hos polisen. Polisen är fortfarande fast vid att alla vill jobba med grova brott. Det är det roliga, det är det sexiga, det är det bästa. Men ja, det är fortfarande även lägre prioriterat på något vis skulle jag säga hos oss också [...] Så det har inte samma status även fast man jobbar på det. [...] Det är absolut prioriterat, såväl externt som från myndigheterna internt också, så sägs ju det. Men i

praktiken så har det kanske inte nått ända ut och fått effekt på det sättet. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

Liknande tendenser visar sig även inom domstolar. En yrkesverksam beskriver att familjemålen inte har hög status bland domarna i de allmänna domstolarna. Intervjupersonen reflekterar över skillnaden mellan Sverige och andra länder som har barndomstolar och mer experter.

Alla är inte intresserade eller lämpade för att ha familjemål överhuvudtaget. Men alla domare har i princip alla måltyper. På större domstolar så kanske man har olika avdelningar, man har tvistemål och familjemål på en avdelning och brottmål på den andra. [...] Det är väl någonting som jag har funderat lite grann över, att i andra länder så har man mer specialdomstolar, man har mer experter. Så att det, eftersom vi inte har det. Dels då att det är vissa som inte är så intresserade eller lämpade, framför allt de tycker inte det är roligt. De tycker det är jättetråkigt det här. Och tycker de är jobbiga och svåra familjemålen. Så blir ju resultatet lite därefter också. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

8.3.2 Politikerns och cheferns bristande förståelse och stöd: "Tror man att ändrar man lagen så ska den liksom implementera sig av sig själv"

Flera yrkesverksamma beskriver att politiker och myndighetsledningar har en förenklad syn på implementering, där lagändringar i sig betraktas som tillräckliga för att åstadkomma förändring i praktiken. En intervjuperson menar att det vid införandet av ny lagstiftning krävs ett tydligt implementeringsstöd.

Överlag så skulle jag säga att från politiskt håll så har man inte förståelse för implementeringsarbete. Alltså vi har på ett sätt en väldigt radikal potential i den lagstiftning vi har. Och det gäller på många delar, både våld i nära relationer, våld mot kvinnor, våld mot barn. Men det är så att man från politiskt håll [...] så tror man att ändrar man lagen så ska den liksom implementera sig av sig själv. Bara att följa lagen. Det här med att det finns organisatoriska faktorer [...] att det finns professionella traditioner, att det finns hinder inbyggt för implementering, att man måste ha någon slags implementeringsidé eller implementeringsstöd. Det kommer ju liksom från högsta ledningen om man säger så, den politiska ledningen. Man har inte, när man har infört ny lagstiftning som är ganska radikal, det är inget medföljande paket av implementering stöd. Utan det ska bara hända av sig självt. (Verksam inom området barns våldsutsatthet)

Av intervjuerna med yrkesverksamma framgår att ledningens bristande kunskap om och förutsättningar för att implementera nya arbetsätt i organisationen utgör hinder. Det gäller framför allt socialtjänsten.

[...] i vilken utsträckning hjälper ledningen till att implementera instrumenten? Så att arbetet blir varaktigt och hållbart. Man kan inte bara lägga nya arbetsätt i knät på överbelastade socialsekreterare. Det måste finnas en ledning som går vid sidan om och plockar upp, okej rullar det på som det ska? [...] De har lite kunskap om det här med implementering. (Verksam inom området våld mot barn, våld i nära relationer)

8.3.3 Arbetet riskerar att bli personbundet: ”De ska omsätta en ganska radikal lagstiftning i praktik utan att nödvändigtvis ha fått utbildning”

Av det samlade underlaget från barn och unga samt yrkesverksamma framgår att det finns goda exempel på när barn och unga har fått rätt stöd i rätt tid. Det har handlat om kompetenta, empatiska och lyhörda vuxna som har använt sitt professionella handlingsutrymme på bästa möjliga sätt. Flera intervjupersoner menar emellertid att arbetet riskerar att bli personbundet. En intervjuperson förklarar att det hänger samman med bristande implementering av ny lagstiftning, särskilt lagstiftning som dessutom utmanar rådande normer och värderingar.

Vården ser inte lika ut över hela landet, för det knyter till individer, inte till struktur eller organisation. Det är superfarligt. Det mest farliga att staten fortsätter med våld mot barn, om man får säga så, det är att det finns inga organisatoriska, strukturella, robusta sätt att jobba. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

I och med att man inte har jobbat med implementering av lagstiftning så blir de här tjänstemännen, socialtjänstemännen som finns på golvet, de blir någon slags ofrivilliga radikaler. De ska omsätta en ganska radikal lagstiftning i praktik utan att nödvändigtvis ha fått utbildning eller utan att man har synliggjort det eller lyft upp det. Och det gör ju att det är väldigt mycket upp till var och en och kanske den närmsta chefen att följa lagens intentioner. Det är en sak när man ska implementera lagstiftning som alla är överens om. Men när man ska implementera lagstiftning som faktiskt utmanar maktrelationer, som utmanar vuxnas makt över barn, som handlar om barns rättigheter eller för den delen när det gäller genusrelaterade frågor, könade maktstrukturer, mäns makt, pappors makt. Så ska enskilda tjänstemän iscensätta det utan att man har utbildat eller medvetandegjort eller ger stöd. Alltså det är ju svårt. (Verksam inom området barns våldsutsatthet)

8.3.4 Ekonomiska och personella resurser: ”De har för hårt tryck ute på förvaltningarna”

Av Barnombudsmannens intervjuer med både barn och unga samt yrkesverksamma framgår att det råder tuffa förhållanden, framför allt ute i landets kommuner (se exempelvis avsnitt 6.7.2 och 7.3.1). Det drabbar i slutändan barn och unga som är utsatta. Flera intervjupersoner lyfter att socialtjänstens ansträngda ekonomi riskerar att påverka valet av insats till skyddsbehövande barn och unga – att hemmaplanslösningar premieras framför skyddsplaceringar (se även avsnitt 7.2.1).

Vidare beskriver majoriteten av intervjupersonerna att framför allt socialtjänsten lider av hög personalomsättning, vilket leder till att det är nyexaminerade unga socionomer måste hantera komplexa ärenden utan tillräcklig vägledning och möjlighet till stöd. Även Socialchefsrapporten från 2025 beskriver en pressad socialtjänst med hårda sparkrav, svår personalförsörjning och utmanande arbetsmiljö. Av rapporten framgår att nästan åtta av tio socialchefer (78 procent) uppger att de har svårt eller mycket svårt att ge insatser som de bedömer att individen har behov av och rätt till, vilket slår hårt mot bland annat verksamhetsområdet barn och unga. Sex av tio socialchefer (62 procent) uppger att det är svårt att rekrytera socialsekreterare inom individ och familjeomsorg (IFO).²⁵³

Det handlar väl också om att många lämnar yrket, man orkar liksom inte, de som har kompetens och erfarenhet. Och då blir det kvar unga nyexade och hur ska de kunna sitta med de här ärendena, dyrbara ärenden? Och de vågar ju då inte ta, de har inte erfarenhet eller kanske mod att ta ställning. (Yrkesverksam inom advokat kåren)

²⁵³ Vision. Socialchefsrapport 2025: en omställning med förhinder. (2025).

det var ju min känsla att de har för hårt tryck ute på förvaltningarna. Att de har inte de resurser de... Jag tänker mig att det är lika hög omsättning där som på många andra ställen där det är väldigt belastat. Att det är många som är nya på jobbet, många får man nyutexaminerade, socionomer, de som inte har jobbat i verksamheten tidigt, det tar ju tid innan de kommer in. Jag tänker också att det är en ekonomisk fråga hur mycket man kan lägga på varje fall. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

[...] Folk håller på att jobba ihjäl sig, oavsett om det är socialtjänsten eller vården, om vi nu pratar om just de, ja, aktörerna, [...]. Och det är klart att då blir man kanske dels så blir man avtrubbad och sen så gör man ju bara det här som är värsta, värsta därför att det måste man göra, men det här som ändå är där det skulle behövas insatser, dit hinner man aldrig liksom, därför att man har för stor arbetsbörda. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Det är ekonomi. Det är billigare att ha hemlösningar. Men man kan inte ha det enligt vår lagstiftning, den är väldigt tydlig. Där behöver man inte göra om lagstiftningen. Utsätts barn för våld, då ska de skyddas. Det är lagstiftningen väldigt tydlig med. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Men det kostar ju pengar. Kommunerna säger, vi vill inte ha långvariga placeringar på skyddade boenden till exempel, för det är för kostsamt. Nähä, vad blir det istället då? Och då är frågan, vad blir i stället? Det här kommunernas ekonomi, det måste man uppmärksamma i högre utsträckning. För det är det som leder till, vad får den utsatta i slutändan för bistånd ifrån sin kommun? (Verksam inom området våld mot barn, våld i nära relationer)

Det råder tuffa förhållanden även bland landets domstolar,²⁵⁴ vilket en intervjuperson menar också får påverkan på barns och ungas tillgång till skydd.

Jag tror ju, det finns många komponenter här, men domstolarna är överösta med arbeten. (Yrkesverksam inom rättsväsendet)

Kommunernas och myndigheternas ansträngda ekonomi framhålls ofta som ett betydande hinder i välfärden. Samtidigt är det väl känt att våld mot kvinnor och barn inklusive hedersrelaterat våld och förtryck medför omfattande ekonomiska kostnader, såväl mänskliga som sociala, om det tillåts fortgå. Detta har nationalekonomen Ingvar Nilsson konstaterat i flera rapporter. Han framhåller att det är dyrt att inte agera.²⁵⁵ Även FN:s barnrättskommitté konstaterar att de mänskliga, sociala och ekonomiska kostnaderna för att förvägra barnen deras rätt till skydd är enorma och oacceptabla.²⁵⁶ I sina senaste slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges arbete för barns rättigheter, uttrycker barnrättskommittén oro över regionala skillnader, bland annat i tillgången till sociala tjänster, och

²⁵⁴ Akavia. En fråga om rättssäkerhet: om domstolars arbetsmiljö och attraktiviteten i domaryrket, med slutsatser om behov av långsiktiga satsningar. (2024).

²⁵⁵ I. Nilsson. Passivitetens prislapp: en belysning av de socioekonomiska effekterna av mäns våld mot kvinnor i nära relationer, (2015); I. Nilsson. Att synliggöra det osynliga: en socioekonomisk analys av hedersrelaterat våld och förtryck. (2022).

²⁵⁶ CRC/C/GC/13. p 16.

uppmannar Sverige att hantera skillnaderna mellan kommuner för att säkerställa att barn har lika tillgång till skydd mot bland annat våld.²⁵⁷

Även de barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat uppmärksammar kommunernas bristande resurser. Några barn och unga konstaterar att de finns stora skillnader i stöd mellan olika kommuner och olika socialsekreterare.

Vissa områden, det är väldigt dålig socialtjänst alltså. (Kille)

Det ska inte vara olika [...] beroende på vilken kommun man bor i. [...] Det handlar om resurser, pengar och vad man ska lägga. Och vissa kommuner har helt enkelt inte den budgeten och har valt att lägga den budgeten på något helt annat. (Kille)

Socialtjänsthandläggare, det finns bra. Det finns också dåliga. Men det finns sådana på alla typer av jobb. [...] Det är mer utredningar, anledningar. Hänt har hänt. Det skrivs ner. Efterhand så kanske man gör någonting. Men, det är fortfarande inte hela lösningen på hela situationen. (Tjej)

Dåliga upplevelser som barn och unga beskriver handlar bland annat om socialsekreterare som ofta byts ut och att de unga ibland inte ens vet vem som är deras nuvarande kontakt på socialtjänsten.

De är väldigt obrydda. De tänker inte direkt på barnens bästa. [...] De är väldigt snabba på att byta handläggare. [...] Vi har haft bra handläggare men sen helt plötsligt så bara byts de ut. (Tjej)

Jag har bytt, jag tror sju gånger, på två år. En hade jag jättelänge, sedan jag var liten. Men hon bytte tjänst. Nu jag har bytt flera gånger. Hon sist, alltså jag bara bråkade med henne. Alltså hon var typ 21 år gammal. Alltså sådana unga personer som inte ens kan så här argumentera. Och sen hon var typ rädd för mig. (Tjej)

Jag bytte handläggare fem gånger under den här veckan, för att ingen klarade av mig. (Tjej)

De berättar också om socialsekreterare som inte hör av sig och som inte går att få tag på.

Det känns som att de skiter i alltså. Jag har försökt att ringa dem, du vet, sen jag varit här, 3-4 månader. Jag har inte kommit fram en enda gång. (Kille)

Alltså jag har inte hört hennes röst på kanske sex månader. Hon ringer aldrig, hon pratar aldrig. (Kille)

Man måste kunna bygga band med sin soc. Man sköter sig, man får ingenting tillbaka. [...] Min soc träffade mig en gång på ett år. Sen pratade jag med han två gånger på telefon. (Kille)

²⁵⁷ FN:s barnrättskommitté. *Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport.* (2023). CRC/C/SWE/CO/6-7, p 16 c och 17 d.

Barn och unga uttrycker också frustration över att inte veta vem man ska vända sig till och vem som fattar beslut, att de skickas runt och att ingen på socialtjänsten tar ansvar.

Jag fattar ju ibland, de brukar säga att vi kan tyvärr inte göra någonting och det är inte vi som bestämmer det här. Så det är alltid någon som skyller på någon annan som skyller på någon annan. (Tjej)

Du vet aldrig vem som tar besluten. Du pratar med dem, jag har fått det här pappret. Men vem kan hjälpa mig? Ingen kan hjälpa mig. De skickar dig dit, de skickar dit. (Kille)

De kunde inte ta något beslut själv. [...] 'Jag tar med min chef, kommer tillbaka till dig senare', så ringer de aldrig upp. (Kille)

8.3.5 Yrkesverksammas bristande kompetens om barnrätt och våld mot barn: "Hur kan du applicera en lag när du inte förstår vad du ska applicera den mot?"

De flesta intervjupersonerna lyfter återkommande att yrkesverksamma inom samtliga yrkesgrupper saknar kompetens om barn som utsätts för våld. De anser att ledningen behöver säkerställa att yrkesverksamma har tillräckliga kunskaper om våld, dess uttryck och konsekvenser. Bristen på kunskap ses som en följd av otillräcklig styrning och ledning, där våldskompetens inte prioriteras, varken i yrkesverksammas grundutbildningar, eller verksamheternas kompetensförsörjningsplaner. Intervjupersonerna beskriver att de främsta kunskapsluckorna rör hedersrelaterat våld och förtryck samt incest. När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck framhåller de att polariseringen bland forskare utgör en försvårande omständighet.

Lagar, snälla, jag är trött på alla lagar. Vad ska jag göra med lagar när de inte fungerar? Hur kan du applicera en lag när du inte förstår vad du ska applicera den mot? Berätta för mig. Om du inte förstår en kontext av den här hedersproblematiken, hur ska du få med din lagstiftning? Vad ska den göra? Vad kan den göra? (Yrkesverksam inom poliskåren)

På universiteten [har] mäns våld mot kvinnor äntligen 27 år senare kommit med. Då trycker man in några ämnen men inte alla. Medan jag tänker skulle vi på något vis ha kunnat få in allt? (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Vet du vad, det hänger jättemycket på utbildning. Hur kunnig är en socialsekreterare till exempel? [...] Det beror lite på vad man har fått för budskap med sig ut från socionomutbildningen eller sjuksköterskeutbildningen, Vad har du fått för budskap med dig ut när det gäller mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck? Och nästa grej är hur pass uppdaterade är lärarna på nya förhållningssätt till socialt arbete? När det gäller att synliggöra och uppmärksamma våld i nära relationer? Det jag verkligen kan se är den här polariseringen bland forskare, och det är ju det som förmedlas ut från utbildningarna. [...] Har du ett postkolonialt perspektiv på de här frågorna, då hamnar vi i att när vi pratar om hedersrelaterat våld och förtryck, då är det en rasistisk diskurs. [...] Fortfarande jättemånga där ute som har en äldre utbildning än 2018. Fortfarande till arbetsgivaren att skicka anställda i utbildningar som inte har fått det inom ramen för sin grundutbildning. (Verksam inom området våld mot barn, våld i nära relationer)

Det var en föreläsning om hedersvåld. Inte så mycket. Som jag sa, det är inte majoritetsproblematik. Det är därför det inte är intressant. Det prioriteras inte. (Yrkesverksam inom polisväsendet).

Barnombudsmannens enkätundersökning bland yrkesverksamma visar att majoriteten av dem efterfrågar mer kunskap, kompetens och erfarenhet. Hela 83 procent av de yrkesverksamma upplever att de behöver mer kunskap och färdigheter för att kunna upptäcka och skydda barn. Endast 13 procent känner att de har tillräcklig kompetens för att kunna upptäcka och ge våldsutsatta barn målgruppsanpassat stöd, hjälp och skydd.

Figur 55. Upplevelse av behovet av mer kunskap och kompetens för att hjälpa våldsutsatta barn enligt samtliga yrkesverksamma exklusive politisk ledning (n=1491).

Barnombudsmannens samlade material från både barn och unga samt yrkesverksamma visar även på omfattande brister i efterlevnaden av Barnkonventionen och förvaltningslagen (2017:900), särskilt när det gäller barns rätt att komma till tals och att myndigheter faktiskt beaktar barnets bästa i sina beslut. Dessa iakttagelser bekräftas även i andra sammanhang. SKR lyfter i rapporten *En undersökning om hur socionomprogrammet kan utvecklas* att många chefer upplever brister i nyexaminerade socionomers kunskaper i socialrätt, lagstiftning och förvaltningsrätt. Chefer framhåller att juridisk förståelse och förmåga att tillämpa lagstiftningen är avgörande i arbetet.²⁵⁸ IVO konstaterar i rapporten *Tillsyn av socialtjänstens handläggning av ärenden som rör barn och unga* att det i många kommuner finns brister i kunskap eller förmåga att uppfylla de skyldigheter som följer av lagstiftningen. Bristerna innebär att barns rätt till delaktighet samt att få sitt bästa prövat och beaktat inte tillgodoses fullt ut.²⁵⁹

Sedan 2018/2019 innefattar några professionsprogram vissa aspekter av våld som barn utsätts för, efter att regeringen införde ett nytt examensmål i högskoleförordningen (1993:199) om att visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Det gäller fysioterapeut-, jurist-, läkare-, psykolog-, sjuksköterske-, socionom-, tandhygienist- och tandläkarexamen.²⁶⁰ I betänkandet *En uppväxt fri från våld* (SOU 2022:70) konstateras att det ännu saknas examensmål som särskilt relaterar bredare till våld mot barn och barns våldsutsatthet. Vidare framgår att det befintliga examensmålet som rör mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer inte omfattar alla de former av våld som barn utsätts för eller riskerar att utsättas för. Det synliggör inte heller den särställning som barn har relaterat till sin lagstadgade rättighet att skyddas från våld och att ges tillgång till samhällets stöd och hjälp.²⁶¹ I utredningen *En socionomutbildning i tiden* (SOU 2025:27) föreslås flera förändringar i examensordningen, däribland ett

²⁵⁸ Sveriges kommuner och regioner. *Socionomprogrammet – en undersökning om hur socionomprogrammet kan utvecklas*. (2024), s. 39.

²⁵⁹ IVO. *Tillsyn av socialtjänstens handläggning av ärenden som rör barn och unga*, s. 4.

²⁶⁰ Högskoleförordning (1993:100), bilaga 2.

²⁶¹ SOU 2022:70. *En uppväxt fri från våld*, s. 364.

nytt krav på utbildning i juridik om minst 30 högskolepoäng och att studenten ska visa kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck.²⁶²

8.3.6 Avsaknad av tid och utrymme till utvecklingsarbete och implementering av kunskapsbärande metoder inom socialtjänsten: "Så lite marginal och utrymme"

Flera intervjupersoner har lyft hög arbetsbelastning och tidsbrist som rotorsaker till att barn faller mellan stolarna. Det påverkar också i vilken utsträckning organisationen förmår arbeta med processer som är avgörande för att ge yrkesverksamma förbättrade förutsättningar att utföra sitt arbete.

Det är svårt i myndighetsutövande socialtjänst att ägna sig åt utvecklingsarbete och implementera kunskapsbaserade metoder därför att det är sån press, så lite marginal och utrymme som man behöver ha när man ska ägna sig åt utvecklingsarbete och kvalitetssäkring. (Verksam inom området barns våldsutsatthet)

Majoriteten av de yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat uppger att de inte har en utpekad strategisk funktion inom kommunen eller den egna organisationen som driver arbetet mot våld mot barn och hedersrelaterat våld och förtryck. Ledningen skickar ut information till medarbetare att de ska uppmärksamma våld mot barn och barn som upplevt våld mot närstående, men flera intervjupersoner beskriver också att ledningen inte har prioriterat att personalen faktiskt ska kunna avsätta tid för att arbeta med det i praktiken.

Nej, men inte inom primärvårdscentrum om du tänker så. Nej, det är det inte. [...] Vi ska ju jobba, jag tänker just med det här med barn som bevittnar våld och sådant där, att vi ska vara noga med att uppmärksamma det. Alltså det är klart att det går ju ut att det ska göras, men det är ingenting som är i budget eller så där. Men det är inte en resursfråga. Alla som träffar patienter måste ju ha med sig den här. Men grejen är att de måste ha med sig så himla många saker. [...] Egentligen så är det ju att liksom sätta ficklampan på den [...] Få hjälp i hur man ser, hur man ska uppmärksamma [...] Och vad gör jag då? (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

Alltså det finns, vi har en vecka fri från våld. Temadagar framför allt skulle jag säga. Jag skulle vilja att det här skulle vara ett återkommande ämne som tas upp. Men det är inte känt för mig att det är mer än så. [...] Nej, men det är väl tiden. Det är prioriteringarna, tycker jag. (Yrkesverksam inom skolan)

8.3.7 Professionella hinder – organisationskultur: "Det är starka yrkesgrupper som har starka värderingar"

Som Barnombudsmannen beskriver i avsnitt 5.6.2 påverkar yrkesverksammas egna förhållningssätt, normer och värderingar hur de utövar sitt uppdrag. En intervjuperson framhåller att även när engagerade politiker beslutar om handlingsplaner med tydliga krav på uppföljning kan genomförandet hindras av motstånd inom tjänstemannaorganisationen. När medarbetares personliga normer och värderingar krockar med organisationens värdegrundsarbete försvåras implementeringen av arbetsätt som syftar till att stärka skyddet för barn. Detta blir särskilt tydligt i frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck, framför allt könsstämpning mot flickor och kvinnor.

Jag vet att det kan bero på att det finns en rädsla, en kulturell relativistisk hållning där man inte vill gå in och kritisera eller peka ut särskilda grupper som ägnar sig åt hedersvåldet. Och en

²⁶² SOU 2025:27. En socionomutbildning i tiden, s. 19.

osäkerhet i det, det tror jag med bestämdhet att det ligger mycket bakom, tyvärr. (Yrkesverksam inom skolan)

Så, i tjänstemannaorganisationen så är det inte så att man saknar kunskap, men jag måste säga att jag har synpunkter på värderingarna. [...] Det är starka yrkesgrupper som har starka värderingar och anser sig också ha en tolkningsrätt som jag kanske inte tycker är rimligt. (Politiker på lokal och regional nivå).

8.4 Barns och ungas perspektiv på hur vuxna ska agera

I intervjuerna och enkätundersökningen har Barnombudsmannen frågat barn och unga vad de hade önskat att vuxna som de har mött gjort annorlunda och vilka råd de skulle ge till yrkesverksamma som möter barn och unga.²⁶³ De tillvägagångssätt och egenskaper som barn och unga återkommer till i sina generella önskemål är att vuxna ska se dem, möta dem med respekt, lyssna, ta det barn berättar på allvar, visa att de bryr sig samt vara snälla och tålmodiga. Av Barnombudsmannens enkätundersökning har barn och unga som utsatts för våld av närstående svarat vad som är viktigast för att samhället ska bli bättre på att hjälpa, stötta och skydda barn som utsätts för hot, våld eller övergrepp. Av svaren framgår att de prioriterar följande:

- **Att få uttrycka sina åsikter och få dem beaktade:** 63 procent av barn och unga anser att samhället ska lyssna mer på vad barn säger och ta det på allvar.
- **Att få information:** 51 procent uppger att de vill ha mer information om sina rättigheter och om vart man kan vända sig för att få hjälp. Vidare önskar 40 procent önskar att vuxna tydligt förklarar vad som kommer att hända när man har berättat om våld.
- **Att hjälpen är lättillgänglig och ges i rätt tid:** 57 procent uppger att de vill att det ska finnas fler trygga vuxna som barn kan vända sig till och att det finns hjälp att få även på kvällar och helger. Vidare uppger 49 procent att det ska vara lättare att få hjälp snabbt när man berättar.

²⁶³ De aktörsspecifika beskrivningarna återfinns i de fasspecifika kapitlen.

Figur 56. Vad som är viktigast för att samhället ska bli bättre på att hjälpa och skydda barn enligt barn som utsatts för våld av närstående.

8.4.1 Barns och ungas egna råd till vuxna/yrkesverksamma: "Du, det gäller bara att lyssna"

Många av de råd och önskemål som barn och unga har framfört går att kopplat till barns rättigheter enligt barnkonventionen och annan svensk lagstiftning.

Rätt att uttrycka sina åsikter – artikel 12: "Lyssna, och ta det på allvar"

När barn och unga får ge råd till vuxna/yrkesverksamma handlar det ofta om att de måste vara mer uppmärksamma, ställa frågor och bli bättre på att lyssna på barn. Det handlar om grundläggande rättigheter enligt svensk lagstiftning och internationella konventioner, så som 3 kap. 1–4 §§ och SoL, 6 kap. 2a §- 2 b §§ FB och artikel 12 i barnkonventionen.

■ Att var mer uppmärksamma. (Tjej)

■ Du, det gäller bara att lyssna. (Kille)

■ Lyssna, och ta det på allvar. (Tjej)

■ Att de ska se till att barnen liksom mår bra. Och lyssnar på dem. (Tjej)

Ja men om en vuxen kanske inte tror att han vill prata så kan man ändå fråga om vill du prata. Då kanske ungdomen säger ja igen. (Kille)

Få den att känna att det finns någon som bryr sig. [...] Visa att du liksom hör den. Oavsett om barnet vill prata eller inte bara att man typ frågar och kanske säger att man är orolig eller någonting. [...] Jag vet inte, jag tror det kan lätta lite också. Att man känner att det finns någon som ser en. Man kanske inte känner sig helt bortglömd. (Tjej)

Samma sak med vuxna, minsta lilla magkänsla att någonting har gått fel. Eller om barnet känns förteget om någonting. Försök i alla fall kolla upp det. Försök prata med det. Se det här barnet för. Jag vet i alla fall, det största jag saknade var att någon skulle se mig. (Tjej)

Rätt till liv, överlevnad och utveckling samt skydd mot alla former av våld – artikel 6 och 19: "Hellre att du gör för mycket för lite"

Som barn och unga beskriver räcker det dock inte enbart att lyssna. Vuxna måste också, i enlighet med konventionens artikel 6 om barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling samt artikel 19 om rätten till skydd mot alla former av våld, ta det barn berättar på allvar och vidta konkreta åtgärder för att skydda barnet och säkerställa dess fortsatta utveckling.

Om man ser ett barn, jag tycker de ska agera på det. (Tjej)

Förskollärarna har sett. Men trots det har inte barn fått rätt hjälp och stöd. Förstår du? Det har varit massa grejer på vägen. [...] Jag tror inte de märker alltså, hur illa de kanske har det. Det är det som är problemet. [...] Eller att de inte vill blanda in sig. För de tänker, det här är inte mitt problem. (Kille)

Hellre att du gör åtgärder, eller inte åtgärder, men liksom bara lyssna och försök ta reda på det. Även om det inte är någonting så gjorde du fortfarande någonting. Hellre att du gör för mycket för lite. (Tjej)

Jag tror vuxna tänker, de växer ur det. Men om det fortgår så kommer de inte växa ur det. Utan de måste höra från första början, vill du ha hjälp? Vill du ha hjälp med det här? Så här får du inte göra. Asså såna grejer. (Tjej)

För när man ser dig som ett barn. Så tror de det här problem som går över, fattar du? De ser det inte det som problem som behöver lösas. (Kille)

De borde liksom ta tag i det fortare om de ser det eller har hört att det är någonting som inte stämmer. Det skadar inte att kolla in, för är det så att allt är lugnt då har du ändå kollat. Då har du ändå liksom försökt. Men om du skiter i det och inte gör någonting då kanske det bara blir värre och värre och värre. Så det är bättre att kolla. Än att liksom låta det gå för lång tid. Då kan det vara för sent. (Tjej)

Även yrkesverksamma framhåller vikten av att myndigheter ingriper.

Ja, men finnas till. Jag tänker lyssna och visa att man bryr sig och man är här för att hjälpa barnet. Men också göra en djup utredning om hur hotet ligger till, faktiskt. Skulle jag säga.

Jätteviktigt. [...] Hur kan vi hjälpa det här barnet på bästa sätt? (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Barn och unga vill helt enkelt att vuxna ska ta sitt ansvar, för att barn ska få vara barn.

Nej, jag tycker bara att man ska börja lyssna på barn. Eller alltså, tro på dem och lyssna. Tro inte att de ljuger eller hittar på. Alltså lyssna och verkligen bara vara där. Och de ska känna att man är uppmärksam och verkligen lyssnar. Att den, det barnet hittar inte på. Det är så den känner och den känner så. Och bara hjälp den. Det är det viktigaste. Att lyssna på barn och verkligen känna in. Försöka sätta sig i deras situation som ett barn, och inte ta barnet ifrån dem. (Tjej)

Låt barn vara barn. Alltså det är det. Det är det enda. Låt barn vara barn. Tvinga dem inte att växa upp snabbt. Ha inte stereotyper om barn. Barn gör inte sig själva till den de är. Det är vår omgivning som bestämmer vilka vi blir, vilka vi är. (Kille)

Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad – artikel 12: ”Inte bara ta beslut över vårt huvud”

Barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat vill på ett eller annat sätt vara delaktiga i beslut som rör deras liv. Det är en rättighet som barn ska åtnjuta i enlighet med barnkonventionens artikel 12, som slår fast att barns åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Att lyssna på barnen och vad de vill. (Tjej)

Om ett barn säger att de far illa i, i exempelvis ett familjehem, ta det på allvar då. Sitt inte och säg att barnet eller ungdomen hittar på, att verkligen kolla upp vad det är som pågår då. Det är jättesvårt för ungdomar att ta hjälp. För vi har oftast inte förtroende, men när vi väl ber om hjälp, att de ska se till så att vi får hjälp. Och inte bara ta beslut över vårt huvud. (Tjej)

För att barn ska kunna uttrycka sina åsikter och få dem beaktade måste de få relevant och begriplig information. Detta framgår tydligt av FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr. 12²⁶⁴ och nr. 14,²⁶⁵ som tydliggör att rätt till information är en förutsättning för att barnets bästa ska bedömas och tillämpas.

Det är välbelagt att barn inte alltid får information, har möjlighet att komma till tals och blir lyssnade på.²⁶⁶ IVO har återkommande konstaterat brister kopplat till barns delaktighet och den information som socialtjänsten ger till barnet.²⁶⁷

Barn och unga vill att vuxna ska prata med dem, lära känna dem, ta dem på allvar och informera dem om vad som ska hända.

Nej men typ bara att fråga mycket om omständigheterna liksom. För att det är väldigt vanligt att man bara ser vad en person gör men man ser inte varför. (Tjej)

Lyssna mer. De bryr sig inte så mycket. När man säger något, de tror en inte. De tror bara att man vill ljuga så man kan få något bättre. [...] De ser bara grejer på papper. De vet inte hur egentligen det är. (Kille)

²⁶⁴ CRC/C/GC/12, p. 34, 41 och 45.

²⁶⁵ FN:s barnrättskommitté. Allmän kommentar nr. 14 (2013) om barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa, p. 53, 89 och 97.

²⁶⁶ SOU 2022:70. En uppväxt fri från våld, s. 504.

²⁶⁷ Som framgår till exempel av IVO. Sociala barn- och ungdomsvården – slutredovisning av uppdrag S2019/01922/FST. (2020), s. 32; IVO. Vad har IVO sett 2020? Iakttagelser och slutsatser om vårdens och omsorgens brister. (2021), s. 37.

Man kan kanske komma lite närmare den ungdomen. [...] Sen kanske till slut den ungdomen kommer lita på dig. Så till slut kanske berättar den och sen så ja, så kan man prata med den och förklara allt möjligt. (Kille)

Men samtidigt, det är inte många som vågar berätta på grund av att det inte finns så bra hjälp att få. Det är ingen som vet hur man kan be om hjälp. Det är ingen som vet vad som kan hända. Det enda man har är rädsla. Så på något sätt borde man ha det som ämne i skolan. Att man kunde prata om det. Att kuratorn kanske kan, då och då, ta varje ungdom, skapa förtroende. Ja, var mer social med ungdomarna. Och sen det kommer av sig självt. När man börjar känna sig trygg med någon, när man hör på någon att den vill hjälpa, det är då man börjar prata. (Tjej)

Barnets rätt till respekt och trygghet – artikel 12: ”De borde vara snälla och ha tålamod”

Barn och unga efterfrågar också vuxna som möter dem med empati och förståelse, och är förtroendeingivande. Ett sådant bemötande är en förutsättning för att barnets bästa ska tillgodoses (artikel 3 i barnkonventionen) och för att barnets rätt till skydd mot våld (artikel 19 i barnkonventionen) ska kunna förverkligas. FN:s barnrättskommitté betonar att hänsyn ska tas till barnets individuella och sociala situation, och att miljön är sådan att barnet känner sig respekterat och tryggt när han eller hon uttrycker sina åsikter.²⁶⁸

Ja, jag förstår att man måste vara liksom fyrkantig i vissa situationer. Men jag tycker också att man ska ha någon slags medkänsla. Både personal, skola, speciellt socialtjänsten. Och bilda relationer. Det är jätteviktigt för att ungdomarna kan känna sig trygga med den man har. (Tjej)

Att inte vara rädd att bygga relationer. [...] Det betyder mycket. (Kille)

Man måste ju ha någon nära till sig som man litar på. Som man berättar saker till. [...] Men typ en sån person, om man har vid sig det, det underlättar mycket faktiskt. [...] En liten förebild faktiskt, vid sin sida. (Kille)

Vuxna runt omkring mig som var förstående och sådant som var jättebra. Så vuxna runt omkring mig som förstod och fångade till mig. (Tjej)

Vidare önskar de att ha vuxna runt sig som inte dömer, utan som vägleder och uppmuntrar barn och unga.

Men du ska inte heller sitta och hålla på med telefonen medans ett barn pratar. Du ska liksom lyssna på barnet och vad den har att säga. Och skriv inte ner det heller, bara för då det känns som att den har gjort någonting fel. (Tjej)

Prata med dem. Inte sånt prat att varför gjorde du så? [...] Du ska prata med han. Du ska prata med han lugnt. Du ska prata med kärlek. Kanske det kan förändra ett liv. (Kille)

Guida dem ungdomarna så de får hitta sina egna planer och mål. Genom att intressera dem och sen se dem. (Kille)

Låta folk upptäcka vem de är själva utan att sätta några etiketter. (Tjej)

²⁶⁸ CRC/C/GC/12, p. 23.

De som sköter sig, ge berömmen som de ska få. Säg inte bara till dem: ja, bra jobbat. Ge dem någonting för när de ska känna sig, ja, accepterade eller känna sig yes, jag har gjort något bra. (Kille)

Flera tycker också att det är viktigt att vuxna har tålamod, förståelse och respekt för att barn och unga är individer, som har olika behov.

Försök att ändå förstå hur de tänker, att de kanske har haft det svårt. Alltså, alla betar sig inte på samma sätt, de är inte uppfostrade på samma sätt. De har inte samma vana, förstår du? Sen, ja, det är bara bemötande. Om du får respekt, ge gärna respekt tillbaka. [...] Var ändå lite snäll. Tänk att det är en ung människa, han är inte 40. Han har det svårt. (Kille)

Att alla är olika. Alla är verkligen jätteolika. Så det som funkar på andra funkar inte på alla. (Tjej)

Men det vissa ungar behöver. Det är att någon är lite tuffare och kan visa och samtidigt vara snäll och respektfull. (Kille)

De borde vara snälla och ha tålamod och du vet förstå och lyssna mer [...] De tar det för personligt. De borde inte ta saker personligt. De borde alltid vara trevliga även om de är arga. För det kommer hjälpa. (Tjej)

Ha mer respekt. Bry sig mer om ungdomar. Alltså... att göra sitt jobb, att göra det ungdomar behöver. (Kille)

Kunskap om barns levnadsvillkor: "Det känns inte som de fattar hur vi har det"

Flera barn och unga tror att yrkesverksamma och andra vuxna skulle behöva mer kunskap om hur unga har det idag och hur saker påverkar dem. Detta ligger i linje med vad FN:s barnrättskommitté betonar i allmän kommentar nr 5 om statens ansvar att säkerställa kunskap och kompetens hos dem som arbetar med barn.²⁶⁹

Jag tycker de borde tänka mer att de jobbar med unga. [...] Det känns inte som de fattar hur vi har det. (Tjej)

Jag tycker att folk borde vara mer utbildade. Jag tycker att staten, samhället ska vara mer byggt på att verkligen prata med människor och lyssna. Inte bara göra anmälningar, få information och bara hej då. (Tjej)

Socialtjänster borde verkligen få bättre utbildning. Och alltså verkligen ta kommun och kommun och liksom, alltså se deras utbildningar. Och verkligen sätta in sig i en familjs problem. Inte bara, ja, vad de nu gör. (Tjej)

Nej. Alltså jag tror inte att det finns så mycket människor som har sådan kunskap för att kunna göra sådant överhuvudtaget. Och det gäller inte bara mig, det gäller alla barn i samhället. Man har för lite kunskap. Alltså om allt. Allt, hur ett barn mår, typ vad som påverkar oss och sådant. Man har för lite kunskap. Alltså det är bara så det är. (Kille)

²⁶⁹ FN:s barnrättskommitté, *Allmän kommentar nr. 5 (2003) om allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen om barnets rättigheter (artikel 4, 42 och 44.6)*, p. 48–50 och 53–55.

För att bli bättre på att hjälpa barn och unga behöver vuxna lyssna, lära och utvärdera sig själva – och kunna erkänna när det har blivit fel.

Framför allt prata med ungdomarna, hur det har gått för dem och så. Om de känner sig otrygga eller inte. Vad som kan göras bättre. (Kille)

Hur de ser det som hjälp, det är inte, alltså, det är ingen hjälp på riktigt. [...] Jo, myndigheten leker som att de vet så mycket, men ... det är inte så mycket de vet. De ligger ganska långt bak. (Kille)

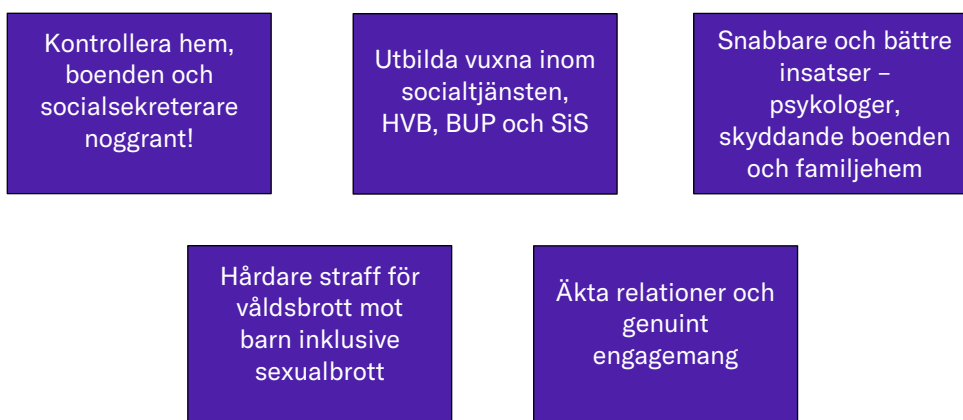
Och sen, som vuxen tycker jag också man ska berätta om sig själv och sina misstag man har gjort. (Tjej)

8.4.2 Barns och ungas egna ord om hur samhället kan bli bättre på att hjälpa "Om samhället vill hjälpa ungdomarna måste de skapa en verklig relation med individen"

Av fritextsvaren i Barnombudsmannens enkätundersökning framkommer att barn och unga rekommenderar följande:

När man anmäler att det blir nåt och händer nåt. Har anmält flera med massa bevis men allt läggs ner. Man tröttnar på anmäla för inget händer!!! Det måste ändras nu!!! (Tjej)

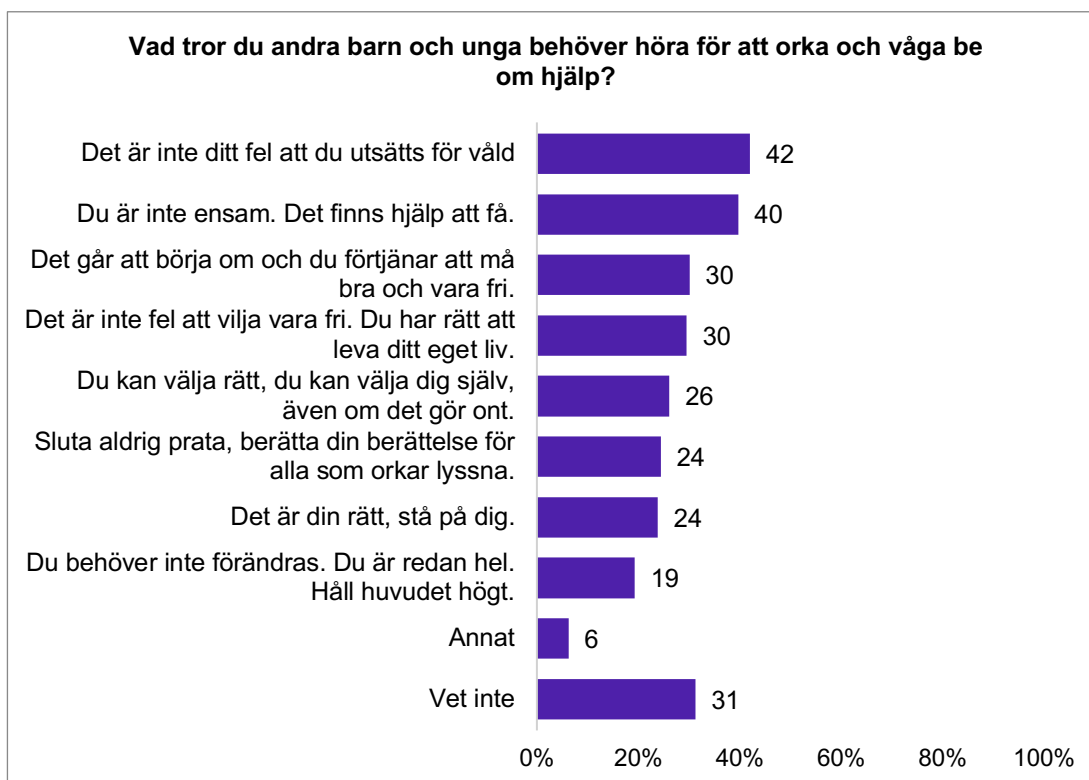
Om samhället vill hjälpa ungdomarna måste de skapa en verklig relation med individen. (Kille)

8.4.3 Barns budskap till andra barn: "Det är inte ditt fel"

På frågan vad barn och unga tror att andra barn behöver höra för att orka och våga be om hjälp svarar 42 procent att "det inte är ditt fel att du utsätts för våld". Vidare svarar 40 procent "Du är inte ensam. Det finns hjälp att få". Därutöver vill barn och unga förmedla hopp om framtiden och att barn ska veta att de har rättigheter.

Figur 57. Vad barn och unga anser att barn behöver höra för att orka och våga be om hjälp (n = 176).

8.5 Yrkesverkssammans perspektiv på när samhällets skydd och stöd har fungerat i praktiken

Barnombudsmannen har i intervjuerna med yrkesverkssamma efterfrågat goda exempel på när barn har fått rätt stöd, hjälp och skydd. Återkommande berättar de om några avgörande faktorer som har lett till att lagstiftningens intention fått genomslag i praktiken för barn. Dessa ligger i linje med barns och ungas beskrivningar, både av vad de själva har erfarit, vilket redogörs för i de fasspecifika kapitlen, och av deras råd till vuxna (se föregående avsnitt). Framför allt handlar det om följande:

- **Ansvarstagande och engagemang:** Att yrkesverkssamma har varit engagerade och ansvarstagande i sitt uppdrag samt använt sitt handlingsutrymme på ett flexibelt sätt.
- **Snabbt agerande:** Att yrkesverkssamma har vidtagit åtgärder fort, gett barnet rätt förutsättningar att berätta om våld och dokumenterat barnets berättelse och stödbevisning korrekt.
- **Skydd och stöd på kort och lång sikt:** Att barns behov av skydd, kontinuitet och känslomässigt stöd har tillgodosetts.

I de yrkesverkssammans fritextsvar i enkätundersökningen efterlyser professionen tre saker:

- **Fungerande samverkan:** Myndigheter måste sluta arbeta i stuprör och sekretesshinder måste lösas.
- **Stärkt socialtjänst:** Barn ska inte falla mellan stolarna på grund av personalomsättning och nedskärningar.

- **Barnets rätt före föräldrarnas:** Det finns en stark frustration över att barn tvingas till umgänge med våldsamma föräldrar. Föräldrarätten får aldrig väga tyngre än barnets skyddsbehov.

8.5.1 Yrkesverksammas engagemang och flexibla användning av sitt handlingsutrymme: "Det är de enskilda medarbetarnas förtjänst"

Flera intervjupersoner beskriver att barn och unga har fått adekvat skydd och stöd när engagerade och kompetenta yrkesverksamma har använt sitt lagstadgade handlingsutrymme på ett generöst sätt.

Vissa är superduktiga, men då vet man också att de har ett eget intresse. De har gått kurser och det finns ett starkt stöd i arbetsgruppen. Ja, det finns en förste eller det finns en chef som verkligen är drivande. Så det handlar om människors eget ansvar som de tar som styr kvaliteten på den insatser kommuner idag ger. Det är inte kommunernas förtjänst, det är de enskilda medarbetarnas förtjänst. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

Alltså det som jag tycker man kan identifiera, det är eldsjälar. Oavsett om man jobbar på socialtjänsten eller inom rättsväsendet eller var man än är, ideell organisation, så är det liksom, när det har gått bra [...] Som kanske har kontakt med någon ungdom via någon chatt eller, alltså skolpersonal som liksom gör det där. Alltså det är ju så socialtjänstlagen, du kan se det antingen såhär, nej det här och det här och det här kan vi liksom förhandla bort därför att det är en ramlag. Eller också kan man se såhär, det här och det här kan vi göra extra för att det är en ramlag. [...] Om det är människor som faktiskt vill göra en förändring för andra människor, eller om man bara sitter som någon slags kugg i ett maskineri. (Yrkesverksam inom civilsamhället)

8.5.2 Snabba och rättssäkra åtgärder: "Ja men dels är det väl att man agerar hyfsat fort"

Flera yrkesverksamma berättar om goda exempel när barn har fått hjälp snabbt, barnförhör genomförts fort, och att yrkesverksamma har dokumenterat barnets berättelse och eventuella skador.

Ja men dels är det väl att man agerar hyfsat fort. [...] Både utifrån minne men också utifrån sammanhangskänsla och upprättelsekänsla av att någon faktiskt agerar och bryr sig när man väljer att berätta eller när saker framkommer. [...] Sen tänker jag att en del också handlar om vem som ställer vilka frågor när. [...] Jag vet att jag behöver orosanmäla och det är allt jag behöver veta. [...] Att socialtjänsten då har frågat tillräckligt för att kunna göra sin skyddsbedömning men inte ställt frågor som på något sätt försvaret kan hacka på juridiskt. Och att barnförhöret framkommer. Sedan är det ju alltid stödbevisning. Har man dokumenterat det där blåmärket som det pratades om? Eller har man kunnat skriva i journalen? Min fråga var berätta om ditt blåmärke. Min fråga var inte, oj är det pappa som har slagit dig nu igen? [...] om de var öppna eller stängda och om man har dokumenterat hur man ställde dem. Så att det också går att visa senare att barnets berättelse var fri och opåverkad. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

8.5.3 Barns behov har tillgodosetts: "Ja, de blev skyddade. De fick också en möjlighet att prata om sin utsatthet."

Intervjuerna med yrkesverksamma, och med barn och unga, visar att det finns goda exempel på när barns behov av skydd, kontinuitet och känslomässigt stöd har tillgodosetts. Insatserna har också lett till att barn har klarat av att återhämta sig från traumatiska händelser och leva fullvärdiga liv utan förtryck och våld.

Har det kommit in någon individ som det här barnet har klaffat bra med som har kunnat följa barnet under lång tid. Det är då det upplevs som att det blir mest trygghet och blir bäst. När det är kontinuitet och liksom. [...] För annars blir det väldigt många olika aktörer och hattigt och placeringar hit och dit. [...] Där är ju liksom sveket ur barnets perspektiv. Det fanns nog egentligen ingen som var varaktig i det här. Och då är det liksom lite dömt att misslyckas. Då är det lätt att man hamnar i missbruk eller fel umgänge eller utanförskap. Till följd av att man inte hade vårdnadshavare för att de utsatte en för våld till exempel. (Yrkesverksam inom hälso- och sjukvården)

För det första tänker jag att barnen behövde ju inte fortsätta att leva i det de var i. [...] Ja, de blev skyddade. De fick också en möjlighet att prata om sin utsatthet. Alltså på ett sätt som man behövde för att kunna ha en chans att bli hel människa i vuxenlivet. Att man också fick lära sig att möta och växa upp med goda vuxna, bra vuxna, ha bra relationer. Att det gjorde en skillnad för hur man faktiskt levde sitt vardagliga liv. Att man blev fri från sitt ansvar, att det inte är mig det är fel på. Det är inte jag som har gjort fel. (Yrkesverksam inom socialtjänsten)

9. Barnombudsmannens analys

Barnombudsmannens samlade underlag från barn, unga och yrkesverksamma visar, i linje med tidigare forskning och rapporter, att de brister som präglar samhällets skyddsnät är omfattande, återkommande och systematiska. Bristerna i samhällets skyddsnät är väldokumenterade och har under många år påtalats av barn och unga. Det handlar både om brister i ansvariga myndigheters arbete med att upptäcka barn som utsätts för våld eller bevittnar våld, och om brister i de åtgärder som vidtas för att ge barn skydd, stöd och behandling. Barnombudsmannen kan således konstatera att det finns ett stort glapp mellan skyddslagstiftningens intentioner och dess faktiska genomslag för barn och unga i praktiken. Barnombudsmannens analys visar även att barn som är utsatta för våld av närstående drabbas hårdare av brister i samhällets skyddsnät än barn som utsätts av utomstående.

En grundläggande förutsättningen för insatser är att barn som är utsatta för våld uppmärksammas så tidigt som möjligt och att vuxna ingriper till skydd och stöd för barnet. Detta gäller särskilt barn utsatta av en närstående då det är det våld som ofta går längst ned i åldrarna och får störst konsekvenser (som har redovisats i rapporten *"I alla fall, det var normalt i min värld"*).²⁷⁰ Barnombudsmannens undersökning visar att det finns betydande svagheter i yrkesverksammas förmåga att uppmärksamma barns signaler och tecken på våldsutsatthet samt agera till exempel genom att göra en orosanmälan till socialtjänsten eller en polisanmälan - det gäller särskilt de allra yngsta barnen.

Många barn och unga som har utsatts för våld av närstående vittnar om att vuxna som de mött i sin närhet och i kontakten med myndigheter inte har lyssnat, trott på eller tagit deras berättelser om våldsutsatthet på allvar. Många gånger har vuxna inte heller ställt frågor till barn om våldsutsatthet. Barn och unga beskriver även att samhället reagerar först när barnet utvecklar ett utåtagerande beteende, men att det då är barnet som betraktas som problemet - vilket även de yrkesverksamma bekräftar. Barnombudsmannen kan konstatera att myndigheter, i synnerhet socialtjänsten som har en central roll i att skydda barn och unga, brister i förmågan att analysera bakomliggande orsaker till barns beteende och att identifiera samt motverka våld och annan utsatthet. Detta medför att barns behov av att bli uppmärksammade, tagna på allvar och tillförsäkrade adekvat skydd och stöd inte tillgodoses i tid.

För att tidigt upptäcka barn som är utsatta för våld krävs att ansvariga inom berörda myndigheter säkerställer att barn rutinmässigt tillfrågas om våldsutsatthet samt att det finns kompetens för att ta emot, bedöma och hantera svaren på ett rättssäkert sätt. Att ställa frågor om våld sänder en tydlig signal till barn att vuxna är beredda att ta ansvar för barns utsatthet. Samtidigt kan Barnombudsmannen konstatera att yrkesverksamma gör olika bedömningar av värdet av att rutinmässigt ställa frågor till barn om våldsutsatthet och att det finns betydande variationer i praktiken. För att säkerställa en mer enhetlig tillämpning krävs därför tydligare riktlinjer och vägledning som stöd för att i större utsträckning systematiskt ställa frågor om våldsutsatthet till barn.

Vuxna behöver även ta hänsyn till att det för barn ofta är förenat med stark rädsla samt känslor av skam och skuld att berätta om sin våldsutsatthet. Trots omfattande våld är barn ofta mycket lojala mot förövare som också är en förälder, ett syskon eller en annan närstående. De skyddar sina omsorgspersoner, tar på sig skuld, förminskar sin egen utsatthet och rädsla samt försöker hantera situationen på egen hand för att undvika att känna att de sviker familjen. Att berätta om våldsutsatthet kräver därför stort mod och innebär en betydande risk för barnet. Trots detta möts barn inte sällan av misstro, ifrågasättanden eller bortförklaringar. Barn och unga samt yrkesverksamma beskriver hur vuxna förminskar våldet, prioriterar att hålla ihop familjen eller tvekar inför att ingripa av andra skäl. Då uppstår ett dubbelt svek från vuxenvärlden: först våldsutövandet i sig, därefter den bristande responsen från omgivningen. Denna

²⁷⁰ Barnombudsmannen. *"I alla fall, det var normalt i min värld"*, s. 52.

sekundära viktimisering²⁷¹ riskerar att fördjupa barnets trauma, underminera tilliten till vuxna och slå ut samhällets skyddssystem.

Lagstiftningen måste omsättas i konkret handling och leda till ett faktiskt, tillgängligt och likvärdigt skydd och stöd för alla barn – utan undantag. Det räcker inte att barns rätt till liv, hälsa, utveckling och skydd finns formulerat i lagtext; det måste också genomsyra myndigheters arbetsätt, bedömningar och beslut i praktiken. Om skyddet stannar vid formella regler men brister i tillämpningen, uppstår en klyfta mellan lagstiftarens löfte och barnets verklighet som riskerar att undergräva både rättsstatens trovärdighet och barns faktiska rättssäkerhet.

Det allra mest grundläggande vuxna kan göra för barn som har bevittnat våld eller direkt utsatts för våld är att avlasta barnet från känslor av skam, skuld och ansvar. Särskilt framträdande är behovet av trygga och tillitsfulla relationer. Barnombudsmannens undersökning visar att när samhällets skyddsnät fungerar som avsett – när barn blir trodda, får tydlig information och ges snabb tillgång till skydd och stöd – har detta en avgörande positiv effekt på deras upplevda trygghet och framtidstro. Professionella som möter barn och unga har därmed en central roll och stora möjligheter att uppmärksamma våldsutsatthet samt ingripa till barnets skydd och stöd. För att stärka barns möjligheter till skydd, stöd och behandling krävs strukturella förändringar, inte enbart mer utbildning eller fler rutiner. Avgörande för att åstadkomma förändring är ett genomgående barnrättsperspektiv, där barns trygghet samt deras rätt till skydd och stöd behöver ges företräde i alla beslut som rör dem.

9.1 Barns rätt till en uppväxt fri från våld och likvärdigt skydd – icke-diskriminering enligt artikel 2 i barnkonventionen

Barnombudsmannens analys visar att barns tillgång till skydd riskerar att variera på grund av omotiverade skillnader kopplade till kön, bakgrund och geografiska hemvist.

9.1.1 Könsmönster i barns och ungas utsatthet och bemötande

Barnombudsmannens undersökning bland barn och unga visar att tjejer lever i en större utsatthet än killar, både när det gäller egen våldsutsatthet och att bevittna våld mot en närstående. Tjejer uppger också i betydligt högre utsträckning rädsla för att utsättas för våld igen jämfört med killar. Tjejer berättar i större utsträckning än killar om sin våldsutsatthet för någon, men upplever i lägre grad än killar att de blir trodda av vuxna. De beskriver också oftare att vuxna inte bryr sig om deras situation eller tar deras berättelser på allvar. Samtidigt visar enkätsvaren från barn och unga att vuxna är mer benägna att göra både orosanmälan till socialtjänsten och polisanmälan när det gäller tjejers utsatthet än när det gäller killars. Vidare framgår att insatser uteblir för många barn och unga, oavsett kön, men att det är särskilt vanligt att tjejers behov av stöd inte tillgodoses. Det tyder på att föreställningar om kön kan påverka hur barns och ungas berättelser tolkas, tas emot och omsätts i konkreta åtgärder, vilket riskerar att skapa ojämlika villkor i samhällets skyddssystem. Dessa könsskillnader, liksom bakomliggande orsaker, bör utredas vidare.

9.1.2 Bristande likvärdighet i landet vad gäller barns möjligheter till skydd, stöd och behandling

Alla barn i Sverige har, i enlighet med artikel 2 i barnkonventionen, samma rättigheter oavsett barnets eller dess föräldrars nationella, etniska eller sociala ursprung. I Barnombudsmannens undersökning ger dock yrkesverksamma allvarliga och samstämmiga iakttagelser om att de som arbetar i områden där många barn utsätts för våld av sina föräldrar tenderar att normalisera barns utsatthet, särskilt hedersrelaterat våld och förtryck. Detta kan särskilt påverka tillgången till stöd och skydd för barn som bor i områden med socioekonomiska utmaningar och/eller med en hög andel invånare med utländsk bakgrund. De yrkesverksamma som Barnombudsmannen har intervjuat beskriver dessutom att vuxna som

²⁷¹ Sekundär viktimisering kan uppstå efter brottet om den som har utsatts för ett brott bemöts på ett olämpligt sätt av aktörer inom rättsväsendet, eller av allmänheten. Till exempel att den utsatta efter brottet blir ifrågasatt.

möter barn med utländsk bakgrund i utsatta situationer, särskilt barn som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, ibland avstår från att ingripa på grund av en rädsla för att uppfattas som eller bli anklagad för att vara rasist. Det kan bidra till att nödvändiga insatser försenas eller uteblir, med allvarliga konsekvenser för barnets säkerhet.

En ytterligare omständighet som kan påverka våldsutsatta barns lika tillgång till skydd, stöd och behandling är regionala skillnader. FN:s barnrättskommitté har uppmanat Sverige att hantera skillnaderna mellan kommuner för att säkerställa att barn har lika tillgång till skydd mot våld och diskriminering.²⁷²

Barnombudsmannens analys visar att bristerna i samhällets skyddsnet framför allt hänger samman med tre nyckelfaktorer:

1. Avsaknad av gemensam förståelse om våld och hur samhället bör agera för att förebygga, förhindra och motverka våld.
2. Bristande barnsyn.
3. Bristande styrning och ledning.

Dessa redovisas närmare i följande avsnitt.

9.2 Avsaknad av samordning och gemensam förståelse om våld och hur samhället bör agera för att förebygga, förhindra och motverka våld

Samtliga samhällsaktörer präglas av strukturella, organisatoriska och professionella brister som begränsar deras förmåga att fullt ut leva upp till lagstiftningens intentioner och att säkerställa en sammanhängande, effektiv och rättssäker stöd- och vårdkedja för barn och unga som är våldsutsatta. En central utmaning är hinder som försvårar samordningen mellan olika verksamheter, vilket leder till att insatserna blir fragmentariska och kortsiktiga. Barn riskerar att falla mellan stolarna exempelvis när myndigheter inte delar den information som krävs för att skapa en helhetsbild av barnets hälsa, livssituation och behov av stöd.

Myndigheter saknar dessutom ofta en gemensam förståelse om vad våld är, våldets olika uttrycksformer och dess konsekvenser för barn samt hur samhällets institutioner bör agera för att förebygga, upptäcka och motverka barns utsatthet för våld. Denna brist på samsyn återfinns både inom enskilda verksamheter och i samverkan mellan olika aktörer, och är särskilt påtaglig i frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck.

Samsyn förutsätter att alla berörda aktörer har tillräckliga kunskaper om barns utsatthet för våld samt respekt för barns rättigheter i enlighet med barnkonventionen och annan relevant svensk lagstiftning. Därtill visar Barnombudsmannens resultat, i linje med tidigare rapporter, att det inom svenska myndigheter förekommer att vuxna normaliserar, rättfärdigar eller upprätthåller normer och värderingar som legitimerar våld mot barn, särskilt hedersrelaterat våld och förtryck. Samtidigt tar arbetsgivare inte ett tillräckligt stort ansvar för att säkerställa att anställda efterlever verksamhetens värdegrund samt de lagstadgade krav som gäller för skyddet av barn. Barnombudsmannens resultat visar genomgående att bristande av kompetens och avsaknad av samsyn bidrar till att barn som utsätts för våld riskerar att osynliggöras genom hela stöd- och vårdkedjan.

9.2.1 Bristande gemensam förståelse om barns berättelser om våld i rättsprocesser

Som Barnombudsmannen tidigare har lyft i rapporten om utmaningar i rättsprocessen för barn som utsatts för våld görs få polisanmälningar, och i de fall anmälan sker leder det alltför sällan till att barnet

²⁷² CRC/C/SWE/CO/6–7, sid. 4.

får upprättelse. Fyra av fem ärenden gällande grov fridskränkning läggs ned.²⁷³ Detta innebär att en klar majoritet av de barn som vågat berätta inte får sin sak prövad fullt ut.

Barnombudsmannens underlag från yrkesverksamma visar att det i brottmål ställs höga krav på barns berättelser, bland annat när det gäller detaljrikedom. De förväntas återge komplexa och traumatiska händelser på ett sammanhängande och stabilt sätt, även när minnet påverkas av rädsla och stress. Trots att barn saknar vuxnas språkliga förmåga, livserfarenhet och referensramar bedöms de på samma villkor. Därutöver förväntas barn hålla fast vid sin berättelse, genom en ofta utdragen process. Samtidigt kan skyddet omkring barnet brista. Barn behöver känna trygghet för att våga berätta och stå fast vid sin utsaga. Om barnet upplever osäkerhet kring vuxnas vilja eller förmåga att ge skydd, kan det i sig leda till att barnet inte fullföljer sin berättelse, vilket ytterligare försvårar möjligheten att ge barnet skydd och upprättelse. Barn och unga uttrycker tydligt att de behöver få skydd från fortsatt våldsutsatthet innan de vågar berätta allt, vilket även yrkesverksamma bekräftar.

Det finns också en problematik kring hur barnets utsaga värderas i olika delar av processen. I brottmål värderas ofta barnets första utsaga om våldsutsatthet högt. Polis och åklagare strävar efter att hålla förhör tidigt och dokumentera uppgifter så snart som möjligt, eftersom den initiala berättelsen anses vara mindre påverkad av yttre faktorer. När barns skydd brister under rättsprocessen kan det leda till att barn förändrar eller tar tillbaka sin berättelse. Detta kan medföra att det blir svårt att nå en fällande dom.

När det gäller LVU-mål är beviskravet lägre än i brottmål och prövningen gäller barns skyddsbehov och inte frågan om straffrättsligt ansvar. Socialnämnden, och senare domstolen, ska bedöma om det föreligger en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas (jfr 2 och 3 första stycket §§ LVU). Socialnämnden ska kunna visa att *”det finns en klar och konkret risk för skada,”*²⁷⁴ vilket inte innebär att skada behöver ha inträffat. Socialnämndens ansvar är således att göra ett *”antagande om en framtida sannolikhet för skada”*.²⁷⁵ Det bör då finnas utrymme att mer regelmässigt tillmäta barnets första utsaga ett sådant värde att ett senare tillbakatagande eller en förändring i barnets berättelse inte utan vidare fråntar den ursprungliga utsagan dess betydelse. Trots att beviskraven är lägre ställda i LVU-mål vittnar yrkesverksamma att sociala myndigheter, och i vissa fall även förvaltningsdomstolar, kan fästa betydande vikt vid senare uppgifter – där barnet av olika skäl har ändrat eller tagit tillbaka sin berättelse.

Att olika myndigheter gör så skilda bedömningar av barns berättelser utgör en allvarlig systembrist och riskerar att skapa glapp i skyddsnätet. Bristen på samstämmighet och helhetssyn kan leda till en negativ kedjereaktion. När beviskraven i praktiken blir svåra att uppnå, riskerar barnets utsatthet att falla mellan stolarna. Om detaljerade uppgifter om våldshändelser saknas – oavsett om det beror på rädsla, lojalitet eller bristande skydd – försvåras barnets möjligheter att få långsiktigt skydd, stöd och upprättelse. Om rättsväsendet inte kan styrka att våld har förekommit och socialtjänsten samtidigt inte beslutar om tillräckliga skyddsinsatser, kan följden bli att ett våldsutsatt barn i praktiken står helt utan skydd.

9.3 Professionella med ansvar för barns skydd och stöd brister i att leva upp till barnkonventionens barnsyn

Barn är kompetenta, tänkande individer med värdefulla erfarenheter och perspektiv. Vuxna är skyldiga att lyssna på barn och ge dem möjlighet att påverka sina egna liv. För att åtgärda de brister som finns i myndigheters förmåga att stödja och skydda barn och unga framträder, inte minst i intervjuerna med barn och unga, en återkommande och central förutsättning: ett grundläggande gott, respektfullt och lyhört bemötande. Utan ett sådant bemötande blir det mycket svårt – för att inte säga omöjligt – att få olika typer av förebyggande, uppsökande, stödjande, skyddande och behandlande insatser att fungera i praktiken.

²⁷³ Brå. Grov fridskränkning mot barn, s. 12.

²⁷⁴ Socialstyrelsen. LVU – handbok för socialtjänsten, s.61

²⁷⁵ Socialstyrelsen. LVU – handbok för socialtjänsten, s.62

Det är avgörande att vuxna som möter barn och unga har kunskap om sina lagstadgade skyldigheter att säkerställa att varje barn kan åtnjuta sina rättigheter. Det förutsätter en barnsyn som bygger på att barn är självständiga rättighetsbärare. Det finns tre barnrättsliga perspektiv som har avgörande betydelse för tillämpningen av svensk lagstiftning inklusive barnkonventionen – barnets perspektiv, barnperspektivet och barnrättsperspektivet.

Barnets perspektiv

Barnets perspektiv är barns egen syn på sitt liv och sin omvärld som baseras på barnets ålder, mognad, erfarenheter, tradition, kultur och nuvarande livssituation. Barnets perspektiv är dynamiskt och förändras under barnets uppväxt. Vuxna kan bara ta del av barnets perspektiv när barnet själv berättar. Det är den vuxnes ansvar att säkerställa att barnets perspektiv beaktas i frågor som rör barnet.

Barnperspektiv

Barnperspektiv är den enskilda vuxnes syn på barnet, på barndom och barndomens villkor. Vuxna bygger sitt barnperspektiv på egna erfarenheter från barndom, barn i den egna närheten, personliga värderingar och professionell kunskap. Även faktorer som tradition och kultur formar den vuxnes barnperspektiv. Barnperspektivet påverkas också av samhällets barnsyn som formas av bland annat lagstiftning, normer och attityder.

Barnrättsperspektiv

Ett barnrättsperspektiv innebär att ha barnkonventionen som utgångspunkt i arbetet med barn och i beslutsfattande som rör barn. Ett barnrättsperspektiv innebär att barnets rättigheter synliggörs i åtgärder och beslut som rör barn. Det handlar om att belysa en fråga utifrån de rättigheter som varje barn har enligt barnkonventionen och också väga in hur rättigheterna tolkats av FN:s barnrättskommitté i dess rekommendationer och allmänna kommentarer.²⁷⁶ För att säkerställa ett barnrättsperspektiv ska som minimum barnkonventionens fyra grundprinciper ha beaktats.²⁷⁷ Barnkonventionens barnsyn kan beskrivas som den attityd till barn som de grundläggande artiklarna 2, 3, 6 och 12 tillsammans formar. Vuxnas barnsyn, respekt för barns och ungas inneboende integritet samt förståelse för barns rättigheter är avgörande för att barn ska få rätt skydd och stöd.

Sammantaget visar Barnombudsmannens undersökning att vuxna som möter barn och unga i sin yrkesroll ofta brister i att beakta barnets perspektiv och barnrättsperspektivet. Agerandet tenderar att i stor utsträckning utgå från vuxnas syn på barnet samt egna normer och attityder som formar deras barnperspektiv.

När samtliga tre barnrättsperspektiv inte förstås och beaktas kan det få långtgående och allvarliga konsekvenser på både kort och lång sikt. Detta har såväl barn och unga som yrkesverksamma vittnat om. Barn går inte enbart miste om sina lagstadgade rättigheter utan det skapar även en allvarlig förtroendekris för samhället, vilket kan leda till att färre barn vågar berätta om utsatthet för våld. Såväl barn som yrkesverksamma beskriver omfattande hinder för att barn ska våga berätta om sina erfarenheter av våldsutsatthet till vuxna, i synnerhet professionella. Det blir därför ett dubbelt svek när vuxenvärlden sätter upp ännu fler hinder i barnens väg genom att inte agera i enlighet med lagstadgade skyldigheter.

²⁷⁶Kommentarerna har inte folkrättslig status som rättskälla och är inte juridiskt bindande för konventionsstaterna. Uttalanden från konventionskommittéerna har dock med tiden fått en relativt stark ställning som tolkningsmedel för bland annat nationella och internationella domstolar. Se proposition 2017/18:186. *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter*, s. 84 och Ds 2019:23. *Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter*, s. 19 och 46 f.

²⁷⁷ Barnombudsmannen. *Perspektiv på barnrätt*. (U.å). <https://barnkonventionen-utb.barnombudsmannen.se/oversikt/vad-ar-barnkonventionen/perspektiv-pa-barnratt> (Hämtad 2025-01-09).

9.3.1 Det familjeorienterade synsättet och strävan att hålla ihop familjen riskerar att försvaga barns rätt till skydd och stöd

Det familjeorienterade synsättet och hur detta krockar med barnrättsperspektivet har varit ett återkommande tema i våra intervjuer med både barn och unga samt yrkesverksamma. Barn upplever att föräldrars ord väger tyngre än barns och att våldet hamnar i skymundan i socialtjänstens utredningar och insatser bland annat till följd av den familjeorienterade modellen.²⁷⁸ En strävan att värna familjens integritet kan i vissa fall ske på bekostnad av barnets rätt till skydd.

Socialtjänstens strävan att upprätthålla allians med barnets föräldrar kan i vissa fall medföra att polisanmälan och utredning av våldet uppfattas som kontraproduktivt. Detta trots att det rör det sig om en misstänkt brottslig gärning, där vårdnadshavaren är en potentiell förövare och barnet är ett brottsoffer. Myndigheter har ett ansvar att samverka med vårdnadshavare, men detta kan inte upprätthållas på bekostnad av barnets rätt till skydd, stöd och rättslig prövning. När relationen till den vuxna prioriteras framför barnets säkerhet resulterar det i att myndigheter i praktiken värnar relationen till en misstänkt förövare, i stället för att hålla fokus på relationen med barnet och att säkerställa barnets rättigheter som brottsoffer.

Trots att lagstiftning finns för att skydda barn från fortsatt våldsutsatthet, vittnar både barn och unga samt yrkesverksamma om att barn tvingas till umgänge med sin förövare och att rättstillämpningen fortsatt är spretig. Barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat uttrycker också en önskan om att myndigheter i större utsträckning ska fokusera på att komma till rätta med föräldrarnas agerande och beteende, snarare än att rikta insatser mot barnet. Om barnets förälder inte kan visa insikt, erkänna våldet och bidra till att tydligt avlasta ansvaret från barnet, bör umgänge eller insatser som familjearbete inte genomföras, eftersom det kan innebära en risk för barnets säkerhet och möjlighet till rehabilitering och återhämtning.

9.4 Bristande styrning och ledning påverkar hur och i vilken utsträckning skyddslagstiftningens intentioner får genomslag i praktiken för barn

Utöver brister i vuxnas barnsyn samt kompetens om våld pekar Barnombudsmannens analys på vikten av styrning och ledning för att hålla ihop arbetet mot våld. Hur verksamheter leds, organiseras och följs upp påverkar i hög grad lagstiftningens genomslag i praktiken.

De strukturella, organisatoriska och professionella bristerna som har framkommit handlar främst om att politiska och strategiska prioriteringar ofta är otydliga och att frågor om våld mot barn inte alltid ges tillräcklig tyngd i politiska beslut, styrdokument och budgetprocesser. Vidare saknar myndigheter ofta tydliga krav på och förutsättningar för att omsätta reformer och lagstiftningen i praktiken (det vill säga implementeringsstöd). Ytterligare brister som påverkar myndighetens förmåga att omsätta befintliga styrdokument i praktiken är en splittrad organisationskultur. Yrkesverksammas egna normer och värderingar kan krocka med organisationens värdegrund.

Bristerna är återkommande och systematiska. De kan inte förstås isolerat, utan samverkar och påverkar varandra. Brister i styrning och ledning tenderar att få konsekvenser i efterföljande led, exempelvis i form av bristande kompetens hos personalen när det gäller våld, våldets konsekvenser samt kontexten som våldet sker i. Detsamma gäller deras förståelse för sina professionella åtaganden och ansvar för att säkerställa en rättssäker myndighetsutövning, den lagstadgade anmälningsplikten samt efterlevnad av verksamhetens värdegrund inklusive barnkonventionens barnsyn. Det är särskilt oroväckande att många yrkesverksamma som medverkat i Barnombudsmannens enkätundersökning rapporterar att de inte har välkända och förankrade rutiner, handlingsplaner eller andra styrande dokument för hur de ska upptäcka

²⁷⁸ Se även Heimer och Pettersson. *Barnets resa i socialtjänsten*, s. 9.

samt agera vid misstanke om att ett barn riskerar att utsättas eller utsätts för våld. Dessutom har majoriteten av verksamheterna inte rutiner för att när och hur de ska ställa frågor till barn om våldsutsatthet. Ledningens ansvar inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet är avgörande för att arbetet ska fungera i praktiken. Ett effektivt genomförande förutsätter tydliga riktlinjer och väl förankrade rutiner inom respektive myndighet.

Dessa brister kan analyseras utifrån tre ömsesidigt beroende perspektiv på förändring: ett strategiskt, ett strukturellt och ett kulturellt.²⁷⁹ För att åstadkomma varaktig förändring krävs att samtliga perspektiv beaktas.

- Det måste råda samsyn på alla nivåer kring varför vi arbetar mot våld i nära relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck och vad som ska uppnås.
- Det krävs en tydlig styrning på nationell nivå för att förändring ska vara möjlig på regional och lokal nivå. Det är avgörande att politiken tar ansvar för att prioritera arbetet mot våld mot barn, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Riktningen behöver framgå av myndigheternas styrdokument och myndighetsledningen behöver säkerställa att verksamheten har tillräckliga resurser och kompetenser för att ha förmåga att skapa varaktig förändring som får verklig betydelse för barn i praktiken. Ledningens samlade kapacitet framstår som avgörande för om lagar, nationella riktlinjer och nya metoder får genomslag för våldsutsatta barn i praktiken.
- Slutligen krävs kulturella förutsättningar i form av gemensamma normer, värderingar och samverkan. Detta förutsätter att ledningen tar ansvar i att säkerställa att medarbetares egna normer och värderingar inte krockar med organisationens värdegrund, eftersom detta också påverkar möjligheterna att implementera nya arbetssätt.

²⁷⁹ Se M. Björkström och O. Rosenlind. *Förändringens fem fallgröpar – och hur du undviker dem*. (Studentlitteratur AB, 2021).

10. Slutsatser och rekommendationer

Barnombudsmannens analys visar att ovan nämnda nyckelfaktorer – avsaknad av gemensam förståelse om våld och hur samhället bör agera för att förebygga, förhindra och motverka våld, bristande barnsyn och bristande styrning och ledning – tillsammans bidrar till de brister som Barnombudsmannen redovisar i rapporten. Det får allvarliga konsekvenser i praktiken för barn. Barns resa genom hela samhällets skyddsnet från upptäckt till skydd, stöd och behandling är lång och mödosam. Glappen i skyddsnetet leder till allvarliga konsekvenser i hela stöd- och vårdkedjan, inklusive det långsiktiga stödet till barn och unga i samhällsvård. Den delen har inte fördjupats inom ramen för denna rapport, men behandlas i rapporten *"I alla fall, det var normalt i min värld"*.²⁸⁰ Mot bakgrund av vilka allvarliga konsekvenser våldet får är det långsiktiga stödet avgörande för barns och ungas framtid. Mot bakgrund av våldets allvarliga och ofta långvariga konsekvenser är ett stabilt stöd avgörande för barns och ungas möjligheter till återhämtning, utveckling och en trygg framtid.

Ur ett barnrättsperspektiv är det avgörande att skydda barn och unga från att bli utsatta för våld genom att förebygga våldsutsatthet och att så tidigt som möjligt upptäcka barn som redan är utsatta för våld. Förebyggande insatser och tidig upptäckt, kombinerat med rätt stöd och skydd, minskar inte bara risken för fortsatt utsatthet utan begränsar också de negativa konsekvenser som våldet kan få för barnets hälsa, trygghet och utveckling.

En grundläggande förutsättning är att kunskapen om barns utsatthet för våld, våldets konsekvenser och kontexten som våldet sker i stärks. Det krävs en gemensam förståelse och ett tydligare barnrättsperspektiv, liksom en klagjord insikt om att en förälder som utövar våld mot sina barn begår en brottslig handling och att barnet är ett brottsoffer med rätt till skydd. En fördjupad förståelse för barnets ställning som brottsoffer bidrar också till att tydliggöra yrkesverksammas ansvar för att polisanmälan ska göras. I ljuset av Barnombudsmannens analys och slutsatser presenteras härmed flera förslag.

Flera av dessa förslag, som rör våld mot barn – inklusive hedersrelaterat våld och förtryck – samt dess konsekvens och samband med kriminalitet, framgår även av årsrapporten 2026 *"Det var som att leva i ett fångelse. Jag kunde knappt andas"* och rapporten *"I alla fall, det var normalt i min värld."* (2026).

Myndigheternas barnrättsarbete behöver förstärkas och kvalitetssäkras

1. Ge Barnombudsmannen i uppdrag att ta fram och administrera ett system för barnrättscertifiering av myndigheter, inklusive tillsynsansvar kopplat till certifieringen.
2. Det ska inrättas en barnombudsman i varje kommun och region.
3. Barn i behov av akut hjälp ska få det omgående och utan mellanhänder. Inrätta kommunala/regionala drop-in boenden för barn i utsatta situationer, enligt dansk modell,²⁸¹ med oberoende stödpersoner.

Samhället behöver förstärka de strukturella förutsättningarna för att säkerställa att barns utsatthet upptäcks så tidigt som möjligt

För ett starkare barnrättsperspektiv i förskolan och skolan

4. Inför obligatorisk förskola från tre års ålder, för att säkerställa alla barns rätt till förskola och möjlighet till utveckling och stöd.²⁸²

²⁸⁰ Barnombudsmannen. *"I alla fall, det var normalt i min värld"*. (2026). Se särskilt förslaget om stärkt långsiktigt stöd på s. 57.

²⁸¹ [Joannahuset – rådgivnings- och kriscenter för barn och unga](#)

²⁸² Barn och unga i Barnombudsmannens referensgrupper har framhållit att förskolan är viktig för att skapa band med andra än familjen och få lära sig sådant som språk, socialt samspel och vad som är rätt och fel. Samtidigt har flera uttryckt en oro för att alla föräldrar inte har råd med förskola och att det därför inte får kosta för mycket.

5. Inför obligatoriska utskrivningssamtal och samverkan vid överlämning för att reglera vårdnadshavares byte av förskola och skola för sina barn. Information om, oro kring och stöd till barnet får inte gå förlorat i samband med flytt, oavsett om den sker inom kommunen eller mellan kommuner.
6. Förstärk huvudmännens ansvar för och möjliggör sanktioner mot personal inom förskola och skola som bryter mot skolans värdegrund och exempelvis upprätthåller hedersnormer:
 - a) Återkommande lämplighetsprövning av personal vid rekrytering och under anställningstiden, för att säkerställa att de lever upp till lagstiftning och fastslagna riktlinjer.
 - b) Återkommande utdrag ur misstanke- och belastningsregistret under anställning för de som arbetar med barn.
 - c) Arbetsrättsliga konsekvenser för enskilda anställda.
7. Utveckla en nationell modell för återkommande hälsosamtal inom förskola och skola (som en del i ett nationellt traumascreeningsprogram²⁸³) med obligatoriska frågor om våld, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, barn- och tvångsåktenskap och könsstympning av flickor. Inför krav på att elevhälsa ska finnas även inom förskola.

För ett starkare barnrättsperspektiv inom regionen

8. Implementera *BarnSäkert* som nationell modell för att tidigt fånga upp barn i familjer där det finns riskfaktorer som påverkar barn negativt. I detta bör även ingå traumascreening av föräldrar och barn. Kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck måste ingå. Många barn och unga, i enskilda intervjuer och i referensgrupperna, har betonat hur viktigt det är att bryta den onda cirkeln av våld som förs vidare från föräldrar till barn.

För ett sammanhållet fokus på barns och ungas hälsa och utveckling

9. Inför en sammanhållen barnjournal inom hälso- och sjukvården för att möjliggöra en helhetsbild av barnets hälsa och situation. Det är eftersträvansvärt att även socialtjänst, förskola och skola på sikt kan ingå i ett sådant system. Det bör även ske obligatoriska överlämningar kring barnet från mödravården till barnavårdscentralen, till förskola och så vidare, genom barnets uppväxt. Detta för att undvika att myndigheters oro för och ansvar kring barn faller mellan stolarna.
10. Stärk efterlevnaden av anmälningsskyldigheten enligt 19 kap. 1 § SoL.
 - a) Huvudmännens ansvar för att personal uppfyller anmälningsskyldigheten. Det ska kunna få konsekvenser för den enskilda verksamheten (till exempel förskolan eller skolan) om lagstiftningen inte efterlevs.
 - b) Tjänstemannaansvar för den som inte lever upp till anmälningsskyldigheten.
 - c) Otillbörlig påverkan mot tjänsteman i syfte att förhindra en orosanmälan bör ses som en försvårande omständighet kopplat till exempelvis olaga hot, alternativt utgöra ett särskilt brott.
11. Barnombudsmannens underlag visar att socialtjänsten behöver bli bättre på att polisanmäla misstänkta brott mot barn. När polisanmälan uteblir riskerar barnet att berövas sin rätt till rättslig prövning och upprättelse. Det är viktigt att det är tydligt att polisanmälan ska göras, såvida det inte strider mot barnets bästa. Regeringen bör därför ge lämplig myndighet i uppdrag

²⁸³ Ett nationellt traumascreeningsprogram för barn är ett av Barnombudsmannens tidigare lämnade förslag för att säkerställa att det finns tydligt fastslagna, återkommande tillfällen att upptäcka våldsutsatthet bland barn.

att följa upp tillämpningen av Socialstyrelsens allmänna råd om polisanmälan vid misstanke om brott mot barn i SOSFS 2014:6.

12. Regeringen bör tillsätta en utredning som får i uppdrag att kartlägga hur barns utsagor i brottmål värderas i domstol i dag och utreda vilka parametrar som det är rimligt att utsagor värderas i förhållande till. Det är då inte självklart att samma kriterier ska gälla som för vuxnas utsagor. Utredningen bör också utreda vilka andra åtgärder som kan vidtas för att säkerställa att barns utsagor tillmätts ett rättmätigt värde i bevisvärderingen. Vidare bör utredningen få i uppdrag att se över vilka åtgärder som kan vidtas för att fler anmälningar som gäller brott som innefattar olika former av våld mot barn kan leda till åtal. En faktor att då titta på är exempelvis kompetens i att hålla barnförhör och hur polisutredningar gällande våldsbrott mot barn kan prioriteras.
13. Straffen avseende våld mot barn, särskilt sexuellt våld, måste skärpas.

Samhällsaktörernas arbete kräver mer samordning, spetskompetens och resurser

Barnombudsmannen ser att det behövs en ökad kunskap om barn som utsätts för våld, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, på samhälls nivå, hos yrkesverksamma. Denna kunskap måste också i större utsträckning användas i det praktiska arbetet för att myndigheter ska bli bättre på att förebygga, upptäcka, riskbedöma, utreda och ge insatser mot olika former av våld mot barn.

För ett sammanhållet arbete med att ge skydd och stöd till våldsutsatta barn

För att **förbättra upptäckten av och möjliggöra tidiga insatser** till barn och unga som är eller riskerar att bli utsatta för våld, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck föreslår Barnombudsmannen följande:

14. Säkerställ att ledning och personal inom relevanta verksamheter så som socialtjänsten, förskola, skola, hälso- och sjukvård och tandvård har nödvändig kunskap om barns utsatthet för våld:
 - a. Obligatoriska examensmål om kunskap om barns utsatthet för våld, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, i relevanta högskole- och universitetsutbildningar. Pedagogiska utbildningar bör särskilt prioriteras.
 - b. Återkommande kompetensutveckling kring barns utsatthet för våld, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck för chefer och andra anställda inom relevanta verksamheter, så som socialtjänst, förskola, skola, hälso- och sjukvård och tandvård.
15. Inrätta en statlig nationell stödlinje i barnanpassade former med särskild kompetens om våld mot barn, dit barn och yrkesverksamma kan vända sig. Stödlinjen ska ha möjligheten att lotsa och säkerställa att barnet får en direkt kontakt med relevanta myndigheter som skyndsamt kan vidta nödvändiga åtgärder.
16. Inrätta en nationell stödfunktion med särskild kompetens att hantera ärenden där kommuner av olika anledningar behöver förstärkning, exempelvis när kommunen utsätts för otillåten påverkan. Stödfunktionen ska kunna aktiveras på begäran av en kommun. Funktionen ska utgöra ett komplement till det kommunala ansvaret och utformas med respekt för det kommunala självstyret, där kommunerna även fortsatt ansvarar för beslutsfattande, men ges möjlighet att begära nationellt stöd när lokala förutsättningar inte är tillräckliga.

17. Inrätta en barnskyddstjänst för barn och unga upp till 21 år, separat från nuvarande socialtjänst. Barnskyddstjänsten ska även ges ökade förutsättningar att samla olika myndigheter till en gemensam process utifrån det enskilda barnets behov. Nuvarande socialtjänst och dess organisering när det gäller barn och unga behöver reformeras.
18. Reformera Polismyndighetens organisering när det gäller våld mot barn, så att ärenden inte hamnar hos olika enheter beroende av våldsform. Samtliga våldsbrott mot barn ska hanteras av särskilda team med specialistkompetens, och förbättrade verktyg för hot- och riskbedömning i sådana ärenden. Våld mot barn ska klassas som grova brott och prioriteras därefter.
19. Ge Polismyndigheten i uppdrag att, i samverkan med Barnombudsmannen, tydligt inkludera barns utsatthet och ett barnrättsperspektiv i myndighetens arbete mot mäns våld mot kvinnor, till exempel inom ramen för operationer som "Beta" och "Trygga hem – utan våld". Det behöver tydliggöras i rättsväsendets arbete att det våld som barn direkt eller indirekt utsätts för av föräldrar och andra närstående är allvarlig kriminalitet.

Samhällsvården för placerade barn behöver samordnas och kvalitetssäkras på nationell nivå

20. Inför nationell styrning och vägledning av skyddat boende, familjehem, jourhem och andra boendeformer, inklusive rekrytering, tillsyn och kvalitetssäkring.
21. Ge Barnombudsmannen i uppdrag att göra en genomlysning av socialtjänstens insatser riktade direkt till barn, hur de fungerar och i vilken mån de är utvärderade – utifrån barns erfarenheter och behov.

Barnrättsperspektivet inom rättsväsendet behöver förstärkas genom tydlig vägledning om barnets bästa och spetskompetens i domstolsväsendet

22. Säkerställ att barnets bästa får större genomslag i rättstillämpningen, särskilt i mål om vårdnad, boende och umgänge, till exempel genom tydligare vägledning av principen om barnets bästa.
23. Inför barndomstolar eller särskilt utbildade domare i mål som rör barn. Rättssystemet måste vara anpassat efter barns behov och rätt till delaktighet.

Hälso- och sjukvården behöver ha ett helhetsperspektiv på barns mående och hälsa

24. Implementera en mer holistisk syn inom hälso- och sjukvård och elevhälsa när det gäller konsekvenser av barns utsatthet för våld. Dagens symtombehandling, bristande helhetssyn på barnets hälsa och mående och avsaknad av någon som tar ett sammantaget, övergripande medicinskt ansvar leder till vård och behandling som inte möter barnets behov.

11. Referenslista

Advokatsamfundet. Checklista för särskild företrädare vid barnförhör på barnahus. (2025).

Akavia. *En fråga om rättssäkerhet: om domstolars arbetsmiljö och attraktiviteten i domaryrket, med slutsatser om behov av långsiktiga satsningar.* (2024).

Barnombudsmannen. *Signaler. Våld i nära relationer. Barn och ungdomar berättar.* (2012)

Barnombudsmannen. *Det har alltid funnits våld, alltså när det funnits problem.* (2025).

Barnombudsmannen. *"För varje minut som går och ingen gör något för att hjälpa barn, så blir det bara värre".* (2025).

Barnombudsmannen. *"I alla fall, det var normalt i min värld" – om barns och ungas våldsutsatthet och uppväxtvillkor, samt dess konsekvenser och samband med kriminalitet".* (2026).

Barnafrid. *Kartläggning kommuner och polisområden utan Barnahus.* (Institutionen för biomedicinska och kliniska vetenskaper, Linköping universitet, 2024).

Barnafrid. *Slutrapport. Utvärdering av Barnahus.* S2018/00212/FST.

Barnafrid. *Slutrapport. Utvärdering av Barnahus,* diarienummer S2018/00212/FST. (Linköpings Universitet, 2019).

BRIS. *Samtal i förskolan – En guide i mötet med de yngsta barnen.* (2025).

Brottsförebyggande rådet (Brå). *Grov fridskränkning mot barn.* (2023)

Brå. Statistik över anmälda brott.

Brå. *Handbok för att förebygga otillåten påverkan. Stöd till kommuner för att rusta sig mot påverkan från kriminella och extremistiska grupperingar.* (2025).

Brå. *Polisens utredningar av grova brott och brott mot särskilt utsatta brottsoffer – personaltillväxt och utredningsresultat: delredovisning: utvärdering av satsningen på 10 000 fler polisanställda 2024.* (2024).

Björkström, M. & Rosenlind, O. *Förändringens fem fallgropar – och hur du undviker dem.* (Studentlitteratur AB, 2021).

Departementsserie 2019:23. *Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter.*

Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU av den 25 oktober 2012 om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem samt om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF.

FN:s barnrättskommitté. *Allmän kommentar nr. 13 (2011) om barnets rätt till frihet från alla former av våld.* CRC/C/GC/13.

FN:s barnrättskommitté. *Allmän kommentar nr. 12 (2009) om barnets rätt att bli hörd.* CRC/C/GC/12.

FN:s barnrättskommitté. *Allmän kommentar nr. 14 (2013) om barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa.* CRC/C/GC/14.

FN:s barnrättskommitté, *Allmän kommentar nr. 5 (2003) om allmänna åtgärder för genomförandet av konventionen om barnets rättigheter (artikel 4, 42 och 44.6).* CRC/GC/2003/5.

FN:s barnrättskommitté. *Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport.* (2015). CRC/C/SWE/CO/5.

FN:s barnrättskommitté. *Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport.* (2023). CRC/C/SWE/CO/6-7.

Göteborgs stad. *Kartläggning av otillåten påverkan och tystnadskultur i grundskoleförvaltningen.* (2022).

Göteborgs universitet. *Barnförhör med bildstöd – för barn i behov av kommunikativt stöd.* (2026) <https://www.gu.se/forskning/barnforhor-med-bildstod-for-barn-i-behov-av-kommunikativt-stod> (Hämtad 2026-02-22).

Heimer, M., Näsman, E., & Palme, J. *Rättighetsbärare eller problembärare? Barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser.* (Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2017).

Heimer, M. & Pettersson, C. *Barnets resa i socialtjänsten. Det svenska familjeorienterade systemet och barnet som rättighetsbärare.* (Region Örebro län, 2023).

Heimer, M. & Forsgren, N. *Barn som rättighetsbärare i öppenvårdsinsatser – om behovet av att stärka barns röst genom hela socialtjänstens process och erövra ett nytt arbetssätt.* Stiftelsen Allmänna barnhuset. Uppsala Universitet, Region Västerbotten. (2025).

HSLF-FS 2022:39. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer.

Inspektionen för vård och omsorg (IVO). *Tillsyn av socialtjänstens handläggning av ärenden som rör barn och unga. Redovisning av regeringsuppdrag S2020/08835.* (2020).

IVO. *Tillsyn av socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck – slutredovisning av regeringsuppdrag A2021/01714.* (IVO, 2024).

IVO. *Sociala barn- och ungdomsvården – slutredovisning av uppdrag S2019/01922/FST.* (2020).

IVO. *Vad har IVO sett 2020? lakttagelser och slutsatser om vårdens och omsorgens brister.* (2021)

IVO. *Vad har IVO sett 2024? lakttagelser och slutsatser om vårdens och omsorgens brister för verksamhetsåret 2024.* (2025).

IVO. *Långa väntetider inom barn- och ungdomspsykiatri riskerar patientsäkerheten. lakttagelser i korthet.* (2025).

Jernbro, C., Landberg, Å & Thulin, J. *Våld mot barn 2022 – en nationell kartläggning.* (Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2023).

Jernbro, C. och Landberg, Å. *Våld i ungas nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Förekomst, riskfaktorer och hälsokonsekvenser,* Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Jämställdhetsmyndigheten, 2024,

Johansson, S. *Rätt, makt och institutionell förändring: en kritisk analys av myndigheters samverkan i barnhus*. Doktorsavhandling (monografi). (Rättssociologiska institutionen, Lunds universitet, 2011).

Jämställdhetsmyndigheten. *Brister i kunskap, stöd och insatser: redovisning av uppdraget stärkt arbete mot prostitution och människohandel samt hedersrelaterat våld och förtryck*. (2022:21).

Linell, H. & Lundberg, L. *Hedersförtryck samt annat våld och förtryck under utlandsvistelse. Slutrapport*. (Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet, 2023:2) [urn:nbn:se:su:diva-221769](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:se:su:diva-221769)

Lundström, T., Sallnäs, M., Pålsson, D. & Wiklund, S. "People processing in the Swedish child welfare system: services to whom, on what grounds and what type?", *European Journal of Social Work*. (2025). [urn:nbn:se:su:diva-246880](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:se:su:diva-246880)

Länsstyrelsen Östergötland. *Våga göra skillnad – en vägledning för skydd, stöd och rehabilitering av unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck och/eller som riskerar att bli gifta mot sin vilja eller som har blivit gifta mot sin vilja*. (2014).

Malmö Stad. *Hedersrelaterad problematik i Malmö Stads förskolor – erfarenheter och behov av stöd*. (2021).

Münger, A-C., & Mattsson, T. "The needs of the child have been met": Preliminary assessments regarding domestic violence in Swedish child protection services. *Nordic Social Work Research*. Volym 10, nr 2 (2020), s. 100–113. DOI: 10.1080/2156857X.2018.1526105.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). "Det får inte existera" - Om unga hbtq-personers utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck samt omvändelseförsök. (2024).

Myndigheten för delaktighet (MFD). *Särskild sårbarhet, särskilt ansvar. Stödmaterial för att motverka våld mot barn och unga med funktionsnedsättning och förtryck mot personer med funktionsnedsättning*. (2025).

Myndigheten för delaktighet. *Hedersrelaterat våld och förtryck mot personer med funktionsnedsättning – en studie om rättsväsendets utmaningar och möjligheter*. (2025).

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. *Lika läge för alla? Om omotiverade skillnader inom den sociala barn- och ungdomsvården*. (Rapport 2018:10).

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. *Bära eller brista. Erfarenheter av socialtjänstens stöd vid hedersrelaterat våld och förtryck*. (2023:8).

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. *Väl förtrogen? Befolkningens förtroende för socialtjänstens arbete med barn, unga och familjer*. (2024:2).

Nilsson, I. *Passivitetens prislapp: en belysning av de socioekonomiska effekterna av mäns våld mot kvinnor i nära relationer*. (2015)

Nilsson, I. *Att synliggöra det osynliga: en socioekonomisk analys av hedersrelaterat våld och förtryck*. (2022)

Olsson, H., Strand, S. & Källvik, E. *Hedersrelaterat våld och förtryck i kombination med prostitution och människohandel – ett vidgat perspektiv*. (Karlstad universitet, institutionen för sociala och psykologiska studier, 2022). [urn:nbn:se:miun:diva-51003](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:se:miun:diva-51003)

Persdotter, B., & Andersson, M. *SAVE – Support and protection Against Violence, on Equal terms for all children. Ett forsknings- och utvecklingsprojekt om barnvårdsutredningar vid anmälan om misstänkt våldsutsatthet.* (FoU välfärd Värmland, Karlstads universitet, 2020:1). [urn:nbn:se:kau:diva-82777](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:se:kau:diva-82777)

Persdotter, B., Eriksson, M. & Kassman, A. *SAVE-studien 2023 i en nationell kontext: ett forsknings- och utvecklingsprojekt om barnvårdsutredningar efter anmälan om misstänkt våldsutsatthet.* (FoU Välfärd Värmland, Karlstad universitet, 2024:1).

Persdotter, B. *NUSO: nationell uppföljning av socialtjänstens omställning – PM 2: aktualiseringar, ansökningar, anledningar till utredning och delaktighet.* (Karlstads universitet, 2025).

Persdotter, B. *NUSO: nationell uppföljning av socialtjänstens omställning PM #4 – aktualiseringar till socialtjänsten med fokus på förutsättningar för nationell uppföljning.* (Karlstads universitet, 2025).

Petersén, A.C., Sandelin, L., Thunberg, S. & Källström, Å. "Family social workers' experiences of using the Swedish model after the child forensic interview", *European Journal of Social Work*, volym 28, nr 3, DOI: 10.1080/13691457.2025.2479096. (2025).

Polismyndigheten, enheten för utveckling av brottsbekämpning (UB Mitt). *Förhör med barn och unga – handledning för planering och genomförande av förhör med barn och unga som målsägande, misstänkt och vittne*, A052.884/2023. (2024).

Polismyndigheten. *Från anmälan till dom.* (2025). <https://polisen.se/utsatt-for-brott/rattskedjan/>

Proposition 2017/18:186. *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.*

Proposition 2019/20:131. *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet.*

Proposition 2025/26:12. *Stärkt skydd för barn som riskerar att fara illa.*

Proposition 2009/10:165. *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet.*

Quarles van Ufford, S. *Violence against children, children's rights, and society's response – implications of child welfare services handling of abuse for children's access to protection and support.*

Doktorsavhandling. (Högskolan Dalarna, 2025). [urn:nbn:se:du-51008](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:se:du-51008)

Regeringsbeslut 2023-12-21, Socialdepartementet, S2020/05537, S2022/03076 och S2023/03257 (delvis).

Regeringsbeslut 2024-05-30, Socialdepartementet, S2024/01110.

Regeringsbeslut 2024-06-20, Justitiedepartementet, Ju2024/01453.

Regeringsbeslut 2025-05-15, Socialdepartementet, S2025/00979.

Regeringsbeslut 2025-06-05, arbetsmarknadsdepartementet, A2025/00608. Barnombudsmannen ska lämna en skriftlig slutredovisning senast den 1 juni 2027.

Rexvid, D. *Förskolans möte med hederskulturen.* Rapport 2024:2. (Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet, 2024).

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU). *Signs of Safety – en modell för utredning och uppföljning av barns trygghet och säkerhet.* Rapport 2022:5. (2022).

Stockholms universitet. *Hedersförtryck samt annat våld och förtryck under utlandsvistelse*. Slutrapport. Arbetsrapport/Institutionen för socialt arbete, 2023:2. (2023).

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU). *Signs of safety – en modell för utredning och uppföljning av barns trygghet och säkerhet*. (2022).

Skolverket. *Läroplan för förskolan: Lpfö 18*. (2025).

Skolverket. *Läroplan för grundskolan samt för förskoleklass och fritidshemmet*. (2022).

Skolverket. *Hedersrelaterat våld och förtryck – skolans ansvar och möjligheter*. (2024).

Skolinspektionen. *Skolsituationen för elever med funktionsnedsättningen AD/H*. Rapport 2014:09. (2014).

Stiftelsen Allmänna Barnhuset. *Rapport till FN:s kommitté för barnets rättigheter*. (2020)
<https://allmannabarnhuset.se/wp-content/uploads/2022/08/Barnhusets-rapport-till-barnrattskommitten-svensk-version.pdf> (Hämtad 2026-02-20).

Stiftelsen Allmänna Barnhuset. *Mer utsatta än andra – om våld och övergrepp mot barn med funktionsnedsättningar*. (2022).

Stiftelsen Allmänna Barnhuset. *Vikten av att alla barn som utsatts för våld får stöd och behandling. Ett Nationellt utvecklingsprojekt i samarbete med flera barnahus i Sverige*. (2024).

Läs mer på Stiftelsen Allmänna Barnhuset. *Skolfam – skolsatsning inom familjehemsvården*. (U.å).
<https://allmannabarnhuset.se/vart-arbete/barn-i-sociala-barnavarden/skolfam/> (Hämtad 2026-02-16).

Stockholms stad. *Socialtjänstrapport 2024: 3 Barn och unga*. (2024).

Stockholms stad. *Orosanmälningar i förskolan*. Revisionsår 2024. Nr 2. (2024).

Socialstyrelsen. *Socialnämndens ansvar för polisanmälan vid misstanke om brott mot barn*. (2012).

Socialstyrelsen. *Familjerätt – kommunernas arbete med umgängesstöd*. (2013).

Socialstyrelsen och Skolverket. *Vägledning för elevhälsan*. (2014).

Socialstyrelsen. *Att vilja se, vilja veta och våga fråga – Vägledning för att öka förutsättningarna att upptäcka våldsutsatthet*. (2014).

Socialstyrelsen. *Frågor om våld – en kartläggning av hur socialtjänsten och hälso- och sjukvården frågar om våldsutsatthet och våldsutövande samt användning av bedömningsmetoder*. (2018).

Socialstyrelsen. *Anmäla oro för barn – stöd för anmälningspliktiga och andra anmälare*. (2022).

Socialstyrelsen. *Till dig som är skyldig att anmäla oro för barn. Information för dig som är anmälningsskyldig enligt 19 kap 1 § socialtjänstlagen* (2022).

Socialstyrelsen. *Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa. Uppföljning och analys av utvecklingen*. (2022).

Socialstyrelsen. *LVU – Handbok för socialtjänsten*. (2023).

Socialstyrelsen. *Våld i nära relationer – handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer*. (2023).

- Socialstyrelsen. *BBIC Grundbok – Barns behov i centrum*. (2023).
- Socialstyrelsen. *Nationellt kunskapsstöd med rekommendationer: Våld i nära relationer – stöd till beslutsfattare och personal i hälso- och sjukvården och tandvården*. (2025).
- Socialstyrelsen. *Kunskapsguiden: barn som lever med våld*. (2025). <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/vald-och-fortryck/vald-i-nara-relationer/halso--och-sjukvardens-ansvar/barn-vald-nara-relation/>, (hämtad 2026-01-31).
- Socialstyrelsen. *Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2024*. (2025).
- Socialstyrelsen. *Kunskapsguiden. Våld mot barn*. (2025) <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/vald-och-fortryck/vald-i-nara-relationer/socialtjansten-och-vald-i-nara-relationer/vald-mot-barn/> (Hämtad 2026-01-05).
- Socialstyrelsen. *Insatser utan individuell behovsprövning – vad gäller?* Meddelandeblad nr 3/2025.
- Socialstyrelsen. *Barn som utsatts för grovt eller dödligt våld – Skade- och dödsfallsutredningar 2024–2025*. (2026).
- SOSFS 2014:6. Socialstyrelsens allmänna råd om handläggning av ärenden som gäller barn och unga.
- SOU 2019:32. *Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord*.
- SOU 2022:70. *En uppväxt fri från våld – en nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn*.
- SOU 2025:27. *En socionomutbildning i tiden*.
- SOU 2025:38. *Att omhänderta barn och unga*. Delbetänkande av Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU.
- SOU 2025:113. *En förbättrad elevhälsa*.
- Sundell, K. & Karlsson, U. *Social barnavård i 10 svenska kommuner: vilka barn berörs, hur utreds de och vad händer med dem?* (Forsknings- och utvecklingsenheten, FoU-rapport 1999:26).
- Sundell, K, Vinnerljung, B., Andrée Löfholm, C., Humlesjö, E. *Socialtjänstens barn. Hur många är de. Vilka är insatserna, hur ofta återaktualiseras de och vad händer dem i vuxen ålder?* (Forsknings- och Utvecklingsenheten, FoU-rapport 2004:4).
- Sveriges kommuner och regioner. *Socionomprogrammet – en undersökning om hur socionomprogrammet kan utvecklas*. (2024).
- Thulin, J. *Putting words to child physical abuse – Possible consequences, the process of disclosure, and effects of treatment. From children’s perspectives*. (2019).
- Thulin, J., Kjellgren, C. & Nilsson, D. *Children’s Disclosure of Physical Abuse – The Process of Disclosing and the Responses from Social Welfare Workers*. *Child Care in Practice*, 26(3). (2020). <https://doi.org/10.1080/13575279.2018.1555139>
- Thulin, J., Landberg, Å. & C. Jernbro. *Våld är aldrig okej! – sammanfattning av en nationell kartläggning av våld mot barn*, (Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2024).

Ungar. M, Barter. K, McConnell. S, Tutty. L & Fairholm. J. *Patterns of abuse disclosure among youth. Qualitative Social Work*. Volym 8, nr 3. (2009). <https://doi.org/10.1177/1473325009337842>

Utbildningsdepartementet. *Högskoleförordningen bilaga 2*. (1993:199).

Utrikesdepartementet, SÖ 1986:1, Konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (antagen i New York den 10 december 1984).

Utrikesdepartementet, SÖ 2004:21, Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet. SÖ 2004:22, Tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn, till Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet (antagen i New York den 15 november 2000).

Utrikesdepartementet, SÖ 2008:26, Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och fakultativt protokoll till konventionen (antagen i New York 13 december 2006).

Utrikesdepartementet, SÖ 2013:16, Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (antagen i Lanzarote den 25 oktober 2007).

Utrikesdepartementet, SÖ 2014:13, Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (antagen i Istanbul den 11 maj 2011).

Utrikesdepartementet. *Statistik – ärenden gällande familjerelaterat tvång 2024*. (Regeringskansliet, 2024). [Statistik - familjerelaterat tvång i utlandet - Regeringen.se](https://www.regeringen.se/uds-reseinformation/hjalp-till-svenskar-utomlands/familjerelaterat-tvang-i-utlandet/statistik---familjerelaterat-tvang/tvang-i-utlandet-Regeringen.se) (hämtad 2026-02-25).

Vision. *Socialchefsrapport 2025: en omställning med förhinder*. (2025).

Åklagarmyndigheten. *Brott mot barn*. (2023:9).

Åklagarmyndigheten. *Yttrande dnr ÅM 2023-1585 om Ds 2023:15 fler verktyg i socialtjänsternas arbete för att förebygga brott och stärka skyddet för barn*.

Åklagarmyndigheten, utvecklingscentrum. *Brott mot barn, rättslig vägledning 2023:9*. (2023).

12. Ekonomisk redovisning

Kostnaderna för genomförandet av uppdraget uppgår till 2 400 tkr och belastar utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg, anslag 5:2 Barnets rättigheter ap.6 Barnets rättigheter - till Barnombudsmannen.

13. Bilagor

Bilaga 1. Barnombudsmannens enkät till barn och unga

Bilaga 2. Barnombudsmannens enkät till yrkesverksamma

Enkät till barn och unga om samhällets stöd

1. Kön

- Pojke/kille Flicka/tjej Annat Vill inte svara

2. Jag är...

- 12–14 år 15–17 år 18+ år

3. Jag är född...

- I Sverige I annat land, se
följdfråga. Vet inte Vill inte svara

3b. Följdfråga, OM svaret på 3. Är "I annat land"

Vill du berätta vilket land du är född i? _____

Hur gammal var du när du kom till Sverige? _____

4. Mina föräldrar är...

- Båda födda i Sverige
 Båda födda i annat land
 En född i Sverige, en i annat land
 Vet inte
 Vill inte svara

5. Jag befinner mig just nu...

Kryssa i ett eller flera alternativ

- Hemma
 Stödboende
 Skyddat boende
 Jourhem
 Familjehem
 HVB
 På SiS-hem enligt LVU /LSU, ange
vilket av lagarna: _____
 Annat: _____

A. UTSATTHET

Dessa frågor handlar om ifall du någon gång blivit utsatt för hot, våld eller sexuella övergrepp.

I den här enkäten vill vi ställa frågor om våld till dig. Därför börjar vi med att berätta vad vi menar med våld och hur det kan se ut för barn.

Vad är våld?

Våld är när någon (Det kan vara pappa, mamma, syskon, släktingar, partner eller någon annan) till exempel skadar, hotar eller tvingar dig att göra något du inte vill. Det kan vara att någon slår, sparkar eller nyper dig, men det kan också vara att någon säger elaka saker, hotar dig eller försöker bestämma över ditt liv på ett sätt som gör dig rädd och ledsen.

Våld kan också vara när någon sprider rykten om dig, skickar elaka meddelanden eller delar bilder på dig utan att du vill det. Ibland kan våld vara att någon inte bryr sig om dig eller struntar i hur du mår och att du har det jobbigt.

Hedersrelaterat våld och förtryck – Om din familj eller släkt kontrollerar dig och begränsar vad du får göra, vem du får träffa eller att du måste följa regler för att inte skämma ut familjen. Det kan också handla om att det är förbjudet att ha pojkvän eller flickvän och att du måste gifta dig med någon som familjen har valt eller godkänt. Det kan också innebära hot eller våld om du gör något som familjen inte accepterar.

Sexuellt våld – Om någon du känner har tvingat eller övertalat dig att göra sexuella saker du inte ville, till exempel genom hot eller våld. Det kan också vara om någon har spridit bilder på dig mot din vilja.

Våld i egen partnerrelation – Om du har haft en pojkvän, flickvän eller partner som har slagit dig, hotat dig, pressat dig att göra saker du inte ville eller kontrollerat vad du gör och vem du pratar med.

Att bevittna och/eller utsättas för våld i hemmet – Om du har sett eller hört att någon i din familj blivit slagen, hotad eller illa behandlad, eller om du själv har blivit utsatt för det hemma.

Vårdnad, boende och umgänge – Om dina föräldrar har bråkat, att en förälder blivit hotad eller slagen av den andra föräldern, varit osams om vem du ska bo hos eller om du har behövt vara med i en domstol som handlar om vårdnad, boende eller umgänge och upplevt att det varit svårt eller jobbigt.

Oavsett vilken form av våld det är, är det ALDRIG ditt fel och du har rätt att få hjälp och skydd.

	Ja, en gång	Ja, flera gånger	Nej	Vet inte	Vill inte berätta
6. Har det hänt att någon hemma blivit så arg att du känt dig rädd?	☐	☐	☐	☐	☐
7. Har du sett, hört eller på annat sätt känt att någon i din närhet blivit utsatt för våld?	☐	☐	☐	☐	☐
8. Har du själv blivit utsatt för våld?	☐	☐	☐	☐	☐

7b. Följdfråga OM Ja på fråga 7.

vem eller vilka var det som blev utsatta?

Kryssa i ett eller flera alternativ

- Förälder
- Syskon
- Annan vuxen i din närhet
- Någon annan i familjen/släkten
- Någon i skolan
- Kompisar/kompisgänget
- Annan person, vill du berätta vem?

- Vill inte berätta

8b. Följdfråga OM ja på fråga 8.

vem/vilka utsatte dig för våld?

Kryssa i ett eller flera alternativ

- Förälder
- Syskon
- Annan vuxen i din närhet
- Någon annan i familjen/släkten
- Någon i skolan
- Kompisar/kompisgänget
- Annan person, vill du berätta vem?

- Vill inte berätta

OM du svarat 'Nej', 'Vet inte' eller 'Vill inte berätta' på fråga 8 – Gå vidare till fråga 24**9. Om du blivit utsatt för våld, var blev du utsatt för våld?***Kryssa i ett eller flera alternativ*

- Hemma I skolan I närområdet HVB
- Stödboende Familjehem Jourhem SiS
- Annat, var: _____ Vill inte berätta

10. Vilken/vilka typ(er) av våld har du blivit utsatt för?

Kryssa i ett eller flera alternativ.

- Fysiskt våld** t.ex. att du blir slagen, sparkad, knuffad, örfilad, dragen i håret, fasthållen eller kastad, att någon använder olika saker för att skada dig, biter eller bränner dig.
- Psykiskt våld** t.ex. nedlåtande kommentarer om ditt utseende eller personlighet, någon som får dig att känna dig ständigt rädd eller osäker, att du blir kontrollerad, hotad, utsatt för kränkande och förnedrande behandling.
- Försummelse och vanvård** t.ex. att inte se till ditt grundläggande behov av omsorg, trygghet, näring, hälsa, utbildning och skydd
- Latent våld** t.ex. genom handlingar som inte alltid uttrycks öppet, med ord eller fysiskt, utan som istället ligger i blickar, kroppsspråk, hur man låter eller vilket humör de vuxna har i hemmet. Att du lever i ständig rädsla för att något dåligt ska hända.
- Sexuellt våld** t.ex. någon tar på din kropp mot din vilja, sexuella övergrepp, att bli tvingad till sexuella handlingar, att någon sprider privata eller intima bilder utan samtycke, sexuella trakasserier eller kommentarer, att bli tvingad till en oskuldskontroll
- Sexuell exploatering** t.ex. om du fått någon form av ersättning för sexuella bilder eller sexuella handlingar online eller fysiskt. Ersättning kan vara pengar, alkohol, cigaretter, kläder, boende, resor, presenter eller liknande.
- Digitalt våld** t.ex. att du blir hotad, trakasserad online, mobbad online, någon sprider privata bilder utan ditt godkännande, att du blir övervakad på nätet.
- Ekonomiskt våld** t.ex. att någon tar, kontrollerar eller begränsar dina pengar och saker. Att du tvingas ge bort dina pengar eller att någon hotar dig om du inte gör som de vill kopplat till pengar.
- Hedersrelaterat våld och förtryck** t.ex. att du inte får ha pojkvän eller flickvän, får välja om, när och med vem du ska leva med/gifta dig med. Att du måste vara oskuld fram till den dagen du gifter dig, att du tvingas gifta dig med någon som familjen har valt/godkänt, följa familjens eller släktens regler, att du blir bestraffad om du inte följer dessa regler.
- Annat våld**, berätta gärna: _____

11. Hur gammal var du första gången du utsattes?

- 0–5 år 6–9 år 10–12 år 13–15 år
- 16–18 år Minns inte Vill inte berätta

12. Är du rädd för att bli utsatt för våld igen?

- Ja Nej Vet inte Vill inte svara

B. ATT BERÄTTA OCH FÅ HJÄLP

13. När du blev utsatt för hot, våld eller sexuella övergrepp, visste du att hot och våld och sexuella övergrepp mot dig är ett brott, och att ingen – inte ens i din familj – har rätt att göra dig illa?

- Ja Nej Vet inte Vill inte svara

13b. Följdfråga OM Ja på fråga 13.

hur fick du veta det?

Kryssa i ett eller flera alternativ

- Från mina vårdnadshavare
- Från internet
- Från sociala medier
- Från fritidsgården
- Från skolan
- Från polisen
- Från socialtjänsten
- Från kompis
- Från syskon
- Från en broschyr
- Från ideell förening
- Från en kampanj/informationsfilm
- Annan, vill du berätta hur?
- _____
- Kommer inte ihåg
- Vill inte berätta

13c. Följdfråga OM nej på fråga 13.

hur hade du velat lära dig om det?

Kryssa i ett eller flera alternativ

- Från mina vårdnadshavare
- Från internet
- Från sociala medier
- Från fritidsgården
- Från skolan
- Från polisen
- Från socialtjänsten
- Från kompis
- Från syskon
- Från en broschyr
- Från ideell förening
- Från en kampanj/informationsfilm
- Annan, vill du berätta hur?
- _____
- Kommer inte ihåg
- Vill inte berätta

14. Visste du vart du kunde vända dig för att få hjälp, stöd och skydd

- Ja Nej Vet inte Vill inte berätta

15. Har du berättat för någon om din situation?

- Ja Nej Vill inte berätta

15b. Följdfråga OM ja på fråga 15.**Vem/vilka berättade du för?***Kryssa i ett eller flera alternativ*

☐ Annan person i hemmet än den som är våldsam	☐ Lärare/mentor	☐ Personal på fritidshem eller öppen fritidsverksamhet	☐ Skolkurator/skolsköterska
☐ Elevassistent	☐ Idrotts-/fritidsledare	☐ Kompis	☐ Kompis förälder
☐ Släkting	☐ Socialtjänst	☐ Polis	☐ Hälso- och sjukvård
☐ Ungdomsmottagningen	☐ Ideell organisation	☐ Annan, vill du berätta vem: _____	
☐ Kommer inte ihåg	☐ Vill inte berätta		

16. När du berättade, vet du om den/de vuxna anmälde till socialtjänst eller polis?

☐ Ja, polis	☐ Ja, socialtjänst	☐ Ja, både till socialtjänst och polis
☐ Nej	☐ Vet inte	☐ Vill inte säga

17. När du berättade – hur snabbt fick du prata med en vuxen utanför familjen som skulle kunna hjälpa dig (t.ex. en socialsekreterare)?

☐ Samma dag	☐ 1–3 dagar	☐ 4–7 dagar	☐ Senare än 7 dagar
☐ Det hände inte	☐ Vet inte	☐ Vill inte berätta	

18. Hur reagerade vuxna när du berättade om din utsatthet för hot eller våld?*Kryssa i ett eller flera alternativ*

- De lyssnade och tog mig på allvar
- De verkade förstå mig
- De verkade inte bry sig om min situation
- De verkade tycka att det var jobbigt och svårt
- De trodde inte på mig
- De verkade inte förstå mig
- Vet inte
- Annat, berätta gärna:
- _____

19. Var det något som de vuxna inte förstod?*Kryssa i ett eller flera alternativ*

- Nej, de förstod.
- Ja, allvaret i min situation
- Ja, hur rädd jag var
- Ja, att jag behövde hjälp och skydd snabbt
- Ja, att jag inte var trygg hemma
- Vet inte
- Annat, berätta gärna:
- _____

20. Hur snabbt fick du hjälp, stöd eller skydd?

- Samma dag Inom några dagar Inom en vecka Senare än en vecka
 Jag fick ingen hjälp Vet inte Vill inte säga

21. Vem har du fått stöd eller hjälp från?

Kryssa i ett eller flera alternativ

- Skolan (t.ex. kurator, skolsköterska, lärare, mentor)
 Sjukvården (t.ex. vårdcentral, psykolog, BUP)
 Socialtjänsten
 Polis
 Familj eller släktingar
 Kompisar
 Stödlinje eller chatt (t.ex. BRIS)
 Annat, berätta gärna vem:

 Jag har inte fått hjälp eller stöd

21b. Följdfråga OM stöd enligt fråga 21**Vilken hjälp eller vilket stöd har du fått?**

Kryssa i ett eller flera alternativ

- Samtal med kurator eller skolsköterska
 Samtal med psykolog
 Samtal med någon annan vuxen på skolan
 Hjälp från socialtjänsten – kontaktperson
 Hjälp från socialtjänsten – stödsamtal eller behandling
 Hjälp från socialtjänsten – jourhem/familjehem
 Hjälp från socialtjänsten – skyddat boende
 Hjälp från socialtjänsten – HVB-hem
 Hjälp via sjukvården (t.ex. vårdcentral, BUP)
 Annat: _____

22. Har du någon gång tvekat på att berätta om din situation?

- Ja Nej Vet inte Vill inte berätta

22b. Följdfråga Om ja på fråga 22.**Vad var det som gjorde att du kände dig osäker på att berätta?**

Kryssa i ett eller flera alternativ

- Jag var rädd för hur mina föräldrar/vårdnadshavare skulle agera Jag var rädd för att utsättas för mer hot eller våld
 Jag var rädd för att jag överdrev situationen Jag skämdes för att ha blivit utsatt
 Jag var rädd för vad som skulle hända med den som utsatte mig Jag försökte glömma bort det.
 Annat, vill du berätta vad? Kommer inte ihåg

 Vill inte berätta

23. När du berättade eller visade att du inte mådde bra – var det något du saknade eller önskade mer av?

Kryssa i ett eller flera alternativ

- Att någon vuxen hade frågat mig varför jag mådde dåligt.
- Att någon vuxen hade lyssnat mer på mig.
- Att jag hade fått hjälp snabbare.
- Att någon hade förklarat bättre vad som skulle hända.
- Att jag hade fått mer stöd för att må bra (t.ex. samtal, psykolog, kurator)
- Att någon tog mig på större allvar.
- Att jag fick tydlig information om vad som gällde.
- Att någon kollade att jag förstått informationen rätt.
- Att jag fick vara mer delaktig och få säga vad jag tyckte.
- Annat, berätta gärna vad:

24. Utifrån din erfarenhet: Varför tror du att vuxna ibland inte gör det de är skyldiga att göra för att hjälpa, stötta eller skydda barn som behöver det?

Kryssa i ett eller flera alternativ

- De förstår inte att barnet mår dåligt och är rädd.
- De tänker att det inte är så allvarligt.
- De tror inte på barnet.
- De är osäkra på regler eller hur man ska göra.
- De tror inte att barnet skulle få hjälp även om de berättar eller anmäler.
- De tycker att barnet ska bevisa sin berättelse.
- De är rädda för att ha fel eller att det kan bli värre för barnet.
- De är rädda för föräldrar eller andra vuxna (t.ex. bråk, hot eller våld).
- De vill skydda familjen eller en annan vuxen istället för barnet.
- De har för mycket annat att göra eller orkar inte ta tag i det.
- De tänker att någon annan har ansvar.
- De bryr sig inte
- Vet inte
- Annat:

25. Upplever du att vuxna som arbetar med barn och unga tar ansvar för att skydda och hjälpa barn och unga som utsätts för våld? Kryssa i ett alternativ för varje rad.

	Alltid	Ibland	Aldrig	Vet inte	Vill inte svara
Förskola	☐	☐	☐	☐	☐
Skola	☐	☐	☐	☐	☐
Fritidshem eller öppen fritidsverksamhet	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdomsmottagning	☐	☐	☐	☐	☐
Vårdcentral/hälsocentral	☐	☐	☐	☐	☐
Tandläkare	☐	☐	☐	☐	☐
Barn- och ungdomspsykiatri (BUP)	☐	☐	☐	☐	☐
Socialtjänst	☐	☐	☐	☐	☐
Polis	☐	☐	☐	☐	☐
Åklagare	☐	☐	☐	☐	☐
Domstol	☐	☐	☐	☐	☐

27. Hur kan samhället göra det lättare för barn att hitta rätt hjälp? Kryssa i ett eller flera alternativ.

Kryssa i ett eller flera alternativ

- Bättre information om var man kan vända sig för att få hjälp.
- Att informationen om vilken hjälp man kan få finns på nätet och sociala medier.
- Fler vuxna att kunna vända sig till dygnet runt via telefon eller chatt, t.ex. organisationer.
- Fler vuxna i skolan som hjälper en att hitta rätt hjälp och var man ska vända sig.
- Att man kan vara anonym när man söker hjälp.
- Att få hjälp snabbt.
- Vet inte.
- Annat, berätta gärna vad:

28. Vad tror du andra barn och unga behöver höra för att orka och våga be om hjälp? Kryssa i ett eller flera alternativ.

Kryssa i ett eller flera alternativ

- Du behöver inte förändras. Du är redan hel. Håll huvudet högt.
- Du är inte ensam. Det finns hjälp att få.
- Det är inte ditt fel att du utsätts för våld
- Det är inte fel att vilja vara fri. Du har rätt att leva ditt eget liv.
- Det går att börja om och du förtjänar att må bra och vara fri.
- Sluta aldrig prata, berätta din berättelse för alla som orkar lyssna.
- Det är din rätt, stå på dig.
- Du kan välja rätt, du kan välja dig själv, även om det gör ont
- Vet inte.

Annat, berätta gärna vad:

29. Är det något annat som du tycker är viktigt för oss att känna till om hur samhället kan bli bättre på att hjälpa, stötta och skydda barn som utsätts för våld och övergrepp?

Berätta själv med egna ord:

Tack för din medverkan!

Bilaga 2. Barnombudsmannens enkät till yrkesverksamma

Om dig och din verksamhet

1. Jag identifierar mig som:

- Kvinna
- Man
- Icke-binär
- Annat _____
- Vill inte svara

2. Jag arbetar inom:

- Förskola
- Grundskola/gymnasium
- Elevhälsa (kurator, psykolog, skolsköterska)
- Primärvård/vårdcentral
- Specialiserad barn- och ungdomsvård (BUP, ungdomsmottagning)
- Akut sjukvård/sjukhus
- Tandvård
- Socialtjänst
- Familjehemsverksamhet/HVB/SiS
- Polismyndighet
- Åklagarmyndighet
- Domstol
- Advokatbyrå/juristbyrå
- Ideell sektor (organisationer, jourer)
- Annat, ange vad _____

3. Min yrkesroll/funktion är:

- Förskollärare/förskolpedagog/lärare
- Fritidspedagog
- Skolkurator/skolpsykolog
- Skolsköterska/skolläkare
- Barnläkare
- Läkare (annan specialitet)
- Sjuksköterska/barnmorska
- Psykolog
- Tandläkare/tandhygienist
- Socialsekreterare
- Behandlingspersonal inom HVB eller SiS
- Familjebehandlare/kurator

- Familjehemssekreterare
- HVB-personal/behandlingsassistent
- Polis
- Åklagare
- Domare
- Målsägandebiträde/särskilt företrädare för barn
- Chef/ledare
- Politisk ledning → [Följdfråga:] Ange vilken nämnd, t.ex. socialnämnden, hälso- och sjukvårdsnämnden [Öppen]
- Annat: [Öppen]

4. Jag arbetar med barn i åldrarna

- 0–5 år (förskolebarn)
- 6–12 år (yngre skolbarn)
- 13–17 år (tonåringar/ungdomar)
- 18 år och uppåt (unga vuxna)
- Jag arbetar med flera åldersgrupper
- Ej relevant för min verksamhet

5. Hur länge har du arbetat med barn och unga?

- 1–2 år
- 3–5 år
- 6–10 år
- 11–15 år
- Längre än 15 år.
- Vill inte svara.

6. Verksamhetens geografiska läge

- Storstad/storstadsregion
- Större stad
- Mindre stad/tätort
- Landsbygd
- Blandat

Om dina erfarenheter av att möta våldsutsatta barn

7. Hur ofta möter du barn, direkt eller indirekt, som visar tecken på, eller berättar om utsatthet och våld i hemmet?

- Aldrig
- Mer sällan än en gång per år
- 1-2 gånger per år
- 3-5 gånger per år
- 6-12 gånger per år (ungefär månadsvis)
- 2-3 gånger per månad
- Varje vecka eller oftare

[Om Q7 2–5 (Någon gång senaste året)]

8. Vilka former av våld har du, utifrån barns berättelser eller egna observationer, uppmärksammat. Kryssa i ett eller flera alternativ.

- Fysiskt våld** (t.ex. slag, sparkar, knuffar, hårdragning, fasthållning, att bli biten eller bränd).
- Psykiskt våld** (t.ex. nedlåtande kommentarer, hot, kontroll, kränkande behandling)
- Försummelse och vanvård** (t.ex. att inte tillgodose barnets grundläggande behov av omsorg, trygghet, näring, hälsa, utbildning och skydd)
- Latent våld** (t.ex. genom handlingar som inte alltid uttrycks öppet, vare sig verbalt eller fysiskt, utan som istället ligger underförstått i blickar, kroppsspråk, tonfall eller stämning i hemmet. Barnet lever i ständig vaksamhet.)
- Sexuellt våld** (t.ex. att någon tar på barnet mot vilja, sexuella övergrepp, tvång till sexuella handlingar, spridning av intima bilder, oskuldskontroller)
- Sexuell exploatering** (när barn utnyttjas sexuellt mot någon form av ersättning. Det kan vara olika brott som begås i samband med sexuell exploatering: Våldtäkt mot barn, utnyttjande av barn i sexuell posering, människohandel för sexuella ändamål eller dokumenterade sexuella övergrepp mot barn).
- Digitalt våld** (t.ex. hot, trakasserier eller mobbning online, spridning av privata bilder, övervakning på nätet).
- Ekonomiskt våld** (t.ex. att barnet blir bestämt över ekonomiskt, tvingas ge bort pengar, hot kopplat till pengar).
- Materiellt våld** (t.ex. att förövaren skadar, tar eller hotar att förstöra saker som tillhör barnet eller familjen för att utöva makt och kontroll. För barnet fungerar detta som en form av hot och straff, att se sina ägodelar förstöras eller hotas kan vara lika skrämmande och skadligt som direkt fysiskt och psykiskt våld).
- Hedersrelaterat våld och förtryck** (t.ex. att inte få ha pojkvän eller flickvän, att inte få välja vem man ska leva med/gifta sig med, att man måste vara oskuld fram till den dagen man gifter sig, att tvingas gifta sig med någon som familjen har valt/godkänt, följa familjens eller släktens regler, att bli bestraffad om man inte följer dessa regler).
- Annat våld**, ange i så fall: _____
- Vet ej
- Vill inte svara

[Om Q7 2–5 (Någon gång senaste året)]

9. Vem eller vilka utsätter barnet för våld? Kryssa i ett eller flera alternativ.

- Vårdnadshavare eller förälder
Följdfråga: Vem i så fall?
 - Mamma
 - pappa
 - mamma och pappa
- Styvförälder eller förälders partner
- Syskon
- Annan släkting (t.ex. mor-/farförälder, moster, farbror, kusiner)
- Annan vuxen i hemmet
- Annan närstående utanför hemmet
- Jour eller Familjehemsförälder
- Jämnåriga (syskon, kompisar, skolkamrater)
- Annan personal i skola eller fritidsmiljö
- Okänd person online/digitalt
- Annan, vem i så fall: _____
- Vet ej
- Vill inte svara

[Om Q7 2–5 (Någon gång senaste året)]

10. När barn berättar om våld – hur ofta handlar det om att de har bevittnat våld i hemmet (dvs. sett eller hört att någon annan i hemmet blivit utsatt)?

- Har aldrig hänt
- 1–2 gånger under det senaste året
- Flera gånger under det senaste året
- Nästan varje månad eller oftare
- Vet ej
- Vill inte svara

Styrning och ledning

[Om Q3 = Chef/ledare eller Politisk ledning]

11. Finns det ett politiskt beslut som prioriterar arbetet med att upptäcka, hjälpa, stödja och skydda barn som utsätts för våld inom din verksamhet?

- Ja
- Ja, delvis
- Det är på gång (men inget än)
- Vet inte, osäkert
- Nej

- Ej relevant utifrån min verksamhet.
 Vill inte svara

[Om Q3 = Chef/ledare eller Politisk ledning]

12. Bedömer du att er verksamhet har tillräckliga resurser i relation till behovet för att arbeta systematiskt med att förebygga, upptäcka och motverka våld mot barn? Kryssa i ett alternativ för varje rad.

	Inte alls	I liten utsträckning	I viss utsträckning	I hög utsträckning	Helt och hållet	Vet ej	Vill ej svara
Tillräcklig finansiering/budget							
Tillräckligt med personal							
Fortbildning/kompetensutveckling							
Tillgång till individanpassade insatser							

[Om Q3 = Chef/ledare eller Politisk ledning]

13. På vilket sätt följs arbetet med att upptäcka, hjälpa, stödja och skydda barn som utsätts för våld upp i ledningsstrukturer (t.ex. ledningsgrupp, nämnd) inom din verksamhet?

- Genom återkommande rapportering till ledningsgrupp/nämnd
 Genom verksamhetsplanering och årsredovisning
 Genom särskilda indikatorer eller nyckeltal (t.ex. antal ärenden, utbildningsinsatser, rutiner)
 Genom interna eller externa utvärderingar/revisioner
 Annat sätt: _____
 Det sker ingen systematisk uppföljning
 Vet inte
 Vill inte svara

[Om Q3 = Chef/ledare eller Politisk ledning]

14. På vilket/vilka sätt synliggörs våldsutsatta barns och ungas röster och erfarenheter i de beslutande organen inom din verksamhet? Kryssa i ett eller flera alternativ.

- Genom enkäter eller regelbundna brukarundersökningar
 Genom fokusgrupper, intervjuer eller dialogmöten med barn och unga

- Genom att barns synpunkter samlas in i samband med uppföljning av insatser
- Genom representanter i råd, referensgrupper eller ungdomsråd
- Genom samverkan med barnrättsorganisationer eller civilsamhället
- Annat sätt: _____
- Våldsutsattas röster och erfarenheter synliggörs inte systematiskt
- Vet inte
- Vill inte svara

[Om Q3 = Politisk ledning]

15. Har ansvariga politiker inom den aktuella nämnden fått utbildning om våld mot barn, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, samt om våldets konsekvenser?

- Ja
- Ja, delvis
- Det är på gång (men inget än)
- Vet inte, osäkert
- Nej
- Ej relevant utifrån min verksamhet.
- Vill inte svara

[Om Q3 = Chef/ledare]

16. Har chefer och medarbetare i hela organisationen fått utbildning om våld mot barn, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, samt om våldets konsekvenser?

- Ja
- Ja, delvis
- Det är på gång (men inget än)
- Vet inte, osäkert
- Nej
- Ej relevant utifrån min verksamhet.
- Vill inte svara

[Om Q3 = Chef/ledare eller Politisk ledning]

17. Finns det en strategiskt placerad funktion som har till uppgift att driva arbetet med våld mot barn i hela organisationen?

- Ja
- Ja, delvis
- Det är på gång (men inget än)
- Vet inte, osäkert
- Nej
- Ej relevant utifrån min verksamhet.
- Vill inte svara

Rutiner och arbetssätt vid misstanke om eller oro för våld mot barn

18. Har er verksamhet skriftliga rutiner, handlingsplaner eller andra styrande dokument för hur ni ska upptäcka samt agera vid misstanke om att ett barn riskerar att utsättas eller utsätts för våld – och är dessa väl kända och förankrade bland personalen?

- Ja, de finns och är välkända och förankrade
- Ja, de finns men är bara delvis kända och förankrade
- Ja, de finns men är inte kända eller förankrade i verksamheten
- Nej, sådana rutiner eller dokument saknas
- Vet ej
- Vill inte svara

19. Har ni skriftliga rutiner i er verksamhet för när och hur ni ska ställa frågor om våld till barn?

- Nej, inga rutiner finns
- Ja, men de är under utveckling/inte heltäckande
- Ja, det finns delvis rutiner
- Ja, det finns tydliga och etablerade rutiner
- Vet ej
- Ej relevant för min verksamhet
- Vill inte svara

[Om direktkontakt med barn i arbetet, Q4 1–5]

20. Ställer ni frågor om våld till barn i er verksamhet?

- Ja, till alla barn som vi möter.
- Ja, men bara när det finns oro eller misstanke om våldsutsatthet
- Ja, men endast i vissa situationer (t.ex. vid särskilda samtal eller inskrivning)
- Nej, vi ställer inte frågor om våld
Följdfråga: Om nej, vad beror det på?
- Vet ej
- Ej relevant för min verksamhet
- Vill inte svara

Följdfråga:

Om ja, hur ofta ställer ni frågor om våld till barn i er verksamhet?

- Vid varje möte med barn
- Flera gånger per månad
- Någon gång per månad
- Någon gång per år
- Mer sällan

- Vet ej
- Vill inte svara

[Om direktkontakt med barn i arbetet, Q4 1–5]

21. Har ni arbetssätt och metoder och rutiner i er verksamhet för att låta barn komma till tals som är anpassade utifrån barnets ålder och mognad?

- Nej, det finns inga metoder eller rutiner
- Ja, delvis (på vissa områden/under utveckling)
- Ja, det finns tydliga och etablerade metoder och rutiner
- Vet ej
- Ej relevant för min verksamhet
- Vill inte svara

[Om direktkontakt med barn i arbetet, Q4 1–5]

22. I vilken utsträckning upplever du att barn i er verksamhet får komma till tals och att deras berättelser tas på allvar?

- Barnens röster tas sällan eller aldrig tillvara
- Barnens röster tas delvis tillvara, men inte alltid
- Barnens röster tas oftast tillvara
- Barnens röster tas alltid på allvar
- Vet ej
- Ej relevant för min verksamhet
- Vill inte svara

[Om direktkontakt med barn i arbetet, Q4 1–5]

23. Vilka utmaningar finns i er verksamhet för att barns röster och erfarenheter ska kunna komma till uttryck när det gäller våld mot barn?

- Yngre barns begränsade språkliga förmåga
- Barn med funktionsnedsättning får inte rätt anpassningar
- Brist på metoder/verktyg för samtal med barn
- Rädsla hos barn att inte bli trodda eller att våldet förvärras
- Brist på trygga vuxna/stödpersoner
- Resurs- eller tidsbrist i verksamheten
- Annat, ange gärna vad: _____
- Inget av ovanstående
- Ej relevant för min verksamhet

Följdfråga: Hur gör ni för att ändå möjliggöra att barns röster och erfarenheter synliggörs? Kryssa i ett eller flera alternativ.

- Vi använder särskilda metoder för små barn (t.ex. lek, bilder, berättelser)
- Vi anpassar kommunikationen för barn med funktionsnedsättning
- Vi erbjuder trygga samtalsmiljöer med stödpersoner

- Vi samlar in barns synpunkter genom enkäter, dialoger eller fokusgrupper
- Vi involverar barnrättsorganisationer eller civilsamhället
- Annat, ange gärna vad: _____

24. Har er verksamhet skriftliga rutiner och arbetssätt för att göra systematiska bedömningar av barnets bästa enligt barnkonventionen?

- Ja, de finns och är välkända och förankrade
- Ja, de finns men är bara delvis kända och förankrade
- Ja, de finns men är inte kända eller förankrade i verksamheten
- Nej, sådana rutiner eller dokument saknas
- Vet ej
- Ej relevant för min verksamhet
- Vill inte svara

25. I vilken utsträckning upplever du att din verksamhet gör prövningar av barnet bästa inför beslut och åtgärder som rör barn.

- Inte alls
- I liten utsträckning
- I viss utsträckning
- I hög utsträckning
- Helt och hållet
- Vet ej
- Ej relevant för min verksamhet
- Vill inte svara

[Om direktkontakt med barn i arbetet, Q4 1–5]

26. När ett barn berättar om våld eller när det finns oro för våld – vilka bedömningar och/eller åtgärder vidtar ni då? Kryssa i ett eller flera alternativ.

- Samtal med barnet för att förstå mer om situationen.
- Dokumentation av det barnet berättar.
- Intern information och samråd enligt verksamhetens rutiner.
- Gör en orosanmälan till socialtjänsten.
- Gör en anmälan till polisen om våld mot barnet
- Gör en anmälan till polisen om att barnet har bevittnat våld
- Ger eller ordnar omedelbart stöd (t.ex. trygghet, vård, samtalsstöd).
- Inleder en utredning eller brottsutredande åtgärd.
- Ingen sådan bedömning eller åtgärd görs i min verksamhet
- Vet ej

Följdfråga: Hur snabbt vidtar ni åtgärden?

-] Samma dag
- 1–3 dagar
- 4–7 dagar

- Senare än 7 dagar
- Det anmäls inte
- Vet ej
- Vill inte svara

[Om direktkontakt med barn i arbetet, Q4 1–5]

27. Har ni skriftliga rutiner för följande åtgärder? Kryssa i ett alternativ för varje rad.

	Nej	Ja, delvis	Ja, helt	Vet inte	Vill inte svara	Ej relevant för min verksamhet
Rutiner för när en orosanmälan ska göras.						
Rutiner för hur och av vem en orosanmälan ska göras.						
Rutiner för när och hur en polisanmälan om våld mot barn ska göras.						
Rutiner för när och hur en polisanmälan om att barnet bevittnat våld ska göras.						

Följdfråga: [Om ja eller delvis:] Hur tydliga är dessa rutiner? Kryssa i ett alternativ för varje rad.

	Rutinerna är otydliga	Rutiner är delvis tydliga	Rutiner är tydliga och välkända	Vet ej	Vill inte svara
Rutiner för när en orosanmälan ska göras.					
Rutiner för hur och av vem en orosanmälan ska göras.					
Rutiner för när och hur en polisanmälan om våld mot barn ska göras.					
Rutiner för när och hur en polisanmälan om barnet					

bevittnat våld ska göras.						
---------------------------	--	--	--	--	--	--

[Om direktkontakt med barn i arbetet, Q4 1–5]

28. På vilket sätt och hur ofta följer ni upp barnets situation för att säkerställa att barnet skyddas från fortsatt utsatthet? Kryssa i ett alternativ för varje rad.

	Alltid	Ofta	Ibland	Sällan	Aldrig	Vet ej	Vill inte svara
Genom direkt kontakt med barnet							
Genom kontakt med vårdnadshavare eller familj							
Genom återkoppling från socialtjänsten							
Genom samverkan med andra aktörer (t.ex. skola, vård, polis)							
Genom interna uppföljningsmöten i verksamheten							

Följer ni upp barnets situation på annat sätt än de som nämnts ovan?

ÖPPEN

Följdfrågor om man följer upp barnets situation; Sällan – Alltid på någon av alternativen i Q28:

Upplever du att uppföljningen av barnets situation i er verksamhet räcker för att säkerställa barnets trygghet och säkerhet?

- Ja, alltid
 Ja, ofta
 Ja, ibland
 Nej, sällan eller aldrig
 Vet ej

Om inte – vad hade behövts för att säkerställa att barnet faktiskt får hjälp, stöd eller skydd? Kryssa i ett eller flera alternativ.

- Tydligare rutiner för uppföljning
 Mer resurser (tid, personal) för att följa upp

- Bättre samverkan mellan aktörer (förskola/skola, hälso- och sjukvård, socialtjänst, polis, åklagare)
- Mer återkoppling från socialtjänsten eller annan ansvarig myndighet
- Mer direktkontakt med barnet i uppföljningen
- Annat, ange gärna vad: _____

29. Utifrån din erfarenhet – hur har hjälpen, stödet eller skyddet fungerat för barn som utsatts för våld? Kryssa i ett eller flera alternativ.

- Barnet har fått trygghet och skydd från fortsatt utsatthet
- Barnet har fått tillgång till stabila och trygga vuxna
- Barnet har fått rätt stöd för sitt mående (t.ex. samtal, psykolog, kurator)
- Barnet har fått bra information och blivit delaktigt i vad som händer
- Hjälpen har ibland inneburit nya risker (t.ex. våld, kriminalitet, missbruk i miljön)
- Hjälpen har inte alltid räckt för att barnet ska känna sig tryggt
- Uppföljningen av barnets situation har varit otillräcklig
- Jag har sett både positiva och negativa exempel
- Jag har ingen erfarenhet av detta
- Annat, ange gärna vad _____

30. Har du eller din verksamhet erfarenhet av att barn som placerats hos släktingar eller i familjehem, på grund av våldsutsatthet, senare har utsatts för våld i placeringen?

- Nej, aldrig
- Ja, någon enstaka gång
- Ja, flera gånger
- Vet ej
- Vill inte svara

Fritext för denna fråga: Vill du beskriva mer? _____

31. Har du eller din verksamhet erfarenhet av att barn placerats hos släktingar eller i familjehem där släktingarna eller familjehemmet senare visat sig ha kopplingar till kriminella nätverk?

- Nej, aldrig
- Ja, någon enstaka gång
- Ja, flera gånger
- Vet ej
- Vill inte svara

Fritext för denna fråga: Vill du beskriva mer? _____

Kunskap och förutsättningar

[EJ om Q3 = Politisk ledning]

32. Upplever du att du behöver mer kunskap, kompetens, erfarenhet och/eller andra färdigheter för att bättre kunna upptäcka och ge våldsutsatta barn målgruppsanpassat stöd, hjälp och skydd?

- Nej, jag har tillräcklig kunskap, kompetens och erfarenhet
- Ja, i viss utsträckning
- Ja, i hög utsträckning
- Vet ej
- Ej relevant för min verksamhet

[EJ om Q3 = Politisk ledning]

33. I vilken utsträckning anser du att du har tillräckliga förutsättningar i ditt arbete för att upptäcka och ge våldsutsatta barn målgruppsanpassat stöd, hjälp och skydd. Har du tillräckliga resurser i ditt arbete för att ge våldsutsatta barn det stöd de behöver?

	Ja, helt och hållet	Ja, till stor del	Delvis	Nej, till liten del	Nej, inte alls	Vet ej	Vill ej svara
Tydliga rutiner							
Stöd från kollegor och chefer							
Stöd från ansvariga politiker i ärenden som rör våld mot barn							
Stöd från andra (handledning, konsultation eller annat stöd)							
Samsyn kring vad våld är och hur vi ska arbeta för att förebygga och motverka våld mot barn							
Att arbetet är prioriterat på arbetsplatsen							
Tillgängliga resurser i form av ekonomi, personal m.m.							
Metoder för uppföljning och återkoppling i arbetet							

34. Barn som berättar om våldsutsatthet möter ofta flera olika yrkesverksamma. Vilka konsekvenser tror du att det kan få för barnet?

- Att barnet behöver upprepa berättelse för flera personer.
- Att barnet kan uppleva sig ifrågasatt eller misstrodd.
- Att barnet kan uppleva oro eller osäkerhet kring processen
- Att barnet kan bemötas på olika sätt och få en splittrad bild av vuxenvärldens kapacitet att hjälpa barnet.
- Att barnet får ett bredare professionellt nätverk och tillgång till mer stöd och hjälp.
- Vet ej
- Annat: _____

[EJ om Q3 = Politisk ledning]

35. När det finns misstanke eller oro för att ett barn far illa i hemmet – vilka av följande åtgärder genomför ni i er verksamhet? (Flera svar möjliga)

- Vi träffar barnet först, utan vårdnadshavare
- Vi gör oanmälda hembesök
- Vi gör planerade hembesök
- Vi bokar möten med barnet och vårdnadshavare på kontoret
- Annat, ange vad: _____
- Ej relevant utifrån min yrkesroll

Vuxnas agerande

36. Hur relevant anser du att det är att barn i din verksamhet får frågor om våld, även när det inte finns tydliga tecken?

- Det är inte relevant
- Det kan vara relevant i vissa särskilda situationer
- Det är ofta relevant men inte alltid nödvändigt
- Det är mycket relevant och bör göras rutinmässigt
- Det är alltid relevant och bör göras med alla barn
- Vet ej
- Ej aktuellt för min verksamhet
- Vill inte svara
- Annat, ange vad:

[EJ om Q3 = Politisk ledning]

37. Vilka av följande teman ingår i det föräldraskapsstöd som ni ska erbjuda vårdnadshavare? Kryssa i ett eller flera alternativ.

- Våld i ungas partnerrelationer
- Sexuellt våld (t.ex. att någon tar på barnet mot vilja, sexuella övergrepp, tvång till sexuella handlingar, spridning av intima bilder, oskuldskontroller)
- Sexuell exploatering (när det är någon form av ersättning kopplat till t.ex. bilder)
- Normbrytande beteende (det kan exempelvis handla om att unga begår brott, använder alkohol eller narkotika, uppvisar aggressivt eller utagerande beteende, eller upprepade gånger bryter mot regler i hem, skola eller samhälle.)

- Vi ger föräldraskapsstöd, men frågorna ovan är inte inkluderade
- Vi erbjuder inte föräldraskapsstöd.
- Ej relevant utifrån min verksamhet.

38. Utifrån dina erfarenheter, vilka faktorer påverkar att våld mot barn inte upptäcks i dag?

- Bristande kunskap om tecken på våld mot barn.
- Bristande rutiner eller riktlinjer för att upptäcka våld mot barn.
- Brist på resurser (tid, personal, stödinsatser) i verksamheten.
- Otillräckliga och/eller avsaknad av verktyg eller metoder för att upptäcka våld mot barn.
- Annat, ange gärna vad _____
- Vet ej

39. Utifrån dina erfarenheter, vilka är de vanligaste orsakerna till att yrkesverksamma inte gör fler anmälningar om oro eller misstanke om att ett barn utsätts för våld till socialtjänsten? Kryssa i ett eller flera alternativ.

- Osäkerhet om vad som är tillräcklig misstanke för att göra en anmälan
- Rädsla för att skada relationen med barnet eller familjen
- Brist på kunskap om anmälningsskyldigheten och dess innebörd
- Felaktig uppfattning att någon annan ska eller redan har gjort en anmälan
- Tidsbrist eller upplevd arbetsbelastning
- Misstro mot socialtjänstens möjligheter att agera eller ge stöd
- Brist på stöd från ledning eller kollegor vid misstanke om våld
- Osäkerhet kring hur en anmälan går till rent praktiskt
- Egna känslor av otillräcklighet eller rädsla för att göra fel
- Kultur inom verksamheten där anmälningar inte uppmuntras
- Tystnadskultur inom verksamheten – en norm att "inte lägga sig i" eller att undvika konflikter
- Rädsla för att bli ifrågasatt, ifrågasätta kollegor eller bryta mot gruppnormer
- Personal/kollegor och chefer som är bärare av normer som legitimerar och rättfärdigar våld mot barn inklusive hedersrelaterat våld och förtryck
- Annat, ange gärna vad: ____ _____
- Vet ej

40. Utifrån din erfarenhet, vilka är de största hindren för att utsatta barn ska få adekvat, träffsäkert och individanpassat stöd, hjälp och skydd i tid? Kryssa i ett eller flera alternativ.

- Bristande kunskap eller kompetens i att möta våldsutsatta barn
- Osäkerhet kring lagstiftning eller sekretess
- Brist på tid eller personal
- Brist på tillgång till rätt kompetens
- Otydliga eller otillräckliga rutiner för hur stöd och skydd ska ges
- Upplevelse av att frågan inte prioriteras av chefer eller ansvariga politiker
- Bristande samverkan mellan ansvariga aktörer (t.ex. socialtjänst, skola, hälso-och

sjukvård, polis, åklagare, domstol)

- Otydlig ansvarsfördelning mellan myndigheter
- Tidigare erfarenheter av att insatser inte lett till tillräckligt stöd
- behov av mer information, underlag eller någon form av bevis innan insats sätts in
- Att barnets röst eller perspektiv inte tas på tillräckligt allvar
- Att barn inte görs delaktiga och involveras i beslutsprocessen.
- Oro för att ha och göra fel
- Oro för konflikt eller försämrade relationer med vårdnadshavare
- Oro för att barnet kan få det sämre
- Oro för egen säkerhet (t.ex. hot, våld eller påtryckningar)
- Annat: _____
- Vet ej

41. Har ni i er verksamhet rutiner för samverkan med andra aktörer (t.ex. skola, socialtjänst, polis samt hälso- och sjukvård) vid misstanke eller oro om att ett barn riskerar att utsättas för våld?

- Nej
- Ja, delvis
- Ja, helt
- Vet ej
- Vill inte svara

42. Hur fungerar samverkan i praktiken, i det operativa arbetet, med fokus på det utsatta barnet?

- Mycket bra
- Ganska bra
- Varken bra eller dåligt
- Ganska dåligt
- Mycket dåligt
- Vet ej
- Vill inte svara

Följdfråga om sämre än ganska bra:

Vilka hinder finns för en välfungerande samverkan?

Kryssa i ett eller flera alternativ

- Bristande mandat
- Otydlighet i ansvarsfördelning
- Bristande kunskaper om varandras verksamheter
- Orealistiska förväntningar eller bristande tillit till varandra
- Bristande samsyn/avsaknad av gemensam bild av vad samverkan ska lösa.
- Samverkansarbetet påverkas av att verksamheternas mål och prioriteringar är olika.
- Sekretesshinder.
- Verksamheterna har olika regelverk.
- Avsaknad av verksamhetsöverskridande handlingsplaner.

- Annat, beskriv gärna vad _____
- Vill inte svara.

Barnens perspektiv

[Om direktkontakt med barn i arbetet, Q4 1–5]

43. Utifrån dina erfarenheter, i vilken utsträckning verkar barn känna sig trygga när de berättar om våldsutsatthet för vuxna i er verksamhet?

- Inte alls
 - I liten utsträckning
 - I viss utsträckning
 - I hög utsträckning
 - Helt och hållet
 - Vet ej
- Ej relevant för min verksamhet

[Om direktkontakt med barn i arbetet, Q4 1–5]

44. Utifrån dina erfarenheter, i vilken utsträckning verkar barn uppleva att vuxna tror på deras berättelser?

- Inte alls
 - I liten utsträckning
 - I viss utsträckning
 - I hög utsträckning
 - Helt och hållet
 - Vet ej
- Ej relevant för min verksamhet

[Om direktkontakt med barn i arbetet, Q4 1–5]

45. Utifrån dina erfarenheter, i vilken utsträckning verkar barn uppleva att vuxna förstår allvaret i deras situation?

- Inte alls
 - I liten utsträckning
 - I viss utsträckning
 - I hög utsträckning
 - Helt och hållet
 - Vet ej
- Ej relevant för min verksamhet

46. I vilken utsträckning tycker du att samhällets ansvariga aktörer tar ansvar för att upptäcka, hjälpa, stödja och skydda barn som utsätts för våld?

	Inte alls	I liten utsträckning	I viss utsträckning	I hög utsträckning	Helt och hållet	Vet ej	Vill ej svara
Förskola							
Skola							
Hälso- och sjukvård							
Socialtjänst							
Polis							
Åklagare							
Domstol							

47. Vad tycker du är viktigast för att barn som utsätts eller riskerar att utsättas för våld ska få rätt stöd, skydd och hjälp i tid? Kryssa i ett eller flera alternativ.

- Att barn alltid får möjlighet att berätta om sin situation
- Att vuxna lyssnar på barn och tar deras berättelser på allvar
- Att barn får tydlig information och förklaringar om vad som händer efter att de berättat om våld
- Att barn får kunskap om sina rättigheter och vart de kan vända sig för stöd och hjälp
- Att barn snabbt får hjälp när de berättar om våld
- Att det finns tillgång till stöd med fokus på barnets mående (t.ex. samtalsstöd hos kurator eller psykolog)
- Att det finns stöd och hjälp även på kvällar och helger
- Att vuxna i skola, vård, rättsväsende och socialtjänst blir bättre på att upptäcka tecken på barn som far illa och fråga barn om våld
- Att socialtjänsten genomför oanmälda hembesök när det finns oro för barnet
- Att ansvariga aktörer samarbetar bättre med fokus på att förbättra barnets situation utifrån barnets perspektiv.
- Att det finns fler trygga vuxna som barn kan vända sig till
- Att vuxna som utsätter barn för våld eller övergrepp får tydliga rättsliga konsekvenser
- Annat: _____
- Vet ej

48. Är det något ytterligare du vill tillägga om hur samhället kan bli bättre på att upptäcka, hjälpa, stödja och skydd barn från våld och övergrepp?

Fritextsvar: _____

BARNOMBUDSMANNEN

Postadress: Box 22106,

104 22 Stockholm

Telefon: 08-692 29 50

E-post: info@barnombudsmannen.se

Webbplats: www.barnombudsmannen.se